

Tevkurd

Kovara Siyasî û Fikrî

Havîn 2009

Sal:1 Hejmar: 2

5 TL

“Parçebûyîn û Kongra Neteweyî”

(Trajedîya parçebûyîna Kurdîstanê,
realîta heyî,
pêwîstî û girîngîya munasebetên nav parçeyan)

• Deklerasyona Çareseriyê Jibo Pirsgirêka Neteweyî ya Kurd

Sabahattîn KORKMAZ
İsmail BEŞİKÇİ
Mesut TEK
Sinan ÇİFTYÜREK
Ümit TEKTAŞ
M. Emin ASLAN
Osman AYTAR
Fuat ÖNEN
Sait AYDOĞMUŞ

Sıdkı ZİLÂN
Ramazan PERTEW
Tahsin SEVER
Seîd VEROJ
Ehmed ONAL
Lokman POLAT
Munzur ÇEM
Baran RIZGAR
Hevî Soran KORKMAZ

TEVKURD

Naverok

JI TEVKURDÊ

2

“Parçebûyîn û Kongra Neteweyî”

Trajedîya parçebûyîna Kurdîstanê, realîta heyî, pêwîstî û girîngîya munasebetên nav parçeyan

Sabahattîn KORKMAZ	3 - 6
İsmail BEŞİKÇİ	7 -11
Mesut TEK	12-14
Sinan ÇİFTYÜREK	15-20
Ümit TEKTAŞ	21-24
M. Emin ASLAN	25-29
Osman AYTAZ	30-34
Fuat ÖNEN	35-41
Sait AYDOĞMUŞ	42-54
Sıdkı ZİLÂN	55-57
Ramazân PERTEW	58-62
Tahsin SEVER	63-68
Seîd VEROJ	69-76
Ehmed ONAL	77-82
Lokman POLAT	83-85
Munzur ÇEM	86-89
Baran RIZGAR	90-97
Hevî Soran KORKMAZ	98-101

BELGELER

TEVKURD Program 102-105

Jî MEDYA Ê RAYA GİŞTÎ RE! 106-107

Ji 6. Dadgeha Cezayê ya Sûcên Gran a Dîyarbêkir re 108-111

Deklerasyona Çareseriyê Jibo Pirsgirêka Neteweyî ya Kurd 112-113

Li Amedê konferansek li ser ziman û zaravayên kurdî 114-116

Ji TEVKURDê panelek li ser bibîranîna Tevkujiya Helebê 117-118

Şeyh Said ve arkadaşları idam edildikleri yerde anıldı 119-120

TEVKURD, Kongreya Civaka Demokratîk û Konferansa Hewlêrê 121-123

Xwedî û Mesûlê Nivîsaran:
Av. Sıdkı ZİLÂN

Heyeta Weşanê:
Sıdkı ZİLÂN, Arif SEVÎNC, Remezan PERTEW, Saîd AYDOĞMUŞ, Sinan ÇİFTYÜREK, Sabahattîn KORKMAZ

Amadekar: Dicle AMEDÎ

Navnîşan:

Lise Caddesi 3.Sok.
Elif Apt. Kat: 3 No: 10
Yenişehir / Diyarbakır
Tel: 0 (412) 228 14 55

E-mail: tevkurd_kovar@hotmail.com

Çap: Anadolu Basın Yay. /Diyarbakır

Ji Tevkurdê

Gelî xwişk û birayan, em bi hejmara xwe ya duwemîn nuha li pêşberî we ne. Navê kovara me Tevkurd e. Tevkurd, weşana Tevgera Yekîtiya Neteweyî ya Kurd (TEVKURD) e. Tevkurd, kovareke siyasî û fikrî ye. Ji sê mehan carekî derdikeve. Navenda xwe Dîyarbekir, zimanê xwe yê esasî kurdî (bi hemû lehçeyên xwe ve) ye. Tevkurd, paradigma doza Kurd-Kurdîstan, pirsên yekîtiya neteweyî; modêl, şêwe û rêbazên xebatê; meselên stratejîk yê siyasî û sedemên wan yê eskerî, aborî, kulturî û guhartinên li dunyayê bi hawakî makro-sîyasî nîqaş û şîrove dike.

Ji berê de pirsê weşaneke periyodîk di nava me de dihat xebirdan. Ya rast me hemû weşanên kurda-kurdî weke weşanên xwe didît û nuha jî em wisa dibî in. TEVKURD proja yekîtiyê ye ku dixwaze hemû reng û dengê kurda bigihîne hev. Ji wê bonê; malperek, kovarek an weşanek kurda-kurdîtanî çiqas aîdê grûb, partî an “xwedîyê” xwe be, em jî hewqas wana yê xwe dibî in. Ji wê bonê, me ihtîyac pênedidît ku em kovarekî biweşî in.

Belê di xebata siyasî de weşan, ne bi tenê rola ragihandin û enformasyonê; herweha dikare rola rêxistinîkirinê û perwerda kolektîf jî pêkîne. Di nav vê dema buhurî de, ihtîyacên xebata yekîtiyê yê pratîk, biryara vê kovare derxist e holê.

Piştî ku me biryara kovare da û dest bi xebatê wê kir; me dît ku weşandina kovare û bi giştî weşangêrî karekî hêsan nîn e; profesyonelî, îmkân û pisporîya teknîkî dixwaze. Xwiya ye ku wê kêmasiyên me çêbibin. Lê em bi hêvî ne û emê lê bixebit in ku kovareke bi rêkûpêk, balkêş û berhemdar bigihînin we xwişk û birayan. Hegeger wilo nebe, ji xwe ne pêwîst e ku kovareke nuh û cuda were weşandin.

Di hejmara ewil de me bi tenê cîh da nivîsên rêvebirên TEVKURD-ê. Belê di vê hejmarê û hejmarên bê de emê cîh bidin nivîsên sîyasetmedar, lêkolîner, stratejîst û nivîskarên din jî. Armanca me ne ewe ku “emê bêjin û bila hinek gohdarîya me bikin” an “emê ji xwe bi xwe re bêjin.” Naxêr, emê ji hev re bêjin, bi hev re bêjin û gohdarîya hev bikin. Ji wê bonê, di Tevkurd-ê de wê nîqaş û “polemîk” jî çêbibin. Azadîya fikrê û mafê bi serbestî xwe îfade kirinê

(welew ku ew fikir, sedî sed dijî fikrên me bin jî) ji bo me esas e. Ji dervayî heqaret, tehdît û tohmetên bê bingehe, sînor kirina fikrê û nivîsan em weke sûc, “sûcê fikrê” di pejirîn in. Di vê xususîyetê de emê hesasîyetekî azamî nîşan bidin û standarta fikra azad bilind bikin.

Weke dosya ne be jî, belê di her hejmarê de emê mijarekî esas bigrin û bi giranî li ser wê mijarê nîqaş û şîroveyan tomar bikin. Di hejmara ewil de (jiber ku teqabulî hilbijartinên herêmî kir), dosya me li ser “Tevgera Yekîtiya Neteweyî û Hilbijartinan” bû. Di vê hejmarê de, wekî dosya em li ser pirsê “Trajedyaya Parçebûna Kurdîstan û Yekîtiyê/Kongra Neteweyî” rawestîyan. Sedem û encamên perçebûnê yê sosyolojîk, sosyopolîtîk, sosyopsîkolojîk û wekî antîtêza vê travmayê jî, tehayula Kurdîstana yekbûyî û “yekîtiyê/Kongra Neteweyî” têtê nîqaş û şîrove kirin.

Di vê mijarê de me ji gelek partî, grûb û şexsîyetên nasraw fikir û dîtîniyên wan pirsîn. Hinekan ji wan fikrê û rayên xwe gîhaştin me, yê hinekan jî negihîştê destê me. Xwestina me ewbû ku, em heta mumkûn be di vê derheqê de fikrûrayên temamê rêxistinên sîyasî bistîn in. Belê ev yek mumkûn nebû. Hinek jê em negihîştin wan, hinekan ji wan bersîva me nedan û hinek jê jî, bersîvên wan negihîştin destê me. Belê xwiya ye ku ev dosya wê zûbizû neyê girtin û em nagirin...

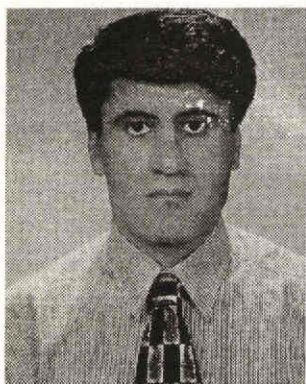
Dostê miletê Kurd, mirovê wefadar, mamostayê me, kekê me, mirovperwerê mezin Îsmail Beşîkçî di serî de me fikrûrayên gelek şexsîyetên hêja jî wergirtin. Em hêvî û bawer dikin ku hunê/emê bi hev re ji van fikrûrayan bi giştî îstîfade bikim. Lewra pirsê ji hev perçekirin, armanca û encamên wê yê travmatîk û muqabilî vî trajedyayê antîtêz û paradigma Kurdîstana yekbûyî ji hêla fikrî, bawerî, parametreyên tarîxî û ehlaqî de têtê krîtîk kirin.

Ji xeynî mijara dosyayê hunê li ser pirsê neteweyî, neteweyî û bizava azadîyê hin meqaleyên balkêş û belgenivîsên TEVKURD-ê jî bixwînin.

Bi hêvîya dinyayek aştîyane û aram, û welatek azad, adil, ava û demokrat..heta hejmareke din bimînîn di nava xêrê de.

Heyeta Weşanê

Pirsa neteweyî di esasê xwe de pirsa netewdewletbûnê ye!

Sabahattin KORKMAZ

Kovara Tevkurdê di hejmara xwe ya duduyan de li ser pirsê "Trajedyaya perçebûnê û yekîtiyê Kongra Neteweyî" dosyayek amade dîke. Ev pirs, di serî de ji hemû rêxistinên siyasî yên Bakûrî û bi qederê ku çerçeva kovarekî dest dide ji gelek şexsiyetan jî, hatîye pirs kirin. Ev karekî hêja ye; di alî siyasî de, di alî bîrewerîya kurdayetîyê de, di alî kapasîta têgihîştina me ya entelektuelî û "sinifa" siyasî de, hêja ye. Lê têr nake. Hêvî dikim ku helwesta Tevkurdê bi vê "qasê" re sînorkirî nemîne. Bi hindikayî ev "tîng-tang" bidome. Di hejmarên bê de jî ev nîqaş dewam bibe û fikra siyasîyên perçeyên din jî were girtin. Herweha li ser vê pirsê konferans, civîn û aksîyonên din jî bêne organîze kirin.

Em dizanin ku "enwaîçeşît" federalîst, konfederalîst, otonomîst, enternasyonalîst, ûmetperîst û entegralîstên me hene û "piçekî" zêden. Maşela! Ne ji van be, televîzyon û rojnamên tirkên wê bêxêber bimînin(!) Belê, ji bo

xatirê Xwedê heta nuha we qet dîtîye ku yek ji vana derketibe ber medyayê, ber tv.û ajansekî û gotibe "Em Kurd miletek in, zimanê me, welatê me, qedera me yek e, welatê me bi zorê, bi neheqîyê hatîye parvekirin, ev rastîya tarîxî neyê dîtîn, li serê neyê xebirdan li vê herêmê, li vê dinyayê ne aşîtî, ne biratî û ne jî çareserî pêktê!.." Naxêr, ev fikreke "tûj" û "marjînal" e. Kî ku naxwaze cîh û meqamê wî/ê xera bibe, bila qet derxûna ser devê vê dîzikê raneke!

Însaf û merhamet! Bi navê bext, bi navê însaniyetê, bi navê heqîqetê, bi navê ilm û îrfanê însaf û el însaf!! Ku em bahsa halê xwe nekin, ku em rastîya tarîxê ranexin ber çavan, ku em bi "nîv" devî bahsa daxwazên xwe nekin, ma emê ji kê çi gazinê bikin?

Ji vê bonê min gelekî dixwest ku tevgereke Kurd ya bi navê "Tevgera Serxwebûna Kurdistan" jî hebûya, û vê tevgerê hema bi gotin bûya jî, vê paradîgmayê biparasta..

Muhayele û paradîgma yekîtiya Kurdistan ne fantazî ye.

Pirsa neteweyî di esasê xwe de pirsê pradîgma netewdewletîyê ye. Li seranserê dinyayê damezrandina netewdewleta bi heman şeweyî pêkhatîye. Netew-netewdewleta tirk, ji alî hêza ku ji komek kadroyên bijarte pêkdihat, hate damezrandin. Netew dewleta yahûdîyan hakeza.. 60 sal piştî damezrandina vê dewletê, nuha jî, li îsraîl'ê zmanê rûsî û îngilîzî ji yê İbranî pêşde-tir e. Dewletên ku piştî balavbûna Sovyetê hatine avakirin jî, hemî bi vê rîyê bûne dewlet. Di rastîya tarîxê de, piştî hilweşandina dewletên Împaratorî yên "cîhanulşimûl", ji bo her neteweyekî dewletek mîlî hate pejirandin. Prensîbên Wîlsin ku ji alî sîstema dinyayê de (Cemîyeta Miletan, Yekîtiya Miletan û hemû konvansiyonên navneteweyî ûwd.) hatîye pejirandin û tedbîqkirin, li ser vê rastîyê bûn. Ji wê bonê ye ku, îro di hiqûqa navneteweyî de kolonyalîzm qedexeye, nijadperestî, asîmîlasyon wekî sûcên dijî mirovahîyê têne qebûl kirin. Belê ev nayê wê manê ku li seranserê dinyayê pirsên neteweyî bi temamî hatine çareser kirin. Naxêr pirsên ku nehatine çareser kirin jî hene û carna dikare pirsgrêkên nûh jî derkeve holê. Weki piştî belavbûna Sovyetan û li van welatan rûdanên pirsên netewî.

Ev paradîgma damezrêner ya netewdewletîyê, di tevgera neteweyî ya kurd de qels e. Û, her ku diçe kêmtir dibe. Hin îstîsna netêde, li her çar perçeyan jî tevgera Kurd, bi gîştî lokal, perçeyî û "entegralîst" e.

Pirsa perçebûyîna Kurdistan û tehayul kirin an nekirina yekîtiya neteweyî bi qenaeta min pirsê sereke ya karakterê tevgera azadîyê ye. Emê li pirsê Kurdistan çawa binêrin; çerçeve û kapasîta tefekura me çi ye, çi qas e û ji ku tê; fikir, xeyal û senaryoyên me di nav van sînorên xayrîmeşrû û bêehlaqî de ne, yan li ser van sînoran in?.. Pirsê sereke bi yamin ev e.

Kî çi dibê bila bibê; dinya mirovan li gora fikr, xeyal û asoya mirovan e. Li kuderê dibe bile bibe; dixwazî di binê zîndanê de an li navenda "medenîyetê" be, wexta mirov teng û pi-

çûk bifikire, dinya mirov jî li wê gorê teng û piçûk dibe. Lê wexta mirov berfireh bifikire, wê çaxê dinya mirov bêdawî û bêsinor dibe.

Dawa Kurdistan di esasê xwe de dawa netewdewletîyê ye. Ez bawer nakim ku li ruyê dinyayê ecêbek weha hatibe dîtin; çewa ku mirov miletekî 40 mîlyon, miletekî dîrokî û qedîm, ku di tarîxa xwe de gelek medenîyet û hêjayî afirandibe û ku dewletbûyîne neyne bîra xwe, nefikire, ma heye gelo?! Helbet sedemên vê helwestê yên madî, yên sosyolojîk, sosyoe-

Dawa Kurdistan di esasê xwe de dawa netewdewletîyê ye. Ez bawer nakim ku li ruyê dinyayê ecêbek weha hatibe dîtin; çewa ku mirov miletekî 40 mîlyon, miletekî dîrokî û qedîm, ku di tarîxa xwe de gelek medenîyet û hêjayî afirandibe û ku dewletbûyîne neyne bîra xwe, nefikire, ma heye gelo?!

konomîk û sosyopolîtîk hene. Rast e; "bextê reş", şertên giran û dezavantajên me hene. Cografya me nagihê okyanûs û deryayên mezin, ev yek hem me ji modernîte dîrdixîne, hem jî wek jeostratîjîk hêza me qels dike. Hakeza çaralîyên me dewletên xêrnexwaz û dijminin. Lê li dinyayê bi tenê Kurdistan nîn e ku erda xwe nagihîje bahrên mezin; mirov bijmêre bi dehan welat hene ku nagihîjin bahr-okyanûsan, belê bûne dewlet û di nav sîstema dewletên dinyayê de gelek jî giranîya xwe henin.

Li ber van dezavantajan awantajên me jî hene û gelek in. Carekî em miletekî mezin, ciwan û dînamîk in. Dawa me dawekî heq, meşrû û maqûl e. ziman, kultur û ferasetekî me ya dewlemend heye. Ji alî sererdî û binerdîya xwe ve welatê me gelek dewlemend e. Cografya me hem ji alî fizîkî û hem ji alî sîyasî de gelek stratejîk e.

Rastîya tarîxî, civatî û waqiyayî:

Demografî, cografya fizîkî û çavkanîyên aborî...hem sedem û hem jî encamên sîyasetê pêktînin. Li dinyayê û di tarîxê de sîyaset her li ser van faktorên ziviriye. Ev sedemên beşerî û

fizîkî wexta digîjin hev, pêkve hêza jeostratêjîk ya wî welatî pêktînin.

Perçekirina Kurdîstan di esasê xwe de perçekirina vê hêza jeostratêjîk e. Antîteza perçekirîna yekgirtine.

Li perçeyan parastina federasyonê, konfederasyonê çiqas rewşa û heq be, paradîgma Kurdîstana yekbûyî jî, hewqas tabî û meşrû ye. Divê ev jî bê fahm kirin ku parastina Kurdîstana yekbûyî, ne Pankurdîzm e, ne jî îli ser herêmê hesabek emperyal e.

Kurdîstan welatek e û Kurd miletek in ku bi neheqî hatîne parvekirin. Ya neheq, ne rewşa û curm; parvekirina vî welatî û rêzênegirtina îrada miletê Kurd e. Belê, ewilê pêwîst e ku îrada miletê Kurd, ya hevmuşterek û medenî derkeve holê. Kongra Neteweyî esasen ji bo temsîlkarîya vê îradê pêwîst e. Ev jî bi îrada sîyasî dikare pêkwer e.

Piştgirî, destek û yekhelwestîya navbera perçeyan a nav gel, hertim hebûye û nuha jî heye. Di dil, wijdan û "îmana" miletê Kurd e; Başûr, Bakûr, Rojhilat tune; Kurdîstan heye, Kurd hene û kurdayetî heye. Ji serhildana Kela Dimdimê hetanî tevgera PKK-ê ji çar perçeyan Kurdan, her alîkarî û piştgrî dane hev. Mîsala herî balkêş jî rola Mele Mistefa Berzanî ya di Komara Mehabadê de û gotinên Qazî Mihemed yê li ber dadgeha îdamê ye. Di dadgehê de ji Qazî Mihemed dipirsin, dibên "Te biyanî (Mele Mistefa û Kurdên perçeyên din tene qest kirin) hanîna axa Îranê", ew dibê "Wexta mirov ji odeyekî xanîyê xwe derbasî odeyekî din bibe, mirov çawa dibe biyanî? Kurdîstan mala her Kurdî ye û Kurd hemî xwişk û birayên hev in."

Mîsalek din ya nêz jî ev e; di 25-ê Adara 2006-an de li çiyayê navbera Mûş û Çewlikê ("Şênîk-Şenyayla") 16 grîlayên PKK-ê hatin qetil kirin. Ji wana Qaso Sabla-Sakiz, Muhammed Gulî-Kobanî, Fehman Katuranî-Sinê, Adnan Mahmut-Kobanê, Kemal Tahazade-Mahabad, Reşîd Ahmed-Afrîn, Kawa Îbrahîm-Suleymanîye, Îdrîs Salar-Hewlêr, yê mayî jî Bakûrî bûn.

Gelo ji vê yekîtiyê biratîyê manîdartir gotin heye? Rastîya tarîxî; hiş û îdraqa miletê Kurd do jî, îro jî ev e.

Pirsa Kongra Neteweyî û çend pêşniyarî:

Carek di tehayul û tefekura me ya Kurdîstana yekgirtî de tu "guneh" û xeter tune. Ev daxwazek beşerî û masûm e. Bi ya min, pêşeroj çî dibe bila bibe ("helbet dê dinya biguhere, emê jî biguher in û em nizanin miheqeq dê "sibê" çî jî, bibe"); belê wek nirxekî însanî, wefadarî û paradîgma sîyasî, divê em vê tehayulê bikin û bi parêzin. Bawerîya min ew nîn e ku, evê li serê me belayê veke û destê me qels bike. Eksê wî, evê îtibar û hesabê me yê sîyasî zêdetir, û "kartê" me yê "bazarîyê" jî, xurttir bike.

Bi vê tefekur û perspektîfê nuha jî dixwazim di derheqê Yekîtiyê-Kongra Neteweyî de çend pêşniyarîyan bikim:

1-Sedem-şert çî dibin bila bibin, neyartî û şerê birakujîyê di nava kurdan de divê esla neyê kirin. Heqlî yan jî "mecbûrê" şerê birakujîyê tune. Bawerî ewe ku êdî ev rûreşî li paş maye.

2-Hegemonya sîyasî ya perçeyan yan jî rêxistinên û îxrac kirina modêl û îdeolojîyan li ser hev ne rast e û ne caiz e. Di navbera perçeyan de divê hem diyalog û koordînasyon hebe, hem jî muxtarîyetek hukumran.. Perçeyek an rêxistinên perçeyekî ancax dikarin dîsa bi destê rêxistinên wî perçeyî alîkarîyê bidin hev. Bi tu awayî neraste û nabe ku perçeyek an rêxistinên perçeyekî, politikayên xwe bispêrin perçeyê din. Helwesteke bi vî awayî dijî hiqûqa biratîyê ye.

3-Destkeftîyên Başûr yê her Kurdî ne. Parastin û piştgrîya Başûr çawa ku erka neteweyî ye, her wisa tiştê ku Başûr têxe tengasiyê û xesare bidê vê statuyê, divê esla neyê kirin. Xesardayîna Başûr, xerabîya mezin ya Kurdîstanê ye!

4-Faktorekî grîng jî pirsê ziman û lehçeyan e. Zimanê Kurdî dewlemend e. Lehçeyên me hene û ferqa navbera hinek lehçeyan "kûr" bûye. Belê her lehçe zimanê me ye; hebûna lehçeyan nabe ku weke "proplem" bê dîtin û bibe pirsgrîk. Naxêr, hebûna lehçeyan ziman û kultura me dewlementir dike. Nabe û nerest e ku em lehçeyekî bigrin û yê din berdînin. Her lehçe wek hev xwedan maf e. Di mesela lehçeyan de divê bê zanîn ku, çimentoya ziman û kultura me kurmancî ye. Ji ber ku li her herêmê û perçeyî kurmancî hem lê heye hem jî serekeyê.

Bi pirsâ ziman û kulturê ve grêdayî pirsâ alfabê jî divê were çareser kirin. Miletêk bi çend lehçeyan dibe lê bi çend elfabeyan nabe. Di vê meselê de berpîrsîyarîya mezin dikeve ser milê Îdara Herêmê. Ya rastir ewe ku elfaba latînî were qebûl kirin.

5-Di navbera rêxistinên perçeyan yê sîvîl, meslekî û bazirganî de bi rîya civîn, konferans û festîvalan pêwendî danîn û çûnehatin "nîvê" yekîtiyê ye, divê ev yek were teşwîq û destek kirin zêde bibe.

6-Şert û mercên yekîti-Kongra Neteweyî yê objektîf bi zêdayî hene. Di pirsâ "Konferansa Hewlêrê" de hate dîtin ku, îro, êdî hêzên navneteweyî Kurda teşwîqî proja yekîtiyê dîkin. Proja yekîtiya neteweyî ya seranserê Kurdistanê, ez bawerim dê potansiyela dînamîka neteweyî, sed qat bilindtir bike. Bawerîya hêza yekîtiyê ya manewî, bawerim dikare "mirîya" jî gorê rake! Hewqas ku rola wê ya stratejîk heye

û çavê Kurda lê ye.

Bes ev kongre bila bi tenê dûrî hesabên piçûk, helwestên grûpû û îdeolojîkî be. Felsefe, bawerî û îtîqada Ehmedê Xanê dikare bibe destûra me hemî Kurdan.

Ji vê bonê; baştir ewe ku ev kongre li Başûr were civandin. Serokê Herêmê Kak Mesûd, dikare rêberîya vê pêvajoyê ya manewî bike. Belê ji bo organîzasyonê pêwîst e komîsyonên kêrhatî, bêteref û bi îtîbar wer in ava kirin. Ev komîsyon divê ji aliyekî de demografîya temsîla sîyasî(listeya beşdarvanan), ji aliyê din de çerçeve, program û şertên fizîkî-tekîkî yê kongrê amade bikin. Tevî hemî temenîyên pozîtîf jî, di civîna ewil de mumkûne ku encamek neyê girtin. Belê divê dest jê neyê berdanê û ji bo berdewamîya vî karî komîsyonekî daîmî ku ji şexsiyetên kêrhatî, bêteref û bi xatir pêktê, were ava kirin û ev komîsyon heta ku Kongra Neteweyî ava bibe, wezîfa vê organê bibîne.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Kürtler ve Kürdistan

İsmail BEŞİKÇİ

20.yüzyılın ilk çeyreğinde, Ortadoğu'da gerçekleşen en önemli olay, Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesi, parçalanması ve paylaşılmasıdır. Birinci Dünya Savaşı sırasında başlayan bu süreç, savaştan sonra 1919'da toplanan Paris Konferansı'nda da sürmüştür. Paris Konferansı kararları üzerine 1920'de kurulan ve çalışmalara başlayan Milletler Cemiyeti döneminde, bu süreç iyice olgunlaştırılmış ve yaşama geçirilmiştir. Bu, Rusya'da 1917 devriminin gerçekleştirildiği, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında Mustafa Kemal önderliğinde milli mücadelenin yaşandığı bir dönemdir. Ulusların kendi geleceğini tayin hakkı temel ilkesinin hem ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından, hem Sovyetler Birliği yöneticileri tarafından savunulduğu bir dönemdir. Milletler Cemiyeti'nin de, bu temel ilkeyi savunanlar arasında olduğu söylenebilir. Bu dönem, ulusların kendi geleceğini belirleme hakkının Asya'da, Afrika'da, Ortadoğu'da halklara heyecan verdiği bir dönemdir. İşte, Kürdistan ve Kürt halkı, Kürtlerin irade-

sine rağmen, böyle bir dönemde, bölünmüş, parçalanmış ve paylaşılmıştır.

1920'lerde yaşanan bu süreç, Kürt halkının ve Kürdistan'ın karşılaştığı ilk süreç değildir. Kürdistan, 16.yüzyılın ilk çeyreğinde, Yavuz Sultan Selim döneminde, filem ikiye bölünmüş, 17.yüzyılın ortalarında, 1639'da da bu bölünme resmîyet kazanmıştır. Bu dönemde, Kürdistan ve Kürt halkı, İran İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bölünmüştür. 19.yüzyılın ilk yarısında, 1827-1828 İran-Rus savaşları sonucundaysa, İran sınırları içinde kalan Kürdistan kesiminin kuzey tarafları, Rus İmparatorluğu'na dahil edilmiştir.

1920'lerdeki bölünme, parçalanma ve paylaşılma bize şunu göstermektedir. Bir toplum, tarihin bir döneminde, bölünmenin, parçalanmanın ve paylaşılmanın hedefi olmuşsa, bölünme, parçalanma gerçekleşmişse, o toplumun bir daha derlenip toparlaması çok zor olmaktadır. Bölünme ve paylaşılma, artık, çeşitli zamanlarda ve çeşitli mekanlarda kendini üretir bir hale gel-

mektedir. Bölünmelerin, paylaşımaların siyasal içerik taşıdığı, yani birbirlerinden farklı ege-menlik alanları içinde gerçekleştiği de bilinmektedir. Aşiretler bölünmektedir, köyler bölünmektedir, aileler bölünmektedir. Giderek ailenin içinde bile bölünmeler olmakta, aile üyeleri farklı cephelerde yer alabilmekte, birbirlerine hasım olabilmektedir. Bu çok çürütücü süreçle mücadele etmenin, bunun üstesinden gelmenin önemli bir şartı, bu sürecin bilincine varmaktır.

Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, Kürdistan'ın iskeletini parçalamış, Kürt halkının beynini dağıtmıştır. Buna rağmen bu olay, Kürtlerde, kendine has, özgün bir düşüncenin oluşmasını getirmemiştir. Böylesine ağır bir olayın, Kürtlerde, kendine has, özgün bir düşüncenin oluşmasını sağlayamaması, olayın, üzerinde durulması, gereken bir yönüdür.

1960'ların sonlarında, 68 Kuşağı Kürtler, "emperyalizm" kelimesini çok kullanırlardı. Bu Türk solunun kullandığı bir slogandı ve Kürtler kendi durumlarını hiç sorgulamadan bu sloganı aynen benimsemişlerdi. "Emperyalizme karşı omuz omuza mücadele", "Bağımsız Türkiye" çok sık kullanılan sloganlardı. 68 kuşağı Kürtleri, bu çerçevede Türk soluyla ittifaklara da giriyordu. Türk solundaysa Kemalist içerik ağır basıyordu. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO) Türk solundan ayrılan Kürt gençleri tarafından kurulmuş bir örgüttü. Ama, kendine has, Kürtlere has bir sloganı yoktu. "Emperyalizme karşı omuz omuza mücadele", "Bağımsız Türkiye" gibi sloganlar aynen benimsenmişti. "Mutsafa Kemal. Anti-emperyalist bir mücadele yürütmüştür. Bu mücadeleyi destekliyoruz" deniyordu. Ama, bu çerçevede kendi durumları hakkında bir soruşturma yoktu. Örneğin Kürtlerin, Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması, paylaşılması, Kürtçe'nin yasaklanması, inkarı ve imhası, asimilasyon uygulamaları vs. bu anti-emperyalist mücadelenin neresinde duruyor, sorusu pek sorgulanmazdı.

Halbuki, emperyalizm, Birinci dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, Milletler Cemiyeti dönemi başlarında. Yani 1920'lerde, en büyük, en

ağır, en kalıcı darbesini Kürtlere vurmuştur. Ama, Türk solu da, bu yıllara, bu döneme ilişkin, yani Kürtlere ilişkin süreçleri, aynen devlet gibi gizlemeye, yok saymaya, çarpıtmaya çalışıyordu. Bütün bu konularda Kürtlerde, sağlıklı bir bilinç yoktu. Daha sonraki yıllarda, 1960'larda, 70'lerde, 80'lerde ve daha sonraki yıllarda, Kürtlerin, "emperyalizmin işbirlikçisi", "emperyalizm tarafından kışkırtılan gerici bir halk" gibi ifadelerle eleştirildiği, suçlandığı bilinmektedir. Fakat bu eleştirileri, bu suçlamaları yapanlar, 1920'lerde Kürtlere karşı geliştirilen bu em-

Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, Kürdistan'ın iskeletini parçalamış, Kürt halkının beynini dağıtmıştır. Buna rağmen bu olay, Kürtlerde, kendine has, özgün bir düşüncenin oluşmasını getirmemiştir. Böylesine ağır bir olayın, Kürtlerde, kendine has, özgün bir düşüncenin oluşmasını sağlayamaması, olayın, üzerinde durulması, gereken bir yönüdür.

peryal politikaları, uygulamaları hiçbir zaman dikkate almamışlardır. Bu süreç, Kürt aydınlarının da üzerinde durduğu anlamaya, kavramaya çalıştığı bir süreç değildir.

Bu aymazlık, şu veya bu şekilde bugün de sürüyor. Bunu önemli bir göstergesi, Kürt yazarlarının, araştırmacılarının önemli bir kısmının, "Kürtler, Türkiye, İran, Irak, Suriye arasında bölüşülmüştür", "Kürdistan, Irak, İran, Türkiye, Suriye arasında paylaşılmıştır" gibi ifadeler kullanmalarıdır. 1920'leri, Milletler Cemiyeti dönemini düşünelim. Irak, Suriye diye bağımsız devletler var mı? Büyük Britanya'ya bağlı Irak mandası(sömürgesi) Fransa'ya bağlı Suriye mandası(sömürgesi) var. O zaman, Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması konusunda Büyük Britanya'yı ve Fransa'yı zikretmek gerekir. Irak'ın bağımsızlık kazanması 1932'dir. Ama, Irak'ta İngiliz etkisi,

İkinci Dünya Savaşı sonlarına kadar sürmüştür. Hatta 1958'de krallığı deviren General Abdülkerim Kasım darbesine kadar fiilen sürmüştür. Suriye'nin Fransa'dan bağımsızlık kazanması ise, yine İkinci Dünya savaşı sonlarına rastlar. Bu yıllarda Kürdistan, Kürtler, İngiltere'den Irak'a, Fransa'dan Suriye'ye devredilen bir miras gibidir. Kürdistan, Kürtler, sanki kamu hukukunun, devlet hukukunun değil, özel hukuk alanında bir konu gibi değerlendirilmektedir. Emperyalizm sözcüğünü sık sık kullananlar, 1920'lerde, Kürtlere ve Kürdistan'a karşı geliştirilen bu temel süreçlere bir vurgulama yapmamışlardır.

1960'ların sonlarındaysa, Kürt yazarlarının, Kürt aydınlarının önemli bir kısmı, emperyal devletler, İngiltere'nin ve Fransa'nın rolüne hiç değinmeden, Irak'tan ve Suriye'den söz etmekte. Kürdistan'a ve Kürt halkına esas emperyalist müdahale bu dönemde yapılmıştır. Bu Ortadoğu'daki emperyalist müdahalelerin en ağırı, en kapsamlısı, en kalıcısı olmuştur. Böylesine ağır, kapsamlı, kalıcı müdahalelerin, Kürt araştırmacıların bilincine çarpmamış olması elbette büyük bir eksiklik. Bu, araştırmacıların, Kürtlere has, Kürtlere özgü bir düşünce üretmemesiyle, Türk soluyla ittifakıyla, Türk solunun sloganlarını kullanmasıyla sık ilgisi olan bir durumdur.

Bölünme, parçalanma ve paylaşılma, Kürtleri dostsuz bırakmış, düşmanlarının sayısını ise artırmıştır. Buysa, Kürtlerin siyaset yapmasını engelleyen, kısıtlayan bir süreçtir. Bu açıdan Kürtlerin durumu, örneğin Filistinlilerin durumundan çok farklıdır. Birinci Dünya Savaşı sürecinde ve savaştan sonra, Araplar da bölünmüştür ama, Araplar, ayrı ayrı manda (sömürge) devletler, bağımsız devletler olarak organize edilmişlerdir. Bugün, Basra Körfezi'nden Fas'a kadar 22 bağımsız Arap devleti vardır. Bu devletlerin tamamı da Araplıktan dolayı, Filistinlilerin yanında yer almakta, maddi-manevi, politik, ekonomik olarak Filistin mücadelesini desteklemektedir. Bu Arap devletlerinin bir kısmının Filistinlilerle, örneğin HAMAS'la, HİZBULLAH'la çelişkileri olduğu bilinmektedir. Fakat bu devletler, kendi Arap kamuoylarından dolayı, Filistinlileri sevsinler veya sevmesinler, Filistin mücadelesinin yanında yer alıyolar. İsrail'e kar-

şı Filistin'i savunuyorlar. Filistin devletinin 1990'ların ortalarında böyle bir süreçte kurulduğu biliniyor. Bugün Filistin Devleti, hem Arap Birliği örgütünde, hem İslam Konferansı Örgütü'nde, İslam Kalkınma Örgütü'nde gözlemci üyedir. Birleşmiş Milletler'de de gözlemci üyedir. Filistinlilerin tek düşmanı vardır, o da İsrail'dir. Öbür Arap devletleri de şu veya bu nedenlerden dolayı İsrail Devleti'ne karşı bir konumda yer almaktadır. İslam Konferansı Örgütü'ne üye 53 devletin çok büyük bir kısmı da, yine, İsrail karşıtı politikalar izlemekte, Filistin mücadelesine yakın durmaktadır.

Kürtlerin ise, dostları yoktur. Düşmanlarıysa pek çoktur. Kürtlerin ne Ortadoğu'da, ne uzak coğrafyalarda dostu yoktur. Uzak coğrafyalardaki, ülkeler de, yakın coğrafyalardaki ülkeler de Kürdistan'ı müştereken yöneten dört devletle ilişkilerinden dolayı Kürtlere destek vermemekte, hep bu dört devletin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedirler. Kürtler, örneğin, İslam Konferansı Örgütü'ne gözlemci üye olarak kabul edilmemektedir. Kürtlerin durumunun Filistinlilerin durumundan çok çok farklı olduğu açıkça görülmektedir. Kürtlerin, devletler düzeyinde dostları yoktur ama, uluslar arası planda, yazarlardan, aydınlardan, politikacılardan, dostları vardır, bunların sayısı artmaktadır. Güney Kürdistan'daki, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'ni ayrıca incelemek gerekir.

1920'lerde, Milletler Cemiyeti döneminde, Kürtlerin durumunu, çevre devletlerin ve emperyal devletlerin Kürtlere bakışını irdelerken, Sovyetler Birliği'nin tutumunun vurgulanmasında da yarar vardır. Bu yıllarda ve daha sonraki yıllarda, Sovyetler Birliği yöneticileri, anti-Kürt bir tavır içindedir. Anti-Kürt tutumunda, Sovyetler Birliği'nin de, İngiltere'den ve Fransa'dan farklı bir tavır içinde olmadıkları görülmektedir. Bu dönemde ve daha sonraki dönemlerde, Sovyetler Birliği, her zaman Kürtleri ezen devletlere destek olmuştur, her zaman onların ırkçı ve sömürgeci politikaların yanında durmuştur. Ulusların kendi geleceğini belirleme temel ilkesine rağmen, böyle, Kürt karşıtı bir tutumun nasıl savunulabildiği elbette irdelenmesi gereken bir durumdur. Kaldı ki, Kürt halkının ve Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması Büyük

Britanya ve Fransa gibi emperyal devletleri, Ortadoğu'da devamlı kılan bir sonuç ortaya koymuştur. Çünkü Kürtler, fırsat buldukça, bu devletler tarafından gasp edilen milli haklarını kazanmak için mücadeleye başlamış, bu mücadeleler, ayaklanmalar hep, emperyal devletlerin yardımıyla bastırılmıştır. Bölge devletleri, örneğin Irak Kürtlerin milli mücadelesinin bastırılması yolunda her zaman Büyük Britanya'nın yardımına gereksinim duymuştur, bu yardımı talep etmiştir. Sovyet Birliği yöneticilerinin, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin, bu ilişkileri doğru ve sağlıklı bir şekilde algılamaması dikkate değer bir durumdur.

Bu koşullarda, Kürtlere has, Kürtlere özgü bir düşünce nasıl oluşturulabilir? Böyle bir düşüncenin oluşmasını sağlayacak olgular hangileridir? Bu olguları, olgusal ilişkileri belirlemek için, bazı sorular sormak gerekir. Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması, Birinci Dünya Savaşı sürecinde hangi projeler çerçevesinde söz konusu edildi? Bölünme, parçalanma ve paylaşılma hangi tarihsel aşamalardan geçerek yaşama geçti? Bu sürece hangi emperyal devletler katıldı? Bu süreç çerçevesinde emperyal devletler, bölgedeki, Türk, Arap, Fars otoritelerle nasıl ilişki kurdular? Taraflar birbirlerine bu konuda, ne gibi tavizler verdiler, ne gibi tavizler kopardılar? 1-8 Eylül 1920 tarihleri arasında toplanan, Baku Doğu Halkları Kurultayı'nın, 19 Mart 1921'de imzalanan İngiliz-Sovyet Ticaret Antlaşması'nın, Kürdistan'ın ve Kürt halkının bölünmesinde, parçalanmasında ve paylaşılmasındaki rolü nedir? Bu sorulara makul cevaplar aramak gerekir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yenen devletler, başta Büyük Britanya ve Fransa, yenilen devletlerin sömürgelerini, Alman İmparatorluğu'nun ve Osmanlı İmparatorluğu'nun sömürge-

lerini kendi aralarında paylaştılar. Milletler Cemiyeti çerçevesinde kurulan yeni birimlere manda devletler deniyordu. Manda devlet, özel bir yönetim biçimi olmakla beraber sömürge devlet olarak anlaşılabilir. Bu çerçevede A Tipi, B Tipi ve C Tipi mandalar kuruldu. A Tipi mandalar Osmanlı egemenliğindeki toprakları ilgilendiriyordu. Büyük Britanya'ya bağlı Irak, Ürdün ve Filistin, Fransa'ya bağlı Suriye ve Lübnan mandaları kuruldu. İşte bu noktada şöyle düşünmek mümkün. Bu çerçevede neden bir Kürdistan

mandası(sömürgesi) kurulmadı? O yıllarda Güney Kürdistan'da Şeyh Mahmut Berzenci, bağımsız Kürdistan krallığı için mücadele ediyordu. Emperyal devletler bağımsız Kürdistan anlayışına karşıydılar. Ama manda(sömürge) Kürdistan'ı da düşünmediler. Kürdistan bugün sömürge bile değildir. Sömürge elbette bir statüdür. Milletler Cemiyeti döneminde Kürtler ve Kürdistan

statüsüz bırakılmıştır. Ve bütün bunlar Kürtlerin muhalefetine rağmen gerçekleştirildi. Kürtlerde, şeyh, aşiret, gibi feodal yapılar vardı deniyor. Aynı yapılar Araplar da yok muydu? 2003'de, ABD'nin, Irak'a silahlı müdahalesinden sonra kurulan, Kürdistan Bölgesel Yönetimi şüphesiz ayrı bir inceleme konusu olmalıdır.

Kürtlerin Zaafları

Bütün bunların yanında, Kürtlerin saflarının da dikkate alınması, irdelenmesi gerekir. Bölünmenin, parçalanmanın ve paylaşılmanın hedefi olan bir ulus, birçok zaafı olan bir ulustur. Düşmanları, onun bu zayıf tarafından yararlanarak onu bölmüşler, parçalamışlar, paylaşmışlar, yok etmeye çalışıyorlar. Bu zaafılar nelerdir? Kürtler, neden bu zaafıların üstesinden gelememişler?

Bugün dünyada 206 devlet var. 2008 Pekin Olimpiyatları'na 206 devlet katıldı. 2004 Atina

Sovyetler Birliği, her zaman Kürtleri ezen devletlere destek olmuştur, her zaman onların ırkçı ve sömürgeci politikaların yanında durmuştur. Ulusların kendi geleceğini belirleme temel ilkesine rağmen, böyle, Kürt karşıtı bir tutumun nasıl savunulabildiği elbette irdelenmesi gereken bir durumdur.

Olimpiyatları'na 204 devlet katılmıştı. Bu devletlerden 193'ü Birleşmiş Milletler üyesi. Bu devletlerin çok büyük bir kısmının nüfusu bir milyondan az. Bu devletlerin toprak genişlikleri de çok küçüktür. Bazıları, belki Kürdistan'ın bir beldesi kadar büyüklüktedir. Nüfusu bir milyondan az olan belki 40 devlet var. Kürtler ise, Ortadoğu'da, toplam olarak 40 milyondan fazla nüfusa sahiptir. Ama, Kürtler'in küçücük bir siyasal statüye sahip olmamaları dikkate değer bir durumdur. Bu, 1920'lerde, dünya nizamının Kürtlerin çok çok aleyhine kurulduğunu göstermektedir.

Bugün, Avrupa Birliği 27 üyelidir. 27 üyeden, Lüksemburg, Kıbrıs, Malta, gibi devletlerin nüfusu bir milyondan azdır. Lüksemburg'un, 1950'lerde, AB'nin 6 kurucu üyesinden biri olduğu bilinmektedir. Slovenya, Slovakya, Estonya, Letonya, Litvanya devletlerinin nüfusu 2-3 milyon arasında değişmektedir. Avrupa Birliği'nde, sadece Almanya'nın, Fransa'nın, İtalya'nın, İngiltere'nin, İspanya'nın nüfusları Kürtlerin Ortadoğu'daki toplam nüfuslarından fazladır. Belki, Polonya'nın nüfusu Kürtlerin toplam nüfusu kadardır. Geriye kalan 21 AB üyesi devletin nüfusları Kürtlerin nüfusundan azdır.

Avrupa Konseyi'nin 50'nin üzerinde üyesi vardır. Andorra, Monaco, San Marino, Liechtenstein gibi devletlerin nüfusları 10 binle 30 bin arasında değişmektedir. Bunlar bağımsız devletler olup Avrupa konseyi dışında Birleşmiş Milletler'in de üyesidirler. Bunlar 1920'de dünya nizamının nasıl Kürtlerin aleyhine kurulduğunu gösteriyor.

Gerek Avrupa Birliği'nin, gerek Avrupa Konseyi'nin, "Ortadoğu'da bağımsız bir Kürt devletin kurulmasına karşıyız, Ortadoğu'da sınırların değişmesine karşıyız" şeklinde kararları var. Bu kurumlar bunu, "... ama Kürtler buldukları devletlerin sınırları içinde bazı hakları sahip olabilsinler" demek için söylüyorlar. Kararlarına, bağımsızlığın olamayacağı vurgulanarak başlanıyor. Peki Kürdistan'ın bölünmesi, parçalanması ve paylaşılması konusunda bu örgütlerin bir görüşü yok mu? Avrupa Konseyi için, "Avrupa'nın vicdanı" denir. Avrupa'nın vicdanı'nın bu konudaki görüşü nedir? Onbin nüfuslu Andorra'nın 40 milyon Kürt'ün geleceğinin belirlen-

mesine rol sahibi olması konusunda Avrupa'nın vicdanı ne düşünüyor? Kürtleri statüsüz bırakan bu dünya nizamında büyük bir adaletsizlik yok mu? Kaldı ki Kürtler, 200 yıldır özgürlük için mücadele ediyor. Yukarıda sözü edilen devletlerin hiç birinin özgürlük için bedel ödemeleri söz konusu bile değildir.

Bu ilişkiler çerçevesinde dünya nizamının, uluslar arası nizamın yoğun bir şekilde eleştirisi gerekir. Bu çerçevede, üniversiteler, basın-yayın kurumları, hukuk kurumları, sivil toplum kurumları eleştirilmelidir. 40 milyon olacaksınız, uluslararası ilişkilerde, uluslararası kurumlarda adın anılmayacak. Hak-hukuk özgürlük söz konusu olduğu zaman Kürtlerin adı anılmıyor. Kürtlerin adı sadece "terör" söz konusu olduğu zaman anılıyor. "Terörün başı ezilecek", "terörün kökü kazınacak" vs. şeklinde. Kürtlerde aydın, Kürtlerin aleyhine kurulan bu statükonun ne kadar bilincindedir? Bu ilişkilerin de irdelenmesi gerekir.

Sömürge Bile Olmayan Bir Yapı

Kürdistan ve Kürtler sömürge bile değildir. Sömürge elbette bir statüdür. İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki yılları düşünelim. "Hindistan Büyük Britanya'nın sömürgesidir" "Angola Portekiz'in sömürgesidir" "Cezayir Fransa'nın sömürgesidir" denildiği zaman her şeyden önce, sınırları belli bir toprak parçası anlaşılıyor. Sınırları emperyal devletler tarafından veya sömürgeci devletler tarafından çizilmiş bir toprak parçası, bir ülke, anlaşılıyor. Bu örneğin, Büyük Britanya değil, Portekiz değil, veya Fransa değil, sınırları çizilmiş bu toprak parçası üzerinde farklı bir halkın yaşadığı da kabul ediliyor. Buna sömürge devlet denebilir. Burayı kendi politik ve ekonomik çıkarlarına göre emperyal veya sömürgeci devletler yönetiyor. Kürtlerdeyse durum çok farklıdır. Sınır alan yoktur. Sınırları belli, Kürdistan diye bir ülke kurulmamıştır. Kürt halkının farklılığı kabul görmemektedir. Kürt halkının ve Kürdistan'ın hiçbir statüsü yoktur. İnkâr ve imha ile karşı karşıyadır. Kürtler ve Kürdistan sömürge bile değildir. 2003'den sonra, Güney Kürdistan'da yeni bir süreç yaşanmaktadır. Bu, ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Xala hertimî ya rojeva me ya siyasî

Mesud TEK

Yek ji xalên hertimî ya rojeva siyasiya biza-va netewiya Kürdistanê, yêkitiya hêzên welatparêz e. Usa xuya ye, heya ku welatê me di bin nîrê bindestiyê da be, hetanê ku zilm û zordariya netewî li ser gelê me berdewam be, xala hanê ango mijara yêkitiya niştîmanperweran jî wê bibe xaleka girîng û çare nusê tevgera azadî û serbestiyê wê diyar bike.

Ji bona me Kurdan sê aliyê yêkitî hene. Ango divê yêkitî an hevxebata me di sê waran da pêk bê:

1-Yêkitiya hêzên welatparêz, di her perçeyê Kurdistanê da. Ku baştirîn saziya vê cure yêkitiyê bereya niştîmanî ye.

2- Yêkitî an hevxebata hemu hêzên welatparêzên seranserî Kurdistanê, ango ya hemu partî û hêzên niştîmanperwer ji her çar parçeyên welatê me. Baştirîn saziya vê yêkitiyê Kongra Neteweyî, an Meclisa Giştî ya Kurdistanê ye.

3-Yêkitî di nava hêzên welatparêzên Kurd û hêzên demokrat ya her dewletek da, ku welatê me dagir kirine.

Mijara hêjmara dudo ya Kovara TEVKURDê "Parçebûyin û Kongra Neteweyî" ye. Ji ber vê çendê divê bi giranî behs li ser mijara kovarê bê-te kirinê. Lê belê, bi îcazeyê xwendevanan dixwazim li ser yek, du xalan ku di vê warê da girîng in, bîr û baweriya xwe pêşkeş bikim:

- Divê yêkitî pênaseyê pir rengî û pir dengiya civata Kurd be. Nabe, ku vetoyek li ser hêzek an grubek an partiyek hebe.

- Divê yêkitî li ser armancên siyasî yên hevbeş û li ser dilxwaziyê were damezrandinê.

- Şikl û cureyê yêkitiyê, şeweyê xebata hevkarîyê, ji aliyê rewşa siyasî yên navxweyî û derwe ve tîn destnîşan kirinê.

- Nabe, ku hêzek an partiyek xwe li ser partiyên dinê ferz bike. Ku usa be, nabite yêkitî û

hevkarî, dibe axatî û xulamtî..

- Bûyer û pêşhatiyên ku di warê yêkitî û hev-xebata hêzên welatparêzên Kurd da qewimî ne, nişan didin ku hersê aliyê yêkitî bi hevra girêdayî ne, tamamkerê hevdu ne. Bê guman bandora her aliyek, li ser aliyên din heye, çî bi erênî (pozitif), çî bi nerênî (negatif). Bo ninume. Bere-an hevkarîya hêzên welatparêz, rê xweşker e ji bona damezrandina Kongra Netewî. Eger hêzên welatparêzên Kurd ji hev cuda û belav-vela bin, pêkanîna Kongra Netewî an damezrandina hevkarî ligel hêzên demokrat yên ciran diwartir dibe.

Em werin li ser mijara hêjmara dudo ya Kovara TEVKURDê.

Tê zanîn, Kurdistan di nava 4 welatan da, bi darazorê û bi destê emperyalîst û dagirkeran ve hatiye perçe kirinê. Lê, guman têda nine ku Kurdistan yek welat e, gelê Kurd jî bi hemu reng û dengên xwe ve, yek gel e.

Ligel vê, rastiyeke heye ku divê li ber çavê me. Ev jî ev e:

Belê, rast e, tixubên ku welatê me perçe perçe kiriye, ne li ser daxwazên me hatine destnîşan kirinê. Ji ber vê yêkê jî tixubên hanê li ba me Kurdan meşru nine, Kurd tû caran sinorên hanê nasnekiriye. Her usa dagirkerên Kurdistanê her tim bona peşî lê girtina tevgera azadiyê bi hevra hewl dane û didin.

Me pê xweş be an nebe, ji ber tixubên hanê yên bi dest çêkirî, bûye sedema vê yêkê ku di her parçeyên Kurdistanê da rewş û proseya siyasî û civakî, ji parçeyên dinê cudatir be. Her usa tixubên hanê bûne sedema hendê ku di her parçeyên Kurdistanê da partî û rêxistinên cuda cuda bêne damezrandinê û tevgera azadiya her perçe jî, di bin pêşangiya partiyên vê perçe da ye. Armanç û stratejî û rêbaza partiyên her beşên welatê me jî, ji yên din cudatir e.

Ji ber van sedeman, rêxistina tevgera an damezrandina partiyek ji bona hemu parçeyên Kurdistanê, ne tenê rast û dirust nine û ligel zirufên Kurdistanê yên heyî, naguncit. Her usa dibite sedema alozî, kêşe û tund û tijiyê di nava parçeyên Kurdistanê da.

Îro tevgera azadiyê di her parçeyê da, di bin

pêşangiya partî û rêxistinên vê perçeyê da ber bi pêş diçe. Ev yêka siruştî ye û divê weha be. Lê, ligel vê yêkê divê pêyvendiyeke di nava partiyên seranserê Kurdistanê da hebe. Pêyvendiya hanê, ne tenê ji ber evê ku dagirkerên Kurdistanê bona pêşî lê girtina tekoşîna azadiyê dibine yek û alîkariya hevdu dikin, her usa ji bona ber bi pêştir birina tevgerê jî pêwîst e.

Sazî û dezgeya pêyvendiya hanê Kongra Netewî ye. Partî û rêxistinên Kurdistanê heya îro, ji bona damezrandina Kongra Netewî gelek

Ji ber van sedeman, rêxistina tevgera, an damezrandina partiyek ji bona hemu parçeyên Kurdistanê, ne tenê rast û dirust nine û ligel zirufên Kurdistanê yên heyî, naguncit. Her usa dibite sedema alozî, kêşe û tund û tijiyê di nava parçeyên Kurdistanê da.

hewl dane, civîn çêkirine, carna sar jî bibe kar û xebat kirine. Lê belê hewl, kar û xebatên hanê serneketine. Diyar e, gelek sedemên serneketina hewlên hanê hene ku ne hewce ye em behsa wan bikin.

Lê belê îro jî me pêwîstî bi saziyên usa hene, bi taybetî di rewşa nû ya navçe û navnetewî da, ku hêzên mezin yên cihanê dixwazin rewşa siyasiya navçeyê bigorin û dinya jî ji ber pêşketinê teknîkî di warê internet û ragihandinê da, bûye gundekê mezin.

Bi gor bîr û baweriya min, piçuk an mezin, divê hemu partî û rêxistinên siyasî yên welatparêz, sazî û dezge û komelên pişeyî, çandî û civakî û ronakbîrên Kurd, di Kongra Netewî da cî bigrin, nabe vetoyek li ser partî û komel û kesan hebe.

Kongra Netewî divê bibite nunerê berjewendîya giştî ya hemu Kurdan.

Kongra netewî nabe ku stratejî û rêbaz û diruşm ji bona her parçeyê destnîşan bike û divê hewl bide ku di xebata azadiya hemu parçeyan da hevahengî pêkbîne û pêşiya destêverdanê kar û barên navxweyî bigre.

Erkê hemû rêxistin, sazî û kesên niştimanperweran e, ku her usa xebat ji bona damezran-

dina Kongra Neteweyî bikin.

Bê guman pêkanîna dezgeyek bi vî rengê, ne hêsan e, lê belê xebat û hewl ji bona vê armançê gelek pîroz e.

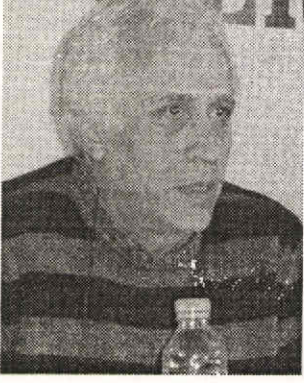
Di vî warî da xaleka din ya girîng heye. Tê zanin, Serokê Herêma Kurdistanê rêzdar Mesud Barzanî, di hevditina xwe ligel Hevserokê DTP Ahmed Turk û Serokê HAK-PAR Bayram Bozyel da, behsa konferansa partiyên Kurdistanê kir. Serokkomarê Iraqê rêzdar Mam Celal Talabanî jî di heyama serdana xwe ya Tirkîyê

da behsa babeta hanê kir û demek e di bîr û rayê Kurdistan û Tirkîyê da giftugo li ser vê mijarê heye.

Ji gotin û ragihandina serokên Kurdistanê Başurê, usa diyar e ku tarîx û rojeva konferansa hêştê nehatiye destnîşan kirinê.

Divê bizanin, ku konferansa hanê ne ji bona damezrandina Kongra Netewî ye. Lê belê eger bicive, Kongra hanê dibite destpêkek ji bona pêvajoyeka nû di warê damezrandina Kongra Neteweyî da...

Kürdistan'ın tarihsel trajedisi ve ulusal kongre

Sinan ÇİFTYÜREK **MESOP**

Ehmedê Xanî, Mem û Zîn adlı ünlü eserinde:
"Eğer aramızda yalnız uyum olsaydı,
Eğer aramızda yalnızca bir kişiye itaat etseydik,

O bizi kölelikten kurtarırdı.

Türkler, Araplar, Farstar'ın köleliğinden kurtulup

Dinimizi ve devletimizi yüceltirdik.

Ve okumada ve akıllılıkta önde giderdik."

Şerefhan, Şerefname adlı eserinde:

*"Kürtler birbirinin sözüne uymazlar;
aralarında ittifak ve işbirliği yoktur."*

"Bütün devletler ittifaktan doğar.

Devletsizlik ise ittifaksızlıktan."

Qazi Muhammed, idam sehpasında:

*"Her halkın ulusal başarı sembolü, birliktir,
işbirliği ve dayanışmadır... Kürtlerin, yeryüzünde yaşayan öteki halklardan eksik bir yanı yoktur... Düşmanlarının baskısından kurtulan*

halklar da sizin gibiydiler, ama onlar kurtuluş için birlik sağlamışlardı." demişti.

Yukarıda üç önemli Kürt şahsiyetinden aktardıklarımızın her biri, tarihsel olduğu kadar, zengin ve somut pratik politik deneyim süzgecinden geçirilerek söylenmiş sözler ya da üretilmiş değerlerdir. Benzer söz, öğüt ve öneriler geçmişten günümüze başka Kürt siyasetçileri tarafından da dile getirilmiştir, halen de getiriliyor. Ancak buna rağmen Qazi Muhammed'in kendisi vasiyetnamesinde "ders çıkarılmalı" diye bahsettiği seleflerinin akıbetine, halefleri de idam sehpasından gelen dersler dolu uyarılarına rağmen Qazi Muhammed'in akıbetine uğramaktan kurtulamadılar.

Şerefhan, Ehmedê Xanî ve Qazî Muhammed, Kürtlerin tarihten günümüze devam eden temel bir zaafına parmak basmışlar. Söylediklerinin özü ya da verdikleri mesaj açık: "Birlik olun." Çünkü tarihin derinliklerine dayanan birbirlerinin sözlerine uymamaktan, iş birliği ve uyum-

dan yoksun olmak, ittifaksızlık gibi zaafardan Kürt halkı ve siyaseti çok acılar çekti, halen de çekiyor. Gerek Kürdistan bütününde, gerekse tek tek parçalarda olsun, organize davranış ya da geneli başa alan birlikçi tutumlar zayıftır. Dün de, bugün de Kürdistan siyasetinin temel sorunlarından birinin hep birlik olamamak olarak karşımıza çıkmasına rağmen, amaçlanan birlik sorununda yol alınmadı. Birlikçi tutumun zayıf oluşu, Kürtlerin genetik yapısının kuşaklar boyu taşıdığı bir zaaf mı? Böyle bir genetik zaaf ya da hastalık olamayacağına göre, nedenlerinin derinlikli irdelenmesi gerekir.

Burada neden sorusuna yanıt ararken, sorunu sadece Kürdistanlı siyasetçilerin, (siyasal örgüt, parti ve şahsiyetlerin) izledikleri siyasette yani iradede aramak tek başına bizi doğru sonuca götürmez. Kürdistan siyaset odaklarının izledikleri siyaset kadar, ülke ve bölge koşullarının üretilen siyaset ile ilişkisi ya da siyasete tesirinin ne olduğu üzerinde de durmak gerekiyor. Başka bir ifadeyle, Kürdistan'ın jeopolitiğinin (ülke ve bölge koşullarının toplamının) Kürt siyaseti üzerindeki rolünün de ele alınması gerekiyor. Bu yapılmazsa, Kürdistan'ın ikiye bölünmesinden günümüze kadar geçen sürede önce beyliklerin bir Osmanlı'ya bir Farslara dayanma, sonra dörde bölünmesiyle birlikte parti ve örgütlerin her defasında işgalci devletlerden birine karşı mücadele ederken diğerine dayanma olarak özetlenebilecek siyaset izah edilemez. Dahası bulunduğu coğrafyanın siyaset ile ilişkisi olarak Kürdistan'ın jeopolitiği az çok göz önüne alınmazsa, bu siyaseti izleyenlerin tümünü "hain, işbirlikçi" ilan etmekten kurtulamayız. İşgalci devletlerden birine karşı mücadelede diğerine dayanma siyasetini en çok eleştiren, hatta bu siyaseti izleyenleri "hain, işbirlikçi" olarak görüp eleştiren PKK'nin kendisi de nihayet benzer bir siyaset izlemekten kurtulamamıştır. PKK'nin geçmişte Suriye'nin yanı sıra İran ve Irak rejimi ile de yer yer işbirliği yaptığı bilinir.

Bugün Kürdistan Federal Devleti'nin (KFD) içerisinde bulunduğu jeopolitik az çok göz önü-

ne alınmazsa, KFD'nin Kerkük'ün yanı sıra Duhok ve çevresindeki yeni petrol kaynaklarını Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı yani Türkiye üzerinden dünyaya pazarlama politikası izah edilemeyeceği gibi, bu politikayı izleyenleri de "hain, Türk rejimi işbirlikçileri" olarak ilan etmek gerekir. TEVKURD Dergisi'nin bu sayısındaki dosya konusuyla bağlantılı olarak ele aldığımızda, KFD eğer enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden uluslar arası pazarlara ulaştıracaksa, bu koşullarda dört parçada Ulusal Kongre'-

İşgalci devletlerden birine karşı mücadelede diğerine dayanma siyasetini en çok eleştiren, hatta bu siyaseti izleyenleri "hain, işbirlikçi" olarak görüp eleştiren PKK'nin kendisi de nihayet benzer bir siyaset izlemekten kurtulamamıştır. PKK'nin geçmişte Suriye'nin yanı sıra İran ve Irak rejimi ile de yer yer işbirliği yaptığı bilinir.

nin gerçekleşebilirlik oranı üzerinde düşünmemiz gerekiyor.

Demek ki Kürdistan'da izlenen 'bir ona bir buna dayanma' siyasetinin temelinde, Kürdistan'ın tarihsel trajedisi ile birbirini besleyen jeopolitiğinin de önemli bir rolü bulunmaktadır.

Daha somutta şöyle özetleyebiliriz:

I- Kürdistan'ın jeopolitiği; II- Önce iki sonra dörde bölünmüşlük hali; III- Kürt halkının, sömürgeci/ilhakçı devletlerin egemen uluslarıyla aynı dini inanca sahip olması; IV- Yıllara dayanan bölünmüşlüğü süreçte parçalar arası sosyo-ekonomik koşullarda yol açtığı farklılaşma olarak özetlenebilir.

Bunların üzerinde duracağım, ama önce hem genel hem de Kürdistan özelinde jeopolitiği kısaca ele alacağız.

KÜRDİSTAN'IN JEOPOLİTİĞİ VE SİYASET İLİŞKİSİ

Jeopolitik, tanım olarak en genel anlamıyla; devletlerin coğrafik özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilimdir. Büyük

ya da küçük belirli bir alanda coğrafyanın siyaseti yönlendirmesi veya hükümetlerin kendi siyasetlerini coğrafyanın verileri ışığında şekillendirmesi de denilebilir. Çünkü jeopolitik, "coğrafyanın bütün unsurlarıyla aktifleşmesi ve unsurlar değerlendirilerek sonuçlar çıkarılması" sanatıdır. 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren, yani petrolün kullanıma girdiği yıllara oranla, günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel ve politik unsurların coğrafya ile ilişki içerisinde değerlendirilmesiyle, siyasi coğrafya bütün unsurlarıyla artık daha aktif hale gelecektir.

Jeopolitik doğrudan politika üretmez, fakat politika üretecek odaklara veri hazırlar. Belirli bir ülke, bölge, kıtada, "Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki güç ve amaç ilişkisini -politik düzeyde- fiziki ve siyasi coğrafyayı esas alarak inceler. Bütün güç unsurlarının coğrafi platform ve verilerle politikaya çizdiği yönü belirler." (Suat İlhan, Avrasya Dosyası, Kış 2002, sayı 4, sayfa 318)

Jeopolitik; bir devletin dış politika başta olmak üzere politikasının coğrafya, ekonomi, nüfus vb. açılardan incelenip belirlenmesidir. Kısacası jeopolitik ile ilgili yapılan tanımların hemen hemen hepsinde ortak payda; coğrafya, devlet, ekonomi-politika kavramlarının birlikte kullanıldığı görülür. Bu kavramları karşılıklı ilişki içerisinde veri alarak yapılacak her tanım şöyle ya da böyle bizi jeopolitiğe ulaştırır. Özetle; coğrafyanın siyaseti olarak jeopolitikte, toprak ve -teşkilatlanmış toprak olarak devlet başta olmak üzere- unsurları bu ilişkinin merkezini oluşturur.

Jeopolitiğin bölge, ülke gibi değişmeyen unsurlarının yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ve politika gibi değişen unsurları da var. Yukarıda değindiğimiz gibi, söz konusu A veya B ülkesinin jeopolitiği olunca, bu iki unsurun birbiriyle dinamik ilişkiye girerek birbirini aktifleştirdiğini gördük. Bu dinamik ilişkide, söz konusu olan ülkenin politik yapısı ve hedefleri diğer değişken unsurlardaki gelişmelerle paralel değişir. Ama aynı ülkenin dış politikasının temel çizgilerinin kolay kolay değişmediği görülür. Örneğin; ABD, Rusya, İran ya da Türkiye'-de hükümetlerin değişmesiyle birlikte iç politi-

kalarda yaşanan değişimlere karşın, dış politikanın ana çizgileriyle korunduğu görülür. Bu durum, söz konusu ülkenin coğrafyasının dış politikasına kattığı içerikten gelir.

Son yıllarda jeopolitik üzerine tartışmaların genel olarak Avrasya, özel olarak da Kafkasya, Hazar Bölgesi, Orta Asya ve Ortadoğu gibi enerji havzaları üzerinde yoğunlaşması tesadüf değildir. Çünkü ABD başta olmak üzere belli başlı emperyalist-kapitalist merkezler, 21. Yüzyıl'da küresel düzeyde etkinliklerini Avrasya üzerinde egemenlik kurmakta arıyorlar.

Ortadoğu, Avrasya'nın önemli bir bölgesidir. Öyle ki Ortadoğu, "Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney, gelişmiş ve az gelişmiş ulusların az veya çok bulunduğu fakat çatışmaların hiç eksik olmadığı Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birleştiği, Türk boğazları vasıtasıyla Karadeniz'i Akdeniz'e, Süveyş Kanalı ile de her iki denizi Hint Okyanusu'na bağlayan stratejik konumda bir bölgedir." (Arman Kuloğlu, Avrasya Dosyası, Sayı 4, sayfa 15) Nihayet Türkiye'nin de bulunduğu coğrafyada önemli bir jeopolitik yer işgal ettiğini eklemeliyiz. Bunlar doğru olduğu kadar, Kürdistan'ın da Ortadoğu'nun kalbi olduğu ve Türkiye'nin jeopolitik öneminin belirlenmesinde Kürdistan'ın önemli bir yer işgal ettiği gerçeği de bir başka doğru.

Bu nedenle tarihi boyunca Kürdistan, jeopolitik konumuyla hem bölge hem de emperyalist devletler için oldukça önemli bir yer işgal etmiştir. Daha somutta;

I- Emperyalist güçlerin, gerek 20.yy gerekse 21.yy'da egemenlik kurmak istedikleri iki temel bölge olan Kafkasya ve Ortadoğu'yu birbirine bağlayan coğrafik konumu;

II- Petrol başta olmak üzere sahip olduğu enerji kaynakları;

III- Dün olduğu gibi bugün de Doğu ile Batı arasında ticari, ekonomik ilişkilerinin geliştirilmesinde işlevli olacak İpek Yolu'nun yine büyük bir kesiminin Kürdistan'dan geçmesi;

IV- Nihayet günümüzde, Doğu-Batı enerji koridorunda taşıyıcı boru hatlarının geçtiği önemli alanlardan birinin Kürdistan olması, şeklinde özetlenebilir.

Görüldüğü gibi Kürdistan, sahip olduğu zen-

ginlik kaynakları, dün topraklarından geçen ticaret yolları, bugün ise bunlara eklenen enerji nakil hatları ve üç kıtayı birbirine bağlayan Ortadoğu bölgesindeki coğrafik konumuyla, her dönem gerek küresel emperyal güçlerin gerekse bölgesel güçlerin büyük ilgisini çekmiştir. Bu yüzden Kürdistan tarihte başta Arap-İslam ordularının saldırıları olmak üzere çeşitli devletlerin saldırılarına maruz kalmıştır. Ki zaten Kürtlerin İslamiyet'i kabulü ve feodal düzene geçişleriyle sonuçlanan Arap istilası, tarihimizin önemli bir dönüm noktasını oluşturmuştur.

Kürdistan jeopolitik konumuyla, halen gerek bölge devletlerinin gerekse de emperyalist devletlerin stratejilerinde önemli bir yer işgal eder. Fakat Kürdistanlı siyasi yapılar dün olduğu gibi bugün de, sahip oldukları jeopolitiğin ağırlığını taşıyacak ve bunu kendi lehine bir faktöre dönüştürecek bir politik örgütlülüğe ulaşamadılar. Ülke olarak Kürdistan'ın jeopolitik önemine karşın, Kürt siyasetinin, hem teşkilatlanmış toprak olarak devlet düzeyinde bir örgütlülüğünden hem de dört parçayı kapsayan "Ulusal Kongre" türünden bir siyasi örgütlülüğünden yoksun oluşu bunun esas nedenidir. Çünkü Kürdistan'ın sahip olduğu jeopolitiği güçlü ve birleşmiş ulusal demokratik siyaset (ulusal kongre vb.) tarafından yönetilemediğinden, jeopolitik güç güçsüzlüğe dönüşür, olan da budur. Bunun yolaçtığı en önemli sonuç, devlet düzeyinde örgütlü bulunan Türkler, Farslar ve Araplar ile kıyaslandığında Kürtlerin siyasi ve askeri olarak zayıf kalmalarıdır. Bu durum başka faktörlerle birlikte, Kürdistan özgürlük mücadelesinin tarihsel trajedisinin esas nedenlerinden birini oluşturuyor.

TARİHSEL TRAJEDİNİN BELLİ BAŞLI ÇİZGİLERİ

Birincisi: Kürdistan'ın yüzyıllar boyunca yabancı istilalara uğraması; Osmanlı ve İran im-

paratorlukları arasında egemenlik kurma mücadelesine sahne olması; denetimin, aşiret reisleri, şeyh ve feodal beylere tanınan mahalli yetkilerle ve dolaylı sürdürülmesi; yerel yönetimlerle yabancı baskının, yabancı baskılarla yerel yönetimlerin sömürü ve talanının maskelenmesi; işgalcilerle halkımızın aynı dinden olması; ulusal birlik meselesinin olduğu kadar toplumsal gelişmenin de başlıca engelleridir.

Ardından emperyalizmin de katkısıyla ülke olarak Kürdistan'ın dört ayrı parçaya bölünmesi ve her parçanın ayrı bir devletin denetimine bırakılması, Kürt ulusal hareketini sürekli dört işgalci devletin çapraz ateşine maruz bıraktı.

Kürt ulusal hareketinin iç birliğini olumsuz etkileyen faktörlerin başında bu gelir.

Tarihin derinliklerinden bugüne kadar ulusal bağımsızlık kavgasında Kürtlerin ciddi uluslararası destek alamamaları ve uluslararası güç odaklarının, özellikle emperyalizmin (son Kürt Federal Devleti'yle ilişkileri hariç) bölgede hep Fars, Arap ve

Türkleri esas alan bir politika izlemesi, Kürtlerin iç birliğini ve dolayısıyla özgürlük mücadelesini olumsuz etkileyen bir diğer faktördür.

Kürdistan'ın belirttiğimiz jeopolitik konumu nedeniyle sürekli yabancı işgaller altında bulunması ve parçalanmış hali Kürt halkını hep can derdine düşürmüştür. Hep birden fazla güçlü imparatorlukların/devletlerin işgalinde ve kısıcında yaşaması, iç birliğini yaratmada ciddi bir engel oluşturmuştur. "Ulusal Kongre" türünden bir örgütlülüğünden de yoksun Kürt siyaseti, bu işgalci devletlerin böl-parçala-yönet politikalarının da etkisiyle bir kısmı X devletinin, diğer bir kısmı ise Y devletinin yanında saf tutmuşlardır. Şu veya bu devletin yanında saf tutmak gibi bir zaaf halen varlığını koruyor. İşgalci devletlerden birine karşı mücadele ederken bir diğerine dayanma siyasetini en çok eleştiren

PKK'nin de benzer bir siyaset izlemekten kurtulamadığını belirtmiştik.

İkincisi: Kürtler ile işgalci devletlerdeki ezen ulusların aynı İslam dini inancına sahip olmalarıdır. Eğer Kürt halkı işgalci rejim halkıyla aynı dini inanca sahip olmasaydı, tıpkı Bulgarlar, Yunanlar, Sırp gibi çoktan bağımsızlığını elde etmişti.

Ezen ulusla aynı dini inanca sahip olmanın yanı sıra bir de Kürt halkının barındırdığı mezhep farklılıkları da Kürt ulusunun hep kendi içinde bölünmesinde önemli rol oynamıştır. Kızıbaş ya da Sünni olmak, çoğunlukla Kürt olmaktan önce gelmiştir. Ki dün Kürdistan'ın Osmanlı ile Safeviler arasında bölünmesinde de mezhepler hayli etkili olmuştu. Bugün bile genelde olduğu kadar özelde Kuzeyli Kürtlerin iç birliğinin önündeki en önemli engellerden biridir. Kürt halkındaki mezhep farklılığı Türkiye burjuvazisinin gerektiğinde kullanacağı, bugüne kadar kullandığı bir iç çatlağı oluşturuyor. Çünkü Kürtlerin iç birlik ve daha somutta genel ulusal özgürlük yönünde her ileriye yönelik hamlelere kalkışmasında, TC iktidarları bu çatlağı derinleştiren politikalarla Kürtleri birbirlerine düşürmeye yönelmişler ve bunda etkili de olmuşlardır.

Üçüncüsü: Yüzyılları kapsayan bölünme nedeniyle parçalar arasında oluşan ekonomik, sosyal ve hatta kültürel farklılıkların siyasete yansımaları olarak belirtebiliriz. Örneğin; diğer parçalar ile kıyaslandığında Kuzey'de daha ileri bir kapitalist gelişme ve yol açtığı sonuçların siyasete kattığı farklılık gibi. Bu durum siyasetin daha modern çizgilere bürünmesine yol açmış, ancak diğer parçalara oranla entegrasyon ve asimilasyonun derinleşmesi gibi sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Dördüncüsü: I.Emperyalist Paylaşım Savaşı'nda emperyalistlerce çizilen sınırlar üzerinde kurulan ve günümüze kadar korunan Ortadoğu bölgesinin statükosudur. Kürt ulusal hareketi, küresel ve bölgesel güçlerin korunmasında hemfikir oldukları bu statüko içerisinde nefes alamaz olmuştur. Gerek sosyalist bloğun, gerekse emperyalist batının işgalci devletler başta olmak üzere bölge devletleri ile sürdürdükleri iliş-

kiler, Ortadoğu'daki statükonun devamını sağlamış ve çıkış arayan Kürt ulusal hareketinin her defasında boğulmasına yol açmıştır. Son yıllarda ABD, Irak'ı işgaliyle bu statükoyu tanımayarak, sınırların yeniden çizilmesini de içeren bir siyaset izlemiş, ancak birçok nedenle izlediği stratejide en azından şimdilik yarı yolda kalarak, yeniden bölge statükosunu esas alan bir politikaya döndüğünün işaretlerini vermeye başlamıştır. İran ile uzlaşma arayışları ve Kafkasya ile Ortadoğu bölge siyasetinde Türkiye'nin artan rolü gibi gelişmeler, ABD'nin yeniden mevcut statükoyu esas aldığı güçlü işaretlerdir.

SONUÇ OLARAK

Kürt halkı günümüze kadar kalıcı bir devlet kuramadıysa ya da bu düzeyde bir merkezi örgütlenme yaratamadıysa, bunun çok yönlü nesnel ve öznel nedenleri vardır. Daha açık bir ifadeyle, nesnel nedenlerin de beslediği öznel zaafı vardır.

Bu zaafıların içerisinde, yukarıdaki alıntılarda da dile getirilen birlikten yoksun davranış, can alıcıdır. Kürt liderlerden aktardığımız "Kürtlerin kendi iç birliklerini yeterince gerçekleştiremedikleri, bu yönde ciddi zaafı taşıdıkları" doğrudur. Fakat birlik oluşturamamak bir nedenden çok bir sonuçtur. Kürtler neden iç birliklerini gerçekleştiremiyorlar? Sorgulanması gereken budur. Yoksa bu sorunda rol oynayan jeopolitik nedenler üzerinde yukarıda zaten durmuştuk.

Merkezileşmede, yani kendi merkezi otoriteleri etrafında birleşme yönünde Kürtler hep ciddi zaafı taşımıştır. Kürtlerin devlet başta olmak üzere kendi merkezi birliklerini bugüne kadar kuramamış olmalarında, öznel iradelerinin dışında yukarıda belirttiğimiz tarihsel trajedinin büyük payı olduğunu tekrar vurgulayalım. Fakat bilelim ki bu nesnel koşullar ya da tarihsel trajedi her şey değildir. "Nesnel nedenler/engeller var, bu yüzden Kürtler birlik oluşturamadılar" diyerek kendimizi rahatlatmamız ve Kürt ulusunun, özellikle de Kürt siyaset damarının barındırdığı zaafı, eksiklikleri göz ardı etmemiz doğru olmaz. Halkımızın barındırdığı ciddi za-

aflar üzerinde eleştirel ve radikal bir yaklaşımla durmalıyız. Kürt halkının kurtuluşu uğruna kavgaya vermiş, yani halkın zaafalarını, hatalarını eleştirmeye hakkı olan herkes, kurtuluşuna katkıda bulunmak istiyorsa, Kürt halkına dünden çok daha fazla eleştirel yaklaşmalıdır. Çünkü populist yaklaşımlar Kürt halkına yarar getirmez.

İradi zaaf yönünde belirtilecek esas sorun ise, siyaset kadrosunun çapsizliğidir. Bugün dört parçayı kapsayan “Ulusal Kongre” sorunu tartışılırken, Kürdistan’ın tarihsel trajedisi diyebileceğimiz ve yukarıda üzerinde durduğumuz dört temel faktörün yanı sıra elbette siyaset damarının hataları, yetersizlikleri ve Kürdistan siyaset izlemedeki çapsizlikleri üzerine söylenecek çok şey vardır. Bunlar söylendi, bundan böyle de söylenmelidir.

Bu nesnel ve öznel sorunlarla yüklü koşullarda “Ulusal Kongre” hedefini gerçekleştirmenin kolay olmayacağı açıktır. Parçalardan biriyle sınırlı birlikler kimilerince “Ulusal Kongre” ola-

rak nitelense de, o işlevi üstlenmekten uzaktır. “Ulusal Kongre” illa ki birden fazla Kürdistan parçasındaki siyasi yapıları kucaklayabilmelidir. Ancak o zaman Kürdistan özgürlük mücadelesinin yukarıda bahsettiğimiz tarihsel trajedisinin aşılmasında “Ulusal Kongre” rol oynayabilir. Nasıl ki A ya da B parçasında özgürlük mücadelesi yükseldiğinde, ilgili işgalci devleti diğer işgalci devletler destekleyip ulusal özgürlük mücadelesi kuşatılıyorsa, “Ulusal Kongre” de ilgili parçadaki ulusal mücadelenin diğer parçalardaki ulusal güçlerce desteklenmesini sağlayabilir. “Ulusal Kongre”nin öne çıkacak başat görevlerinden biri bu olmalıdır.

“Ulusal Kongre” hedefini belirlemiş olan TEVKURD, bu hedefte kendini Kuzey’deki ulusal demokratik güçlerle sınırlandırmamalıdır. Elbette öncelikle Kuzey’den başlamalı, ama adım adım diğer parçalardaki ulusal demokratik güçlerle de ilişkilenerken, “Ulusal Kongre” hedefinde uzun soluklu ve kararlı davranabilmelidir.

Parçebûyîn, birînek reş û kongra netewî, xewna siyaseta Kurd

Umît TEKTAŞ

Cîgirê Serokê Giştî yê
Partiya Maf û Azadiyan
(HAK-PAR)

Bi rastî bersîva vê pirsê di nav sed sala borî de bi mînanan tije ye. Ne hewce ye ku mirov bêje parçebûyîna Kurdistanê, pirsê netewa Kurd zehmettir û aloztir kiriye. Helbet serî her derdî, piştikulî û pêsirtengiya hêri mezin parçebûyîn e. Li gor me, nirxandîna pirsê netewa Kurd bi parçebûyîna Kurdistanê re gelek girêdayî ye. Her weha çareserkirina pirsê girêdayî ye. Parçebûyîna Kurdistanê her weha bûye sedemên bearamiya herêmê jî. Ev yek xeterek mezin e, li ser aşî û aramiya herêmê. Bi giştî rojhilata navîn, bitaybetî jî tixûbên Kurdistanê di nav de cîh digire, di bin tesîra xetera aramiyê de ye.

Wek tê zanîn herdu şerê cihanê, ji bo erdnigariya cihanê bûn sedemên guhartinan. Gelek dewletên nû ava bûn, gelek millet bûn xwedan dewlet. Cihan seranser gihişt çarçoveyek nû, tixûbê cihanê ji nûve hat xuya kirin, demê dirêj ev çarçova heyî û tixûbên nû hat domandin û Kurdistan di nav vê pevajojê de parçebûyîna

xwe parast. Piştî şerê yekemîn ê cihanê derfetên ku Kurd bibin xwedan dewlet hebûn. Bila neyê ji bîr ve kirin ku wê demê, ji nivgîrava Erebaştanê bi dehan dewlet hat avakirin. Ji axa desthilatdariya Osmanî jî gelek dewlet çêbûn. Gor plana heyî ji xeynî Kurdan, milletên berbiçav yê rojhilata navîn hemû bûn xweser û xwedan dewlet. Bi tesîra Erebaş, Fars û Tirkan milletê Kurd, ji vî mafî bêpar bûn. Şik tune ku dewletên emperyal û sereke rê nedan ku milletê Kurd bibe xwedan dewlet. Ev plana nû, ji parçekî Kurdistanê sê parçê nû deranî. Bakur û herdu Başûr, berhemên vê planê ne. Qelsî, xizanî û paşdemayîna netewa Kurd, ji hêla din de dewlemendiya Kurdistanê û xurtiya plana dewletên mezin, di nav sazûmana cihanê ya heyî de, rê û dest neda ku milletê Kurd bibe xwedan dewlet.

Hewildan û serhildanên milletê Kurd her tim bi awayêk tîk çûn. Ta ku konjektora guherî, bi şerê yekem a Xelîcê ve parçeyekî Kurdistanê,

Başûrê Kurdistanê gihîşt statûyek nû. Ev rewş gav bi gav, hetanî îro pêşve çû. Wek destkevtînek dirokî û girîng di tarîxa Kurdistanê de cihê xwe girt, her û her ber bi konaxek pîroz, serkeftî meşiya. Xweserbûna Başûrê Kurdistanê xasîma çarenûsî û statûya Kurdan, bi giştî jî statûkoya herêmê çirand. Ev statûya nû, ne tenê Başûr, di her parçeyê Kurdistanê de pozisyon (asûn) û rola miletê Kurd guherand. Êş, cefa, eza, zehmetî û keda sedsalan gihîşt encamek serbilind, xewna miletê Kurd ya sedsalî bi cîh hat.

Hewceyê gotinê ye, miletê Kurd xwedan heq e ku bêje; "ji miletan milet im ku ji bo azadî û serxwebûnê her têkoşiyam" Mixabin ev piştrastî û serbilindiya miletê Kurd tu car nebû sedemê serxwebûn û xwedan dewletbûnê. Parçebûyîn û şertên navnetewî her tim wek qeydek li lingê miletê Kurd lefiyan.

Ji ber vê sedemê;

Îroj her parçê Kurdistanê şert û zirûfên xwe cihê ye. Ji vê bonê rêya ku her parçeyê bi hev re an di navhev de bigîhîne asta azadiyê tune ye. Ango, ji bo di heman demê de azadiya çar parçeyî rêyekî miştêrek nexuya ye. Sedemê cûrbecûriya şertên her parçeyî, tekoşîn jî, wê cûr be cûr bimeşe. Bêguman mercên civakî, destkeftinên her parçeyî, rê û olaxên wê cihê ne. Xuya ye ku netewa Kurd jî, wê xwedanê çend dewlet be. An federal an dewletek cihê.

Parçebûyîna Kurdistanê û ji bo vê yekê zehmetiyên tekoşîna azadiya wê çi ne? Hawirdora Kurdistanê giş desthilatdar û dagirker in. Bakur, Başûr, Rojava, Rojhilat, bi dagirkeran ve dorpeçkirî ye. Wekî stratejîk ne cîranê tu behra ye.

Bêguman Kurdistan di warê erdnîgariye de bînefêse e. Li ser axa cihanê welatek wek Kurdistanê parçebûyî (Berî du, pişt re çar parçe) tune ye. Ne herdu Kore, Yemen, Wîetnam û German wek Kurdistanê nin, ne jî pîrs û pîrsgerên wan. Tesbîten weha û bersîvên wê meriv dikare zêde bike. Armanca me, ji qiyasê pêştir, destnîşankirina realîteya erdnîgarî ya Kurdistanê ye. Di qirna 21an de, tu welatek û erdnîgariyek di wezn û pîvanên Kurdistanê de nîne.

Di qirna bîstan de rewşa navnetewî, him di

hêla rojevê de, him jî hêla berjewendiyên herêmî de ji bo pîrsgera Kurdistanê tu derdek û xemek xwe tune bûn. Navkirina axa Kurdistanê wek xeterek dihat hesabandin. Navê vê axa qedîm tirs, xwef û diltirsînek bûn. Digel serhildan û berxwedana miletê Kurd pewistî bi guhartina cihanê hebûn. Ev pêvajoyê ji bo miletê Kurd 75-80 sal domiya.

Eşkere ye ku pêvajoya navnetewî jî, di çareserkirina pîrsa netewa Kurd de xwedanê rolek girîng e. Herçend îroj statûya miletê Kurd hati-

Gelo statûkoya heyî û mercên navnetewî dest dide ku Kurdistan yekser azad be? Mixabin bersîva vê pîrsê erênî nîne. Ji ber gelek sedeman, şertên navxweyî, ango xwerûtiya çar parçeyî, ji ber mercên navnetewî bi awayeke yekbûyî azadiya Kurdistanê zehmet e.

be guhartin jî, -ango parçeyek xwe azad, parçeyên di jî di hinek waran de xwedan hinek mafan in jî- cardin di çareserîya pîrsê de gelek pêwistiyên rola navnetewî heye. Mixabin ev rol, di warê tevlihevbûna pîrsê de jî heye.

Gelo statûkoya heyî û mercên navnetewî dest dide ku Kurdistan yekser azad be? Mixabin bersîva vê pîrsê erênî nîne. Ji ber gelek sedeman, şertên navxweyî, ango xwerûtiya çar parçeyî, ji ber mercên navnetewî bi awayeke yekbûyî azadiya Kurdistanê zehmet e. Him jî ber ku pîrsa netewa Kurd pîrsê navnetewî ye, him jî berjewendiyên gelek dewletan û "cîhbi-cîhkirina asayiyê" rê nade ku Kurdistan yekser azad be. Ji vê bonê divê Kurd di her parçeyê de, gor şert û zirûfên wê parçeyî tevbigerin. Hevkarî û tifaqên xwe gorê rasteqîniye birêxin. Minasebetên di navbera xwe de li gor realîta heyî bimeşînin. Hesabên berjewendî û destkeftinên hevdû bikin. Kurdistan navê yek welatek be jî, çar parçe ye. Divê ev rastî tu car neyê ji bîr ve kirin. Kurdistanek yekbûyî, xewn û xeyalek dîr û dirêj e. Gelo kî dikane bêje ku di pêşdemê de, du parçeyên azad wê amade bin ku bigîhîn hevdû. Berjewendiyên miletê carna bi

yek dewletiyê, carna jî bi çend dewletiyê heye. Eşkere ye ku Kurdistanek Yekbûyî pêvajoyek balkêş û direj e. Ev pêvajo divê bête niqaşkirin. Rewşa navnetewî, dûrbînî û asoyek fireh, wê bersîva vê pêvajoyê bide.

Hewce ye di çend xalî de parçebûyîna Kurdistanê û pirsgirekên wê bête nixandin.

A- Têkiliyên di navbera hevûdu de û parçebûyîn.

Kurdên Rojhilat, Bakur, Başûr û Başûrê Biçûk di warê civakî de jiyaneke xwerû didomînin. Ji keynî Başûr di tu parçeyê de Kurd li ser axa xwe desthilatdar nînin, ji bo vê yekê, Kurdên her parçeyê gor jiyana wê herêmê xwe dipêçe û ser û ber dike.

Cîhê gotinê ye ku Kurdên Başûr di asteke pîroz û serbilind de ne, di her warî de xwedan dezgehên netewî ne. Di her warî de ji parçeyên din gelek serkeftî ne. Ev pêşveçûn ji bo her parçe û her Kurdekî di rûmetek giranbûha de ye. Germiya têkiliyên nav hevdû, cangorî û dilsoziya têkiliyên navxweyî, di pêvajoya îro de nekarê bide yekgirtîbûniyê. Dema ku şertên yekgirtîbûniyê ji xetera hilweşîna destkeftinan zêdetir an mezintir be, hingê Kurd dikanin Kurdistanek Yekgirtî bînin rojeva xwe.

Şik tune ku şertên civakî, têkiliyên miletê Kurd û miletên cîran di her parçeyê de ji hev cuda ne. Bakur û Rojhilat gav bi gav ber bi pêvajoyek demokratîk û destkeftinên neteweyî ve diçe. Li Başûra Biçûk di warê guhartinê û pêşkeftina pîrsa neteweyî de hewildanek heye. Desthilatdarên Sûrî êdî nekarin pêşî li guhartinan û xwestekên azadiye bigirin. Di her parçeyê de pêşveçûn heye. Her parçe gor reng û pêwistiyên xwe, gor giraniya bizava Kurd qonax bi konax, neqeb bi neqeb rê hildide.

Li gor vê rewşê meriv nikane bêje ku, hewcedariya azadî, tekoşîna miletê Kurd, di her parçeyê de nêzî hevûdu ye. An jî meriv nikane bibêje di her parçeyê de rewş, di nav pîvanek û di nav weznek de ye. Lê meriv dikare bêje gelê Kurd wek miletek û çar dewlet e. Nêzî sed sal e ku netewa Kurd li ser çar axê dijiye. Di rewşek wisa de, guhartina jiyana civakî gelek tabî ye. Dûrketina ji hestên netewî, dilsarî û dûrseki-

nandina ji nasnamê jî ewqas tabî ye. Ji gelek sedeman Kurd bi miletên cîran re, ango bi miletê desthilatdar re tevlihev bûye. Mixabin ku Kurd hinek Êreb in, hinek Fars in û hinek Tirk in. Çi asimilasyon û çi entegrasyonek xwezayî, tesîrek mezin li ser nasnama Kurd kiriye. Di hêla din de parçebûyîna Kurdistanê gelek caran bûye sedema ji hev dûrketina partî û rexistinên Kurdistanê. Hinek caran ji bûye sedema şerê hevdû, şerê birakujiyê.

Ne hewce ye ku meriv li ser girîngî û hewcedariya minasebetên nav parçeyan tiştek nû bibeje. Him ji bo Kurdan mafek rewa ye him jî berpirsyarî û biradostî ye. Di heman demê de hewcedarî ye jî. Lê divê bête zanîn ku hewcedarî tiştek e, rasteqînî tiştek e. Destkeftinên Başûr daxwaziya piştgiriye û danûstandinên li gel rêxistin û dezgehên Başûr tim û tim bilindkiriye. Başûr bûye çavkanî û mala hemû Kurdan. Xwestekên xwedîderketina parçeyên dî, piştevanî û piştgirtina her parçeyê bûye hêviyek mezin. Çareserkirina her pirsgirekên rêxistinî, hewcedariyên rojane, minasebeta di nav Kurdan de, Başûr bûye wek qibla her Kurdekî. Lê ev helwest him rast nîne him rasteqîn nîne. Diyar e ku azadbûna Başûr, di heman demê de li ser parçeyên din ewqas tesîr nekiriye. Helbet tesîren erênî çêbûne, lê belê ev tesîr di çarçoveyek teng û astek bisînor de maye. Ev xwerûtiyî û xweseriya her parçeyê ye. Têkiliyên di nav hevdû, divê bi renek emeknasî, bi îhtîram, li gel hevdû û ji berjewendiyên her parçeyê re di nav rezgirtin de bimeşe.

B- Têkiliyên bi dagirkeran re û parçebûyîn.

Kurd bi partî û pêşavayên xwe carna li gel dagirkeran têkilî danîne û bi wan re ketine nav danûstandinan. Gelek caran jî dagirkeran bi zanebûnî bi rêxistin û partiyên Kurd re têkildarî danîne. Wek mînak Kurdên Başûr bi dewleta Îran û Sûrî, Kurdên Bakur, xaşîma PKK bi her dewletî re, Kurdên Rojhilat bi Îraq, Tirkiye û Sûrî re di nav têkiliyan de bûne. Ev her çar dewlet jî, wek teqîk an renek bi partiyên Kurd re bi awayekî têkilî danîne. Bi çî tê navkirin bila bête navkirin mixabin ev hewcedarî an "teqîk" gelek caran bûye sedemên şaşîyan û ji hev durketina hêzên Kurdan.

Stratejî an teqtik, têkiliyên bi dewletên dagirker re, tu car nebûye sedemên xurtkirin û peşvebirina bizava Kurd. Her tim wek astengek û wek birînek reş di nav bizava Kurd de cîh gir-tiye. Ezmûna bizava Kurd destnîşan kiriye ku, dewletên hawirdor, ango dewletên dagirker tu car bi dilsozî û dostanî piştgiriya rexistinên Kurd nekiriye. Herdem xwestiye bizava Kurd bikarbîne, jê îstîfade bike. Hestên netewî biş-kîne, tevgera milletê Kurd paşve bixe.

Di hêla din de nakokî û berberiyên Kurdan û desthilatdarên li ser wê parçeyî, hertim bala desthilatdarê dî kişandiye. Ji bo alozkirina bi-zava Kurd, ji bo bêaramiya tevgera Kurd, dewletên ha-wîrdor tu car bê deng û bê rol neman. Tim û tim bi rengekî tiliyên wan di nav siyaseta Kurd de hebûn. Mixabin îro jî, ji bo berdewamiya berje-wendiyên xwe dest û piyên xwe ji nav siyaseta Kurd ne-kişandine.

Siyaseta Kurd carna ji bê-çarefî, carna ji bo berjewendi-yên rêxistinî nekarîbûn xwe ji van têkiliyên nerast dûr bixe. Deh salan Kurdên Başûr, bi Sûrî, Îran û Tirkîyê re têkilî danîn. Kurdên Rojhilat jî bi Îrak û Tirkîyê re. PKK bi her alî re.

C- Kongrek netewî û parçebûyîn.

Ev 20-30 salên dawî Kongrek Netewî rojeva her parçê Kurdistanê ye. Wek xewnek e jibo bi-zava Kurd. Mixabin ev xwesteka girîng û ewqas jî bi rûmet ji ber parçebûna Kurdistan her tim hat paşxistin an ji wek rojevek veşartî di nav hêzên Kurd de hat gengeşî kirin. Tu car li gor girîngî û hewcedariya xwe di nav bizava neteweperwer de giraniyek nedît û nehat pejirandin. Berî her tiştî diyarkirina civîna partiyên Kurdistanî vê mijarê

(Civîna Kongra Netewî) anî hole. Ger iroj di ro-jeva Kurdan de Kongrek Neteweyî heye, çend sedemên wî ji hene. Yek ji van sedeman pîrsgî-reka PKKê ye, yeka dî destkeftinên Başûr û tel-kilbûyîna DYA(Dewletên Yekbûyî yên Amerî-ka)yê ye. Guhartinen herêmê, xurtbûyîna hel-westa aşîxwaz jî, sedemek dinê ye. Her weha berbidawîhatina çareseriyên leşkerî, rê li ber şî-rovekirina Kongrek Netewî vekiriye. Bi raya me civîna partiyên Kurdistanî û Kongreyek netewî cihê ne. Realîta heyî dest dide ku Partiyên Siya-sî bicivin, lê ji bo civandina Kongrek Netewî mi-xabin him di warê bi cîh anîna zirûfên teknîkî

Civîna partiyên Kurdis-tanî şik tune ku bi kîjan mijar û mebestî kom dibe bila be, ev gavek girîng û qonaxek baş e. Yekem car e partiyên Kurdistanî, ji her parçeyî hewil didin ku werin gel hevdû.

de, him jî realîta heyî dest nade. Her çiqas realî-te dest nede jî, civîna parti-yên Kurdistanî destpê-kek girîng û gavek pîroz e, ji bona niqaşkirina Kongreyek Netewî. Di hêla dî de, minasebetên nav hevdû sed car, girîng-tir û hêsantir e ji kombû-yîna Kongrek Netewî.

Civîna partiyên Kurdistana- nî şik tune ku bi kîjan mi-

jar û mebestî kom dibe bila be, ev gavek girîng û qonaxek baş e. Yekem car e partiyên Kurdis-tanî, ji her parçeyî hewil didin ku werin gel hevdû. Helbet rol û peşavatiya herêma Kurdis-tana azad û xasima Mam Celal TALABANÎ û Kak Mesûd BARZANÎ cîh anîne di civînek wisa de bawerî û hêviyen me xurt dîkin. Li gor me mebista vê civînê çî aramkirina Başûrê Kurdis-tanê û çî jî di çareserkirina pîrsa netewa Kurd de niqaşkirina aşitiyane be jî ev hemû di cîh de ne. Pewistiyek din jî heye ku, di civînek wisa de ji bo tayînkirina çarenûsiya milletê Kurd li gel diyarkirina neqşeya rê, mesajên girîng bêne dayîn û biryarên balkêş bêne stendin.

Dört parçaya bölünmüş Kürdistan'ın Ulusal Kongresi

Mehmet Emin ASLAN

1. Paylaşım Savaşı'nın başta İngiltere olmak üzere galip cenahını oluşturan güçler, çıkarlarının gereği olarak Kürdistan'ı zor ve şiddet yoluyla dört devlet arasında paylaşmıştır. Bu dört devletin ikisi İngiltere ve Fransa olmak üzere emperyalist devletlerdir. İngiltere için önemli olan petrol kaynaklı Kürdistan coğrafyasıydı. Nasıl olsa Güney Kürdistan parçasını Irak'ın mandalaştırılması vasıtasıyla kendisine bağlamıştı. Ancak bunu ABD'ye kabullendirmek gerekiyordu. O nedenle ABD ile Fransa'nın muhalefetine karşı Rusya'nın desteğine ihtiyaç duyuyordu. İngiltere, 16 Mart 1921 tarihli Rus-İngiliz ticari anlaşması aracılığıyla ABD'ye karşı güçlendi. NEP politikasının resmi açıklaması da aynı tarihtir. Bu anlaşmanın özü; İngiltere, Çar dönemindeki Rusya coğrafyasının o dönemki adıyla RSSFC'ye bırakılmasını, karşılığında da RSSFC tarafından, İngiltere'nin Ortadoğu ve Hindi-Çin üzerindeki hâkimiyetini sürdürmesinin kabulüydü. Rus-İngiliz ticari

anlaşmasının gereği olarak RSSFC ya da Bolşevikler, sosyalist ve ezilen ulusların hareketlerine karşı Albay Rıza Han'ı ve Mustafa Kemal'i destekler ve aynı tarihte Ankara hükümetini tanıyarak kendisiyle anlaşma yapar.

İttihat Terakki, Ekim Devrimi'nin yarattığı siyasi koşulların ve dengelerin yardımıyla Lozan Anlaşması ile Kuzey Kürdistan'ı ele geçirir. Ekim Devrimi'nin desteği ve yarattığı dengeler devreye girmeseydi, Sévr anlaşmasının gereği olarak Osmanlı devletinin ya da Türkiye cumhuriyetinin coğrafyası Orta Anadolu bölgesiyle sınırlı olacaktı. Kürd ulusal kurtuluş mücadelesinin boğularak, boynuna köle zincirinin takılması galip devletlerin ve SSCB'nin yardımı ve onayı ile olmuştur.

Kürd ulusu, dört parçaya bölünmüş Kürdistan'ı ve ezen ulus devletlerini tanımamış ve bu statükoyu parçalamak için o günden beri amansız bir mücadele vermiştir/vermektedir. Bu mücadele içinde Erzincan Şurası(Sovyeti), 22 Ma-

yıs 1919 ve Ekim 1922'de Kürdistan'ın bağımsızlığının ve Şéx Mahmud'un krallığının ilanı, Kürdistan Cumhuriyetinin(Mehabad) kuruluşu da vardır. Bununla birlikte bu bağımsızlıkçı siyasi çizgi 1960'lardan bu yana parça katında kısmi bağımsızlık mücadelesine yönelmiştir. Güney Kürdistan'ın mevcut federal devleti de bu siyasi damarın ürünüdür.

Günümüzde Güney Kürdistan Federal Devletinin Başkanı Sayın Mesud Barzani, Kürdistan Paramentosunun çatısı altında Kürd siyasi temsilcilerinin bir kongre çatısı altında toplanması için bir faaliyet sürdürmektedir. Bu durum bir Kürdistan Kongresi'nin toplanmasını hem imkân dâhiline sokmakta ve hem de ulusal bir siyasetin tartışılabilceğinin umudunu vermektedir. Kürdistan Kongresi'nin toplanabileceğini ve ortak karar alabileceğini tartışmaya açmak ve önerilerde bulunmak gerekir. Bu kongre Kürd ulusal hareketinin krizi olan azınlık siyasetinin teşhirine ve aşmasına yardımcı olacağı için önemlidir. Çünkü 1960'lardan sonra Kürd ulusal sorunu; Kuzey Kürdistan'da ulusal siyasetle azınlık siyaseti arasında, Doğu ve Güney Kürdistan'da ise ulusal siyasetle parça katında kısmi bağımsızlık kavgası arasında istikrarsız ve belirsiz bir siyasi zemin üzerinde hareket etmektedir. Kürdistan özgülünden dolayı parça katında kısmi bağımsızlık kavgasının hedefe dönüşmesi halinde ulaşılacağı yer azınlık siyasetidir. Ulusal-devrimci, ulusal-demokrat akımlar, amaç ve ilkelerini nesnel koşullar ve konjektürel hedeflerle tanımlarken, ulusal sorunla azınlık sorununun ya da kısmi bağımsızlık sorununun çözümüne dair siyasetlerin ve siyasi araçların farklılığının üzerini de bilinçli olarak örterler. Yürüyen paylaşım mücadelesi sürecinde Kuzey Kürdistan siyasi akımları AB'yi, Güney ve Doğu Kürdistan siyasi akımları da ABD'yi amuda çıkarmıştır. Kürd ulusal hareketi; kendilerine, üzerinde yükseldikleri toplumsal ve ulusal güçlere güvenme yerine emperyalist güç odaklarından birine güvenerek hareket etmesi halinde bu emperyalist güç odakların oynacağı durumuna düşerler. O za-

man da ulusal kurtuluş mücadelesi bir azınlık kurtuluş mücadelesine dönüşür. Ulusalçı inisiyatifle emperyalistler arasındaki çatışmadan yararlanarak daha ileri bir atılıma öncülük etmek ile inisiyatifini başkalarına havale etmek farklı siyasal niteliklerdir. İnisiyatifini başkasına havale edenlerin özgürlüğüne kavuştuğu tarihte görülmemiştir. Bu durum Kürd ulusal hareketinin öznel siyasi koşulunu yani devrimci ya da ulusalçı iradesini zayıflatmakta, pasifleştirmekte ve nesnel bir konuma dönüştürmekte-

1960'lardan sonra Kürd ulusal sorunu; Kuzey Kürdistan'da ulusal siyasetle azınlık siyaseti arasında, Doğu ve Güney Kürdistan'da ise ulusal siyasetle parça katında kısmi bağımsızlık kavgası arasında istikrarsız ve belirsiz bir siyasi zemin üzerinde hareket etmektedir. Kürdistan özgülünden dolayı parça katında kısmi bağımsızlık kavgasının hedefe dönüşmesi halinde ulaşılacağı yer azınlık siyasetidir

dir. Bu siyasi koşullardan dolayı Kürd ulusal hareketi bağımsız ve birleşik Kürdistan siyasal hedefinden ve bu hedefe giden stratejiden yoksundur. Ulusal siyasetin rehberliğinden mahrum olan Kürd ulusal hareketi; azınlık ve/veya parça katında kısmi bağımsızlık siyasetinden dolayı mücadelenin bir siyasi öznesinden ziyade bir malzemesi durumuna gelmiştir.

Nitekim önde gelen bazı Kürd siyasi akımların temsilcilerinin açıklamalarına göre, toplanacak kongrenin perspektifi azınlık siyaseti zeminindedir. Dört parçadan Kürd siyasi temsilcilerini kapsayan bir kongre azınlık siyasetinin aracı değil, ulusal siyasetin aracıdır. Dört parçanın siyasi temsilcilerini temsil eden bir kongre; Kürd ulusuna hitap etmek zorundadır. O nedenle azınlık siyasetini ya da dar grup çıkarlarını içeren önerilerini kongrenin gündemine taşımada ve savunmada zorlanacaklardır. Ulusal siyasetin aracında azınlık siyasetinin yön verdiği kararlar onaylansa bile teşhiri kolaylaşır. O nedenle

ki, Kürdistan Kongresi, ulusal siyasetle azınlık siyasetinin arasındaki ayrım çizgilerinin kısmen de olsa açığa çıkaracaktır. Azınlık ya da parça katında kısmi bağımsızlık siyasetinin teşhirine ve aşmasına hizmet edecektir. Çünkü Kürdistan'a ilişkin olarak örgüt yöneticilerinin ile tabanlarının amaçları ve çözümü aynı değildir. Örgütlerin tabanı; dar örgüt çıkarımı yani azınlık siyasetinin çıkarımı değil, Kürdistan çıkarımı öne alır ve ulusalcıdır. O nedenle Kürd ulusu, Kürdistan Kongresi'nin toplanmasının ve siyasi ittifak zemini üzerinde ortak bir iradenin oluşmasının taraftarı ve destekçisidir.

Yapılan bazı açıklamalara göre kongrenin hedeflerinden biri de PKK'nin gerillacı eylemden vazgeçmesini sağlamaktır. Bu tek yanlı bir ilişki değil, iki yanlı bir ilişkidir. Türkiye'nin de istemi ve anlaşmasına bağlıdır. Ayrıca bunun için ABD, Almanya ve Fransa'nın da onayı gerekir. İçinden geçtiğimiz ve gittikçe derinleşen nüfuz alanlarının paylaşım mücadelesinde henüz rakip güçlerin harmanlaşması tamamlanmamış ve devam ettiğinden böyle bir ortak kararın alınması ihtimali zayıftır. Varsayalım böyle bir karar oluştu. Buna karşın Türkiye, Kürdlerin ulusal-demokratik haklarını tanımayacaktır. Kürdlerin ulusal-demokratik haklarının tanınması demek, Türkiye Cumhuriyeti'nin kendi siyasi kimliğinden ve TSK'nin egemen iktidar ortaklığından vazgeçmesi demektir. Yani etnik siyasi kimlik olarak TC yerine, ortak bir siyasi kimliğin kabullenilmesidir. Bunun olmayacağı bellidir. Türkiye, diğer parçaların kurtuluşunu önlemek için elinden geleni yapmaktadır. Güney Kürdistan Federal Devletinin ve Kerkük gibi bölgelerinin sorununu, Irak anayasasına göre çözümünü engellemek gayretindedir. Çünkü Türkiye'nin konjoktürel siyasi krizlerden bağımsız olarak yapısal siyasi krizi vardır. Bu yapısal siyasi krizi Kürdlerin Türkleştirilmesidir. Osmanlı devletinin veya Türkiye Cumhuriyeti'nin nihai amacı, Kürtlerin Türkleştirilmesidir. Türkiye'nin hukuk sistemi, yapısal siyasi krizinin üzerinde inşa edilmiştir. O nedenle demokratik ve insan hakları, Türkiye'yi tehdit eden bir terör faaliyeti olarak algılanır. Demokratik ve insan haklarını şiddetle bastırıl-

ması Türk hukuk sisteminin gereğidir. Böyle bir hukuk sistemi ancak faşist devlet yapısı içinde yaşayabilir. Ezen-ulus devleti olarak Türkiye, faşist devlet yapısıyla bu yapısal siyasi krizini yönetmektedir. Ezen-ulus ve faşist devlet yapılanmasının sürdürülmesi için manipülasyonlara ve özellikle kabul edilebilir sınırlarda Kürd orijinli bir gerillacı eylemine ihtiyacı vardır. O nedenlerle kongre; PKK veya herhangi bir örgütten ziyade Kürdistan sorunu ve çözümüne yönelik kararlar almalıdır. Nasıl olsa PKK sorunu da Kürdistan sorununun ve çözümünün içindedir.

Güney Kürdistan mücadelesinin federal devlet statüsüne varması ve bu statünün Irak anayasasında kaydedilmesi ve Irak'ın Birleşmiş Milletlerin üyesi olması vesilesiyle Türkiye'nin inkâr politikası iflas etmiştir. Türkiye, önce Kürdistan federal devletini tasfiye etmek için elinden geleni yapmıştır. Ancak Kürdistan federal devletinin direnmesi ve Kürdlerin güçlü bir biçimde sahiplenmesinden dolayı TSK gücünün buna yetmeyeceğinin ve değişen dış konjonktürün basıncı altında kalan Türkiye'nin artık geçmişten gelen biçimiyle inkâr ve imha politikasını sürdüremeyeceğini, ısrarında zarar edeceğini anladı. Bunun üzerine Kürdistan federal devletini tanımaya ve iyi ilişkiler kurmaya ve içerde TRT Şeş vb Kürd "açılım"larına teşebbüs etmiştir. Bu Kürd "açılım"larının amacı; Kürdistan federal devletini ve Kuzey Kürdlerin azınlık haklarının tanımak değil, zaman kazanmak için başvurduğu manevra ve manipülasyonlardır. Gizli gündemi ise Kürdistan federal devletinin tasfiyesi ve Türkleşmeyen Kürdler için tehcir ve soykırımının planlamasıdır. Bu planını uygulamak için fırsatını kollamaktadır. Yürüyen paylaşım ve hegemonya kavgasının herhangi bir kızışma anında I.Cihan Savaşı'nda Ermenilere uygulanan soykırım benzerini Kürdler için de planlamaktadır.

Kürdistan'ın önde gelen siyasi akımı olarak PDK, YNK, PKK, bu manipülasyonları teşhir edememekte/etmemektedirler. Çünkü bu siyasi akımların mücadele perspektifi, azınlık ya da parça katında kısmi bağımsızlık mücadelesidir. Bu saptama, azınlık veya parça katında kısmi

bağımsızlık haklarını ele geçirme mücadelesine karşı olunduğu veya önemsenmediği anlamına gelmemektedir. Devletleşme hedefinden ve bu hedefe giden yol ve araçlarından sapmadan en kararlı bir biçimde azınlık ya da kısmi bağımsızlık haklarının mücadelesini devrimciler, ulusalçılar verir. Ancak ezen-ulus devletlerinin yöntemleri farklı olmakla birlikte hedefleri; asimilasyon, tehcir ya da soykırım yoluyla Kürdleri tasfiye etmektir. Tanınan/tanınacak azınlık hakları, konjoktürel amaçlıdır. Fırsatını yakaladığında geri alırlar. Azınlık hakları için hal böyle iken kısmi bağımsızlık için bu çok daha geçerlidir. Siyasi, hukuki, ekonomik ve askeri olarak yani devlet olarak yıkılan Irak bunun somut örneği olmaktadır.

“Peki, emperyalistler, aynı statüde çok uluslu Federal Irak cumhuriyetini kurabilirler mi, kurarsa yaşatabilirler mi sorusunu gündeme getirmektedir. Yurttaşlık hakları ve yurtseverlik üzerine yükselen düşünce akımı olarak burjuva ulusçuluğunun soyutlandığı biçim olarak ulusal cumhuriyet, bir egemen ulus üzerine kuruludur. Bunun için cumhuriyet statüsünde çok uluslu birliklerin Sovyet Cumhuriyetleri’nden veya Yugoslavya, Çekoslovakya gibi örneklerden başka örneği yoktur. Onlarda piyasa ekonomisine geçince dağıldılar. İsviçre tek istisnadır. Belçika, Britanya veya İspanya gibi örnekler ise cumhuriyet değil, ön varsayımlarına göre tarafsız krallıklarla idare edilen çok uluslu yapılardır. O nedenle Irak’ta aynı statüde Kürd ve Arap ulusal federal devleti üzerine bir federal cumhuriyetin kurulması aykırı bir durumdur. Emperyalistler, Saddam rejimini yıkmakla birlikte Irak devlet kimliğini korudular. Yapılmak istenen Şii, Sünni Araplarla Kürdleri aynı statüde ele alarak Kürd sorununu bir mezhepsel azınlık sorununa indirgemektir. Aynı statüde Arap ve Kürd federal devletinin birlikte or-

tak hak ve görevler üzerine federal cumhuriyetin kurulması, Kürd sorunun ulusal siyasi özerklik çözümüdür. Böyle bir çözüm, diğer parçaları etkileyeceğinden, emperyalist statüyü bozar. Aynı statüde, ortak hak ve görevleri üzerine kurulu olmayan bir federal cumhuriyet ise Kürd sorunun ulusal kültürel özerklik çözümüdür. Ulusal kültürel özerklik çözümüyle Irak devlet kimliği de korunmuş olacaktır. Mevcut durumda Kürdler hem ayrılma hakkına sahip değiller, hem de coğrafyasının birliğini sağlamış değildirlere. Bunun nedeni de cismi olmayan fakat kimliği olan Irak devleti’nin karşı çıkmasıdır. Mevcut haliyle

Güneyli güçler ve özellikle PDK sadece kendi bölgesinin çıkarlarını korumak gayesiyle siyasi faaliyet sürdürürlerse ulusal bir direniş çizgisinden uzaklaşırlar. Ulusal direniş çizgisinden uzaklaştıkça değil bölge düzeyindeki çıkarlarını, ulusal kültürel özerkliği bile koruyamaz hale gelirler.

Irak Federal Devleti içinde Kürdler kendi başına bir unsur değil, “Irak ulusu”nun bir parçası konumundadır. Demek ki; var olan durumyla Irak’ta Kürdler azınlık, Araplarda egemen ulustur. Güneyli siyasi güçlerin böyle bir çözümü kabullenmeleri; ulusal siyasi özerklikten ulusal kültürel özerklik siyasi çizgisine çekilmeleri anlamındadır. Böyle bir durum; Güneyli güçlerin ve özellikle PDK’nin par-

çacı bir siyaset çizgisinde karar kılmasına ve ulusçu, Kürdistani niteliğini de kaybetmesine neden olacaktır. Güneyli güçler ve özellikle PDK sadece kendi bölgesinin çıkarlarını korumak gayesiyle siyasi faaliyet sürdürürlerse ulusal bir direniş çizgisinden uzaklaşırlar. Ulusal direniş çizgisinden uzaklaştıkça değil bölge düzeyindeki çıkarlarını, ulusal kültürel özerkliği bile koruyamaz hale gelirler. PDK ulusçu, Kürdistani bir siyasi çizgi üzerine kuruldu. Mustafa Barzani ve yoldaşlarının SSCB’nin etkisinde kalarak ve SSCB’den dönmelerinden sonra PDK, parça katında bir ulusal direniş çizgisinde karar kılmışken, ulusal kültürel özerkliğin kabullenmesiyle de azınlık siyasetine dönüşmüş olacaktır.” (M. Emin Aslan Kürd ulusal hareketinin Değerlendirilmesi ve Ulusal Siyaset, s.242. Weşanén Ray)

2005'ten bugüne Güney Kürdistan, daha ağırlaşmış olarak aynı sorunları yaşamaktadır. Bağdat merkezli Irak devletinin amacı, süreç içinde diğer ezen-ulus devletlerin yardımıyla Kürdistan federal devletinin gücünü kırarak yetkilerini kısmak ve azınlık hakları statüsüne indirgemektir. O nedenle Kürd ulusunun devletleşmesini hedeflemeyen her siyasi akım, ezen-ulus devletlerin bir malzemesine dönüşmeye mahkûmdur. Yani Azınlık ve parça katında kısmi bağımsızlık siyaseti; niyetinden bağımsız olarak ezen-ulus devletlerin siyasi krizlerini derinleştirmenin değil, aşmanın aracına dönüşür/dönüşmüştür. Partizan ya da gerillacı eylemini Kürd ulusunun öz-eylemi yerine ikame etme yoluyla Kürd ulusu devletleşemez. Bu mücadele yöntemi Kürd ulusunu; kurtuluş mücadelesinin öznesine değil, nesnesine dönüştürür. Milyonlarca Kürdistanlı emekçinin ve kaderlerini onlarla birleştiren Kürdistanlı geniş kesimlerin kolektif mücadelesinin yoluyla devletleşme olur. Bunun için Kürdistan siyasetin kendini devrimci bir örgütlenme biçiminde somutlaştırması ve bu biçim aracılığıyla bu kader birliğinin pratik politik mücadele içinde somut olarak örülüp pekiştirilmesi gerekir. Ancak bu siyasi koşulla Kürd ulusu, ulusal kurtuluş mücadelesinin özne ve nesnesine dönüşür.

Devam eden 3 .Paylaşım savaşı sürecinde Kürdistan ulusalcılarının ve devrimcilerinin Kürdistan Kongresi'nin olabilmesi için üzerine düşenleri yapmada tereddüt etmeyecekleri gibi bu kongreden beklentileri de olacaktır. Bu beklentilerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz;

1 .Kongre, Kürd ulusal hareketinin herhangi bir akımına karşı olmadığını deklare etmelidir.

2. Kürd ulusal hareketi içindeki diğer siyasi akımlara karşı mücadelesinde bürokratik, ikameci, ultiatomcu, şiddet vb. siyasi olmayan yöntemlere başvurmaya karşı olduğunu kalın çizgilerle belirtmelidir.

3 .Kongre, bir örgütün ya da bir kesimin veya bir parçanın çıkarını, Kürdistan'ın genel çıkarından üstün tutamayacağını belirtmelidir

4. Kürd ulusal sorunu, ulusun birliğini oluşturma sorunudur. Ulusun birliği; Kürdistan'ın

bağımsızlığı ve Kürdlerin devletleşmesiyle çözümlür. Bu siyasi zemin üzerinde ittifak etmeleri Kürd siyasi akımların görevidir. Bunun için kongre, Kürdlerin bir ulus olduğunu ve devletleşme hakkına sahip olduğunu açık ve net bir şekilde belirtmelidir

5. Kongre, ulusun birliğinin çözümü doğrultusunda mücadele yöntemlerini (yollarını) tartışmaya açmalıdır. Örgütlerin, gerillacı vb eylemini Kürd ulusunun öz-eylemi yerine ikame etme mücadele yöntemini mahkûm etmelidir.

6. Kongre, bütün gücüyle Güney Kürdistan'daki kazanılmış haklarının korunmasının ve geliştirilmesinin gereğini yapacağını belirtmelidir. Bununla birlikte Siyasi federasyonla idari federasyonun ayırım çizgileri de çekmelidir.

Siyasi federasyon olabilmenin koşullarını şöyle sıralarsak;

1. Güney Kürdistan coğrafyasının birliğini kapsmalıdır.

2. Siyasi ayrılma hakkına sahip olmalıdır.

3. Kürdistan federal parlamentosu, özerk yasa çıkarma yetkisine sahip olmalıdır.

4. Kürdistan federal mahkemeleri bağımsız olmalıdır.

5. Kürdistan federal coğrafyasının güvenliği, idari ve siyasi olarak Kürdistan federasyonuna bağlı güvenlik güçleri tarafından sağlanmalıdır.

Ulusal siyaset zemini üzerinde hareket eden bir kongre, Kürdistan genel çıkarlarını esas alan siyasi ittifakların yolunu açar. Bu nitelikteki bir kongre; Kürd ulusal hareketinin kendi siyasi krizini aşmasının aracına dönüşebilir. Böyle bir kongre; Kürd ulusal hareketinin yolunu açar ve Güney Kürdistan federal devletinin ardından gelen ikinci önemli adımı olacaktır.

Kongre, Güney ile Doğu Kürdistan için idari federasyon(eyalet), Kuzey ile Güney batı (Suriye) Kürdistan için azınlık hakları(belediyeler eyaleti) ile kendini sınırlandırmaya kalkışır ve bunun geçmişe göre daha ileri bir adım olduğu iddiasını deklare etmeye çalışırsa, doğrusu burjuvazinin bu kadarına da pes demekten başka söylenecek söz kalmaz.

Perçebûna Kurdistanê, vîzyon û hin karên pêwîst

Osman AYTAR

Pirs û pirsgerêken perçebûna Kurdistanê ji wan pirsan in ku vîzyon, realîte û nostalji bi hev re tîn jiyandin. Çima? Sebebên perçebûyî-nê tîn zanîn û di vir de berpirsiyariyeke navneteweyî heye. Ji perçebûna bi peymana Qesrî Şîrîn heta perçebûna destpêka salên 1920î pir eşkere ye ku Kurdistan wekî wareke şerê guran di bin pilavên hêzên kolonyalist û yên navneteweyî de maye û li gor berjewendiyên van hêzan hatiye perçekirin. Encam li ber çavan e. Dervayî Kurdistanê Başûr perçeyên din, mafên bingehîn ên demokratîk û neteweyî aliyekî, hîn nayên naskirin. Dewletên ku bûne belayên serê Kurdistanê wusa kirine ku ya Kurdistan "tune"ye, yan jî wekî li Îranê "herêm"eke îdarî ye ku, beyî mafên demokratîk û neteweyî, ew "herêm" beşek gelek mehdûd ê Kurdistanê himbêz dike.

Ji ber ku perçebûn wexteke dîrûdirêj dewam kiriye li her perçeya Kurdistanê hin pêvajoyên civakî, siyasî, kulturî û hwd. li gorî per-

çeyan şikil girtine. Ji daxwazên siyasî yên partî û rêxistinên heta helwestên rojane, di gel ew sînorên kolonyalistan, hin sînorên din jî çêbûne ku ew her dem ne yên wekî sînorên fîzîkî yên kolonyalistan tîn xwanê yan jî hîskirin. Ji ber problemên weha di derbarê pirsên perçebûnê û helwestên birêxistinbûyî-nê de divê babetên rêxistinî bîn dîtin û bikaranîn ku Kurdistanê yekbûyî, ne wekî hedefeke nêz a îroyin be jî, bibe vîzyoneke xurt ku ne tenê di dilan de bimîne. Di vê nivîsê de ez dê li ser çend aliyên vê pirsê bisekinim.

* * *

Wexta mirov li tarîxa nêz an Kurdistanê dinêre çend meylên balkêş mirov dikare binav bike. Di salên 1970î de armanc û daxwaza "Kurdistanê yekbûyî", ji bo ew partî û rêxistinên ku ew danîn ziman jî bi giranî nostaljik bû, bi giranî di sewiyeya gotinê de dima. Bi xurtbûna têkiliyên navbera partî û rêxistinên çar

perçeyan, di salên 1980î û destpêka 1990î de, daxwaz û hevdîtînin di derbarê babetên bi hevdû re hin karên hevbeş kirinê de zêde bûn. Di vî warî de hin gavên ku mirov dikare wekî gavên ber bi birêxistinbûyina (wekî mînak "Kongreya Neteweyî", "Otorîteya Neteweyî" û hwd. di munaqeseyan de dihatin pêşniyarkirin) siwanî hatin avêtin. Ji salên 1990î heta îro di vî warî de gavên berbiçav ên ji bo birêxistinbûyînan siwanî nehatine avêtin. Sebebên wê pir in, lê xwedîdesthilatbûna Kurdan a li Kurdistana Başûr dikare yek ji wan sebebên be ku gavên ku mirov di vî warî de dikare binav bike nehatine avêtin.

Ew ne bê mane ye jî. Wexta tevgera Kurdan li perçeyekê xurtir dibe pirsar yekbûyî jî hema hema bi wê ve tê girêdan. Yek ji helwestên weha jî bi navê Kurdistana mezin piştgiridana perçeya ku li wir tevger herî xurtir e, kirin e. Mînakên dema avakirina Komara Mehabadê li Kurdistana Rojhilat û desthilatdariya Kurdan a li Kurdistana Başûr di vî warî de du mînakên berbiçav in. Piştgiriya perçeya ku li wir tevgera rizgarîxwaz xurtir e kirin, wekî prensîb helwesteke di cihê xwe de ye. Lê ger berjewendiyên perçeyekê sî bixin ser berjewendiyên perçeyên din, wê çaxê divê mirov xwedî helwesteke Kurdistaniyê be. Riya wê jî ew e ku perçeya ku li wir tevger xurtir e, divê ew bi xwe jî wekî perçeyek ji tevayiya doza Kurd û Kurdistanê hesab bike û li gor vê yekê jî gavan bavêje, ne ku perçeyên din ên Kurdistanê tenê wekî "alîgir" an "piştgir" bihesibîne.

Yek ji wan rastîyan jî ew e ku pirsar xurtkirina tîkiliyên navbera perçeyan, wexta tevgerên çar perçeyan zeif ketine "aktuelîr" bûye, yan jî rêxistinên xwestine tesîrên vî zeifbûnê bi piştgiriya hin tevgerên din kêmtir bikin. Yan jî hêzên bihêz, bi rêxistinên nêzî xwe ve hin platform avakirine. Wexta mirov tîkiliyên hin rêxistinên bihêz ên bi rêxistinên perçeyên din re dinêre, ew meyl xwe baş nîşan dide. Heta werbûye ku partî û rêxistinên dervayî van rêxistinên jî carnaxwestine platformên çar perçeyî pêk bînin. Platforma ku bi navê "Çarqolî" ku

di destpêka salên 1980î de di navbera hin rêxistinên Kurdistanî de hate avakirin, û hin hewldanên ku bi navê "Kongreya Neteweyî", "Otorîteya Neteweyî" û hwd. hatin holê bi tecrûbeyên hêja tijî ne. Wekî hin pirsên din ên bingeîn ên Kurdistanî, di vî warî de jî daxwaz û berjewendiyên cuda yên ku bi siyasetên teng "xemilandî" hebûne û ji ber van jî beyî ku gavên berbiçav bînin avêtin, ew hewldan piştî demekê rawestiyane.

* * *

Ew tecrûbeyên heta nuha ku di vî warî de bisemeketine divê nebin sebeb ku ew pirsar ji ta-

...Perçeya ku li wir tevger xurtir e, divê ew bi xwe jî wekî perçeyek ji tevayiya doza Kurd û Kurdistanê hesab bike û li gor vê yekê jî gavan bavêje, ne ku perçeyên din ên Kurdistanê tenê wekî "alîgir" an "piştgir" bihesibîne.

rîxê re bê "hewalekirin". Rast e ku, hin astengên heyî yên navxweyî di vî warî de hîn ji bi gelek aliyan tîrtesîr in. Siyaseta teng (tesk); perçebûna ku li ser babetên fikirandina di derbarê berjewendiyên giştî û taybetî de hatiye holê; mentalîteya perçebûyî; tîkiliyên partî û rêxistinên ên bi dewletên kolonyalist û yên xêrnexwaz; perçebûna olî, lehçeyî, elfabeyî û civakî ji van hin astengan in ku divê tu carî neyên jibikirin. Lê ji ber ku pirsar perçebûna Kurdistanê hîn jî wekî xerçerek li piştî Kurdan e, armanc û daxwaza Kurdistaneke yekbûyî ya partî, rêxistin û kesayetîyan bi awayekî eşkere hebe yan nebe, kêmkirina tesîrên negatîf ên perçebûnê û pêkanîna bingeheke bîstikrar a ji bo tîkiliyên navbera perçeyan, vatîniyeke maqûl a îroyin e jî. Ji ber vê yekê jî divê em serê xwe zêdetir li ser helwest, awa û riyên maqûl bêşînin. Bê şik mirov dikare, bi girêdayî platforma û naveroka munaqeseyê, lîsteyeke dirêj a helwest, awa û riyên maqûl pêk bîne. Di çarçoweya vî nivîsî de ez dê çend ji wan, beyî ku

mirov li benda "kongreyeke neteweyî" bîseki-
ne, li gorî baweriya min ji bo gavavêtinên ak-
tûel giring in bînim ziman:

Problemeke sereke, harmoniya navbera go-
tin û kirinan e. Li gori baweriya min daxwaza
Kurdistanê yekbûyî divê wekî vîzyoneke sî-
yasî ya dûr û dirêj be û ev vîzyon divê ne tenê
di dilan de bimîne, herweha wekî vîzyoneke si-
yasî û pêşniyarên bi vîzyonê ve girêdayî bi
awayên maqûl bînim ziman jî. Lê bi navê "realî-
te", "rastî" yan jî bi tişteke din dibe, divê bê dî-
tin ku di gel hemû hestên neteweyî, piştgirî û
têkiliyan, li perçeyên Kurdistanê hin pêvajoyên
siyasî, aborî, civakî, kulturî û hwd. şiklên cuda
girtine. Ji me re "tal" be jî, "zehmet" be jî divê
ev pêvajo bînim dîtîn. Rast e, hinek ji Kurdan bi
baheneya sebebên weha xwe tu carî nêzî dax-
wazên Kurdistanê yekbûyî nekirine û vîzyo-
nên xwe jî bi sînorên kolonyalîstî ve bisînor
kirine. Lê yên bi helwestên Kurdistanî nin pê-
wîst e ku wekî reaksiyon hema li her derê vî-
zyonê bînim ziman û wê wekî hedefeke strate-
jîk deynin, bi vî hedefê kesên din di bin tohmet-
tan de bihêlin, wan "statûkoperest" binav bikin.
Li gorî baweriya min, beyî ku mirov vîzyonê
bide aliyekî, divê mirov li ser karûbarên ku mi-
rov ji nuha ve çikare bike konsantre bibe.

Di helwdanên ji bo hevkarî, piştgirî û diya-
loga navbera perçeyên Kurdistanê de divê ew
cudabûnên siyasî, civakî, kulturî, cinsî, lehçeyî,
elfabeyî, olî û hwd. ku him li her perçeyî, him
li tevayîya Kurdistanê hene baş bînim şirovekirin
ku mirov bikaribe hin astengan bi aliyên wan
ên rast tesbît bike. Ew şerê navxweyî ku heta
nuha di navbera rêxistinên Kurdistanî de çêbû-
ye; pirsên navbera Misilman û ne-Misilmanan,
navbera Kurdên Misilman û Êzîdî, navbera
Kurdên Sunnî û Elewî; pirsên newekheviya
navbera mîr û jinan; pirsên lehçeyî (wekî mî-
nak, navbera Kurmancî û Soranî li Kurdistana
Başûr, navbera Kurmancî û Zazakî li Kurdistana
Bakur); pirsên terîqatan (wekî mînak, nav-
bera Nexşibendî û Kadirî) û pirsên bikaranîna el-
fabeyên cuda (taybetî jî pirsên di navbera elfabe-
yên Latînî û Erebbî de, herçend Kirîlî jî li wela-
tên Qefkasyayê û Rûsyayê hatibe û tê bikaran-
nîn), çend ji wan cudabûnên heyî ne ku roleke

wan a giring li ser pêvajoyan heye. Ji ber vî ye-
kê ye ku ne tenê di navbera perçeyên Kurdistana
de, di her perçeya Kurdistanê de jî pirsên gi-
ring hene ku rê li ber hevkarî, piştgirî û diyalog-
gan digrin. Hema mirov tenê li pirsên elfabeyên
cudabûnê, dibîne ku bikaranîna elfabeyên cu-
da wusa kiriye ku, perçeyek mezin ên Kurdan,
fêmkirina naveroka nivîsan bi aliyekî, nikarin
berhemên hevdu bixwînin. Ji ber van pirsan e
ku gelek aliyên xebata li hember perçebûna
Kurdistanê hene û divê em rîyan bibînin ku di
navbera berjewendiyên taybetî û giştî de (him li
tevayîya Kurdistanê, him li her perçeya Kurdis-
tanê) warên hevbeş pêk bînin û wan pêş de bi-
bin.

Yek jî unsûrên kêmkirina xeteriyên perçebû-
na Kurdistanê û xurtkirina hevkarî û piştgiriya
navbera perçeyan ew e ku divê hevkarî û yekî-
tiya li her perçeyî jî xurtir bibe. Li gorî baweri-
ya min, hevkarîya navbera perçeyan ku li ser
hevkarîyên xurt ên li her perçeyî ava bûye, di-
kare ewletir be, dîrûdirêjtir be û têberhemdar
be. Ger hevkarîya navbera perçeyan ne li ser
bingehê weha be, her dem dikare siya rêxistin-
ên perçeyekê yan ên hin perçeyan bikeve li
ser yên mayin. Ji ber vî yekê jî di vî warî de di-
vê polîtîkayên maqûl bînim meşandin. Ji ber ku
destketinên li Kurdistana Başûr mezin in û Kur-
dên me yên li wir ber bi dezgehbûnê de
dewletî ve diçin, pir normal e ku hin daxwaz û hêviyên
Kurdên perçeyên din ji wan hebin. Lê divê ew
tu carî dernekeve wê merheleyê ku her tişt ji
desthilatdariya li Kurdistana Başûr bê payin. Di
vî warî de helwestên hin grûb û kesan hene ku,
bi kîjan armanc û argumentan dibin bila bibin,
qet xîzmata hevkarîya navbera perçeyan nakin.
Divê hemû Kurdên welatperwer ji destketinên
li Kurdistana Başûr serbilind bin û rexnegirên
avaker ên kil û kêmasiyan bin, lê vatîniya wan
a sereke ew e ku li perçeya xwe dînamîzma ne-
teweyî û civakî pêşde bibin. Wekî mînak, xurt-
kirina yekîtiyê û hevkarîya li Kurdistana Bakur, li
hember êrîş û gefên Turkiyeyê yên li hember
Kurdistana Başûr jî dikare bibe piştgiriya herî
mezin. Bifikirin, di salên dawîya 1970î de wex-
ta sloganên wekî "Ordiya Tirk ji Kurdistanê
derkeve!" dihatin avêtin, rasterast derketina or-

diyê ji Kurdistanê Bakur dihat fêmkirin. Lê ya nuha? Wexta sloganeke weha tê avêtin, raste-rast derketina ordiya Tirkiyeyê ji Kurdistanê Başûr tê fêmkirin. Mirov dibêje qey îşgala dewleta Tirkiyeyê li Kurdistanê Bakur bidawî hatiye (!). Li gorî baweriya min ev hem dramek e, hem trajediyek e ji bo tevgera rizgarîxwaz a Kurdistanê Bakur. Ji ber vê yekê jî li ser binge-heke Kurdistanî xurtkirina tevgera rizgarîxwaz a Kurdistanê Bakur û ji nuh ve, lê li gorî şertên Kurdistanê îroyin, bicihkirina Kurdistanîbûyîna helwestên weha yê ji salên 1970î, him dê stûneke hevkarîya navbera perçeyan xurtir bike, him jî li hember êrîşên dewleta Tirkiyeyê, berê ku hêzên Tirkiyeyê xwe bigihîjîne Kurdistanê Başûr, dê bibe astengeke mezin.

Yek jî pirsên hevkarî û piştgiriya navbera perçeyên Kurdistanê jî, îhtirama hevdû girtinê ye. Rast e, em perçeyên neteweya Kurd in û welatê me Kurdistan e. Lê ew nayê wê maneyê ku, beyî ku em di gel partî û rêxistinên heyî yên her perçeyî têkilî deynin, dikarin li her çar perçeyan bi tenê biryara xwe xebata siyasî bidomînin û têkilevê pirs û pirsgerên wê perçeyê bibin. Li gorî baweriya min, em dikarin têkiliya navbera perçeyan, wekî têkiliya navbera xwişk û birayan hesab bikin. Di pirsên civakî de bikaranîna metaforan (mecaz) dibe ku her dem li cihê xwe rûnene. Lê li gorî baweriya min metafora “xwişk û biratî” ji bo fêmkirina têkiliyên navbera perçeyan dikare bibe riyeke taswîrê. Çawa mirov nikare malên xwişk û birayên xwe, her çend mirov ji dê û bavek çêbibe jî, wekî mala “xwe” bikarbîne, lê wekî xwişk û bira hin heq û hiquqa mirov bi hevdû re heye, têkiliyên navbera perçeyên Kurdistanê jî dikare wekî vê têkiliya xwişk û birayan bê dîtin. Wexta mirov bi vê nêrîna “xwişk û biratî” li perçeyan binêre, li hember xwişk û birayan bi hin hêz û dewletên xêrnexwaz “hevkarî” kirin jî dibe sûceke giran.

Ji ber ku bi navê “yek welat”, “yek netewe” carinan hin tiştên xeter hatine kirin û hîn jî tên kirin, min xwest vê mînakê metafora “xwişk û biratî” bidim.

Di rewşa îroyin de yek ji pêwistiyan ew e ku rêxistinên giştî yên sivil bîn avakirin ku bikaribin li tevayiya dinyayê bi nasnameya Kurdî û Kurdistanî xebat bikin. Wexta mirov li têkilîyên (taybetî jî têkilîyên bi hin dewletên kolonyalist û “xêrnexwaz” ên herêmê re) partî û rêxistinên heyî yên Kurdistanî dinêre, mirov dikare bibîne ku kongre yan konferenseke giştî ku dikare ji bo xêra doza Kurd û Kurdistanê be di rewşa îroyin de pir zehmet e, heta mirov di-

Çawa mirov nikare malên xwişk û birayên xwe, her çend mirov ji dê û bavek çêbibe jî, wekî mala “xwe” bikarbîne, lê wekî xwişk û bira hin heq û hiquqa mirov bi hevdû re heye, têkiliyên navbera perçeyên Kurdistanê jî dikare wekî vê têkiliya xwişk û birayan bê dîtin.

kare bibêje, di rewşa îroyin de ew ne mumkun e. Li gorî baweriya min, tu feydeyek jî tune ye ku mirov li ser vê “realîte”yê bigrî, haho û bavo bike û hinekan di bin tohmetan de bihêle. Divê neyê jibirkirin ku, wekî mînak, desthilatdariya Kurdistanê Başûr bi van dewletên kolonyalist û xêrnexwaz re cîran e, û li gorî wê jî dê têkilî he-

bin. Ew nayê wê maneyê ku mirov dê bêşert û qeyd parastvanê van têkiliyan be. Na, rexnegiriya dostane ku berjewendiyên Kurd û Kurdistanê dixê navenda xwe divê her dem di rojevê de be. Lê divê em bikaribin, di gel van têkiliyan û astengên din jî, riyan bibînin ku hevkarî, piştgirî û diyaloga navbera perçeyan xurtir bikin. Rêxistinên giştî yên sivil ku navendên wan di destpêkê de dikarin li dervayê welêt bin, dikarin di vî warî de roleke baş bileyizin. Li Ewrûpayê hin tecrûbeyên weha hene ku dikarin bibin destpêk û mînak ji bo hin gavan. Hevkarîyên navbera partî û rêxistinên siyasî yên çar perçeyên Kurdistanê ku li hin welatên Ewrûpayê hene, Federasyona Komeleyên Kurdistanê li Swêdê jî wan mînakan in ku dikarin ji bo rêxistinên sivil ên li tevayiya Ewrûpayê, û gav bi gav li tevayiya dinyayê bibin modelên organîzebûyîne.

Bi van riyân mirov dikare tesîra tîkiliyên heyî yê bi dewletên kolonyalist û xêrnexwazên herêmê re jî bêtesîr bike. Di vê warî de, taybetî jî desthilatdariya Kurdan, partî û rêxistinên me yê li Kurdistana Başûr, ger bixwazin dikarin hin gavan (ew gav ne pêwîst in ku rasterast bi navê wan bîn avêtin, dikarin bi riyên din bîn holê) bavêjin ku, rasterast jî wan re jî, di tîkiliyên wan ên herêmî û navneteweyî de, nebin asteng.

Hin konferens an civînên diyalog û hevdiîna Kurdan ku dikarin wekî periyodîk (wekî 2-3 salan carê) bîn amadekirin jî yek jî wan riyân in ku di rewşa îroyîn de dikarin jî bo hevkarî, piştgirî û diyaloga navbera perçeyên Kurdistanê û Kurdên dervayê welêt bibin platformên birûmet û berhemdar. Naveroka van civînan dikare guhertî be, wekî mînak her carê temayek dikare bibe mijara sereke. Di vî warî de mirov dikare ji tecrûbeyên Yahûdîyan, Ermenîyan û Yunaniyan (Grekîyan) feyde werbigre. Ji ber ku organîzasyonên weha ne wekî kongre û konferênsên neteweyî yê koordînasyona navbera çar perçeyan in, ew barên "giran" jî naxin ser milên partî û rêxistinên ku hin tîkiliyên wan dikarin jî wan re hin astengan çêbikin. Ji ber destketinên li Kurdistana Başûr, ev perçeya welêt dikare di organîzasyonên weha de roleke sereke bileyze. Wekî mînak 2-3 salan carê konferenseke weha bi beşdariya temsîlkarên Kurdên hemû perçeyan û yê dervayê welêt (yê partî, rêxistin, komel, grûb û kesayetiyên naskirî) dikare li Hewlêr, Dihokê yan li Silê-

manîyeyê bê amadekirin. Konferensen weha dikarin di sewiyeya Ewrûpa û dervayê welêt de jî bîn amadekirin.

Îro bi her awayî li ber çavan e ku ne Kurdistan ne jî dinya ya berê ye; îmkânên heyî yê globalîzma îroyîn û teknolojiya bi wê ve girêdayê, ji bo kêmkirina xesaretên perçebûna Kurdistanê û xurtkirina hevkarî û piştgirîya navbera perçeyên Kurdistanê bi taybetî û navbera hemû Kurdan bi giştî, bingeheke baş çêkirine. Li gorî baweriya min, jêgahdarbûyina Kurdan a bûyerên ku li perçeyên Kurdistanê diqewimin û tiştên ku di derbarê Kurdan de li dinyayê dibin bi serê xwe dikare bingeheke gelek baş jî bo gavan mezintir ên jî bo pêşerojê çê bike. Ji ber vê jî pêşdebirin û firehkirina dezgehên medyaya pîralî (televîzyon, radyo, portalên internetê yê nûçe û agahdariyan û hwd.) û xurtkirina înstîtitut, kîtêbxane û navendên înfomasyonê yê din dê bi xwe re bingeha hestên Kurdistanî jî xurtir dike. Ji bo li her çar perçeyên Kurdistanê û li tevayîya Kurdan belavbûna çavkaniyên nivîskî, bikaranîna elfabeyên cuda astengeke sereke ye. Wusa diyar e di vî warî de çareseriyêke giştî nuha zehmet e. Beyî ku em li benda çareseriyêke elfabeyî bisekinin, ji aliyekî dive mirov vê pirsê her dem di roveja hewldanên xurtkirina hevkarî û diyaloga navbera perçeyan de biparêze, ji aliyê din jî dive mirov çavkaniyên devkî (wekî mînak, televîzyon, radio û hwd.) û vîzûelî (film, risim, şîkil û hwd.) jî firehtir û xurtir bike ku, ew bikaribin sînorkirinên elfabeyên cuda kêmtir bikin.

Perçebûnî, pêşveçûna neyeksan û konferansa Kurd

Fuad ONEN

Şiûra dîrokê dibe ku ji her kesî bêtir ji bo Tevgera Azadiya Kurdistanê pêwîst be. Girîng e ku tevgera azadiya me diyalektîka doh-îro-sibe rast têbigihêje, têkoşîna xwe ya siyasî li ser vê tewereyê (mîhver) bide rûniştandin.

Dema ku meriv bala xwe dide têkoşîn û daxwazên siyasî yên ku îro rêxistinên siyasî yên Bakurê Kurdistanê dikin, meriv bi dijwarî bawer dike ku heta bi bîst sal berê, pêşengên van rêxistinên gişan bi hev re bi dirûşma Kurdistanê Serbixwe-Yekbûyî-Sosyalîst siyasî dikirin. Ev yek rastîya me ya dîroka nêzik e ku nifşên nuh hay jê tunin û piraniya kadroyên nifşên me jî ji bîr kiriye û her weha hewl didin ku bidin jîbîrkirin. Rêxistinên Bakur, tevî hemû cudatîyên xwe ên îdeolojîk, siyasî jî, xwedî heman ramanê bûn ku armanca stratejîk a li pêş wan Kurdistanê serbixwe-yekbûyî-sosyalîst bû. Ev yek ji bo me rastîniyeke ewqas zelal bû ku her daxwazêke stratejîk a kêmfî wê, bi me wek oportunîzm, neteweperweriya hovber (prîmîtîv, îptîdaî), he-wesa hevkarîya kolonyalîstan dihat, di cîh de û bi zimanekî misoger dihat mehkûmkirin.

Piştî pêvajoyeke ku bi jihevketina sosyalîzma

Sovyetan destpê kir, her sê armancên wê dirûşmê jî hêdî hêdî dan alîkî. Kapîtalîzma ku piştî jihevketina Sovyetan xwe-bawerîya xwe vejîyand (teze kir), bi êrîşa globalîst îtibara sosyalîzmê ya li dinyê şikand û rengê ala serhildanê yê sor veguherî bo porteqalî, binefşî û kesk. Rêxistinên me yên Bakur ku di dewreke wisa de derketin dika dîrokê ku li çar aliyê dinyê ala serhildanê bi sor rengandîbû û serhildana xwe ya li tewereya welatparêziyê wek sosyalîzm tarîf dikirin, girêdayî pêşveçûnên li dinyê jî, armanca sosyalîzmê û sitûna sosyalîst a dirûşma me ya sêpê dan aliyekî, heta ên ku sosyalîst man jî, me armanca Kurdistanê sosyalîst bo pêngaveke din a stratejîk hişt. Dema ku meriv ji îro ve lê dinêre, meriv zelaltir dibîne ku her sê pêyên wê dirûşmeya me ya sêpê bi hev re têkildar bûn, ne armancên li nik hev rêzkirî, lê armancên di nav hev de û pev re têkildar bûn. Li gel sedemên din, ji ber ku armanca Kurdistanê sosyalîst ji rojevê derketiye jî, berê armanca Kurdistanê yekbûyî, dûre jî armanca Kurdistanê serbixwe ji nav armancên nêzik derket.

Li Bakurê Kurdistanê dewra ku têkoşîn bi van armancên stratejîk pêşde diket, li perçeyên

din stratejiya siyasî ya ku em dikanin wek xwe-geriya(muxtariyet) demokratîk bi nav bikin serdest bû. Daxwazên Demokrasî bo Îraqê otonomî bo Kurdistanê, Demokrasî bo Îranê otonomî bo Kurdistanê, armancên sereke yên siyasî bûn. Nuha pêşveçûneke bervacî mijara gotinê ye. Ji aliyekî ve li Bakur ji armanca Kurdistana serbixwe-yekbûyî-sosyalîst ber bi federalîzmê, otonomiyê şûnveçûn heye, li aliyê din li Başûr û Rojhilat ji armanca Kurdistana otonom derbasî armanca Kurdistana federal dibin.

Her çiqas Manîfestoya Kongreya Civaka Demokratîk daxwaza Kurdistana Xweger a Demokratîk dike jî, di daxuyaniyên piştî wê de daxwaza reformeke rejîma îdarî ya Tirkîyê derdikeve pêş û dawxaz ji zemîna welat û cografya Kurda tê qetandin. Ewên ku berê daxwazên otonomiyê wek neteweperweriya hovber reş dikirin, nuha armancên siyasî yên ji Kurdistana otonom jî şûnvetir wek armancên xwe yên stratejîk tarîf dikin, divê ev yek wek îroniyêke dîrokî were not kirin.

ZAGONA PÊŞVEÇÛNA NEYEKSAN (NEWEKHEV)

Rastiya ku ev destpêka kurt derdixê pêş, him di hundir perçeyan de û him jî di navbera perçeyan de pêşveçûneke siyasî ya neyeksan raber dike. Dema ku em pirsgirêkên perçebûnê gotûbêj dikin, divê em bi baldarî li girîngî û pêkhatina zagona pêşveçûna neyeksan hûr bibin.

Qanûna pêşveçûna neyeksan berê di nav tevgera çep de pir hatiye gengeşîkirin û hîn jî ev zagon tê gotûbêj kirin. Bi navê Lenîn re bikaranîna vê zagonê û îdiakirina ku wî ew vedîtiye ne rast e. Rast e ku Lenîn ev zagon bêtir derxistiye pêş, kişandîye navenda sîstema ramanên xwe. Him di teoriya qulpa qels û him jî di analîzên Partiya Bolşevîk de, meriv dikane bandora vê zagonê bibîne. Dûre di gengeşiyên sosyalîzm li yek welatî de jî ev zagon pir dihat vegotin û di nav van gengeşiyên de êdî dihat gotin ku ev zagon taybetmendiyeke kapîtalîzma monopol (yekdest) e, lewra Marx û Engels ew nedîtiye, lê Lenîn ew vedîtiye; ev ne rast e. Her çiqas bi qasî Lenîn dernexistibe pêş jî, Marx jî di analîzên xwe de vê zagonê wek referans bikar tîne.

Li aliyê din, bi dîtina min çewt e ku meriv bibêje ku ev zagon tenê taybetmendiyeke kapîtalîzmê ye. Zagona pêşveçûna neyeksan zagoneke wisa ye ku di pêşveçûna hemû civakan de pêk tê û meriv dikane di pêşveçûna formasyonên sosyo-ekonomîk ên berî kapîtalîzmê de jî wê bibîne. Hîmê vê zagonê ew e ku li erdnîgariyên cuda, di nav civakên cuda de nakokî û tundiya van nakokîyan cuda ne û ev rasteqînî rê dide pêşveçûna neyeksan a civak û erdnîgariyan

Vê neyeksaniyê bi kapîtalîzmê dest pê nekiri-

Ewên ku berê daxwazên otonomiyê wek neteweperweriya hovber reş dikirin, nuha armancên siyasî yên ji Kurdistana otonom jî şûnvetir wek armancên xwe yên stratejîk tarîf dikin, divê ev yek wek îroniyêke dîrokî were not kirin.

ye, bervaciya wê, kapîtalîzmê ev neyeksanî li ber xwe dîtiye û ji xwe re kiriye niqteya tevgerê. Pêşveçûna neyeksan a kapîtalîzmê bi xwe li ser newekheviya ku wê dewir sitendiye pêk hatiye. Cudatiyeke kapîtalîzmê ji formasyonên civakî yên berî xwe ew bûye ku di gehîneka yekdest(monopol) de veguherîye bo sîstema dinyê. Veguherîna wê ya bo sîstema dinyê, pêşveçûna neyeksan veguherandiye bo pêşveçûna yekgirtî ya seranserî dinyê jî. Asta ku globalîzm gîhaştîyê, encameke vê pêşveçûna yekgirtî ye. Lê belê vê rewşê wek ku globalist îdia dikin, ne neyeksaniya pêşveçûnê û ne jî nakokî û pevketin ji navê rakirine. Nirxandina Trotskî ya ku neyeksaniya pêşveçûna dîrokî ya yekînekên cuda yên civakî, siyasî û erdnîgarî di nav xwe de jî neyeksan e, girîng e. Di dinya îro de pîvana neyeksaniya pêşveçûna yekînekên cuda jî, ya yekgirtîbûnê jî dîsa neyeksan e.

PERÇEBÛN

Peymana Qesra Şîrîn a 1639an wek destpêka parkirin û perçekirina siyasî ya Kurdistanê tê dîtin; ev rast e. Sînorê ku bi vê peymanê hat xêzandin, li gel guhertina qismî ya 23.1.1932an,

wek sînore Tirkîye û Îranê maye. Bi vê peymanê li dora %33ê Kurdistanê ketiye bin destê dewleta Îranê, di 1820an de piştî şerê Rûsya û Îranê beşek ji vî perçeyî hat qetandin ku tev li Împêratoriya Rûsyayê bû. Ji vî aliyê ve, vê peymanê ku pêvajoya parvebûnê da destpêkirin û fermî kir, girîng e. Lê belê ji ber ku di wê dewrê de sînor derbasokî (sist) bûn, parvebûnên herêmî hebûn, asta netewebûnê şunve bû, dê rast be meriv bibêje ku rûxandina mezin di dema Şerê Dinyê a Yekem de û her weha di parvebûn-perçebûna pêvajoya piştî wê de pêk hat. Kurdistanê ku di nav împêratoriyan Îran, Rûsya û Osmanî de parvebûyî ket şer, bû welatekî girîng jibo eniya şer. Leşkerên Rûs, Fransî, Brîtanî, Îtalyan, Alman li gel leşkerên Îran û Osmanî li vî welatî cirûda dikirin, navê vî welatî di dîroka şer de derbas nedibû, di hev kêşeya piştî şer de cîhekî vî welatî yê fermî tunebû. Li vî welatî dagirkeriya Rûs, Fransî û Brîtanî li ya Osmanî û Îranê zêde bûye.

Kurdên ku ji Çanakkaleyê heta Hîcazê, ji Sarikamişê heta Mûsilê, ji Mûşê heta Entabê tev li şer bûn, piştî şer bêtir rûbirûyî parvebûn û perçebûnê bûn. Kurdên ku di nav hesabên hemû aliyên şer de cîh digirtin, berdêleke giran ji bo nebûna hesabekî yekgirtî dan. Hesabê herêmî yê Şêx Mahmûd li hemberî hesabên deverê yê hêzên emperyal têk çû, Kurdan nikanîbûn di nav sîstema dewletên nuh avabûyî yê dinyê de cîh bigirtina; parvebûyî, perçebûyî û bêstatûyeke siyasî man. Her çiqas gelek sedemên vê encamê hebin jî, yê herî girîng li hundir tunebûna hesabekî yekgirtî yê netewî û li derve jî pergala nuh a dinyê yan sîstema dewletan ya piştî şer ji aliyê serketiyan pêk hatibûn. (Divê em bibînin ku ev sedem îro jî hene. Îro jî pergala dinyê belav bûye, dinya şerê pêkanîna pergaleke nuh dike. Girîngiyeke jiyanî ye ku Kurd di vî şerî de xwediyê hesabekî yekgirtî yê siyasî bin, ku hemû perçeyan bixe nav xwe.)

Wek ku tê zanîn yek ji armancên hevalbandanên şer jî ew bû ku Împêratoriya Osmanî birûxînin û di nav xwe de parve bikin. Ji ber vê yekê, hîn di dema şer de, di 16.05.1916an de bi peymanê Sykes-Picot xakên Osmanî yê li Asyayê di navbera Rûsya, Brîtanîya û Fransayê de tên parkirin. Bi vê peymanê, xakên Kurdistanê ên di

bin destê Osmanî de, di navbera Rûsya, Brîtanîya û Fransayê de tên parkirin. Peymana ku hat plankirin di Sibata 1917an de ji bo gotûbêja îtirazên Îtalyayê ku teahûdên ji bo tevlêbûna wê ya şer nehatine bicîhkirin, ji ber ku Rûsyayê nikanîbû piştî Şoreşa Rûsyayê ya Sibate di asta serokwezîr de tev lê bibe, nikanîbû pêk bihata. Her çiqas ji ber ku Bolşevîkan piştî Şoreşa Cotmehê (Oktober) peymanên dizî yê emperyalîstan diyar kirin û mafên xwe yê ji van peymanan derhatî bikar nehanîn jî, bandora wê di parkirina piştî wê de xuya dibe. Piştî gelek guhertinan, sînoren parvekirinê yê îro bi Peymana Lozanê ya 1923an û ya Anqerê ya 1926an fermî bû. Meriv dikane bibêje ku Komara Tirkîyê ku di 1923an de hat damezirandin, di 1925-26an de cîhê xwe girt û tev li sîstema dewletên nuh bû. (Hinek ji peymanên ku di van salan de hatine îmzekirin ev in: 18.10.1926-Bulgarîstan, 17.12.1925-Yekîtiya Sovyetan, 22.04.1926-Îran, 30.05.1925-Fransa (Suriye û Lubnan), 05.06.1926-Brîtanîya Mezin (Îraq), 01.12.1926-Yûnanîstan. Piraniya van peymanan bi navê "dostanî, ewlehî û hevkarî" yê hatine çêkirin. Lê belê bi taybetî peymanên ku di 1926an de di bi Brîtanîya, Fransa, Îran, Îraq û Suriyê re çêbûn, peymanên perçekirin û bêstatûhiştina Kurdistanê ne.)

Herçî dewletên ku piştî şer hatine damezrandin, bingeha sîstema wan ji aliyê dewletên serketî ve hatiye ferzkirin. Serketiyan xwestin ku serdestiya xwe bi dinyê bidin qebûlkirin û wê bi hiqûqa navdewletî tescîl bikin. Cemiyet-î Aq-wam (bi wateya rast Lîga Netewan, Yekîtiya Netewan) wek organa herî bilind a vê sîstemê hatiye dîzaynkirin û bi Konferansa Parîsê ya 1919an hatiye damezrandin. Ev rêxistin, wek ku Komînternê jî gotiye, rêxistineke emperyalîst e. Ev rêxistin, kolonyalîzmê bi navê mandat meşrû dike, parkirina dinyê ya piştî şer hiqûqî dike, di bin serdestiya Brîtanîya û Fransayê û 'çavdêriya' Dewletên Yekbûyî yê Amerîkayê (DYA) de ye. Bi vê wateyê, parkirin, perçekirin û bêstatûhiştina Kurdistanê, projeyê emperyalîst a bi serkêşiya Brîtanîyayê ye. Ji her çar dewletên kolonyalîst ên diyar, Suriye û Îraq wek mandatên Fransa û Brîtanîyayê bûne dewlet û li dika dîrokek xuya bûne. Hemû teserûfên wan ên li Kurdistana

nê di bin kontrola xwediyên wan de ne. Netewa Sûriye, netewa Îraqê û dewletên wan, eynî wek netewa Tirk û dewleta Tirk ji aliyê navendên emperyalîst ve hatine dîzaynkirin û lihevanîn, û wek 'rasteqîniyên konkret ên dîrokî' li me hatine ferzkirin. Komara Tirkiye(KT), bervacî îdia-ya teza dîroka fermî ya Tirk, ne di nav têkoşîna li dijî emperyalîzmê de, lê bi hevkarîya emperyalîzmê û bi ferzkirinên emperyalîzmê hatiye damezirandin.

Li vir a ku rewşa wê nakokbar e YKSSê ye. Çartiya Rûsyayê serketiyê şer bû, lê Rûsyaya Sovyetan dibe armanca hevalbendên kevn ên serketiyên şer û dewleteke wisa ye ku di avakirina sîstema nuh a dewletan de bê bandor e û ev sîstem hewl dide ku wê hilşîne. YKSS bi refleksa xweparastinê tev digeriya û bervaciya Rûsyaya Çartiyê, hewl dida ku Împeretoriya Osmanî hilweşîne, hewldana li ser lingan hiştina KTYa dûmahîka wê, dike siyaseta xwe ya bingehîn. Yek ji sedemên ku Şoreşa Sovyetan û YKSS ku ji gelên bindest re bûbû hêvî, li hemberî têkoşîna azadiya gelê Kurd ê ku gelê herî çewisandî yê Şerê Dinyê yê Yekem be, bê eleqe dimîne, pirê caran li dijî vê têkoşînê dimîne jî ev e.

ANTI-EMPERYALÎZM

Wek encameke wê yêkê ku pêşveçûna neyeksan bi xwe jî neyeksan e, mijara anti-emperyalîzmê di têkoşînên azadiyê yên perçeyên cuda yên welatê me de, di astên cuda de ketiye nav rojeva me. Di heman perçeyî de jî, di dewrên cuda de di astên cuda de bûye xwedî-girîngî, di çil salên dawî de herî pir li Bakurê, rojeva me dagirtî ye. Sedema sereke ya vê yekê ew e ku Tirkiye endamê NATOyê ye, projeya KT projeyê rojava ya emperyalîst e, ji aliyê Rojavayîyan ve hatiye damezirandin û ji aliyê wan ve tê parastin û her wisa li Bakur serdestbûna ramana çepgir a sosyalîst e ku di dewra 1968-90an de xwedî bandor bû. Di mijara têkiliya anti-emperyalîzm û

sosyalîzmê de jî him li dinyê û him jî li welatê me pêwîstî bi gengeşî û şîrovekirinê heye. Ji vê jî girîngtir, pîrgirêkeke me ya girîng e ku tevgera azadiya Kurdistanê ya piştî 1968an anti-emperyalîzm bi awayê 'çep'ê Tirk û Tirkî îdraq kiriye. Ramana ku ne bi dirûşma Kurdistana Serbixwe lê bi dirûşma Tirkiyeya Serbixwe têkoşî-nê bike, encameke vê seqetiyê ye.

Mijara têkoşîna anti-emperyalîst di nav têkoşîna sosyalîst de mijareke taktîk e ku piştî Şoreşa Sovyetan ketiye rojeva sosyalîzmê. Ev têgîna ku di serî de wek mijareke taktîk ket rojeva sosyalîzmê, bi taybetî di dewra Stalîn û piştî wê de, êdî wek mijareke stratejîk hat îdraqkirin. Divê li vir meriv ji bîr neke ku têkoşîna li dijî dewletên emperyalîst û anti-emperyalîzm têgînên cuda ne. Meriv dikane ne anti-emperyalîst be, heta bi mebestên emperyalîst jî li dijî hinek dewletên emperyalîst têkoşînê bike, şer bike. Piştî Şoreşa Cotmehê ya 1917an, şoreşa proletaryaya Rojava, bi taybetî ya proletaryaya Almanayê wek garantiya sereke ya desthilatiya Sovyetan dihat dîtin. Piştî ku li Rojava pêla şoreşê şunve kişiya, ji bo li ser lingan hiştina desthilatiya Sovyetan li îmkanên nuh geriyên, têkoşîna rizgariya gelên bindest bi vê wateyê bû xwedî girîngî.

Divê em bêtî ku ji bîr bikin sosyalîzm wek prensîb, piştevanê têkoşîna azadiya bindestan e, vê rasteqîniya reel-politik tesbît bikin. Ji ber vê tengijîna siyaseta rasteqîn e ku Lenîn dirûşma 'Karkerên hemû welatan yekûdu bigirin' guherandiye bo 'Karkerên hemû welatan û gelên bindest yekûdu bigirin' û her weha Kongreya Gelên Rojhilat a Yekem di 1920an de civiyaye. Bi rastî jî nikanîbûne Kongreya Gelên Rojhilat a Duyem saz bikin. YKSS ya ku hêmana damezrêner a pergala nuh a dinyê ya ku piştî Şerê Dinyê yê Duyem hat pêkanîn bû, ev têkiliya ku di serî de wek mijareke taktîk dihat dîtin, hilkişand bo asteke stratejîk, hewl da ku astengên teorîk ên li ber vê yekê jî bi tezên 'Awayê Pêşketinê ya ne

YKSS bi refleksa xweparastinê tev digeriya û bervaciya Rûsyaya Çartiyê, hewl dida ku Împeretoriya Osmanî hilweşîne, hewldana li ser lingan hiştina KTYa dûmahîka wê, dike siyaseta xwe ya bingehîn.

Kapitalîst' derbas bike.

Antî-emperyalîzma bêyî antî-kapitalîzm piştî hilweşiyana Sovyetan aktuelbûna xwe wenda kir. Ferzkirina antî-emperyalîzma bêyî antî-kapitalîzm di dema hebûna sîstema sosyalîst de jî gengeşîbar û wek ku pêşveçûnan îspat kir, çewt bû, di dinya me ya îro de bi tevayî bê wate ye. Xaleke balkêş jî ew e ku ev prensîp tenê dema ku dinyaya Kurd dibe mijara gotinê tê bibîranîn. Mafê gelê Filîstîn ê damezirandina dewleta xwe bi şertê antî-emperyalîstbûna Rêxistina Rizgariya Filîstînê (RRF) nayê girêdan. Nayê dîtî ku kesek bi hênceta vê prensîbê li dijî dewletên nuh ên ku li Balkanan jî aliyê dinya emperyalîst bi serkêşîya DYA yê hatin damezirandin jî rawestiyaye. Çawa dema ku dewletbûna Kurdan dibe mijara gotinê, îdiaya bidawîhatina dewra netewewletan derdixin pêş, prensîpa antî-emperyalîst jî tenê li Têkoşîna Azadiya Kurdistanê tê ferzkirin. Bi dîtina min sedema ku ev rewş li Bakur belav e ew e ku Kemalîzma di nav Çepê Tirk de vehewandî dîsa bi navbervaniya Çepê Tirk dikeve nav Çepê Kurd. Pêwîstiya gelê Kurd ê ku welatê wî ji aliyê emperyalîstan ve hatiye par û perçekirin bi temî û şîretên tu kesî yê antî-emperyalîzmê tune ye. Di dinyaya me de ku globalîzasyon lê bi lez bûye, divê meriv li ser mijarê ku Tevgera Azadiya me wê bi aktorên siyasî yê li dervê xwe re çî hevkarîyan saz bike, wek mijareke taktîk a hesabê yekgirtî yê netewî raweste.

PERÇEBÛN, PÊŞVEÇÛNA NEYEKSAN Û BÊDENGÎYA BÎ NALET

Par û parçekirin û di bin desthilatiya yekînekên cuda yê siyasî de hiştina Kurdistanê, neheqîyeke dîrokî ye, yek ji sûcên li dijî mirovatîyê ye. Di lîteratura me ya welatparêz de li ser vê neheqîya dîrokî pir hatiye rawestan, wek astenga herî bingeşî a li ber têkoşîna me hatiye tesbîtkirin, gazin û îtiraz hatine kirin. Dinyayiyên ku rabûna sînorê di navbera Almanya Rojhilat û ya Rojava de li ser navê azadiyê bi çepikan pêşwazî kir, veguherand bo cejnê, divê bên rûreşkirin ji bo vê bêdengîya wan a bi nalet li hemberî perçebûna bêtir bi êş û jan a Kurdistanê.

Lê belê divê em her weha bibînin ku ev ne tenê neheqîyeke dîrokî ye, ev neheqî hîn dom di-

ke, bi vê wateyê ew rasteqîniyeke dîrokî û aktuel e. Her weha tesbîtkirina pirsgirêkên ku ev rewş di Têkoşîna Azadiya me de pêk tine û dîtina rêyên çareseriyê jî erk û vatîniya me ye. Rasteqîniya perçebûniyê, pêşveçûna neyeksan a ku wek civakên din ên dinyê li civaka Kurd jî heye, bi awayekî geometrîk zêde kiriye, dînamîka nav Kurdistanê felc kiriye, vehûnana wê ya navxweyî rûxandiye. Ev rewş him ji ber sînorên xêzandî û him jî ji ber wê yekê ye ku kolonyalîstên Kurdistanê xwedî şaristanî, ol, paradîgmayên siyasî yê cuda ne. Brîtanya û Fransa herdu jî dewletên xwedî sîstemên cuda yê serweriyê û pratîkên cuda yê kolonyalîzmê ne. Pratîkên cuda yê van dewletan ku perçeyên Başûr û Başûrê Rojava bi destê mandatên xwe û bi awayên xwe birêve dibin, pêşveçûna neyeksan a di navbera van perçeyan de lezandiye. Dema ku Îraq û Sûriye veguherîn bo dewletên serbixwe, vê care jî paradîgmayên wan ên kolonyalîst ên cuda pêşveçûna neyeksan ji cihê lêmayî domandiye. Heman tişt him ji bo Îran û Osmaniya di dewra împêratoriyê de, û him jî 'komarên' Îran û Tirkiye yê piştî wê jî derbas dibe.

Li her aliyê dinyê, kolonyalîst dînamîkên navxweyî yê koloniyên xwe wêran dikin, hewl didin ku wan bişibînin xwe, bi xwe ve girêdin. Ev pêvajoyên li Kurdistanê jî sîstemên cuda yê kolonyalîstên cuda re hiştî girantir pêk hatiye. Li Bakur, Sîstema Serweriya Tirkiyê ya îcada Rojava, rojavayî û koalîsyona bêwelatan; li Rojhilat, berê Pehlewîya alîgira Rojava, dûre Sîstema Serweriya Îranê ya Îslamî û rojhilatî; li Başûr, sîstemên serweriyê yê Beasiyên Pan-Erebîst vehûnan û tevna navxweyî ya Kurdistanê ji hev xistine. Dema ku bi ser vê de, sînorên çêkirî yê ferzkirî jî pêşî li komunîkasyona navxweyî ya civaka kurd digre, tabloyek naye ragirtin derdikeve holê.

Civaka Kurd, di warên siyasî, çand, ziman û jiyana civakî de ji hev biyanî bûye, cuda bûye, ketiye nav maşîka pêşveçûna neyeksan. Lewma ye Kurd ketine rewşekê ku heman zimanî bi sê elfabeyên cuda binivîsin. Li aliyekî gelek netewe zimanên cuda bi heman elfabeyê dixwînin û dinivîsin, li aliyê din em heman zimanî bi sê elfabeyên cuda dixwînin û dinivîsin û lewra bi

zehrî hevdu fehm dîkin. Lewra li Kurdistanê gelek sîstem û normên hiqûqê yên cuda tèn bi-cîhkirin. Hiqûqa 'medenî' ya Rojavayî ya Tirka, hiqûqa 'şerîet'ê ya Îrana Îslamî, hiqûqa Erebe Beasîst li Kurdistanê hiqûqên serwer in. Li gel wan, normên hiqûqê yên nefermî (xeyrî resmî) dîsa yên netewên serdest, her çiqas bandora xwe kêr dibe jî, hiqûqa eşîrên Kurd a qedîm. Bawer nakim tu gelekî din li dinyê hebe ku di nav tevliheviyê hiqûqî ya bi vî rengî de bijiyê.

Di warê baweriyên olî (dînî) de jî heman tevlihevî didome. Li Rojhilat baweriya Şîa ya Îranê, li Bakur baweriya Henefî ya Tirk ya qaşo seku-

Heke meriv bi kurtî bibêje, pêşveçûna neyeksan a li Kurdistanê ku di nav perçebûnê de pêk tê, pirsgirêka bingehîn a Şoreşa Kurdistanê ye, ji ber ku divê ev şoreş, yekîti û serxwebûna Kurdistanê wek mafekî dîrokî bihesibîne.

ler (laîk), li Başûr tevliheviya baweriya Îslamî ya Erebe û sekulerîzma Beasîst, li Başûrê Rojava tevliheviya baweriya Îslam a Erebe, dûre jî baweriya Alewî ya Erebe, sazûmana baweriya olî ya civaka Kurd ji hev xist, bû sedema tevliheviyê baweriya di nav civakê de û di warê baweriya olî de jî pêvajoyê neyeksan û ya ji xwe biyanîbûnê pêk hat. Mînakê herî balkêş a vê yekê, trawmaya ku bi serê Alewîyên Kurdistanê de hatiye. Alewîtiya yek ji baweriyên qedîm ên Kurdan ji aliyê Sîstema Serweriya Tirk ve hat veguherandin bo awayekî baweriya Asyaya Navîn; êdî Alewî wek Tirkên Musliman ên ku li tembûrê dixin hatin tarîfkirin. Lê belê hîn di sala 1925an de, rapora ku ji aliyê desteya di bin serokatiya Ebdulxaliq Renda de hat amadekirin, ev tesbît dîkir, "Eşîrên Tirk ên li Dêrsimê ji ber ku Alewî ne xwe wek Kurd qebûl dîkin.

Qada jiyana aborî jî bi vê wateyê xwedî neyeksaniyên kûr e. Li Kurdistanê ji tîkiliyên hilberînî yê ji civaka komunal mayî heya tîkiliyên hilberînî yên kapîtalîzma yekdest (monopol), gelek tîkiliyên hilberînî yê cîhêreng tèn dîtin. Di destpêka nivîsê de min qala pêşveçûna ne-

yeksan a di warê siyaseta û daxwazên siyasî de kiribû. Dîsa pêwîstiya ku mijara anti-empereyîzma û hevalbendiyên derve li perçeyên cuda, cuda were nirxandin jî rasteqîniyêke din e ku heman rewş ferz dîke. Heke meriv bi kurtî bibêje, pêşveçûna neyeksan a li Kurdistanê ku di nav perçebûnê de pêk tê, pirsgirêka bingehîn a Şoreşa Kurdistanê ye, ji ber ku divê ev şoreş, yekîti û serxwebûna Kurdistanê wek mafekî dîrokî bihesibîne.

PERÇEBÛN Û KONFERANSA KURD

Konferans an kongreyêke hevbeş ku ji hemû perçeyan rêxistinên Kurd, kesayetiyên welatparêz tev lê bibe, divê armanc û xeyala her şoreşgerekî Kurdistanê be. Divê ev konferans bibe konferansek wisa ku em ew kesên ku mecbûr mane li perçeyên cuda yên welatekî perçebûyî têkoşîna azadiyê bidin, astengên li ber azadiya netewa xwe gengeşî bikin, li rê û awayên çareseriyê bigerin, hewl bidin ku koordînasyona têkoşîna bi hev re li perçeyên cuda saz bikin.

Divê konferans li dor tewereya pirsgirêkên perçebûnê û çareseriyên wê bê raman û rêxistinî kirin. Li gora derfet û tercîhan, konferans dikane li Rojhilat, Rojava, Bakur, Başûr, li derve yan nav welêt be; nehênî yan vekirî be. Heke mumkin be, meriv tercîh dîke ku li Başûr û vekirî be. Divê hemû rêxistin, ronakbîr û kesayetiyên welatparêz ên Kurd û Kurdistanî yên ku tèn zanîn bi armancên jorîn girêdayî ne û ew daxuyanî kirine tev li konferansê bibe. Divê tenê Kurdistanî tev li konferansê bibin, divê di konferansa yekem de em xwe bi xwe bin. Divê yek ji mijarên sereke yên konferansê ew be ku em li derve bi kêre û çawa tîkilî çêbikin û heke pêwîstî hebe, divê dostên me yên 'derve' dûre ji bo civînên hevbeş ên piştî wê bîn vexwendin. Divê bê armancîkirin ku ji konferansê yekîti yan jî qet nebe organeke koordînasyonê derkeve.

Divê Konferansa Kurd ku van mehên dawî tî gengeşîkirin bi vê perspektîvê bê nirxandin. Vexwendiyên konferansê û berfirehiya wê heta nuha nehatiye daxuyanîkirin, lewra vê gavê, meriv tenê dikane li gora agahiyên ku gihaştine medyayê şîroveyan bike. Li gora ku ji van agahiyan tî fahmkirin, konferansa mijara gotinê wê bi beralîkirina DYA, di navbera birêvebirên Ba-

şûr, birêvebirên KT û birêvebirên PKK-DTP de bê sazîkirin. Tê fehmîkirin ku ji Tirkîyê jî hinek ronakbîrên 'serbixwe' yên Kurd, yên Tirk tev li vî karî dibin. Ramana ku birêvebirên KT ya kolonyalîsta perçeyê herî mezin (%42)ê Kurdistanê wek beşdar an çavdêr tev li Konferansa Kurd bibe, mejîxwarin e. Bêguman desteyeke ku ev konferans tayîn bike, yan jî saziyeke ku konferans pêk bîne, ûkane bi birêvebirên KT re jî bipeyive, lê belê li konferanseke ku li ser van tiştan biryar bê dayin, çî karê birêvebirên KT dikane hebe?

Li gora agahiyên ku digihêjin, tê fahmkirin ku xala bingeîn a konferansê bêçekkirina PKK ye. Bêguman di konferanseke ku PKK jî tev lê bibe de, meriv dikane li ser têkoşîna çekdar a PKK, KOMELA, PDK Îran û heke hebe wekî din rêxistinên Kurd ên ku têkoşîna çekdar birêve dibin raweste û heke meriv li hev bike, pêwîstî jî hebe, meriv dikane temiyê (şîret) li van rêxistinanan bike ku têkoşîna çekdar rawestînin. Lê belê dema ku çaralîyê Kurdistanê (Kerkûk jî di nav de) di bin dagirkeriya leşkerî de be, heke meriv jî çek tenê çekên mutewazî yên di destê partîzanên Kurd de fehm bike, ev jî dibe mejîxwarineke din.

Heke agahiyên ku digihêjin rast bin û konferans li ser vî hîmî be, navê wê Kurd be jî, konferans ê bibe konferansa Tirk û DYA. Konferansa ku hêzên welatparêz ên welatekî çaralî di bin dagirkeriya çekdar de saz bikin, divê çavê xwe ber çavê çekên di destê partîzanên xwe de nede.

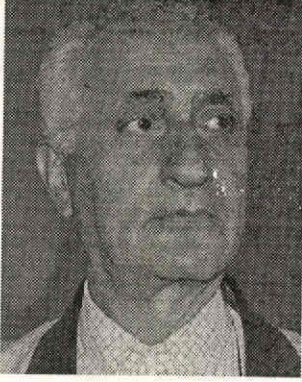
Dawiyê meriv dikane wan kambaxiyên ji ber pêşveçûna neyeksan a perçeyan li pêş çav bigire û bipirse, gelo armanca yekîtiya netewî, kongreya netewî, yekîtiya perçeyan di van şerd û mercan de çiqasî rasteqîn (realîst) e? Dema ku meriv li bersîva vî pirsê digere, divê meriv li rasteqîniyeke (realîte) din, li pêvajoyên cuda yên întegrasyonê perçeyên cuda jî binêre; ew jî qet nebe bi qasî yên jorîn girîng e.

Li ser Kurdistanê, yek ji armancên sereke yên kolonyalîstan jî ew bûye ku taybetmendiyên gelê me yên wek civakeke Kurd birûxînin û Kurdan întegreyî civaka serdest bikin. Ev mekanîzmayên întegrasyonê hemû aliyên jiyane dinixumînin. Bi salan e ku li qadên jiyane yên aborî, siyasî, çandî û civakî mekanîzmayên zorê yên ku

me ji kirasê me derdixin, tîn bikaranîn. Divê em bibînin ku him pêşveçûna van mekanîzmayên îradî û him jî ya kapîtalîzmê, li perçeyên cuda di astên cuda de, Kurd întegreyî sistemên serwer kirine û di vî karî de pêşde ketine. Li vir divê pêşveçûnên li Başûrê Kurdistanê cuda bînin nixandin. Piştî pêşveçûnên ku di 1991an de dest pê kir û di 2003an de teşeyekî taybetî pêk anî, li vî perçeyê welatê me di rêya pêkanîna civaka xwe ya siyasî de gavên girîng hatin avêtin. Divê ev gav wek destxistiyên hemû perçeyan bînin dîtin. Her weha, ji ber ku di seranserî sedesala 20an de têkoşîna azadiya netewî ya vî perçeyî li gora perçeyên din jîndartir bûye, pêvajoya întegrasyonê bi qasî perçeyên din pêşve neketiye. Rewşa herî kambax a întegrasyonê bi sistema serwer, li perçeyê bakurê welatê me pêk hatiye. Sistema Serweriya Tirk di armanca xwe ya ku Bakurê Kurdistanê bike herêmeke Tirkîyê, gelê Kurd bike perçeyekî netewa Tirk/Tirkîyê de, bi mekanîzmayên xwe-taybet mewziyên girîng bidest xistine. Rewşa ku Kurd di qadên aborî, civakî û çandî de xwe wek perçeyekî Tirkîyê dibînin, wanî tarîf dikin, gîhaştîye asteke wisa ku welatparêzan dixê nav fikaran. Yek ji sedemên ku meyla întegrasyonîst di dehsalên dawî de di nav Têkoşîna Azadiya Kurdan de xurt bûye jî ev e. Wek rûdana vî pêvajoya întegrasyonê, li Bakur siyaseta întegrasyonîst a 'Tirkîyeyîbûn'ê serdest bûye. Em dizanin ku her çiqas ne di vî astê de be jî, li perçeyê rojhilatê welatê me jî ev pêvajoya întegrasyonê didome. Li perçeyê başûrê rojava, întegrasyon li gora hîlbûn û dabûnên sistema wê derê, kêr û zêde bûye.

Dema ku meriv van giştan li pêş çav digire, mumkun e meriv bibêje ku armancên yekîtiya netewî, kongreya netewî, yekîtiya perçeyan ne armancên 'rasteqînî' (realîst) in. Di têkoşîna siyasî de mijara rasteqîniyê jî gengeşbar e. Wek pireke siratê ye ku aliyekê wê reel-polîtîkerî, aliyekê wê jî dogmatîkbûn, apolîtîkbûn e. Pêwîst e ku em ne çavên xwe ji vî rasteqîniya (realiteya) heyî re bigrin û ne ji vî rasteqîniyê re teslîm bîvin. Di vî mijarê de min helwesta xwe di nivîseke berî vî de jî diyar kiribû, wek ku Lenîn gotibû: "Bila kesên din li teneka rasteqîniyê bidin, em hewl bidin ku xeyalên xwe bikin rasteqînî (bicîh bikin)".

Parçalanmışlığın Kürt ulusal dinamizmi üzerindeki etkileri

Sait AYDOĞMUŞ

Bu makalenin belli konusu ve sınırları içinde amacım, Kürtlerin uluslaşma mücadelesinin ayrıntılı kronolojik tarihini anlatmak değil; parçalanmışlığın, bu uluslaşma sürecini nasıl etkilediği, ona ne tür dezavantajlar yarattığı ve özellikler kazandırdığıdır.

Kürdistan, XVII. yy'ın ilk çeyreğinde İran ve Osmanlı imparatorlukları arasında fiilen ikiye bölünmüş ve bu fiiliyat 1639'da Kasrı-Şirin Antlaşmasıyla resmileşmiştir. Kürdistan'ın bölünme süreci, 20. yy'ın ilk çeyreğinde de devam etmiştir: Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerinden olan İngiltere ve Fransa, 1920'lerde bölgesel çıkarlarına uygun olarak bu bölüşüme, o zamanlar birer manda devlet olarak oluşturdukları Irak ve Suriye'yi de dahil ederek, Kürdistan'ın dörde bölünmesini sağlamışlardır. Oysa ülkemiz ve milletimizin parçalanarak günümüze dek sürdürülen statüsüz boyunduruğunun gerçekleştirildiği o günler, Ekim Devrimi ve

Wilson Prensipleri'nin etkisi nedeniyle ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkının yoğunca tartışılıp bu hakkın çoğunlukla ulusal devletler olarak hayata geçtiği, Birinci Dünya Savaşı'nın galiplerince bölgemizde onlarca manda ve yapay ulusal devletin kurdukları günlerdir. Tüm bunlara karşın, Kürtler, bu dönemde daha bir bölünmüşlüğe uğratarak söz konusu haktan yoksun bırakılmışlardır. Üstüne üstlük, Ekim Devrimi sonrasında dünyamız, neredeyse her alanda iki temel güç ve dolayısıyla sistemle belirlenir hale gelmiştir. Bu durum, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, gerek dünya çapında ve gerekse dünyanın değişik bölgelerinde ve dolayısıyla Orta-Doğu'da da bu iki sistem (Kapitalist ve Sosyalist Sistem) arasında, iç dinamiklere dayanarak değiştirilmesi neredeyse imkansız bölüşümlere ve dolayısıyla siyasal statükoların oluşmasına neden olmuştur. Nitekim, İkinci Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda, iki farklı sistemin öncüle-

rinden olan İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin İran'ı işgal etmeleriyle oluşan rekabet koşulları, İran egemenliğindeki Kürtler için elverişli iç ve dış politik koşullar yaratmıştır. İran egemenliğinde bulunan Kürtler, sembolik de olsa diğer parçaların da desteğini alarak, 22 Ocak 1946'da Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni kurmayı başarmışlardır. Ancak Kürt ulusal tarihinin bu biricik Cumhuriyeti, daha kuruluşunun birinci yılında, anılan iki sistem arasında

bölgemizde daha katı çizgileriyle gerçekleşen bir paylaşıma ve bu paylaşım temelinde oluşturulan bölgesel bir statükoya kurban edilmiş ve bu lanet statüko, Sosyalist Sistem'in ikibinli yılların sonunda yıkılmasına kadar sürmüştür.

Sözkonusu bölünmüşlük, çoğu milletler gibi Kürtlerin de uluslaşım devletleşmelerine, hem objektif hem de sübjektif kimi özgünlükler kazandırarak, adeta aşılma engeller ortaya çıkarmıştır. Bir halk, kendi coğrafyasında/ülkesinde, gerek tarihsel arkaplan ve gerekse de yaşamakta olduğu siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel koşul ve özellikleriyle adeta canlı bir varlığa hatta insana benzemektedir. Ülkesi parçalanarak bölünen bir halkın, İsmail Beşikçi Hoca'nın deyimiyle "İskeleti parçalanarak beyni dağıtılmış" oluyor. Böylesi bir durumda, beyin, normal işlemediği için; buna bağlı olarak işleyen organların normal fonksiyonları ve dolayısıyla uyumları da bozuluyor. Ülkesi parçalanıp, anılan toplumsal yaşamının normal koşul ve süreçlerine sistematik olarak başkalarının çıkarlarına göre her türlü zor kullanılarak müdahale edildiği için, sözkonusu uyumsuzluk, bilinçli ve sistemli bir biçimde artırılıyor. Böylece, parçalanmış bir iskeletin organlarına benzettiğimiz farklı parçaların dinamiklerinin koşulları ve dolayısıyla çıkarları da zamanla farklılaşıyor/farklılaştırılıyor ve giderek bu dinamikleri biri birinden uzaklaştırıp ayrıştırarak, biri birlerine karşı kullanma-

nın koşulları da oluşuyor/oluşturuluyor.

Kürdistan'ın ve dolayısıyla Kürt halkının, yukarıda çok kısaca özetlenen tarihsel süreç içinde parçalanıp bölünmesi, gerek Kürtlerin uluslaşım sürecine ve gerekse parçalardaki ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal süreçlere farklı bir takım özgünlükler kazandırmıştır. Bu özgünlükler, parçalar arasında Kürtlerin kendi ulusal ve toplumsal gelişmesinin iç dinamikle-

bölünmüşlük, çoğu milletler gibi Kürtlerin de uluslaşım devletleşmelerine, hem objektif hem de sübjektif kimi özgünlükler kazandırarak, adeta aşılma engeller ortaya çıkarmıştır. Bir halk, kendi coğrafyasında/ülkesinde, gerek tarihsel arkaplan ve gerekse de yaşamakta olduğu siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel koşul ve özellikleriyle adeta canlı bir varlığa hatta insana benzemektedir. Ülkesi parçalanarak bölünen bir halkın, İsmail Beşikçi Hoca'nın deyimiyle "İskeleti parçalanarak beyni dağıtılmış" oluyor. Böylesi bir durumda, beyin, normal işlemediği için; buna bağlı olarak işleyen organların normal fonksiyonları ve dolayısıyla uyumları da bozuluyor.

rini ayrıştırıp uyumsuzlaştırmakla kalmamış; bu gelişmenin dış dinamizmini de çok olumsuz etkilemiştir. Kürdistan'ı egemenliğinde bulunduran devletlerin aynı bölgede bulunmaları ve gerek kendi siyasal sistemlerini gerekse Kürdistan üzerindeki egemenliklerini, farklı uluslararası sistemlere dayanarak sürdürmeye çalışmaları, yani kısacası Türkiye ile İran'ın kapitalist, Suriye ile Irak'ın da günümüzde artık tarihe karışan Sosyalist Sistem ile belli bir ittifak içinde varlıklarını sürdürmeleri, bir başka ifade ile o günlerin iki sistemi arasında belirtildiği gibi bölüşülmeleri, Kürtlerle dayanışmanın bölgesel ve uluslararası dış dinamiklerini çok olumsuz etkilemiş; iki sistem arasında oluşturulan bölgesel statükoyla sözkonusu dinamik, dondurulmanın da ötesinde, Kürtlerin uluslaşım

devletleşmelerine karşı kullanılmıştır. Kısacası Kürdistan'ın dört bölge devleti, bu devletlerin de belli bir tarihsel süreç içinde oluşan dünya-
daki iki sistem arasında bölüşülmesi, Kürtlerin uluslaşmalarına karşı adeta bir "dünya cephe-
si"nin oluşmasını sağlamıştır.

Kapitalist ve sosyalist sistemin, yukarıda kısaca belirtilen süreçte, sömürgecilerimiz dahil, bölgemizi çıkar alanları olarak bölüşüp oluşturdukları sözkonusu statükonun şemsiyesinde, Türkiye'de, İran'da, Irak'ta ve Suriye'de hakim (ezen) ulus kimliği Kürtlere dayatılmış; Kürtlerin varlıkları inkâr edilerek ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Sözkonusu dört devlet, bu uygulamayı kendi sistemlerinin ve ulusal özelliklerinin farklı özgünlüklerine göre belli farklılıklarla gerçekleştirmeye çalışsalar da esas "sorunlarının" ortak olduğunun farkında olarak, yaklaşık yüzyıldır, Kürt uluslaşmasına ve çıkarlarına karşı, uluslararası ve bölgesel pakt (CENTO) kurmak dahil, belli bir iş ve güçbirliğini aksatmadan sistematik olarak sürdürmektedirler.

Kürt ulusunun varlığına karşı, toplu katliamlara, sürgünlere, planlı göçertmelere kadar varan bu uygulamalar, Kürtlerin uluslaşma sürecini tümünden engellemese de, bu sürecin parçalar arası ilişkilerini ve dolayısıyla uyumunu bozarak her parçada farklılaşmasına neden olmuştur, olmaktadır. Kürtler, yüz yılı aşkındır, dört parça da kendi ülkesel ve ulusal varlıklarına karşı uygulanmakta olan bu jenoside rağmen, ulusal demokratik hakları için belli aralıklarla ama sürekli olarak ayaklanmaktadır. Ulusal nitelikli bu ayaklanmalar, her defasında, kendi özgün koşul ve niteliklerinden kaynaklanan sebeplerin yanısıra, esasen yukarıda açıklanan parçalanmışlığın olumsuz koşullarında oluşan bölgesel ve uluslararası çıkarların oluşturduğu ittifakların adeta aşılmaz duvarlarına çarparak yenilgiye uğramışlardır.

Parçalanmışlığın Kısacasında Oluşan Ulusal Dayanımlar ve Çelişkiler

Kürdistan'ın parçalanmasının yarattığı ulusal, bölgesel ve uluslar arası bu olumsuz koşullarda oluşan Kürt ulusal hareketlerinin/ dina-

miklerinin ve bunların sürdürdüğü mücadelelerin, tarihsel koşullar içinde izledikleri yollar ile edindikleri özellikleri, kimi somut örneklerin şahsında analiz etmeye çalışırsak; hem Kürdistan'ı egemenliğinde bulunduran devletlerin politikalarını ve taktiklerini hem de bunların Kürt hareketi üzerindeki etkilerini öğrenmiş olacağız. Bu da, farklı parçalardaki Kürt ulusal hareketlerinin, bundan böyle genel olarak Kürt uluslaşması ve devletleşmeleri doğrultusunda ortak ulusal çıkarlar için nelerden kaçınmaları ve nasıl bir politika izlemeleri gerektiği konusuna ışık tutacaktır.

Parçalanmışlık sonrasında değişik parçalarda ve fakat farklı zamanlarda ayaklanan Kürtlerin, özellikle ayaklanmaların başarısızlığa uğramalarından sonra, sağ kalıp yakalanamayan kimi lider ve yönetici kadroları, diğer parçalara geçerek korunmaya ve daha sonra da yeniden örgütlenerek mücadelelerine devam etmeye çalışmışlardır.

Şeyh Sait Ayaklanması'nın başarısızlıkla sonuçlanması sonrasında, hareketin kimi yöneticilerinin Suriye egemenliğindeki Kürdistan'a geçmeleri, zaman zaman Lübnan'a da giderek daha önce Kuzey'den oraya göçmüş bulunan bazı diğer Kürt politik kadrolarıyla 1927'de Beyrut'ta XOYBUN örgütünü kurmaları ve bu örgütle Kuzey Kürdistan'da mücadeleyi devam ettirmeye çalışmaları, parçalar arası dayanışmanın anmaya değer önemli bir örneğidir. XOYBÜN, Kuzey'de mücadeleyi sürdürmeye, o süreçte gerçekleşen Agiri ayaklanması'na destek vermeye çalışırken, Suriye egemenliğindeki parça dışında Irak ve İran egemenliğindeki parçalardan da yararlanmaya çalıştı. Bu süreçte, oralarda sömürgeci devletlerin bazı Kürt unsurları kullanmak suretiyle örgütlediği kimi ihanetlerin (Kör Hüseyin Paşa'nın katledilmesi olayı) yanısıra, sınırlı da olsa anlamlı yardım ve dayanışma gördü.

Agiri Ayaklanması'nın, gerek o zamanlar henüz fiilen Irak ve Suriye'de manda yönetimleri bulunan İngiliz ve Fransızların, gerek bölgede önemli bir güç olan Rusya'nın ve gerekse Kürdistan'ı egemenliklerinde bulunduran dört

devletin (Özellikle Türkiye ve İran'ın) karşılıklı yardım ve dayanışmalarıyla bastırılarak yenilgiye uğratıldığı biliniyor. Agiri Ayaklanması'nın yenilgisinden sonra da Kuzey Kürdistan'ı terketmek zorunda kalan kimi Kürtler, başta İran olmak üzere, Kürdistan'ın diğer parçalarına geçtiler, oralardan mücadelelerine devam etmek istediler ve anlamlı dayanışmalar gördüler.

Özellikle ayaklanmaların yenilgiyle sonuçlanmasından sonra diğer parçalara geçmeler ve bundan kaynaklı fedakarlıklar ve dayanışmalar, Kürt tarihinde, her zaman oldu, oluyor. Bildiğim ve yaşadığım kadarıyla bu trafiğin en yoğun biçimde işlediği parça, alan ve nüfusu itibarıyla en küçük de olan Suriye egemenliğindeki parça olmuştur. Bu parçadaki Kürtler, ulusal mücadele hareketliliğindeki bu trafik yoğunluğuna, engin bir yurtseverlik bilinci içinde her zaman kapsamlı ve sıcak bir dayanışma ile karşılık vermişler ve bu yönleriyle taktirle, saygıyla anılmayı hak etmektedirler.

Kürt ulusal hareketinin parçalar arası dayanışmasının sembolik de olsa en anlamlı ve somut örneği, Mahabat Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen öncesi ile bu Cumhuriyet'in kuruluşu ve örgütlenmesi esnasında gerçekleşmiştir. Türkiye, İran ve Suriye'nin egemenliğinde bulunan parçaların örgütleri, Mahabat Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluş hazırlıklarına ve örgütlenmesine fiilen ve aktif olarak katılmışlardır. Wiillam Aegleton, "Mahabat Kürt Cumhuriyeti" adlı eserinde bu konuda şunları yazmaktadır:

"Aynı dönemde Suriye'den Diyarbakırlı Cemil Paşa'nın torunu Kadri bey ile (.....)

Kadı Molla Vahab da (Yazar dip notta söz konusu kişi için "adı olmayan küçük bir ulusal guruba (...) liderlik ederdi. 1927 bildirisini (XOYBÛN'u kastediyor-SA) imzalayanlardan biri de kendisidir" diyor.) İran Kürtlerinin liderleriyle görüşmelerde bulunmak ve İran Kürdistanı'nda meydana gelen gelişmeleri ve

yapılan özerklik çalışmalarını yakından görmek amacıyla Mahabad'ı ziyaret ettiler.

"Ağustos 1944'te Kürdistan'ın birleşmesini sembolize eden bir görüşme yapıldı. Irak, İran, Türkiye sınırlarının bittiği 'Dilanbar' dağında gizli bir yerde yapılan bu görüşmede, İran Kürtlerini "Komet" örgütünün üyesi Mahabadlı Kasım Kadir'i, Irak Kürtlerini de sınır yakınının da bulunan Hane'nin kuzeyinden İran'a ulaşan Rewanduz yolunun üzerinde yer alan bir köyden olan Şeyh Ubeydullah Zino ve (.....) Kadı Molla Vahap temsil ediyordu.

(Yukarıda Kadı Molla Vahab için düşülen not göz önünde bulundurulduğunda, bu kişinin XOYBÛN'u ve dolayısıyla Türkiye ve Suriye Kürtlerini temsil ettiği anlaşılıyor-SA)

"Görüşmeye katılanlar kendi arasında işbirliği ve dayanışmaya karar verdiler. Bunu öngören bir de antlaşma imzaladılar. Bu antlaşmaya "Üç Sınır Antlaşması" anlamına gelen "Peymana Sêsînor" adını verdiler" (s. 92)

Malmîsanij'in "Diyarbakırlı Cemilpaşazadeler ve Kürt Milliyetçiliği" adlı kitabında aktardığı gibi HOYBÛN üyesi veya yöneticilerinden olup da daha sonra Mahabad'a gidenler arasında Cemilpaşazadelerden Ekrem, Mustafa Nüzhet ve Vecdi Osman beyler de bulunmaktadır. Bunlardan son ikisi, Mahabat Kürt Cumhuriyeti Ordusu'nda subay olarak görev yapmışlardır.

William Aegleton'un yukarıda anılan kitabında belirtildiğine göre, daha Mahabad Kürt Cumhuriyeti kurulmadan önce, Güney Kürdistan'da, biri 1939'da Süleymaniye'de kurulan "Hêvî" adlı örgüt ile yine o sıralarda Bahdinan mintikasında Molla Mustafa Barzanî önderliğinde patlak veren bir silahlı ayaklanmayı yöneten "Rızgarîyê Kurd" adlı diğer bir örgüt de Mahabad Kürt Cumhuriyeti'yle sıcak ve fiili bir dayanışma içinde bulundular. Özellikle Bahdinan'daki silahlı ayaklanmanın İngilizlerin de yardımıyla Irak tarafından bastırılmasından sonra, Molla Mustafa Barzanî, geniş bir aşiret bloğundan oluşan önemli sayıdaki bir silahlı güçle Mahabad'a geçti ve daha sonraki süreçte general rütbesiyle Kürdistan Silahlı Kuvvetleri'nin genel komutanlığını üstlendi.

Daha önce de belirtildiği gibi, sembolik de olsa parçalar arası Kürt ulusal dayanışmasının en anlamlısı olan ve günümüze kadarki Kürt tarihinin de ilk cumhuriyeti olan Mahabad Kürt Cumhuriyeti, özellikle İngilizlerle Sovyetler Birliği'nin bölgesel anlaşmalarının şahsında, iki sistem arasında süre içinde daha bir belirginleşip katılacak olan bölgesel statükonun temelini atmaya kurban edildi.

Mahabad Kürt Cumhuriyeti örneğinde, parçalar arası dayanışma anlamlı olduğu gibi, Cumhuriyet yetkililerinin gerek Cumhuriyetin kuruluşunu destekleyen Sovyetler Birliği ile, gerek İngilizlerle ve gerekse Kürdistan'ı işgalinde bulunduran diğer devletlerle ilişkileri çok dengeli ve şahsiyetli olmuş ve bu nedenlerle Kürdistan'ın dört parçasında da ulusal bir heyecan ve ivme yaratmıştır.

Ancak, daha Mahabad Kürt Cumhuriyeti kurulmadan önce, TC'nin kuruluşuyla beraber Kuzey Kürdistan'da hızlanan Kürt ulusal ayaklanmalarının sonuncusu olan Dersim Ayaklanması da toplu katliamlar, sürgünler ve göçertmelerle bastırılmış bulunuyordu. Artık Kuzey'de ulusal hareket, adeta bir ölüm sessizliğine sokulmuştu ve bu 1950'li yılların sonlarına kadar sürecekti. Süre içinde, Kürdistan'ın tüm parçaların temsil ettiği iddiasında olan XOYBÛN, sessiz sedasız tarihe karışacaktı. Artık, ne içerde ne de dışarıda, Kuzeyi temsil

eden örgütlü bir ulusal hareket kalmamıştı.

Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasının yarattığı ulusal ve bölgesel koşullar, Kürdistan Demokrat Partileri'nin varlıklarına rağmen, diğer üç parça'da da ulusal hareketi, belli bir dinginlik ve sessizliğe mahkum etmişti.

William Aegleton'un belirttiğine göre, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra, bölgesel dengeleri uzun vadeli çıkarlarıyla bağdaştırmayı iyi bilen İran, Barzanî ve arkadaşları ile anlaşmaya çalıştı; Barzanî'lerin Kürdistan'ın güneydoğu ucunda, Hemedan yakınlarındaki Elvendi dağları bölgesinde iskan edilmelerini önerdi ve bu konuda onlarla anlaşmaya çalıştı. Ancak bu öneri, Barzanî'lerin, o bölgede tecrit olup kalacakları kaygısıyla isteksiz davranmaları sonucunda gerçekleşmedi. Barzanî'ler belli bir müddet İran güvenlik güçleriyle zaman zaman küçük çaplı sürtüşme ve çatışmalardan sonra, nihayet kafileler biçiminde kendi bölgelerine geçmeye başladılar. Barzanî'lerin son kafilesi, 13 Nisan 1947 tarihinde Kedar nehrini geçerek kendi bölgelerine geçti. Ancak Irak'ın yoğun baskı ve saldırılarının süreceğini ve bundan ciddi zararlar göreceğini anlayan Barzanî'ye yanına 500'ü aşkın savaşçısını alarak, tekrar İran ve Türkiye egemenliğindeki Kürdistan üzerinden 14 günde 220 mili uzun bir yürüyüşle katederek, 18 Haziran 1947 tarihinde Sovyetler Birliği'ne geçti. Barzanî ve arkadaşları, bu geçiş esnasında özellikle İran askeri güçleriyle yer yer çatıştılar.

Barzanî ve beraberindeki Kürtler, Sovyetler Birliği'nde tam 11 yıl 4 ay sürgün kaldıktan sonra, Irak'ta 14 Temmuz 1958'de Abdülkerim Kasım tarafından gerçekleştirilen askeri darbenin yarattığı görece olumlu politik koşulları değerlendirerek, kafileler halinde, tekrar Güney Kürdistan'a geri döndüler. Fakat Kürtler açısından bu görece olumlu politik ortam tekrar kötüleşince, 1961'de "11 Eylül Büyük Ayaklanması"ni başlatıldı. M. Mustafa Barzanî'nin başkanlığındaki Irak-Kürdistan Demokrat Partisi'nin (I-KDP) önderliğinde ve askeri olarak da Barzanî'nin komutasında sürdürülen ve 1970 yılında, "11 Mart Otonomi Antlaşması" ile sonuçlanan bu başarılı silahlı mücadele süreci,

Dünyada ve bölgede, Kürtlerin haklı ulusal davalarının sesi ve adresi olurken, Kürdistan'ın tüm parçalarında da belli bir dinginlik yaşamakta olan ulusal mücadelenin de motoru ve ateşleyicisi ve dolayısıyla kimliği oldu. Özellikle hareketin komutanı olan Barzanî, dört parçada da Kürtler arasında adeta efsaneleşti. 1960'lı Yıllar boyunca, Güney Kürdistan, Kürt ulusal devriminin merkezi, I-KDP de bu merkezin yöneticisiydi. Buna Kürt tarihinde "I-KDP Dönemi" de diyebiliriz.

Bu süreç, Kuzey Kürdistan'da ulusal mücadeleyi tekrar canlandırmış ve 1965'te Kuzey'de de Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (TKDP) kurulmuştu.

Dört parçada da Kürtler, "Barzanî Hareketi"ne derin bir sempati duyuyor; hareketle madde ve manevi olarak dayanışıyorlardı. Diğer üç parçadaki KDP'ler, bu dayanışmayı örgütlemeyi faaliyetlerinin merkezine koymuşlardı ve bu giderek onları I-KDP'nin adeta bir yan örgütüne dönüştürüyordu.

Tüm Kürdistan'da, Güney'deki silahlı mücadelenin başlattığı bu olumlu gelişmeler, Kürdistan'ı egemenlikleri altında tutan dört devleti de doğrudan etkiliyor ve onları ciddi biçimde kaygılandırıyor. Bu nedenle başta Kürdistan'ı egemenlikleri altında bulunduran bu devletler olmak üzere, bölgesel ve uluslar arası güçler de bu süreci başarısızlığa uğratmak için, ittifak içinde, ellerinden gelen herşeyi yapmaktaydılar. Bu şer ittifakın, kimi bölgesel çelişkiler nedeniyle zaman zaman geçici sürelerle çatlaması, onun, Kürt ve Kürdistan karşıtı temel özelliğini ve sürekliliğini bozacak nitelikte değildir. Irak ve Suriye, iktidarı darbelerle ele geçiren aşırı Arap milliyetçisi Baas partilerinin yönetiminde, Sovyetler Birliği'ne ve dolayısıyla Sosyalist Sistem'e yaklaşıp ona eklendikleri oranda, Kapitalist Sistem de bölgemizde birer "muhkem kale"leri olan Türkiye ile İran'ı daha da kollayıp sağlama almaya çalışıyor ve böylece iki sistem arasındaki bölgesel statüko, Kürtler aleyhinde daha bir aktifleşip sertleşiyordu.

Dört tarafı Kürt ulusal hareketine düşman devletlerle çevrili Barzanî Hareketi ile Saddam Yönetimi arasındaki mücadele, hareket, etkin-

liğini arttırdıkça daha da sertleşiyordu. Ancak mücadele genişleyip sertleştikçe, ihtiyaçları ve dolayısıyla sorunları da artıyordu. Böylesi bir süreç içinde hareketin, "düşman" komşularına daha bir muhtaç, hatta mecbur kalması, hem hareketin kendisinin hem de onun diğer parçalardaki KDP'lerle ilişkilerini ve dolayısıyla genel olarak KDP'lerin politik ve örgütsel niteliklerini de önemli oranda etkileyip belirleyecekti.

Türkiye, İran ve Suriye, giderek hertürlü lojistik ihtiyaçları artmakta olan Barzani Hareketi'ni, esasen boğmaya çalışırlarken; diğer taraftan da "nefes" aldirmek karşılığında, O'nun kendi egemenlikleri altındaki Kürtler üzerindeki etkisini, kendi devletleri lehlerine kullanması için bir politika uyguluyorlardı. Parçalanmışlığın Kürt ulusal hareketine karşı yarattığı bu bölgesel ve uluslar arası zincirleme denklemde, bu iki yanlı ince politikanın başarıya ulaştığı, gerek Güney'deki hareketin ve gerekse diğer parçalardaki hareketlerin daha sonraki akıbetlerinde görülecektir.

Barzanî yönetimindeki I-KDP, anılan politikanın etkisiyle diğer parçalardaki ulusal hareketleri geliştirip güçlendirme politikası yerine, onları Kürdistan'ı egemenlikleri altında bulunduran devletlerin dayattığı politikaya uygun olarak KDP'ler vasıtasıyla sakinleştirip ehlileştirmeye çalıştı. Bu politikanın yürümediği, tepki gördüğü durumlarda ise, diğer parçalardaki hareketlere karşı kimi operasyonel uygulamalar bile gerçekleştirildi. 1967'de karşılıklı dayanışma amacıyla Güney'de bir kamp kurmuş bulunan Süleyman Muinî ve diğer üç İ-KDP yöneticisinin öldürülmelerini, aynı yıllarda sözkonusu politikanın da etkisiyle bölünen Suriye KDP'sinin Güney'e çağırılarak neredeyse zorla birleştirilmeye çalışılmasını, yine bu politikanın da etkisiyle Kuzey Kürdistan'da ikileşen KDP'lerin (TKDP ve T-KDP) sekreterleri olan ve 1971'de gerçekleşen "İki Sait Olayı"nı bu politik çerçevede değerlendirmek gerekir.

Tüm bu gelişmelerle 1970'li yıllara girildiğinde "11 Mart Otonomi Antlaşması"na rağmen, Barzani hareketinin ve I-KDP'nin, hem Güney'deki hem de diğer parçalardaki Kürtler üzerindeki etkisi, eskiye oranla sarsılmış durumdaydı. Karşılıklı olarak imzalanmış olması-

na rağmen, Saddam'ın, Otonomi Antlaşması'nı sallantıda bırakıp uygulamamasının nedenlerinden bir tanesi, sözkonusu olumsuz sürecin giderek daha derinleştiğini görmesiydi. Antlaşmanın uygulanmaması üzerine I-KDP, silahlı hareketi yeniden başlattı. Sovyetler Birliği'nin açıkça, kimi batılı ülkelerin de el altından o günlerin en modern silahlarıyla donatmakta oldukları Saddam'ın ordularıyla Güney'deki hareket arasında, kıyasıya bir savaş devam ediyordu.

Barzani Hareketi, daha "11 Mart Otonomi Antlaşması"ndan çok önce, Amerika'nın da onayıyla İran üzerinden İsrail'den gelen silah, mühimmat ve askeri uzmanlar sayesinde başarıyla sürdürüyordu.

Ama bu ittifak, 1968'li yıllarla birlikte, Dünya'da, bölgemizde ve dolayısıyla Kürdistan'da yükselmekte olan anti-emperyalist, anti-Amerikancı sol dalganın etkisiyle, dünyada, bölgede ve Kürdistan'ın diğer parçalarındaki ilerici hareketler nezdinde, Barzanî Hareketi'nin ve I-KDP'nin prestijini günden güne daha bir sarsıyordu. Yukarıda bahsedilen operasyonel olayların etkileriyle birlikte bu durum, Kürdistan'ın diğer parçalarında, Barzanî Hareketi'ni "feodal", "gerici" "milliyetçi", olarak nitelendiren görüşlerin ve örgütlerin ortaya çıkmasına neden olmuştu ve bu eğilimdeki süreç günden güne güçleniyordu.

Bu nitelermeler çarpık ve haksız nitelermelerdi, ancak sözkonusu ittifakın karşı partnerleri olan ABD, İsrail ve özellikle ittifakta kilit ülke olan İran'ın amacı, bu çarpıklık ve haksızlıkları gölgeleyecek nitelikteydi.

Şalom Nakidom'un kaleme aldığı "Irak ve Ortadoğu'da Mossad" adlı kitapta anlatılanlara göre, bu ittifakı, ilk olarak ABD'nin bilgi ve desteğiyle İsrail kararlaştırmıştır. Ama İsrail, düşünülen yardımı pratikte gerçekleştirebilmek için Kürdistan'a "kapısı" olan İran ile anlaşmak durumundaydı. İsrail ile İran, Şah'ının bazı kaygılarına rağmen, konuyla ilgili mutabakat sağladılar. Şalom Nakidom'a göre, "Şahı düşündüren çelişkili duygular vardı. (Şah, Kürtlere yardımı) Iraklıları tedirgin ettiği için onaylıyordu. Diğer taraftan Kürtlerin Irak'ta özerk yönetime kavuşmada başarılı olmalarının ülke-

sindeki milyonlarca Kürde etkisinden dolayı da korkuyordu."

Şalom Nakidom'un belirttiğine göre, Şah'ın bu korkularına rağmen iki devlet, "Kürt İsyanı kısa vadede iki ülkeye de hizmet" ettiği için, Kürtlere yardım etmeyi kararlaştırırlar . Zira , "Kürt isyanı", "Bir taraftan, Irak'ın, İsrail'e karşı Suriye ve Ürdün'e takviye güçler göndermesine engel oluyordu; diğer taraftan Irak'ı Arap kıyılarından ve İran için çok önemli olan Huzistan'dan güçlerini çekmeye zorluyordu."

M. Mustafa Barzanî, anılan yardımlarla yükselttiği savaştaki başarılarının grafiğinden memnun ve fakat kaygılıdır da. Amerika'nın gözetiminde ve İran'ın sıkı kontrolünde gerçekleşen İsrail yardımının "sırını ve sınırını" gerek sağduyusuyla ve gerekse de Kürt tarihinin geçmişteki mücadele ve savaş tecrübeleriyle tahmin etmekte, bilmektedir. Bu nedenle ulusal perspektifli taleplerini, bu perspektifle uyumuna özellikle dikkat gösterip bu talepleri mümkün olan en alt sınırına çekerek, Irak'ta peşpeşe darbelerle iktidara gelen cuntaların barış taleplerini ciddiye almakta, onlarla "Kürt ve Arap olmak üzere iki milliyetli bir devlet temeli" üzerine bina edilecek bir anlaşmayı barışın temel koşulu yapmaktadır. Nitekim uygulanma imkanı bulmasa bile bu temel, "11 Mart Otonomi Antlaşması"yla karşılıklı olarak kabul edilmişti.

Ancak Şalom Nakidom'un belirttiğine göre, Barzanî'nin Irak'la antlaşma ve barış yapma çabaları, kendilerine yardım edenleri, özellikle İran'ı rahatsız etmekteydi. İran İstihbarat başkanı General Kemal Aban, İsrail'e yaptığı bir ziyarette bu rahatsızlığı çok çıplak ve çarpıcı olan şu acı gerçeğe ifade etmişti: "Kürtleri, barış yapmaları için değil savaşmaları için destekliyoruz."

Ve biliyoruz ki, bu hince emelin teşkil ettiği acı gerçek, 1975'te, yakın Kürt ulusal tarihinin en önemli ve trajik bir yenilgisiyle sonuçlandı. Kürtlerin mücadelesi, Irak'ta ve dolayısıyla bölgede statükoyu değiştirecek bir aşamaya geldiğinde, sömürgeciler, kendi çıkarları için, bölgede statükonun bozulmasını istemeyen Dünya egemenlerinin de onay ve gözetimlerinde, Kürtlere taviz vermek yerine, 6 Mart

1975'te imzalanan "Cezayir Antlaşması"yla biri birlerine taviz vererek, yine Kürtleri kurban ediyorlardı.

Yine Şalom Şalom Nakidom'un anılan kitapta yazdıklarına göre, kurban edilmemeye çare arayan Kürt yetkililerden Barzanî ve Dr. Mahmut Osman'a İran Şahı'nın söylediklerinde, yardımdaki amaçta olduğu gibi yine insanı çarpan bir sahtelik gizlidir:

"Dr. Mahmut Osman bu konuda şunları anlatır: 'Şah haddinden fazla uzayan savaştan sı-

Türkiye, İran ve Suriye, giderek hertürlü lojistik ihtiyaçları artmakta olan Barzani Hareketi'ni, esasen boğmaya çalışırlarken; diğer taraftan da "nefes" aldirmek karşılığında, O'nun kendi egemenlikleri altındaki Kürtler üzerindeki etkisini, kendi devletleri lehlerine kullanması için bir politika uyguluyorlardı. Parçalanmışlığın Kürt ulusal hareketine karşı yarattığı bu bölgesel ve uluslar arası zincirleme denklemde, bu iki yanlı in-ce politikanın başarıya ulaştığı, gerek Güney'deki hareketin ve gerekse diğer parçalardaki hareketlerin daha sonraki akıbetlerinde görülecektir.

kıldığını söylüyordu. Eğer Kürtlere yardım etmeye devam ederse bu savaşın sorumlusu olacağını, Irak'la sağladığı anlaşmaya riayet etmek zorunda olduğunu beyan etti. Ayrıca Iraklıların anlaşmaya sadık kalıp kalmayacaklarını ölçmek için bu yardımları kesmek zorunda olduğunu vurguladı.'

"Sonra Şah şunları eklemiştir: 'İran sınırı, bize sığınmak isteyenleri geçirebilesiniz diye üç gün açık kalacak. Burada sıcak karşılanacaksınız. Size İran vatandaşlarıymışsınız gibi davranılacaktır. Sonra sınırlar kapatılacak.'

"Bunları işiten Dr. Mahmut hiddetlenerek şöyle demiştir: 'Sizce kanları dökülen, evlatları öldürülen insanların mücadelesi, bu lanet anlaşmayı imzalamamanızı gerektirmiyor mu? Bize yardım etmeyi vaat ettiğinizde bu işten bir gün vazgeçeceğinizi söylememişsiniz.'

"Bu sefer Şah da hiddetlenir ve şöyle der: '- Bu benim bileceğim iş tartışma kabul etmiyorum.

"Barzani, konuşulanları sessizlik içinde dinliyordu. Yüzünden, bütün bu olanlara karşı tiksinti duyduğu ve ümitsizlik içinde olduğu anlaşılıyordu. Hiçbir şey söylemedi. Şah'tan yalnızca kararını gözden geçirmesini istedi."

Tiksinti içinde sessizce dinlenen felaket bir katliam öncesinin bu acı diyalogunun, M. Mustafa Barzanî'yi ümitsizliğe sürüklemesinde, yine, tarafları itibariyle daha kapsamlı bir anlaşmaya kurban edilen Mahabad Halk Cumhuriyeti'nin, daha henüz taptaze olan acı hatırasının payı olduğu muhakkaktır. Böylece, kendi çıkarlarına uygun düştüğü için Kürtlerin savaşını destekleyen, hatta onları savaşmak için teşvik eden "dış dinamik", hele de sömürgeciniz ise, çıkarı gerektirdiğinde, "savaş karşıtlığı" maskesini de kuşanarak, Kürtlerin katliamına karar verecek ve temelinde sınıflarla ulusların ekonomik ve politik çıkarlarının yatığı politik mücadelenin gerçek ve soğuk yüzünü gösterecekti.

Cezayir Antlaşması'ndan hemen sonra bıçak gibi kesilen yardımlar, savaşın sürdürülmesini imkansızlaştırmıştı. Bu, trajik bir takım sonuçların yanısıra başta Barzanililer olmak üzere, hareketin birçok yöneticisi ve savaşçısının, aileleriyle beraber, İran'a geçmelerine neden olacaktı. Böylece Güney Kürdistan'daki ulusal hareket çökerken, gerek Güney'de ve gerekse Kürdistan'ın diğer parçalarında, Barzanî Hareketi'ne karşı, belirtilen "kurtlar sofrası"nın zor koşullarında yapılan yanlış, "ihanet" olarak nitelenip aşırı ve ağır bir suçlama kampanyası başlayacak ve bu kampanya özellikle Türkiye ve Suriye egemenliğinde bulunan parçalarda etkili olacaktı.

Güney'de, yenilgi sonrasında Celal Talabanî liderliğinde kurulup silahlı mücadeleyi tekrar başlatmaya hazırlanan Kürdistan Yurtseverler Birliği'ne (YEKİTİ) göre de, Barzanî Hareketi, Kürt ulusal davasına ihanet etmişti.

Bu konuda, en sorumlu ve ölçülü tutumu, Kürt ulusal tarihinde Mahabad Kürt Cumhuriyeti ile edindiği tecrübenin de tesiriyle olacak

ki, İran-Kürdistan Demokrat Partisi takındı. İ-KDP, geçmişte en üst düzeydeki yöneticilerine karşı işlenen cinayetlere, sözkonusu ittifak İran'la yapıldığı için, kendisini doğrudan ilgilendirip etkilemesine rağmen, I-KDP ve 1975 yenilgisi ile eleştirilerinde oldukça sorumlu ve ölçülü davranmaya özen gösterdi. Bildiğim ve yaşadığım kadarıyla İ-KDP, daha sonraki süreçte de, parçalanmışlığın belirtilegelen kısıcında oluşan zorluklara rağmen, mücadele boyunca kurduğu bölgesel ilişkilerde, diğer parçalardaki mücadeleye zarar vermemek için oldukça özenli ve Kürtler arası eleştirilerinde de oldukça sorumlu ve ölçülü davrandı, davranıyor.

YEKİTİ'nin kurularak silahlı mücadeleye başlaması, I-KDP'nin de tekrar Kıyada Muvakkat (Geçici Komite) adıyla örgütlenerek mücadeleye başlamasını beraberinde getirdi. Genellikle Güney Kürdistan'ın dışında bulunan iki örgütün belli başlı kadrolarının ve silahlı mücadele için gerekli silah ve mühimmatın Güney'e nakledilmesi gereği, Kuzey Kürdistan'ı, özellikle de Mardin, Siirt ve Hakkâri bölgesini stratejik bir alan haline getirmiş bulunuyordu. Birbirlerini ihanetle suçladıkları için birbirlerine düşmanca da davranan sözkonusu iki örgüt, Güney'deki politik rekabet için, özellikle Türkiye, Irak ve İran sınırının kesiştiği üçgen de adeta savaşımaya başladılar. Başta I-KDP olmak üzere iki örgüt de sözkonusu bölgeye adeta yerleşerek orada örgütlenmeye çalıştı.

Yukarıda da belirtildiği gibi, yıllardır Kürt ulusal hareketinin motoru/merkezi durumunda olduğu için, diğer tüm parçalar üzerinde de önemli etkileri bulunan Güney'deki hareketin, kendi arasında, böylesine bölünerek düşmanca bir rekabet içine girmesi, Kürdistan'ın diğer parçalarındaki hareketleri de neredeyse aynı argümentlerle bölüp saflaştırmış durumdaydı. Örneğin Kuzey'de TKDP'nin devamı niteliğindeki Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK), I-KDP'yi desteklerken, Dr. Şivan'ın (Sait Kırmızıtoprak) genel sekreteri olduğu T-KDP'li kadroların kurduğu KİP/DDKD ise YEKİTİ'yi destekliyordu. Gerçi, bu saflaşma diğer parçalarda sıcak bir çatışmaya dönüşmedi, ancak parçalardaki ulusal hareketin birliğine

ve dolayısıyla ortak mücadelesine önemli zararlar verdi. Esas kötüsü, bu düşmanca rekabetin, gerek YEKİTİ'yi ve gerekse I-KDP'yi, Kürdistan'ı bölüp egemenliğinde tutan devletlere muhtaç kılmasıydı. Bu durumlarda sözkonusu "ihtiyaç"ın ne tür ince, hin hesaplarla karşılandığını yukarıdan beri anlatageldim. YEKİTİ ile I-KDP'nin Kuzey Kürdistan'daki çatışmaları esnasında TC'nin bu çatışmaları körüklemek için ne tür müdahalelerde bulunduğu, o dönemde YEKİTİ'ye yardımda bulunan KİP/DDKD'nin yönetici olduğum için bizzatih şahidiyim. Diğer sömürgeci devletlerin de bu çatışmaya benzer müdahalelerde bulunduğundan hiç kuşku duymamak gerekir. Nitekim aynı dönemde, KİP/DDKD olarak YEKİTİ'ye yardım ettiğimizi ve çatışmaların sürdüğü sözkonusu üçgenin en örgütlü gücü olduğumuzu bilen Saddam Rejimi'nin, sözde Kürt Otonomi yöneticileri kanalıyla bu bölgede kullanılmak koşuluyla bize yüklü miktarda silah teklif ettiğini daha önceki yazılarımda da yazmıştım. Bu "yardım"dan amaç, o bölgede hareketimizi silahlandırdıktan sonra, belli provokasyonlarla bizlerle I-KDP'yi ve yandaşlarını çatıştırmaktı. Ancak hareketimiz, bu niyeti tespit edip teklifi anında reddetmişti.

Bu kardeş kavgası, binlerce politik kadronun canına mal olarak Kürt ulusal hareketinin birliğinin, ortak mücadelesinin o gününü ve geleceğini baltalamakla kalmıyor; daha kötüsü, Kürt ulusal hareketini, yukarıdan beri anlatılagelen parçalanmışlık çarkında, Kürdistan'ı egemenlikleri altında tutan devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmasının koşullarını da yaratıyordu. Böylece, Kürt Ulusal hareketi, trajik politik etkileri daha taptaze olan yanlısını ve dolayısıyla tarihini tekerrür ettirerek, halkımızın uluslaşma istem ve iradesiyle yarattığı bu hareketi/dinamiği tekrar yeni trajedilere doğru götürüyordu. Seksenli yılların ilk yarısına kadar zaman zaman daha da ateşlendirilerek tekerrür ettirilen bu yanlışa rağmen, I-KDP Bahdınan, YEKİTİ ise Soran bölgesinde, önemli oranda etkinlik kurdu. Bu iki örgüt, etkinliklerini artırdıkça aralarındaki savaşı da artırarak süreci bu minval üzere götürüyorlardı.

Türkiye'de 1980 Yılı'nda gerçekleşen 12

Eylül Askeri Darbesi'yle Kuzey'deki örgütler, başta Suriye olmak üzere büyük çapta Kürdistan'ın diğer parçalarına taşındılar. Bu süreç, Kuzey'deki Kürt hareketi için oldukça çalkantılı oldu: Bölünmeler, değişimler... Bunların ayrıntısına girip uzatmayacağım. Seksenli yılların ikinci yarısında, kendi aralarındaki düşmanca rekabete, silahlı çatışmalara rağmen de olsa Kürt ulusal dinamizminin o günlerdeki sürecini belirleyen Güney'in bu iki hareketine Kuzey'den de bir aktör katılacaktı. Bu aktör, PKK'den başkası değildi. Kuzey'de kendi dışındaki Kürt hareketini "reformist", "milliyetçi", "gerici", "sömürgecilerin uşağı" gibi nitelendirmelerle tasfiye edilmesi gereken bir hareket olarak gören PKK, stratejisini kendi dışındaki örgütleri, silahlı çatışmalarla tasfiye etmek üzerine kurmuştu. Daha 12 Eylül öncesinde, bu temelde oluşan kimi çatışmalar, provokasyonlar, özellikle PKK-KUK çatışması ve Siverek provokasyonu, PKK'nin kendisi dahil, Kürt hareketine büyük zararlar vermişti. Bu nedenle PKK lideri Abdullah Öcalan, daha darbe öncesinde Suriye'ye geçmek zorunda kalmıştı. Darbeyle birlikte PKK'de diğer kimi örgütler gibi, kadrolarının önemli bir kesimini Suriye'ye ve Lübnan'daki Filistinlilerin yanına taşımıştı. O, sıralar Güney'deki Kürt hareketinin, özellikle YEKİTİ'nin, başta Celal Talabani olmak üzere, belli başlı kadroları da Şam'da veya Kürdistan'ın Suriye egemenliğindeki parçasında yaşıyorlardı. Abdullah Öcalan'ın gerek Suriye ve gerekse Filistinlerle ilişkilerini geliştirmesinin ilk referansı, Necmettin Büyükkaya'nın da etkisiyle Celal Talabani oldu. Abdullah Öcalan, oldukça pragmatik anlayışıyla o dönem, Orta-Doğu'nun önemli politik merkezlerinden biri durumunda olan Şam'daki politik aktörlerin iştahını kabartıyor, her kombinezonda yerini almaya çalışıyordu. Kuzey'in diğer örgütleri, gerek darbeyle daha bir ağırlaşan örgütsel problemleri, gerek politik deneyimsizlikleri ve gerekse görece prensipli davranmaları nedeniyle Şam'da üretilmekte olan Şam-Tahran eksenli bölgesel politikanın oldukça pragmatik ve kaygan zemininde oluşan denklemlerde yer edinemediler. Bu nedenle 1980 Darbesi ile birlikte Kürdistan'ın diğer parçalarına (İran ve

Irak) da yerleşen bu hareketler, yavaş yavaş Şam'a, oradan da Avrupa'ya çıkıyorlardı. Oysa PKK, Suriye'nin de teşvik ve desteğiyle Kuzey Kürdistan'da silahlı bir hareket başlatmanın hazırlıklarını yapıyordu. Kuzey Kürdistan, Kürt ulusal dinamizmi içinde tekrar önemli bir yer almaya hazırlanıyordu.

Bunun yanı sıra, Güney Kürdistan'daki mücadele ve örgütler arası rekabet için de, Kamışlo- Cizre- Şırnak güzergahı stratejik bir önem kazanmıştı. Oysa gerek YEKİTİ'nin gerekse I-KDP'nin Kuzey Kürdistan'daki hareketlerle olan eski ittifakları çözülmüştü. KİP/DDKD, daha 12 Eylül öncesinde, iki örgüt arasında, kimi temel sorunlara yaklaşımdaki farklılıklar ile bazı pratik sorunlardan dolayı YEKİTİ ile arasındaki köprüleri atmıştı. KUK'un da I-KDP ile ilişkileri, özellikle darbe sonrasında Güney'e yerleştiği süre içinde bozulmaya yüz tutmuş ve nihayet bazı nedenlerle çözülmüştü. Bu nedenlerden dolayı hem YEKİTİ ve hem de I-KDP, gerek Güney'de sürmekte olan mücadele ve gerekse örgütler arası rekabet için, Kuzey'de, kendilerine politik ve lojistik destek sağlayacak yeni müttefikler arıyorlardı. Anlatılagelinen tablo içinde, bu arayışın PKK dışında çok fazla alternatifi de yoktu zaten.

Nihayet, Şam ve Tahran'ın da teşvik ve desteğiyle 1982 Yazı'nda, I-KDP, Şam'da, PKK ile yayınladığı ortak bir deklarasyonla Kürdistan'daki politik sürecin geleceğini önemli oranda etkileyecek olan ittifakın ilk adımını attı. Böylece PKK, Güney Kürdistan'da Bahdınan mıntıkasının Kuzey Kürdistan'la olan sınır bölgelerine yerleşerek, Kuzey'de silahlı mücadele başlatmanın hazırlıklarına girişti. PKK, İran'la da anlaşarak Doğu Kürdistan'ın sınır bölgelerinde örgütlenip konumlandı. Ve nihayet Ağustos 1985'te, "Eruh ve Şemdinli Baskınları"yla silahlı hareketi başlattı. Silahlı hareket, giderek kitlelerden büyük destek gördü ve 1990'lı yıllara gelindiğinde, PKK, artık Kuzey Kürdistan'ın tek hegemonik örgütü konumuna yükselmekle kalmamış, tüm parçalar ile diasporadaki örgütlülüğü sayesinde, tüm Kürdistan'ın da en güçlü örgütü olma konumuna yükselmişti.

PKK, gerek hegemonik ve gerekse pragma-

tik anlayışı gereği, güçlendikçe, kuruluşunun bir prensibi olarak sunduğu çatışmacı ve tasfiyeci pratiğini öne çıkarıyordu. Bunu, daha Güney'e yerleşir yerleşmez, KUK kökenli kimi Küzeyli Kürt kadroları, beşer- onar öldürmekle başlatmıştı. Bölge'nin pragmatik ve kaygan politik zemininde eriştiği politik ve örgütsel güç, PKK'nin, hegemonik çatışmacı ve tasfiyeci niteliğini adeta azdırmıştı. Bölge denkleminde belli yer edinmiş olan PKK, hegemonyasını güçlendirmek için, başta Kürdistan'ı egemenlikleri altında tutan devletler olmak üzere bölgedeki ve dünyadaki tüm güçlerle her türlü kombinezona ve ittifaka giriyor; örgütsel çıkarına olması kaydıyla herkesten "iş" alıyordu. Bu, O'nun müttefiklerini de sık sık değiştirmeye neden oluyordu. Nitekim, Güney'de daha güçlenir güçlenmez, ilk zamanlarda politik olarak topa tuttuğu YEKİTİ ile ittifak içinde, I-KDP'ye tutum almış ve O'nunla çatışmıştı. PKK, Güney Kürdistan'da YEKİTİ ile I-KDP arasında zaten yıllardır süregelen silahlı çatışmayı durdurmak yerine onu daha da devlendiren bir politika izledi. Hem bu çatışmalarda zaman zaman fiili bir taraf oldu hem de sık, sık birine dayanarak diğeriyle çatıştı. Hatta bazen ikisiyle de çatışmak durumunda kaldı.

Çok açıktır ki, Kürt ulusal hareketinde süregelen bu çatışmaları, ulusal çıkarlar açısından, anlamak mümkün değildir elbet. Bu çatışmaları Kürt toplumunun, çatışan örgütlerin ideolojik ve politik özellikleriyle açıklamak da yeterli değildir. Süregelen bu çatışmalı durumda en önemli etmen, parçalanmışlığın yarattığı olumsuz koşullardır. Parçalanmış Kürdistan'ı egemenlikleri altında bulduran Türkiye, İran, Irak ve Suriye, genel bir politika olarak, Kürt ulusal hareketi arasındaki çelişkileri derinleştirmek, onu çatıştırmak için, hem tek tek hem de ortaklaşa özel gayretler sarf ettiler, ediyorlar. Yine sözkonusu devletler, bazen birbirleriyle olan sorunlarını çözmek için de Kürt hareketini, şöyle veya böyle kullanmaya veya çatıştırmaya çalışmaktadırlar. Nitekim 1990 yıllarda Güney'de I-KDP, YEKİTİ ve PKK arasında yaşanan yoğun çatışmalarla ilgi-

li olarak yavaş yavaş ortaya çıkan kimi belge ve bilgiler; bu çatışmaların genellikle sözkonusu devletler tarafından planlanarak teşvik edildiğini ortaya koyuyor. Sözkonusu dönemde, bölgede görevli olan Türk generaller, yayınlamakta oldukları anılarında ve bazen de açık oturumlarda, bir taraftan YEKİTİ ile I-KDP'yi PKK saldırtırlarken, diğer taraftan da YEKİTİ ile I-KDP'yi de kendi aralarında çatıştırtıp, bir bütün olarak Kürt hareketini zayıflatıp gözden düşürmeye çalıştıklarını açık açık yazmakta, söylemektedirler.

YEKİTİ Avrupa Örgütü'nün, 17. 08.1992'de, O yıllarda Güney'de gerçekleşen bir ayaklanma esnasında Iraklılardan elde edilip yayınladığı bir dizi belge, bu çatışmaların nedeni ve arkaplanı bakımından ibret vericidir. Bu belgelere göre "Irak Genel Güvenlik Müdürlüğü" 1.9.1990 tarihi ve .S.3 37925 sayılı yazısıyla il güvenlik müdürlüklerine "Komite, İran'da bulunan yıkıcı zümrelerin (YEKİTİ veya I-KDP güçleri kastedilmektedir-SA) Irak ve Türkiye arasındaki gelişmeleri izlediği, Türkiye'nin bu zümrelere topraklarımıza girip eylem yapmaları amacıyla yer sağlaması için Amerikan baskılarına maruz kaldığını tahmin ediyor.

Bu gelişmeler doğrultusunda, bu durumda gelecek için Türk Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile ilişki köprülerini oluşturma planının çok büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi;

Sürekli Komite'nin Türk tarafının dikkatini çekmeden bu ilişkileri istihbarat örgütlerinin sürdürmesi kabul edilmiştir"

YEKİTİ Avrupa Örgütü'nün yayınladığı diğer belgelerden anlaşıldığına göre, bu yazıdan hemen sonra, Amediye, Zaho, Dıhok Güvenlik Müdürleri, Irak Genel Güvenlik Müdürlüğü'ne yazdıkları yazılarda, hangi PKK yöneticileriyle nerede görüştiklerini belirtmek suretiyle raporlar yollamışlardır. Bu raporlara göre, PKK'lilerle ilişki kurulmuş ve birçok konuda karşılıklı mutabakat sağlanmıştır. Bu mutabakatın belli başlı hususları özetle şunlardır:

-PKK'liler "Yıkıcı Zümre"nin (Güneyli yurtsever Kürtler böyle adlandırılmaktadır-SA) Türkiye'de, İran'da ve Güney Kürdistan'

daki faaliyetleri ile, Türk Ordu'sunun ve ABD'nin faaliyetleriyle ilgili kendilerine sürekli bilgi verecek;

-”Yıkıcı Zümrenin” Türkiye Kürtlerinin desteğini almalarını ve onları etkilemelerini engelleyecek;

-Türkiye Kürtlerinin ”Yıkıcı Zümre”ye yardımlarını engelleyecek,

-Hakim oldukları bölgelere ”Yıkıcı Zümre”yi sokmayacaklardır.

Raporlara göre, bu ve benzer hizmetler karşılığında PKK'nin istekleri ise şunlardır:

-İki taraf arasında İlişki alanlarının daha genişletilmesi ve seviyesinin de daha yükseltilmesi,

-Irak kuvvetlerinin PKK'lilere karışmaması,

-Kendilerine basım makinesi, teksir ve BKC, PRG 7 ve 60 mm havan topu gibi alet ve silah sağlanması (gerekirse bu silahlar için para ödenebilir).

Irak Bölge Güvenlik Müdürleri'nin, Genel Güvenlik Müdürlüğü'ne gönderdikleri raporlardan anlaşıldığı kadarıyla PKK'lilerin, Güneyli mültecilerin Diyarbakır'daki kamplarından tutun da özellikle ABD'nin Türkiye ve Kuzey Kürdistan'daki üsleri ve faaliyetleriyle ilgili olarak geniş bilgiler verdikleri, hakim oldukları bölgelere Güneyli Kürtleri sokmadıklarını belirttikleri anlaşılıyor.

PKK'den ayrılanlar, Saddam yönetimi ile PKK arasındaki bu ittifak'ın Saddam rejiminin yıkılmasına kadar devam ettiğini belirtmektedirler. Zaten süre içindeki bütün gelişmeler de bu beyanı doğrulamaktadır.

Irak ile PKK arasında bu iş ve güçbirliğin sağlandığı yıllar, BM Güvenlik Konseyi'nin, 36. Paralel'in kuzeyini Irak uçaklarına yasaklayıp Güney Kürdistan'ın önemli bir kesimini ”Frizon” ilan ettiği ve kararın BM'nin bir aktörü olarak ABD tarafından uygulandığı yıllardır. Bu kararla Güney Kürdistan'da fiili bir devletin kurulmasına ön ayak olunuyordu. Kısacası bu süreçle günümüzdeki federal devletin temeli atılmıştır. Birleşmiş Milletler'in bir aktörü olarak ABD'nin, sözkonusu fiili adımı atmakla kalmadığı, YEKİTİ ile I-KDP'nin aralarındaki çatışmaya son vermelerine de ön ayak

olduğu, onları bu konuda hem zorladığı hem de ikna ettiği biliniyor. Yine ABD'nin, devamlı Irak'ı işgal ederek Saddam rejimini yıktığı ve Kürdistan'daki fiili oluşumun da böylece süresinde federal bir devlete dönüştüğü biliniyor.

Bu örnek, Kürdistan'ı egemenliğinde bulduran devletlerin, ”kendi Kürtlerini” ezmek için, diğer Kürtleri nasıl kullanmaya, onlardan yararlanmaya çalıştığının tipik bir örneğidir. Öte yandan, sözde dört parçadaki Kürtleri de kurtarmaya çalışan PKK'nin, Kürt ulusal tarihi açısından tarihi fırsatların en önemlisi olan o dönemde, Güney Kürtleri ve onlara yardım eden uluslararası güçlerle ittifak kurup onlarla dayanışmak yerine, Kürdistan'ın Güney parçasını egemenliğinde bulduran Saddam gibi Kürt ve insanlık düşmanı bir diktatörle ittifak ve dayanışmayı tercih etmesi, gerek PKK'nin niteliğini ve gerekse de parçalanmışlığın yarattığı ulusal yabancılışmanın, uyumsuzluğun ve felaketin tipik bir örneğidir. PKK'nin, Suriye ve İran ile de geliştirdiği aynı türden ittifaklara, yazıyı daha da uzatmamak için, değinmeyeceğim.

Şu ana kadar incelediğimiz ulusal mücadele süreçlerinden çıkarabileceğimiz genel sonuçlar şöyle özetlenebilir.

-Parçalanmışlığın kısıracında oluşan koşullar, Kürt ulusal hareketlerini/dinamiklerini çok olumsuz etkileyip, parçalar arası politik süreçleri ayrıştırarak, farklı parçalardaki dinamiklerin oluşumunu da hem zamanlama hem de özellikleri bakımından değiştirmekte ve bu dinamiklerin ulusal uyum ve dayanışmalarını bozmaktadır.

-Parçalanma bir taraftan ulusal dinamikleri böylesine olumsuz etkilerken, diğer taraftan da parçaları egemenliği altında tutan devletler ile onların tüm bölgesel ve uluslararası yandaşlarını, Kürt ulusal hareketinin karşında, müttefik haline getirmektedir.

-Politik süreçleri farklılaştığı için, farklı parçalarda değişik zamanlarda aktif mücadeleye kalkışan Kürt ulusal hareketleri, kendisini her yönüyle çepçevre saran sömürgeci dört devlet ve yandaşları tarafından ya boğulmakta

ya sömürgecilerin kendi aralarındaki bir sorunun çözümünde koz olarak kullanılmak üzere yanlış yönlendirilmekte ve istenilen amaca varıldıktan sonra kendisine ihanet edilmekte ya bölünüp çatıştırılarak enerjisi iç politik mücadeleye yönlendirilmektedir.

-Kürt ulusal hareketleri, parçalanmışlığın bu zorlu koşullarında, tarihsel deneyimlerinden gerekli dersleri çıkararak, özellikle ulusal kurtuluş için kalkışma zamanını ve mücadele yöntemini titizlikle seçmelidirler. Ulusal ve uluslararası koşullar bakımından yanlış seçilen bir zaman ve hareketi başkalarına, özellikle diğer sömürgecilere muhtaç edecek bir mücadele yöntemi, Kürt ulusunu daima trajik yenilgilerle karşı karşıya bırakmıştır ve bırakacaktır.

-Parçalanmışlık kısıracındaki Kürt ulusal mücadelesinin günümüze kadarki deneyimi, uluslararası koşulların/ ittifakların, bir başka ifade ile dış dinamiklerin, iç dinamiğe göre, daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu, Mahabad Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluş ve yıkılışında, Cezayir Antlaşması'yla yenilen Güney'deki Barzanî Hareketi'nde ve Güney Kürdistan Federe devleti'nin kuruluşunda da ortadadır. Bunun, parçalanmışlığın Kürtlere karşı yarattığı sömürgecilerin ve uluslar arası güçlerin doğal ittifakıyla ilgili olduğu muhakkaktır. Bu nedenle Kürtler, bölgesel ve uluslar arası süreçleri tüm yönleriyle çok iyi izlemeli ve buna göre politikalar ve ittifaklar geliştirmelidirler.

-Kürt ulusal hareketinin trajik tarihi, parçalar ve örgütler arası dayanışmadan çok; uyumsuzluklar, iç kavgalarla belirlenmektedir. Parçalanmışlık kısıracında siyasal, hukuksal(devletler arası), pratik birçok nedenle sözkonusu dayanışmanın gerçekleştirilememesini anlamak, izah etmek mümkündür. Ancak hareketin parçalar ve örgütler arasında, neredeyse süregelen kavgasının, birbirlerine karşı aleyhtarlığının, "düşmanın teşviki ve eli" dışında makul bir

izahını bulmak zordur. Bu bakımdan uluslaşma dinamiği hayli yüksek olan Kürt ulusal hareketi, asıl dikkatini, dayanışmanın yanısıra, asıl parçalar ve örgütler arasındaki uyumsuzluğa, iç kavgalara yöneltmeli, bunları mutlaka engellemeye çalışmalıdır.

- Güney'in kurtulmuş olması, diğer tüm parçalarda da Kürt uluslaşmasına büyük bir moral ve ivme katmaktadır. Türkiye, İran ve Suriye'nin, şimdiye kadarki politikalarıyla bu gelişmeyi durdurmak ve etkisizleştirmek için Güney'i yıkmak, olmazsa ehlileştirilmek istedikleri ve bundan böyle de isteyecekleri muhakkaktır. Bu çabaya karşılık, diğer parçalardaki Kürtler de, yukarıda belirtilen ulusal moral ve etkileşim dışında hiçbir karşılık beklemeden Güney'deki federal devletin yaşatılıp gelişmesi için ellerinden gelen herşeyi yapmalıdırlar. Güney Kürdistan yönetimi de, sözkonusu ulusal moral ve etkileşimi azaltacak, diğer parçalardaki uluslaşma ve özgürleşme süreçlerini egemen ulusun çıkarları lehinde etkileyecek tutum ve davranışlardan özellikle kaçınmalıdır. Böylesi bir politika hayata geçildiği oranda, Güney, parçalanmışlığın yarattığı "makus talihi", eğilimi tersine çevirerek, uluslaşma ve özgürleşme sürecinde tüm parçalar için bir dinamizm kaynağı olacaktır. Ve bilinmelidir ki, bu dinamizm kaynağının devam etmesi ve güçlenmesinin teminatı, bölgemizdeki "kurtlar sofrasında" kendini tek başına sağlama almak değil, gelecekte ülkemizin ve milletimizin birlik ve bütünlüğünü sağlamak ülküsüyle yeni "Güney"ler yaratmaktır. Bu ülküyü gerçekleştirmenin en emin yolu, diğer parçalardaki hareketlerle dostluk ve dayanışma içinde, her parçanın kendi hareketini güçlendirmesinden geçiyor. Bu bakımdan Kürt ulusal hareketi, parçalar arası ulusal çıkarların ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal ortaklıklarını, uyumunu sağlayacak "Ulusal Konferans" veya "Ulusal Otorite" gibi mekanizmalar yaratmak zorundadır.

Vakıa ile muhayyile arasında Kürdler ve Kürdistan

Sıdkı ZİLAN

Toplumun çok sesli ve çok renkli olması zenginliğe tekabül eder. Tarihi süreç ve mevcut durumda da Kürdistan coğrafyası buna tanıklık etmektedir.

Bereketli hilal diye isimlendirilen coğrafya, bitki ve hayvan çeşitliliği, fiziki ve beşeri olarak da zengindir. Bitkilerin ve hayvanların ıslahı, evcilleştirilmesi, insanların yerleşik hayata geçmesi bakımından öncü görevini yerine getirmiştir. Mısır, Çin, Hindistan çok daha sonraları bu gelişmelerle tanışmıştır.

Dağlar, su kaynakları, nehirler, ovalar, şehirler, köyler ve büyük medeniyetler birbiriyle ilgilidir. İmkânlar ve imkânların değerlendirilmesi neticesinde kaydedilen ilerlemeler, yazı, medeniyet, dinler, feisefeler, mezhepler, meşrepler, kavimler, lisanlar bu coğrafyanın sıradan zenginliğidir. Yan yana, iç içe, her zaman beraber gâh barış içerisinde gâh mücadele ile var olagelmıştır.

Asurîler, Medler, Persler, Sasaniler, Bizans-

Hıristiyanlık, Arap İmparatorluğu-İslam, Ermeniler, Selçuklu, Moğollar, Osmanlı. Kadim kavimler Süryaniler, Ermeniler, Araplar, Türkler, Rumlar, Persler hep Kürdler ve Kürdistan'la ilgili olmuşlardır.

Yahudilik, Hıristiyanlık, Zerdüştlük, Yezidilik, İslam ve onlarca mezhep ve felsefi düşünce de bu coğrafyayı az veya çok etkilemiştir. Lisanslar, lehçeler de öyle. Kürd kadim bir kavmi, Kürdistan da kadim bir coğrafyayı, zenginliği, bolluğu temsil eder.

Kürd halkı, tarihi süreç içerisinde oluşan ve farklılaşan bir lisanı (tüm lehçeleriyle Kürdî), binlerce yıldır kesintisiz yaşadığı ve ismini verdiği bir toprağa (Kürdistan) sahiptir. "Tan" eki toprağın aidiyetini belirten bir ilavedir. Afganlıların ülkesi anlamında Afganistan, Türkmenlerin ülkesi anlamında Türkmenistan, Gürcülerin ülkesi Gürcistan, Ermenilerin ülkesi Ermenistan kelimelerinde olduğu gibi.

Bu doğal ve sıradan durumu iki imparatorluk

(Osmanlı ve İran) tarafından, tabii olmayan bir şekilde müdahaleye uğradı. Kürdlerin ülkesi Kürdistan savaş arenasını olarak kullanıldıktan başka, fiili sınırlamalara maruz bırakıldı.

Akabinde birinci paylaşım savaşı sonunda da galipler (daha ziyade İngiltere, Fransa, Amerika) tarafından coğrafi, beşeri, dini, kültürel ve ilmi veriler bir tarafa bırakılarak fiziki ve beşeri bir bölünmüşlüğe terk edilen halkımızın ve ülkemizin dramı devam etmektedir. Esaretin bedeli hem pahalı hem de köle ve parya muamelesi bizleri mahrumiyete, inkâra mahkûm ederken, bu muameleyi bize reva gören devletler, rejimler de medeni gelişmelerden geri kaldılar. Kölelik esaret atındaki için ne kadar zor ve onur kırıcı ise buna sebep olanlar açısından da onur kırıcı ve yıpratıcıdır. İnkârın yol açtığı suçluluk psikolojisi, sarsıntılar layıkıyla incelenmiş değildir.

Irak-Türkiye, İran-Türkiye sınırı, İran-Irak sınırları ile birbirinden koparılmış, beşeri münasebetlerine izin verilmeyen aynı halkın ve ülkenin evlatları olan Kürdlerin dramı aslında insanlığın, Ortadoğu'nun, İslam'ın veya Müslümanların da dramıdır. Bu durum insani ve İslamî değerlere aykırıdır da ondan.

Kürdistan ve Kürdlerin meselesi dini, ideolojik, mezhebi bir mesele değildir. Kürdistan halkının kendi kadim toprakları üzerinde siyasi hâkimiyet meselesi, kendi kendini idare etme, kendi geleceğini özgürce kararlaştırma meselesidir.

Kürd Halkının zecri tedbirlerle, rızaları hilafına bölünmeleri Ortadoğu'da istikrarsızlığın başlıca nedenlerinden biridir. Türkiye, İran ve Irak'ın iç mesele saydığı sorunların başında "bölünme" paranoyası gelir. Kürdler açısından ise bu bölünmüşlük hali bizatihi sorundur, aşılması gereken bir badiredir.

Kürdistan'ın komşuları veya Kürdistan'a kısım kısım hükmeden devletlerin (ki İran-Irak-Türkiye üçlüsüne tekabül eder) hemfikir oldukları tek konu Kürdistan'ın bölünmüşlüğü ve Kürdlerin siyasi iktidara kavuşmamasıdır. Buna rağmen bu üç ülkenin ve bu ülkelerde yaşayan Kürdlerin haliyle Kürdistan'ın durumu farklılık arz eder.

Bugün Kürdistan'da yaşayan halkın veya halkların kökeni büyük oranda İranî ve Asûri'dir.

Ama Kürd dilinin tüm lehçeleriyle İranî olduğu hususunda şüphe yoktur. Kürdler ile diğer İranî kavimler ortak bir tarihe sahiptirler. Ama bu ortak tarih ihtilaf ve çekişmelere engel olmamıştır. Bu ihtilaf hâlâ devam etmektedir. Kadim Kürd devleti sayılan Med Devletinin Persler eliyle yıkılışı ve yakın dönemde Mehabad Devletinin akıbeti bu ihtilafı anlamak için hatırlanabilir.

Buna rağmen, İslam devrimi öncesi ve sonrasında Kürdlerin varlığı inkâr edilmemiş, Kürdis-

Kürd Halkının zecri tedbirlerle, rızaları hilafına bölünmeleri Ortadoğu'da istikrarsızlığın başlıca nedenlerinden biridir. Türkiye, İran ve Irak'ın iç mesele saydığı sorunların başında "bölünme" paranoyası gelir. Kürdler açısından ise bu bölünmüşlük hali bizatihi sorundur, aşılması gereken bir badiredir.

tan bölgesi de resmi söylem ve belgelerde yer almaya devam etmiştir. Kürd dili üzerindeki sınırlamalar olmakla beraber, Türkiye'deki inkâr ile kıyas kabul etmeyecek düzeydedir. İran, Safaviler'den itibaren Şiayî resmi mezhep olarak kabul etmiştir. Haliyle Turanî bir kavim olan Azeriler ile İran devletinin merkezi-temel omurgasını temsil eden ve İranî bir kavim olan Persler-Farslar mezhebi noktadan dolayı ittifak içerisinde iken, Kürdler Sünnî-Şafii olduğundan bu iki unsurla ihtilafli durumdadırlar. Bu vakıa Kürdlerin Osmanlı ile ittifak yapmasına sebep olacak kadar tarihi bir etkiye sahip olmuştur.

Çağdaş Irak ise zaten yapay bir devlet olarak İngilizler tarafından icat edilmiş bir ucubeden başka bir şey değildir. Aynı İngilizler bugün bu tarihi hatanın "düzeltmesi" için ABD ile işbirliği yapmaktadırlar. Şii çoğunluk ile Kürdlerin yıllar süren esaretinin bir nebze hafifletilmesi bakımından olumlu olarak gözüken bu sürecin nasıl sonuçlanacağı ise hâlâ belli değildir.

Türkiye ve İran Kürdlerinin muhatapları siyasi, tarihi, diplomatik tecrübeye sahip iki güçlü devlet iken, Irak Kürdlerinin muhatabı zikrettiğimiz gibi binlerce yıldır yarı yarıya İran ve Osmanlı (ve Osmanlı'nın selefleri) tarafından yöne-

tilen ve Kürdlerle benzer tecrübeye sahip (veya tecrübeye sahip olmadan) Arap devleti olmuştur. Asur, Emevi ve Abbasi tecrübesi ise epey uzaktaki kaldığı için üzerinde durmaya gerek yok sanırım.

Kilit Ülke Türkiye Mi?

Kürdistan'ın coğrafi ve beşeri-Nüfus açısından en büyük parçası Türkiye Cumhuriyeti devletinin siyasi sınırları içerisinde. Keza Türkiye küçük bir Doğu Roma-Bizans ve Osmanlıdır. Yani onların mirasçısı yani halefidir. Bizans'a İslam gömleği giydirilince Osmanlı oldu. Aynı şey Kemalist Türkiye İslam gömleğini çıkarınca da bir anlamda aslına rücu etti. Belki de devletin din saiki ile hareket ettiğini düşünenler yanılıyor. Devletler için dinin kullanılması, iktidara payanda yapılması vardır.

Türkiye kelimesi bizatihi yapay bir kelimedir. Osmanlıda Rumeli, Anadolu, Kürdistan, Acem ve Arap olmak üzere Irak, Hicaz, Şam, Filistin, Mısır veya bütün olarak Kuzey Afrika vardı. Osmanlı dağılınca Türkler ve Türk şemsiyesi altına sığınan Yahudi, Boşnak, Arnavut, Çerkez vs gibi unsurlar vatansız kaldılar. Sevr anlaşmasında Ankara-Çorum ve civarı bu unsurlar (Türkler) için kararlaştırılmıştı. Burası aynı zamanda küçük bir Anadolu idi. Mustafa Kemal Samsun-Erzurum-Sivas-Ankara hattını takip ederek görünüşte bu projeye göre hareket etmiştir. O zaman onun düşüncesinde de Türkiye ismi yoktu.

Cumhuriyetin bidayetinde 12 Milyon olarak ifade edilen nüfusun 6 milyonu Kafkas ve Trakya-Rumeli göçmeni-muhaciri Müslüman (Çerkez, Pomak, Arnavut, Boşnak, Tatar, Abaza vs) unsurlardan oluştuğu (tek istisnası Yahudilerdir) bilinmektedir. Bu coğrafyanın asli unsurları ise Ermeniler (1915'te büyük oranda katliam ve sürgün yediler), Rumlar (İstanbul'da yaşayanlar hariç mübadele ile Yunanistan'a gönderildiler) ve Kürdlerdir.

Kürdlerin her başkaldırıda (1925 Pîran, 1937 Dersim başta olmak üzere) katliamlara, sürgünlere ve devamlı olarak da asimilasyon siyasetine maruz kaldıkları bir hakikattir. Anadolu ve Kürdistan'da yaşayan 25'e yakın Müslüman halktan "Türk Ulusu" denen yapay bir millet icat etme projesi Kürdler istisna tutulursa, başarılı olmuş gözükmektedir. Çünkü Kürdler kesintisiz ve ço-

ğunluk olarak binlerce yıldır kendi kadim topraklarında yaşamaktadırlar ve milli aidiyetleri de güçlüdür. Diğer unsurlar ise vatansız, muhacir ve sonradan gelip başkalarının (Rum, Ermeni ve Kürdler) toprağını mülk edinmişlerdir. Türklük ve İslam bir meşruiyet aracı olarak kullanılmış ve elan da kullanılmaktadır.

Seksen yıllık inkâr ve asimle siyasetinin başarılı olmadığı fiilen müşahade edilmektedir. Anayasalarında herkesin Türk olduğu, e-muhtıralarla Kürdlerin cumhuriyetin düşmanı ilan edildiği bir hengâmede beraber yaşama, din kardeşliği (tıpkı "Türk Milli Mücadelesi" sürecinde olduğu gibi) dillendirilmektedir.

İran ve Arapların aksine Kürdlerin ve Türkiye'nin yüzü Batı'ya dönüktür. Bu durum Kürdler açısından hem avantaj hem de menfi bir durumdur. Batı ve onun temsilcisi ABD'nin bölgede doğrudan ve dolaylı olarak egemen olması avantaj iken, Türkiye'nin bidayetinden beri batı ittifakı içerisinde yer alması Kürdler açısından siyasi ve diplomatik açıdan olumsuz bir durumdur. Batı, bu durumda "iki müttefikini" uzlaştırmak durumundadır. Irak Federe Kürdistan Bölgesi ile Türkiye arasında ve Kuzey Kürdistan Hareketi ile Türkiye arasında yapılmak istenen de budur.

İran ise ABD ile başı belada olduğu için doğrudan Kürdlere zarar verecek veya siyasi projeleri akamete uğratabilecek kapasitede gözükmemektedir, şimdilik. Türkiye ise ya küçülme ya da büyüme arasında kararsızlık yaşamaktadır. Neo Osmanlı diyebileceğimiz ve mevcut dışişleri bakanının da içinde bulunduğu ekip, Osmanlı'nın varisi olarak Türkiye'nin Suriye, Kürdistan ve diğer coğrafyada etkin olmasını, komşularıyla sıfır problem yaşamasını savunmaktadır. Bu durumda tarihi "Osmanlı Kürdistan'ı" projesinin revize edilmiş haliyle yürürlükte olduğunu söyleyebiliriz. Ya da fiili durum buna tekabül etmektedir. O da şudur; Federe Irak Kürdistan'ının Türkiye ile entegre edilmesi ve Türkiye'nin Kürdlerin hamisi rolüne bürünmesi.

Bu proje ile çelişen (Türkiye'nin Kerkük politikası) siyasetler olsa da AKP hükümeti ve onunla ittifak içerisinde olanlar bu görüştedirler. Elbette neticeyi tarafların gücü, dünya şartları, tarihi sürprizler ve bana göre "kaderin hükmü" belirleyecektir.

Dînamîkên sosyopsîkolojîk ên neteweperweriyê

Remezan PERTEW

Fikra ku pêwîst didît her netewe bila xwedî dewlet be û her dewlet jî bila xwedî neteweyek yekpare be hem bi awayê normatîf û hem jî wekî pêşniyazêke pratîk belkû ne nirxeke weha saxlem bû. Lê belê bûyerên ku li ser netewe û dewletê qewimîn qismek mezin yê dîroka siyasî ya sedsalê 20ê pêkanîtin.
Dunn, "Introduction: Crisis of the Nation-State"

Gelo jibo çî mirov xwe aîdê neteweyekê an grubekî dibînin. An jî çî cudatî û taybetiya neteweyî heye ku mirov gelek car wî di ser her tiştî re dibîne. Gelo dînamîkên sosyopsîkolojîk ên vê yekê çî ne?

Dîrokzan û analîstên li ser mesela Kurdistanê xebitîne dibêjin ku herçend neteweperweriya Kurd nekaribûye dewletek neteweyî ya Kurd ava bike jî em dikarin ev yek bi rihetî bêjine ku "tasawura neteweyêke Kurd û welateke serbixwe ya Kurdistanê" afirandine di mejî û xeyala milleta Kurd de ji çiyayên Hemrînê bigre ta pişt çiyayên Araratê û li bajarên wekî Hewlêr, Amed, Mehabad, Qamişlo û hwd. Belkû ev yek tenê bi serê xwe jî encameke zor girîng e û bilindtirîn cihê şanazî û serfiraziyê ye bo kadir û têkoşerên Kurd di dîroka-tevgera neteweperweriya Kurdan de. Îroj her yek xwedî rêxistinên cuda bin jî di nav Kurdan de li ser al û sirûd û sînorên cografya Kurdistanê bi awayeke giştî pêşqebûleke eşkere heye.

Hewldanek mezin heye bo berfirehkirin û teşwîqkirina axaftina bi zimanê Kurdî û bo standartîzekirina zimanê nivîskî da ku Kurdî jî cihê xwe yê bi rûmet bigre li qada zimanên di yên cîhanê. Her wiha di hejmara berhemên Kurdî de (roman, novel, çîrok, helbest, meqale, qunciknivîs, kovar, tv, radyo, malperên înternetê, weşanxane) her diçe rêje zêdetir dibe. Bo avakirina kultur û exlaqa yekîtiyê di nav siyasîtanên Kurd de, bi salanên dîrûdirêj e hewldan û xebat hene. Lê belê digel hemû ev hewldan û xebatan di dawiyê de hemû jî aqîm û bêencam mane. Bi rastî di vî warî de pejn û hêviya gel û siyasîmedaran jî gelekî şikestiyê. Hewldan û daxuyaniyên taze yên bo yekîtiyê wek berê coş û heyecan nade mirovan. Lewre bi heman fehmî û bi heman rêbazan ve destpê dikin. Feqet ev heqîqet jî heye ku mesela Kurdistanê bê yekîtiyê çareser nabe.

Bi dîrûdirêjiya xirecira du sedsalên nakokbar ji aliyek ve rûdana sîstemên dewletê û ji

aliyek ve jî desthilatbûna bi awayê netewe li ser temamê civakên mirovahiyê gelo di kîjan gavê de û bi kîjan sedeman ve berfireh bû. Wek tarîxek simbolîk nîva sedsala 16emîn temamkirina fetha Cîhana Nû bi destê Îspanyolan, parçebûna Xanedaniya Habsburgê, dawîlêhatina şerên xanedanî yê li Îngilistanê, destpêkirina şerê serxwebûna Felemenkan, em dikarin wekî mîlad hilbijêrin. (Balibar ve Wallerstein)

Baş e dema ku li Rojavayê ev tişt diqewimin hingê rewşa Kurda çawa bû? Navbera sedsalên 15 û 17an baş nayên zanîn, ji gelek aliyên xwe ve malûmat li ser kêma in û hin tişt di tariyê de ne. Çavkaniyên ku em ê serî li wan bidin gelo çi ne?

Em baş dizanin ku feqabulî wan salan cografya Kurdistanê timî bûye qada şerên du hêzên sereke yên herêmê û her weha yê cîhanê jî. Temsîla du mezhebî ya van hêzan û serketina Suneyên Henifî bi qenaata gelek zanyaran pir girîng tê dîtin. Jibo ronîkirina wê demê, berhem û arşîvên gelên wê herêmê çavkaniyên sereke nin. Di van çavkaniyan de gelo çi elemet û nîşaneyên Kurdbûniyê henin. Gelo çi xisûsiyetên Kurdîtiyê hebûn ku wan ji cîranên xwe vediqetand?

Di dîroka cîhanê de jibo mirovahiyê hesta "em" yanî xweaîddîtina qewmekî, "xwejêdîtin" a neteweyekî pêngaveke dîrokî ye. Wekî hestek mirovahiyê têgehîştina "em" merhaleyêke krîtîk e jibo hilkişandina asta neteweyîbûniyê. Bi awayeke sosyopsîkolojîk di dîroka neteweyan de pêkhatina karesatên mezin, şerên giştî yên dûdirêj jibo dozeke giştî, vê merhaleyê krîtîk hêsan kiriye.

Di berxwedan û têkoşînên neteweyî de hin dînamîk hene ku bi saya wan, ferdên civakê dikarin bi dehan salan şer bikin li dij yên dinê. Di vê nivîsê de ez ê hewl bidim ku bi kurtî behsa wan bikim.

Taybetiyên ku Berxwedana Neteweyî Zêde dikin

1. Têgehîştina meşrûiyeta aîdbûna grubekî Rasteqîniyên civakî li aliyekî her alî xwe tekane xwediyê vê axê dibînin. Kurd xwe gelê bi-

necih dibînin, lê Tirk di dema sedsala dehemîn de hatine vêderê. Lê belê Tirk weha ferz dikin ku Kurd ne xwedî taybetmendiyên neteweyek in ji ber vê yekê ne caîz e ku bi serê xwe bin.

Ev têgehîştin û hay ji hevdu bûna aliyan bûye sedemê gelek encamên psîkolojîk û siyasî. Lewre statuya binecîhbûnê aliyek dike xwedî maf li ser herêmê. Çawa ku herdu alî jî xwe xwediyê vê mafê dibînin her weha hayedar in ku aliyê dinê jî di heman baweriyê de ye. Vê hayjêbûniya, çêdibe ji tirsek weha pêk bête ku

Di dîroka cîhanê de jibo mirovahiyê hesta "em" yanî xweaîddîtina qewmekî, "xwejêdîtin" a neteweyekî pêngaveke dîrokî ye. Wekî hestek mirovahiyê têgehîştina "em" merhaleyêke krîtîk e jibo hilkişandina asta neteweyîbûniyê. Bi awayeke sosyopsîkolojîk di dîroka neteweyan de pêkhatina karesatên mezin, şerên giştî yên dûdirêj jibo dozeke giştî, vê merhaleyê krîtîk hêsan kiriye.

aliyê di çavê xwe berdaye mal û milk û erdê wê. Ev rewş hesta xeter û gefxwarinê her tim xurt dike.

2. Dîroka mexduriyê (victimization)

Her du alî jî vî şerî girêdidin bi dîrokek neteweyî ya ku safî ji zilm û zorê ve pêkhatiye. Kurd çi cara ku rabûne ser xwe doz û dawa mafên neteweperweriyê kirine yek ji yê dê xerab-tir rastî şikestin û tevkujiyên mezin hatine. Ji aliyê Kurdan ve parçebûna Kurdistanê û jidestçûna axa welêt, jê şûnde destpêkirina mêtîngehkarîyê, malwêraniya wan a fizîkî jî ligel xwe anîtiye. Bi vî awayî her du alî jî ji layê xwe ve girêdayî ne bi ceribandînen xwe yên trajîk ên neteweyî ku ji aliyê di ve timî tê înkâr kirin. Ev çîrokên bişîng gelek girîng in.

3. Tevlîhevbûn û belavbûna neteweyan bi hev dû re (intermingling and dispersion of national populations)

Dema em li nifûsa Tirkiyê dinerin, em dibînin ku gelên ne Tirk ku behrek mezin ji wan Kurd in li ser cografyêk taybet û diyarkirî ne ku tucar ev nikare bê veşartin. Her weha Kurd bi piranî neheliyane û ziman û çanda xwe didomînine. Ji vê jî girîngtir mesela arazî û axê jî heye ku ev bêtir di rojeva mirovan de ye.

4. Asîmetriya Dualî

Di şerê Kurd û dagirkeran de têkilî û pêwendiyên hêzan pir têkilhev in. Bonumûne; di nakokiya Kurd û dewletên dagirkeran de bi asîmetriyêk di leha wan de ye. Di nakokiya Tirkiyê û Kurdan de bandora hêza asîmetriya dualî pir caran jiber çavan tê hilanîn. Lê belê gelek lêkolîn diyar kirine ku asîmetriya hêzê xwedî roleke mezin e di têgehîştin û cudatiya navber gruban de. Xebatên di vî warî de dê gelek mifadar bin jibo vê yekê.

5. Polîtîzekirina Dîn

Nexasim aliyê dagirkeran ji berê de û niha deyi pirtir dixwazin dîn polîtîze bikin û wê di dînamîka pevçûna li nav gruban de bikin xwedî roleke girantir. Ji aliyekî ve Tirkiye dibêje ez laîk im û ev prensîbek nebe nabe ya komarê ye, lê ji aliyê dî ve jî heta jê tê dîn dixê bin kontrola xwe û hevoldariya kurd û tirkan zexm û xurttir bike. Gelek mînak hene. Bi vî awayî dînamîka Kurdan bi xebatên dînî difetisîne û nahêle ku ev mêl tevî tevgera neteweyî bibe.

Dinamikên psîkolojîk yên pevçûnên neteweyî

Pevçûnên etnîk çawa ku dibin sedemên heştên wekî tirs û endîşe her weha dibin sedemên zerarên maddî û însanî jî. Tenê em ji serê sedesala bîstemîn bigrin dê eşkere be ku di cografya Kurdistanê de çend mirov hatine kuştin û çend gund û bajar hatine xera kirin, hawirdora cografya Kurdistanê ji aliyê ekolojîk ve çawa hatiye herimandin û rûxandin. Lê belê çawa ku pevçûn berdewam e her weha divê mirov jiyana xwe ya rojane jî bidomînin. Jibo ku jiyana xwe ya rojane bidomînin bivê nevwê mekanizmayên parastinê çê bikin û serî li van mekanizmayên parastinê bidin. Rêbazên van meka-

nîzmayan li gorî taybetiyên civakan e. Yanî her rê û rêbaz dikare were bikar anîn. Li ser rûyê zemîn her civak sedeqeta jibo welat û hemwelatîyên xwe, xurtbûna li dij tesîrên fîzîkî û psîkolojîk, fedakariya şexsî, yekîti û piştgirîdanê û her weha wêrekîyê teşwîq dike û dixwaze ev xurt be. Pêkhatina van şertên psîkolojîk girêdayî bi bawerî û têgehîştina hevpar ya derheq "em" û "yên dî" ve mumkin e.

Baweriyên civakî em dikarin weha tarîf bikin ku zanyariyên hevpar ên ku bi saya wê hesta neşibandîni (uniqueness) pêk tê û mijarên ku civakê eleqedar dike gişan nêzîkî hev difikirin. Em bêjin di meseleya Kurd de herçî partiyên Tirk in çi çep, çi rast, çi lîberal, sosyal demokrat, neteweperest, hema hema wek hev difikirin. Baweriyên civakî îşareti taybetmendî û bin-yad û pêvajoya civakê dikin. Her weha baweriyên armanca civakî, têgehîştina xwebûniyê, xwestek û norm û nirxên civakê û îmagên yên ne ji wan û wekî dinan jî diyar dikin. Tirk miletek qehreman e, hawirdora wê bi neyar û dijminan ve dorpêçkiriye. Kurd û eqaliyetên dî miseîfî maşebûna dijminê wan in. Kurd jî weha difikirin, ev ax a me ya bav û kalan e, vana dûre hatin û bi zorê dest danîn li ser welatê me.

Zanyariyên hevpar yên ev cure bi wasîteya saziyên dewletê ve têne aktîvîze kirin û di pêvajoya civakîbûnê de têne hînkirin. Piştî ku carek çêbû edî bes e ku her tim di ziman û xeyal û mît û bîreweriya civakîyê de derkevin meydana. Jibo feeliyet û çalakiyên civakî hebûna baweriyên civakî pir girîng in. Lewre bingehên zanyarî û motîvasyonî bi saya wan têne lêkirin. Baweriyên civakî endamên civakê li hember zor û zehmetiyên şer û pevçûnan xurt dike, wan teşwîq dike ku jibo berjewendiyên civakê tevbigerin û ji gişa jî girîngtir wan mecbûr dihêle ku li hember dijmin şer bikin. Bi kurtasî be jî em dikarin bi vî awayî behsa van qalibên baweriyên civakî bikin.

1. Em di armancên xwe de mafdar in (Our goals are just)

Ev cure bawerî armancên civakê, girîngî û mîsogerîya van armancan bi xetên giştî derdixînin meydana. Jibo Tirkan, ew hezar sal berê ha-

tine vê herêmê, şer kirine, piştî gelek qehremanî û bedêlan bûne xwediyê vê cografyê. Heta ji destpêkiirna dîrokê vir ve ew li vir bûne jixwe ew neviyên Etî û Sumeran e, lewma ye kes nikare bêje hûn dawiyê hatine vêderê. Ji aliyê Kurdan jî ev e ku ji ewila dîrokê ve em li vir bûn, hûn dûre hatin û we bineheqî û bi zorê axa me ji destê me girtin. Yanî Tirk civaka xwe tim bi mafdarî û meşrûiyeta xwe ve girê didin.

2. Dijmin ne meşrû ye (The opponent has no legitimacy)

Ev cure bawerî yekser dixwaze meşrûiyeta dijmin ji holê rake û wî bi taybetiyên neqenciyên wekî barbar, wehşî, hov û hwd bi nav bike. Yanî dijmin di çarçoveya nixrên mirovatiyê de tev-nagere bervacî vê heta ji destê wî bê dixwaze rê û rêbazên qirêj bi kar bîne. Ev bawerî pevçûn û şerê di navbera aliyan de timî sor dike û hêzên wan zindî dihêle.

3. Em şaşî nakin

Ev bawerî, herçî nixr û tevgerên baş bin, wan dike malê xwe, yanî xwedî mîlêke etnonavendî ye. Her du teref dixwazin pêkbînin ji aliyekî ve wesfên wekî wêrekî, sebir û qehremaniyê û ji aliyekî ve jî wesfên wekî mirovahî, exlaq, durustî, bawermendî li xwe dikin. Jibo xwe weha dike jibo dijmin jî berovacî vê dike. Yanî sînoren navbera hev dîr dike. Tirk di wê baweriyê de nin ku ew şervan û egîd û jîr û rêxistinger in. Kurd jî xwe bi rewşa desthilatiya asîmetriya Tirkan ve tarîf dikin. Îmaja xwebûniya Kurdan ji aliyê exlaq û wêrekî û fedakariyê ve erênî ye. Lê belê di mijara pêşketin û serkevtinê de tevlihev e. Mînak; têgehîştinên wekî Tirkîye ji aliyê mezinbûnê ve xwediyê sêyemîn artêşa dinyayê ye, îmkanên wan gelek in û hwd.

4. Em qurban in

Di bingeha vê baweriyê de zerar û xerabiyên dijmin hene. Di şerê Tirkîye û Kurdan de herdu alî jî xwe mexdûr dîtine. Kurd timî eşqiya ne, eskerê me kuştine, zerarê dane dewletê, hîna jî gelek şehîdên me hene. Jixwe gelek peyvên di zimanê Tirkî de vê yekê îsbat dikin. Kurd dixwazin welatê me parçe bikin, bi dijminan re hevkarîyê bikin û dewleta me xera bikin. Herçî kurd in ew jî berovacî vê yekê, xwe weke qurban û mexdûrê dagirkeran dibînin ku hatine dest danîne ser axa wan, zilm û zora nedîtî anî-tine serê wan. Kurdistana welatê bav û kalan, bi dara zorê ji dest wan hatiye girtin.

baweriyên civakî jibo xwedîkirin û tevgerandina hêza maddî û însanî xwedî rolên mezin dileyizin. Baweriyên li ser welatparêziyê, pesindana fedakarî û sedeqeta jibo welat nixrên herî sereke nin. Her weha bi saya baweriyên civakî nelihevî û bêtifaqiya hundirîn jî jibo xatirê yekkirina hêzên milî li dij dijmin tene piştguhkirin.

Her wekî ku em dibînin baweriyên civakî jibo xwedîkirin û tevgerandina hêza maddî û însanî xwedî rolên mezin dileyizin. Baweriyên li ser welatparêziyê, pesindana fedakarî û sedeqeta jibo welat nixrên herî sereke nin. Her weha bi saya baweriyên civakî nelihevî û bêtifaqiya hundirîn jî jibo xatirê yekkirina hêzên milî li dij dijmin tene piştguhkirin. Lê belê Kurd kêma çaran vê yekê bicih anî-tine. Yanî çawa ku şerê dijmin kirine bi wî awayî heta jê zêdetir şerê hundir jî kirine. Yanî em dikarin bêjin ku vî

fonksiyona baweriyên civakî ya jibo yekkirina hêzên milî li hember derve pêk nehatiye.

Parastina Baweriyên Civakî

Şer û têkoşînên di navbera aliyan de xwe berdewam dikin bi saya baweriyên civakî ku di bingeha wê de pêvajoyên zanyarî û motîvasyonî heye ku cudatiya nasnameyiyê diparêze. Endamên civakê di zanyarî û pêşhukmên xwe de bijarker û alîgir in. Sedema vê yekê ev e ku şertên gefxwar û xweparastinê dibin sedema cemidîna zanyariyê (bîlîşsel donma) yanî deriyê xwe digrin jibo agahiyên ku dê wan nerihet bike. Cemidîna zanyariyê xwedî hin encamên li jêrê ye;

1. Hilbijartina agahiyên terefgîr

Endamên civakê bi piranî li dû zanyariyên li gor baweriyên xwe ne, lewma ji agahiyên du-bend direvin. Bi vî awayî dewamî piştgirî digrin ji agahiyên hevseng û rastî tevliheviyê nayên.

2. Şiroveya Terefgîr

Di dijmanatiya civakî de mirov amade ne ku agahiyên li gorî xwe pêş bixîne. Bi vî awayî şiroveyên wan her tim li ser bingeha agahiyekê yek qanal ve tê xwedî kirin. Bi heman şiklî helwest û tevgerên nav grubî û dergrubî li gor xwebûniya heyî û şemayan ve têne şirove kirin.

3. Pûtepêdana Alîgir

Endamên civakî bi pêwendiya baweriyên xwe yên heyî baweriyên nû çê dikin. Ji ber vî yekê baweriyên heyî bi yên nû tete xurt kirin.

Bandora baweriyên civakî yê li ser pevçûnê eşkere ye. Ev baweriyana ji aliyekî şertên psîkolojîk çêdikin jibo bi awayeke serkevtî rawestî li hember pevçûnê, ji aliyek ve jî pevçûnê rasyonelîze dikin. Di encamê de baweriyên di heqê dijimin de yên wekî tirs û hêrs û nefret derdikevin û her zindî dimînin. Di encamê de jî pevçûn xwe dewam dike. Mînak, bawerî û hestên pêve girêdayî çalakiyên şidetê mazûrê didin û piştgirî didin tevgerên şidetê. Her weha helwesta şidetê û reaksiyona dijmin van baweriyana û hestên di heqê dijmin de bihêz dikin. Eger em weha binêrin em ê bibînin ku rewşek psîkolojîk pêk tê ku ev cure pevçûn bi awayeke aştiyane çareser nabin, yanî rê li ber vê yekê

digrin. Wekî; 30 hezar mirov hatiye kuştin em ê çawa efû bikin.

Jibo her grubî nasnameya neteweyî xwedî maneyek taybet e. Çimkî nasnameya neteweyî unsurê esasî yê nasnameya civakî ye ku wan ji nasnameyên dî vediqetîne. Her nasnameyek neteweyî bi piştgiriya ceribandînen dîrokî û sembolê ku bi yên dî re nayên parvekirin ve xwedî bandortir dibin. Bi vî awayî nasnameya grubî derdikeve pêş û hevcudatiya di navbera gruban de zêde dibe. Nasnameya şexsî heta radeyekî ji nasnameya civakî pêk tete, lê belê nasnameya grubî ya ku bi pêş de tê derxistin di şertên neasayî de xwedî encamên gelek xurt in. Ji bilî vê yekê endamên navgrubî nasnameyên xwe pirwatedar dikin, lê heman tişt nikarin bo nasnameya dergrubî pêk bînin. Yanî wan homojen dikin. Wekî; Kurd xerab in, mirovkuj in, nezan in. Bi giştî qaliban çê dikin.

Alîkariyên sosyopsîkolojîk jibo çareseriya pevçûnên neteweyî

Bêguman pevçûnên neteweyî jî di naveroka xwe de li ser qezencên ax û hêz û dewlemendiyê ne. Axa bê mirov dê kî çi bike. Digel vê yekê bi nêzik ve eleqedar in bi pêwistiyên mirovan yên wekî nasnameyî, ewlekarî û qebûldîtinê ve.

Serpêhatiyên neteweyî çawa ku pevgirêdanên hestî çêdikin jibo baweriyên siyasî û gruba neteweyî, her weha di çareseriya pevçûnê de jî xwedî rolekî krîtîk in. Bi hêyiya ku em dînamîkên civaka xwe bêtir analîz bikin û wan çêtir fehm bikin.

Çavkanî:

1. Hastings Donan-Thomas M.Wilson. Sınırlar (Kımlık, Ulus ve Devletin Uçları) Metis
2. Balibar ve Wallerstein. Irk Ulus Sınıf. Utopya,
3. Kovara TPD, hejmar:20, 2001
4. Benedict Anderson. Hayalî Cemaatler. Metis

Bölünmüşlüğün Kürt siyaseti üzerindeki etkileri

Tahsin SEVER

“Bunca bilgiden sonra ne bağışlaması? Düşün ki tarihin aldatıcı yolları, yapay dehlizleri çoktur, ve iletir, aldatur fısıldayan aşırı hırslarla, yönlendirir bizi boş şeylerle...” T.S. Eliot

Tarihin galipler tarafından yazıldığı söylenir. Söz konusu Kürtler olunca, bu sözün doğruluğu tartışma götürmez. İlk olarak belirtilmesi gereken, Kürdistan'ın parçalanıp; Kürtlerin statüsüz bırakıldıkları döneme ilişkin, kimi Kürt çevrelerinde iştirak ettiği değerlendirmelerin yüzeyselliği ve sığlığıdır. Kürt siyasal hareketlerinin ve sonuçlarının akademik- bilimsel söylem içerisinde analizi gerçekleşmediği gibi, Kürt tarihinin manipüle edilmesi karşısında ciddi bir duruş sergilememiştir. Aradan neredeyse bir asırlık bir zaman dilimi geçmiş olmasına rağmen, Kürtlerin uluslararası anlaşmalarla statüsüz bırakılması süreci; “Kürtlerle Türklerin ortak Kurtuluş Savaşı”, “Birinci ortak meclis” gibi resmi ideolojinin argümanlarıyla değerlendirme çabaları devam ediyor.

Kürdistan, yüzyılın başlarında tarif edilemez acı ve entrikalarla egemen güçler tarafından bölüşülür. Bölüşüm projesinin çerçevesi 1916 yılında Sykes-Picot Anlaşmasıyla çizilir. 1923 Lo-

zan Anlaşmasıyla hayata geçirilir. Umut ve acının iç içe geçtiği yıllardır. Modern milliyetçiliğin rüzgârı yavaş da olsa Kürtleri etkiler. Osmanlı İmparatorluğu çökmenin eşiğindedir. Sevr Anlaşması, yarı açık kapıdan sızan sisin atmosferini yansıtmaktadır. Çarlık Rusya'sında iktidar Bolşeviklerin eline geçmiştir. Sovyet sosyalist iktidarı çokça dilendirdiği “Ulusların kaderlerini tayin hakkı” sloganın Kürtler için pratik bir anlamı olacak mıdır? Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Osmanlı'da iç iktidar mücadelesi başlamıştır. İngilizler, Osmanlı Sarayı'nı gözden çıkarmış; Kemalist Harekete iktidar yolu gözük-müştür. İngilizlerin Yunan ordusuna Batı Anadolu'ya çıkış izni vermesi ve İstanbul'un İngilizler tarafından işgali, İstanbul Hükümetini işlevsizleştirecek, Kemalist Harekete meşruluk kazandıracaktır. Mustafa Kemal, iktidar startı verdiği 1919'da ordu komutanlarına gönderdiği genelgede; Kürtlere ilişkin niyetini ortaya koyar. Hedef, “Kürtlük cereyanının” yok edilmesidir.

Bölünmüşlük, Kürt Siyasetinde Belirleyici Olmaya Başlıyor!

İngilizler, Güney Kürdistan'a yerleşmeye başlar. İngilizler, Ortadoğu'yu yeniden düzenleyen, petrol bölgesini garantiye alma esastır ve Kürdistan'ın bütünü için bir statü düşünülmez. 1919'larda Süleymaniye'de güçlenen Şeyh Mahmut önderliğindeki Kürt Hareketi, İngilizler için tehdit unsurudur. Şeyh Mahmut'la İngilizler arasındaki çekişme, iyi bir komitacı Mustafa Kemal için tarihi fırsat yaratır. Mustafa Kemal, Güney Kürdistan'a müdahale etmek için Haziran 1920'de El-Cezire Cephesini örgütleyerek komutanlığına Nihat Paşa'yı getirir. Güney Kürdistan'a ilk müdahale birliği, Milis komutanı Özdemir (Ali Şefik) Bey komutasındaki 15.05.1922'de Revanduz'e hareket eder. Şeyh Mahmut önderliğindeki Kürt Hareketi, Kemalist Hareket'ten önce başlamıştır; ancak Kemalistler kısa zamanda toparlanırlar ve Güney Kürdistan'a müdahale etmekte gecikmezler.

Dr. İhsan Şerif Kaymaz'a göre Özdemir Bey, 29'u subay olan 100 kişilik birliği ile 22.06.1922 günü Revanduz'e ulaşır ve halka hitaben bir konuşma yapar.

"...on iki yılı aşkın süredir savaştıklarını, ama artık mutlu sona ulaşmak üzere olduklarını; bu aşamada tüm Müslümanların maddi ve moral olarak birbirlerine yardım etmeleri gerektiğini; Anadolu'ya 400 çadırla gelen Türklerin büyük bir dünya imparatorluğu kurduklarını ve kısa zamanda eski prestijlerini yeniden kazanarak tüm Müslümanları kâfirlerin elinden kurtaracaklarını..."

Özdemir Bey, "Türklük", "Müslümanlık" ve "Kâfirlik" argümanlarını kullanır. Buna rağmen kısa zamanda hatırı sayılır ve Kürt aşiretlerinden oluşan güce sahip olur. Özdemir Bey'in güçlenmesi İngilizleri harekete geçirir ve Şeyh Mahmut'la ilişki kurulur. İngilizler, Şeyh Mahmut'un Süleymaniye gelip, bölgesel Kürt yönetimi oluşturmasını kabul ederler. Şeyh Mahmut'un Süleymaniye gelmesinden sonra, dengeler değişir. Şeyh Mahmut, Kürdistan Krallığı ısrarını sürdürür. Bu ısrar, ilişkilerin kopmasına neden olur. Özdemir Bey, hem Şeyh Mahmut hem de

Simko ile ilişki içindedir. Bu noktada sorulması gereken soru şudur? Şeyh Mahmut-İngiliz çatışmasında Kemalistlerin oynadıkları rol nedir? Süleymaniye Kürt Hükümeti'nin Kemalistlerle temasları olduğu bilinmektedir. Kemalistlerin Kürt başarısı gibi bir sorunları yoktur. Türklerin, Kürtler üzerinden İngilizlerle "Musul Sorunu" gibi konularda kozlarını paylaşmak istemeleri gerçekçi değildir. Geriye, İngilizlerin Kürtlerle anlaşarak; Kürtlere verilecek bir statünün kuzeyde yaratacağı fırtınadır. Bunun yegâne yolu

Aradan neredeyse bir asırlık bir zaman dilimi geçmiş olmasına rağmen, Kürtlerin uluslararası anlaşmalarla statüsüz bırakılması süreci; "Kürtlerle Türklerin ortak Kurtuluş Savaşı", "Birinci ortak meclis" gibi resmi ideolojinin argümanlarıyla değerlendirme çabaları devam ediyor.

Kürt-İngiliz ve Kürt-Fransız ilişkilerini bozmaktan geçiyor.

Zaten Mustafa Kemal, El-Cezire Cephesi Komutanı Nihat Paşa'ya gönderdiği 27 Haziran 1336(1920) tarihli talimatta; Kürtlerin İngiliz ve Fransızlarla iyi ilişkiler kurmalarına engel olunması, özellikle İngilizlerle çatıştırılması istenmektedir. Talimatın 3. maddesi şöyledir:

"Kürdistan'da Kürtlerin Fransızlar ve tahsisen Irak hududunda İngilizlere karşı husumetini müsella müsademe(silahlı çatışma) ile gayri kabili tadil(değiştirilemez) bir dereceye vardır ve ecnebilerle Kürtlerin ittifakına mani olmak, tedricen mahalli idareler tesisi esbabını ihzar etmek ve bu suretle kalben bize merbutiyelerini temin etmek, Kürt rüesasının, mülki ve askeri makamatla tavzif ederek, bize merbutiyetlerini tarsin etmek gibi hututu umumiye kabul olunmuştur."

Mustafa Kemal'in El-Cezire Komutanlığına gönderdiği talimat dikkate alındığında, Özdemir Bey'in Şeyh Mahmut'a yakınlaşma girişimlerinin nedeni anlaşılabilir. Güney Kürdistan'da bu gelişmeler yaşanırken, Kuzey Kürdistan'a siyasi hareketlilik başlamıştır. 1920'li yılların başların-

da Erzurum'da Kürdistan İstiklal Cemiyeti kurulur. Kürdistan İstiklal Cemiyeti, hem Doğu Kürdistan'daki Simko liderliğindeki hareketle hem de Süleymaniye'deki Kürt Hükümeti ile ilişki kurar. Bu amaçla Simko, Kürdistan İstiklal Cemiyeti örgütlenmesi içine alınır. Kendisine danışmanlık yapmak üzere merkezi kadrolardan Kemal Fevzi görevlendirilir. Buna rağmen, Simko Türklerin tuzağına düşmekten kurtulamaz. Cemiyet lideri Cibranlı Halit Bey, Simko'ya hitaben yazdığı mektubunda; farklı düşüncelerin olabileceğini, farklı düşüncelerimiz ayrı hareket etmemizi gerektirmediğini belirtir. Mektup, şöyle devam eder:

“Kürd Komitesi(Kürdistan İstiklal Cemiyeti) yalnızca kendi düşüncelerini ortaya koyuyor ve düşüncelerini senin üzerinde farz etme diye bir amacı yoktur. Simko'nun planını da ütopya olarak görmüyor ve Kürdistan'ın bağımsızlığı için yürütülen tüm girişimlerin başarısı için destek sunacaklarını...”

Bizim farklı düşüncelere sahip olmamız, ayrılığımızı getirmez ya da ikimizin uğruna mücadele ettiğimiz kutsal amacımızı unutturmaz. Bizim farklı düşüncelerimizin bizim genel görevlerimizin üzerinde bir etkisi olmaz...”

Bolşeviklerin arşivinden çıkan belgelere göre; Kürdistan İstiklal Cemiyeti, Simko'ya gönderdiği mektupların benzerlerini Şeyh Mahmut'a da gönderir. Cemiyet, Kürtler arasında ortak stratejinin belirlenmesini sağlamaya çalışır. Kürdistan İstiklal Cemiyeti'ne göre Kürdistan bir bütündür ve mücadele tüm parçalar özgürleşinceye kadar devam etmelidir. Cemiyet, bu amaçla 20.12.1922 tarihinde Sovyetler Birliğinin Erzurum Konsolosu Pavovky'e on maddelik bir protokol sunar. Protokolde Kürdistan toprakları şöyle tarif edilir:

“Kürd Komitesine(Kürdistan İstiklal Cemiyeti) göre gelecekte kurulacak Özgür Kürdistan'ın toprakları şu alanları kapsayacaktır. Güney Kürdistan, Türkiye'nin vilayet ve şehirlerinden: Beyazid, Van, Muş, Bitlis, Erzurum, Diyarbakir, Sivas, Adana'nın bir parçası, Urfa ve Lazistan Trabzon'un bir parçası...Kürd Komitesine göre Kürdistan'ın bağımsız bir iktidarı olması için bu söz konusu bölgenin Kürdistan'a katıl-

ması gerekir ve Karadeniz aracılığıyla dışarıya açılma sağlanır.”

Kürdistan İstiklal Cemiyetinin, Kürdistan'ın diğer parçalarında baş gösteren Kürt hareketleri arasında ortak bir stratejinin belirlenip koordineli hareket edilmesi çabaları somut bir sonuca ulaşamaz. Farklı parçalardaki Kürt hareketlerinin, Kürdistan'ı paylaşan devletlerle kurdukları ilişkiler etkin olur. Buna konjoktörün uygun-suzluğu da eklenince yenilgi kaçınılmaz olur. Kürdistan'ın farklı parçalarındaki ayaklanmalar bir bir kırılır. Kuzey Kürdistan'da Kürt egemen sınıfları teslim alınır.

İkinci Dünya Savaşının başlamasıyla Doğu Kürdistan'da hareketlenme başlar. Savaşın bitiminde Doğu Kürdistan'da Mehabad Kürt Cumhuriyeti ilan edilir. Kürt Cumhuriyeti, Bolşeviklerin desteklerini çekmesiyle yıkılır. Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin kuruluşunda; Barzani ve arkadaşlarının bulunmaları, Kürt birlikteliğinin özgün bir modeli olarak, tarihteki yerini alır.

Geleneksel milliyetçi Kürt hareketini temsil eden Barzaniler bile Irak dönüp, 16 Ağustos 1946 KDP'yi kurduklarında; bir Irak partisi olduğunu ifade etme gereğini duydular. Barzani ve arkadaşları İran KDP'sini örnek almışlardı; ancak genç cumhuriyetin başına gelenlerden dolayı temkinli davranmak zorunda kaldılar. Mesut Barzani, Irak KDP'sinin kuruluşunu şöyle anlatır:

“Bu, yeni cumhuriyetin düşmanlarının özellikle Batılı müttefiklerin desteğini arkalarına alan Türkiye ve Irak'ın baskı politikalarına devreye sokmalarına ve sert tavır almalarına bir mazeret oluşturacaktı. Bu ülkeler rahatlıkla, kuruluşunun üzerinden birkaç ay geçen genç cumhuriyetin Türkiye ve Irak Kürdistan'ını içine alan büyük Kürdistan'ı kuracak siyasi bir strateji izlediği şeklinde yorumlanabilirdi. Mehabad Cumhuriyeti liderlerinin arzu edecekleri en son şeydi bu. Bunun ötesinde yeni parti, bir Irak partisiydi. Irak Kürdistan'ı için kurulmuştu. Irak'taki Kürt Halkının kurtuluş mücadelesini veriyordu. Dolayısıyla, söylemi ve faaliyeti Irak ile sınırlı olmalıydı.”

Irak KDP'sinin kendisini Irak'ın bir partisi olduğunu deklere etmesine rağmen, geleneksel

Kürt milli çizgisinin İran'dan sonra Irak'ta örgütlenmesi Türkiye'yi fazlasıyla tedirgin edecektir. Özellikle Mele Mustafa Barzani önderliğinde silahlı mücadelenin başlaması ile Türkiye'de 1960 Darbesinin gerçekleşmesi arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu söylemek abartı olmaz. Türkiye'de "solcuların" alkışları arasında DP iktidarı devrilmiş, Ordu yönetimi ele geçirmiştir. Cuntanın ilk icraatları arasında 457 Kürt şahsiyetin Sivas'ta bir kampa toplanması olmuştur. Cuntanın masasında iki seçenek vardır. Yeni bir imha programını devreye sokmak veya Kürt siyasetinin önümüzdeki elli yılını kapsayacak, yeni ideolojik-siyasal programa yol vermek. İmha programı seçeneği bir opsiyon olarak masada bırakıldı.

Kürt Siyasetinde Yeni Kırılma noktası: Türk Solu'nun İdeolojik Fetih Hareketi

Geleneksel Kürt milli hareketinin Güney Kürdistan'da silahlı mücadeleye başlaması, Kuzey Kürdistan'ı ciddi biçimde etkileyecektir. Baskı yöntemleri devrededir. Yalnız başına baskı yöntemleri söz konusu etkiyi barajlamakta yetersiz kalabilir. 1960 Askeri Darbesini sadece bu nedene dayandırmak elbette doğru değildir. 1920'den başlayan asker-sivil bürokrasinin jakoben iktidarı, toplumu "çiftlik" gibi yönetmişti. Cumhuriyet'e geçiş bile bir hükümet darbesi ile olmuştu. Dolayısıyla sürekli müdahale edilen ve dağıtılan parlamentonun saygınlığı söz konusu değildi. Demokrat Parti muhalefeti tıpkı, Terakkiperver(1924) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası(1930) denemeleri gibi güdümlü izin verilmişti. Geniş yığınlar, Demokrat Parti iktidarını Tek Şef ve Milli Şef dönemlerinden sonra(başta Kürtler olmak üzere), kendilerini koruma refleksiyle desteklediler. Asker-sivil bürokrasi, toplumun normalleşme ihtimalini düşünmek bile istemiyordu. 1960 Askeri Darbe-

si bu koşullarda gerçekleşti.

Darbenin yeni mühendislik alanı esas olarak Kürtler olur. Kürtler manipüle edilebilir bir yığındır. Kürdistan zapt u rapt altına alınmış; ancak ideolojik fetih tamamlanamamıştır. Amaç, toplumsal dejenerasyonla beraber; siyasal hedeflerin karartılmasıdır. Nede olsa asker-sivil bürokrasinin toplumun yönetip-yönlendirilmesi ile ilgili yeterli deneyimi vardır. Güney Kürdistan'da boy veren geleneksel Kürt milli hareketinin etkilerini minimize etmek için araya kalın ideolojik duvarların örülmesi gerekmektedir. Buna

en uygun formasyon Türk Solu'nun kucağında büyüyen sosyalist Kürt hareketidir.

Türk Solu, Kemalizm'in rahminde büyümüştür. Askeri bürokrasi devletin teminatı olarak görülmektedir. "Milli Mücadele" diye adlandırılan dönem, Türk Solunun temel tezlerinin esasını oluşturur. "Milli Demokratik Devrim" tezi ile cuntacılık, toplumun umudu olarak sunulmaktadır. Bu atmosfer

Türk Solu, Kemalizm'in rahminde büyümüştür. Askeri bürokrasi devletin teminatı olarak görülmektedir. "Milli Mücadele" diye adlandırılan dönem, Türk Solunun temel tezlerinin esasını oluşturur. "Milli Demokratik Devrim" tezi ile cuntacılık, toplumun umudu olarak sunulmaktadır.

inde Türkiye İşçi Partisi, 1961 yılında kurulur. TİP'in aktif örgütlenme alanı Kürt şehirleridir. On yıllardır mengeneyle sıkıştırılan Kürt yurtseverleri, soluğu TİP'te aldılar.

Türk Sol'u Kemalizmin arka bahçesidir. Kemalist tezleri sosyalizmle cilalayarak yaymanın çabası içindedir. Embriyo halindeki Kürt muhalefetinin yönlendirilmesi de etkin rol oynar. Kürt ulusal istemlerine karşı; "enternasyonalizm" demagojisi kullanılır. Kullandıkları sol terminoloji, Kürt Halkının sosyo-politik yapısına yabancıdır. Sol jargonlu ve öğrenci önderlikli Kürt hareketinin boy vermesi ile geleneksel Kürt sınıf ve tabakalar devre dışı kalırlar. Sol ideolojik biçimlenme, Güney Kürdistan'daki Kürt milli hareketiyle arasına kalın duvarlar örer. "Müttefik" olarak Türk Sol'unun "kardeş" partilerini seçme yarışına girerler. Olayın boyutu bununla sınırlı de-

ğildir. Türk Sol'unun "önemli" ideologları ve 68 kuşağı öncülerinden birçoğu, devletin illegal örgütlenmelerinin(Ergenekon v.b.) içindedir. Bunların kısmen deşifre olması için 40-50 yıllık zaman diliminin geçmesi gerekecektir.

1965 yılında T-KDP'si kurulur. T-KDP, zamanında süreci analiz etmekte ve ona uygun yapılanmaya gitmekte yetersiz kalır. T-KDP, sol hareketin ağır ideolojik bombardımanı altında kalır. Parti, kendisine Güney Kürdistan'da sürdürülen silahlı mücadele lojistik destek olması misyonu ile sınırlandırılması, gelişme dinamiklerini sınırlandırır. Buna rağmen, daha başlangıçta kadrolarından bir kısmı imha edilir. Aslında T-KDP süreçle ilgili ciddi değerlendirmeler yapabilecek kadrolara sahiptir. Günümüzde ortaya çıkan belgelerin birinde; Kürdistan'ın sosyo-politik yapısını tahlil eden ciddi siyasi tespitler yapılmaktadır. Orhan Kotan tarafından kaleme alındığı söylenen ve "fiilli genel sekretere" sunulan raporda şu tespitler yapılmaktadır:

"Türkiye Sol'u, önce Kürdistan'dan kaynaklanan her demokratik hareketi kuşkuyla ve güvensizlikle karşılamak hastalığından vazgeçmelidir. Baas'ın ırkçı uygulamalarını ilerici-devrimci görmek, göstermek hastalığından vazgeçmelidir. Kürt halkının ezme ve yok etme politikasına karşı biriken mücadelesini ve isyanını, halkın yerli ve milli değerlerine yabancı düşen uluslararası genel doğruların kanalına akıtmak hastalığından vazgeçmelidir. İrkçı-şoven iktidar elitlerinin ve tabii egemen sınıf ideolojisinin dümen suyunda Kürdistan Milli Direnme hareketlerini komünist bir hareket olarak örgütleme, yürütme hastalığından vazgeçmelidir. Kürdistan halkının yerli ve milli değerlerine saygısızlık etme hastalığından vazgeçmelidir. Kürdistan halkının içinde bulunduğu üretim biçimine, sosyal ve idari ilişkilerine, politik bilinç seviyesine uygun olmayan mücadele biçimleri önerme ve bunu icazetli olarak oynama hastalığından vazgeçmelidir. Ve Türk Sol'u son tahlilde egemen ulusun egemen dili, baskı-zulüm ve egemen askeri, mali, idari sisteminin içinde bulunduğunu bir an bile unutmama hastalığından vazgeçmelidir."

Yukarıdaki değerlendirmeler, genel gidişat

üzerinde etkili olamaz. Kürt siyasetinin 50 yılına damgasını vuracak siyasal şekillenme belirginleşmeye başlamıştır. Öğrenci önderlikli sol Kürt örgütlenmelerin bir kısmı, kendilerine biçilen misyonun dışına taşmışlar ve bağımsız örgütlenmelere yönelmişlerdir. DDKO ve sonrası ortaya çıkan örgütlenmeler, bu sürecin devamıdır. Yüz yılların getirdiği ruhi şekillenme; Türk Sol'undan miras alınan hastalıklar bünyeyi sarmaya başlamıştır. Dönemin tartışmaları, olaya bakış açısını ortaya koyar. 1970 sonrası sürece "Birlikte mi örgütlenelim ayrı mı örgütlenelim?", "Kürt ulusal talepleriyle ortaya çıkma, faşizmi getirir" gibi tartışmalarla girilir. "Sosyalist" enformasyon giderek had sayfa ulaşır. Enternasyonalizm nidaları havalarda uçmaktadır. Kürt tarihi tali bir konudur ve öğrenilmesine gerek duyulmaz. Kürt örgütlenmeleri bir biri ardınca "daha sosyalist" veya "proleter devrimci" idealarıyla parçalanır. Yaratılan atmosfer içinde; daha önce yapılan doğru tespitlerden geri adım atılır. Komal, Koçgiri Halk Hareketi adlı kitabının önsözünde; "Kürt mütegalibesinin hedef değil engel olduğu" tespiti yoğun ve hararetli tartışmalara yol açar. Komal, söz konusu tespitle ilgili "özeleştir" yapmak zorunda kalır. Güney Kürdistan hareketini "gericilikle" damgalanma yarışmaya dönmüştür. Kürdistan'ın farkı parçalarında boy veren hareketler arasında diyalog yoktur. Aksine Kürdistan'ı hegemonya altında tutan devletlerle direk veya indirekt ilişkiler "meşru" hale gelmeye başlamıştır.

"Anti-feodal mücadele", teorik tezlerin ana teması olmasının ötesine geçerek, pratik sahaya inmiştir. Uç ve sivri sloganlarla Kürt siyaset sahnesine çıkan PKK, ilk pratiğini Siverek'te "anti-feodal mücadele" bayrağını açarak başlatır. Sonuç, tam anlamıyla siyasal ve toplumsal yıkımdır. Buna rağmen, Kürdistan'da önemli bir potansiyel oluşmuştur. Bu potansiyelin imhası için yeni bir darbeye ihtiyaç vardır. 12 Eylül Askeri Darbesi bu şartlarda yapılır.

12 Eylül Darbesi, sosyalist sistemin çatırdamaya başladığı ve çökme sinyallerini verdiği dönemde yapılır. Darbe, Kürt siyasetindeki erozyonu kalıcı hale getirmek amacıyla planlanmıştır. Bir anlamda 1960 Askeri Darbesinin

devamıdır. Bir taraftan CHP'nin yerine kurulan partilerde(SODEP, SHP) devşirme "Kürt" siyasetçileri yetişir, diğer yandan, dünya sosyalist sistemi çöküşe giderken; Marksist önderlikli Kürt silahlı hareketi başlar. 12 Eylül Askeri Darbesi, Kürdistan'da insanlık tarihinin pek az tanık olduğu, baskı ve zulüm fırtınası estirir. Özellikle Diyarbakır 5 No'lu Cezaevinde yaşanan vahşet, aklın sınırlarını aşıyordu. Silahlı mücadelenin nerede veya kimin önderliğinde başlayacağı önemli değildi. 12 Eylül Darbesi silahlı mücadelenin zemini iyice olgunlaştırdı. 12 Eylül öncesi siyasi hareket olarak pek ciddiye alınmayan PKK, 1984 yazında; "Bağımsız, Birleşik Sosyalist Kürdistan" şiarıyla silahlı mücadelenin fitilini ateşledi.

İlginç olan, PKK'nın önderlik ettiği silahlı mücadelenin en aktif destekleyicileri; militarizme sıcak bakan, Türk Sol'un Kemalist kadroları olacaktı. Doğu Perinçek, Yalçın Küçük ve Mihri Belli bunların başında gelir. Doğu Perinçek, Teori Dergisi'nin 1991 Kasım sayısındaki söyleşinde; Türk milliyetçi hareketlerine olan sevgisini ifade ederek, söyleşini şöyle sürdürür:

"Jön Türk devrimleri, Kemalist devrim ve onun bir parçası olan Aydınlanma hareketi, 1960 sonrası yükselen halk hareketi ve sosyalist akım, yaşadığımız topraklarda demokratik devrim yönündeki önemli sıçramalardır..."

Ancak bu devrimler, feodalizmin çözülmesini hızlandıran, Osmanlı devletini yıkan, Aydınlanma hareketi yaratan, üst üste laik ve materyalist kuşaklar yetiştiren yönleriyle bugün yaşadığımız toprakların Kürt sorununun çözümüne önderlik etmesi için tarihsel birikime katkıda bulundular. Kemalizm'in millî zulmünü haklı olarak eleştiriyoruz. Bununla birlikte Kürt devrimci hareketini Güney Kürtlerinin örgütlerinden ayıran tarihsel etkileri incelersek, orada aynı zamanda Kemalist burjuva devrimini de görürüz. Kemalizm, hem olumlu(Aydınlanmacı-devrimci) hem de olumsuz(burjuva-milliyetçi) yönleriyle Kürt devrimci hareketinin damarlarında dolaşır."

Perinçek'e göre Kürt devrimci hareketi(PKK), Kemalizm'in etkisi altındaydı ve bu yönüyle de Güney Kürtlerin örgütlenmelerinden farklıydı. Perinçek'in sözleri gelinen noktanın özeti gibidir. Devletin 30 yıldır Türk Sol'

u üzerinden Kürdistan'da ideolojik hegemonya kurma programı, somut sonuçlar vermeye başlamıştı. 1990'lardan sonraki süreçte; PKK'deki nicel genişlemeye rağmen, ulusal taleplerde hızlı bir geri çekilme yaşanır. Kürt ulusal taleplerini savunma, "ilkel milliyetçilik" olarak damgalanır. Kemalizm'e ilgi artarak devam eder. PKK lideri Abdullah Öcalan, savunmasında şunları söylemektedir:

"Yine de Mustafa Kemal'in idealinde; özellikle Serbest Fırka denemesiyle demokratik sisteme ilgisi küçümsenemez. Onun, gerek Türk, gerek Kürt toplumu içerisinde ortaya çıkan ayaklanmaları tasfiye ederken, demokrasiye karşıtlıktan ziyade, cumhuriyette karşıtlık endişesi hakim basar. Şiddetin uygulama düzeyi tartışılabilir. Ama cumhuriyetin kuruluş ve korunmasında, başlı başına büyük bir tarihi adım olduğu, yaşama gerçeğinden bellidir. Mustafa Kemal bir demokratik devrim yapmamıştır. Ama cumhuriyetin kendisinin, ulusal egemenlik anlayışıyla ve üst yapı reformlarıyla, demokratik bir alt yapı yarattığı da önemli ve kesindir."

Öcalan'a göre de cumhuriyetin temel felsefesi doğrudur. Cumhuriyetin kurulup-korunması tarihi bir adımdır. Cumhuriyetin kuruluş döneminde, Kürtlere uygulanan şiddetin dozu tartışılabilir. Kürtlere uygulanan şiddet, cumhuriyetin kendisini koruma refleksidir. Perinçek'in görüşleriyle Öcalan'ın tespitleri arasındaki paralellik dikkatlerden kaçmaz. Bu noktada sorulması gereken 1984 yılında başlayan ve halen devam eden savaşın, hangi gerekçeye dayandığıdır? 1925'te Cumhuriyet, kendisini koruma refleksiyle Kürtlere karşı şiddete yöneydiyse; aynı gerekçeler bugünde geçerlidir. Şiddetin gerekçesi haklıysa, şiddetin dozunun bir önemi var mıdır?

Sonuç olarak; Kürdistan'ın bölünmüşlüğü, Kürt siyasetinde belirleyici etkiye sahiptir. Yüzyılları bulan bölünmüşlük süreci, Kürt toplumunda farklı bir ruhi şekillenmişlik yaratmıştır. Maruz kaldığı baskı ve zulme rağmen, egemenleriyle birlikte olma psikolojisi, güçlü bir damar varlığını sürdürüyor. Buna, egemen devletlerin asimilasyon, entegrasyon politikaları da eklenince; hedefleri karartılan, siyasal sefaletin egemen olduğu bir toplumsal çürümeyle karşı karşıyayız.

Miletka Mexdûrê Tarîxî: Mana Tarîxî û Sîyasî de Heq û Hiquqê Kurdan çinay û Hewceyo Çarçoveya Konferansê ke Yeno Munaqêşkerdiş çî bo?

Seîd VEROJ

Kilmevatişêk Parçebiyayîş û Parkerdişê Kurdistanî Sero

Her çiqas qorî fikrê cîyay zî bibê, ma şênê vajê ke kurdî milleteka binkî ya cografya Mezopotamya û Anatolya yî. Bi henzaran serrê ke veyartî, ena cografya de maddî û manewî, bi nîmey kultur û şarezayî çî peyda bîyo se ke, para kurdan zî tede esta. Labelê dewletanê dagirkeran senî ke hetanî eyro şopa gelek kultur û mîletanê binkî ena cografya talan û înkâr kerdo se ke, wazenê mileta kurdan zî sey ûnsurêk viraştux û peydakerdaxê kultur û tarîxê ena cografya, meydan ra wedarnê yan zî bişibaynê bi xo.

Wexta ke bahsê kurdan û têkilîyê mîletan û dewletandê bînan bibo, bêguman vernî de parsî(farsî), erebî, turkî, rusî, armenî, asûrî, sûryanî û ab. yenê kê vîrî. Eno nûstiş de, ez wazena bi kilmî bahsê têkiliyandê tirkmen(osmanî), pars, rusan û armenîyan bika. Pars û armenî zî sey kurdan, mîletê qedîm ê ena cografya yî, feqet tirkmenî(tirkî) seserra 10. ra pey û

bi sayedê kurdan ra, Şerê Melezgirdî ra pey veyartî cografyay Anatolya. Bîzansî ke şerê Melezgirdî de şikyay û peyser ageray, êdî tirkmenan rê rayîrê Anatolya abî. Tirkmenî ke Anatolya de ca bî, êdî bi hicûm û talanan dor û norê xo hera kerd, bindê rêberî û serekîya malbata osmanî de pêro bî yew û heta ke resay kebrê Stenbol ê paytextê Bîzansan. Bi girewtîşê Stenbolî, heme hikumdarî, dewlemendî, tecrube û bîyayey Împaratorîya Bîzansan kewt destê Osmanîyan. Osmanî ke kewtî cadê Împaratorîya Bîzansan, şerê ênan û Împaratorîya Parsan jî germ bî. Rojhelatê Împaratorîya Osmanîyan û vakûrê Împaratorîya Parsan, war û welatê kurdan bî. Ge weş ge xerab, têkilîyê kurdan bi wurdî terafan rey de zî bînê.

Rojgaro ke tirkmenê Oxizan veyartî cografya Anatolya, têkilîya ênan û kurdan dest bide kerd, heta Pêameyişê Yavuz Sultan Selîm û Îdrîsê Bedlîsî, gizegize û şerrê(lejê) ênan û kurdan dewam keno. Kurdan gege bi paştgîriya

parsandê Şîîa vera Osmaniyan û gege bi paştgêrîya Osmaniyan vera Parsan şer kerdê. Bi eno hawa heta Şerê Çildêran amey. Vêşaney kurdan mezhebê sînî sero bî, kurdê Şîîa kemî bî. Parsan(farsan) hem waştênê kurdan mîyan de mezhebê Şîîa vila bikê û hem zî ênan bigîrê bindê hikumdê farsan. Eno sebeb ra sîyasetê farisan, teslîm girewtene û çinî kerdena mîreyî û hikumdaranê kurdan bî. Vera mîreyî û hikumdarandê kurdan, sîyasetê osmaniyan farisan gore hîna nerm bî. Dewleta Osmaniyan zî vera Îranî(Şah Îsmailî), waştê ke paştgêrîya mîreyî û hikumdaranê kurdan bigîro. Qandê enî rê zî, hewce bî ke îradey hikumdaranê ênan û otonom bîyayîşê ênan qebûl biko. Dewleta Osmaniyan bi eno sîyasetî gore, vera Împeratorîya Îranî paştgêrîya kurdan girewt û Şerê Çildêran de biser kewtî.

Şerê(lejê) Çildêran ra pey, pêameyişê Yavuz Sultan Selîm û Îdrîsê Bedlîsî, têkilîyandê kurdan- osmaniyan de wextêko newe dano destbidekerdiş. Pêameyişê serra 1514 ê Yavuz Sultan Selîm û temsîlkarê hikumdaranê kurdan gore: "1- Heta ke hikumdar û Mîrekiyê kurdan bi Dewleta Osmaniyan ra girêdaye bimanê, otonomîya ênan dewam kena û haway verê hikumdareya mîrekan babî ra vêrena domanan(lajan) û derheqê tenzîmkerdişê îdarî de فرمان ê Padîşa ya. 2- Gerek kurdî paştî bidê her lejê vera Dewleta Osmaniyan û gerek Osmanî jî vera lejkerandê teberî kurdan bipawê. 3- Gerek kurdî her serre bacê şer'îye bidê beytûl-mala xelîfî." Bi serkewtişê Şerê Çildêran û şeqil(mor)kerdişê peymanê Yavuz Sultan Selîm û Mewlana Îdrîsî, êdî Sultanê Osmaniyan vera Şahê Safawîyan pawitişê sînore rojhelatê Împeratorîye de teradût nêkeno û bi zerrba rehetê agêreno keydê xo. Vanê wexto ke Yavuz sefer ra agêreno, dayika yê tira persena vana: "Lajê mi sefera to senî vêrarte? Yawuz vano: Dayê mi sînore xo yê rojhelatî sero, bi laşê mêrdiman bedenêk viraşto, nûka ra pey Sefawî nişênê ay bedenî bivêyarnê û bêrê mi aciz bikê. Dayika yê vana: lajê mi, qey to hende mêrdimî kiştî, gune nîyo. Yawuz vano: Dayê mi yewek nêkişt, feqet mi heze bedenêk, kurdî sînordê rojhe-

latî sero bi ca kerdî, êdî ên heze beden ay sînorî pawenê." Eno dîyalogê Yawuz û dayika yê, vera kurdan esasê polîtîka Osmaniyan dîyar keno. Yawuzî ke kurdan ra paştî girewte û bi ênan reyde peymanê 1514î viraşte, êdî vêşaney kurdan xo bi Osmaniyan girewt û Osmaniyan bi paştgêrîya kurdan Şerê Çildêran qezenc kerd.

Şerê Çildêran ra pey zî, reqabet û tekoşîna tûnd a navbeyan Sultanê Osmaniyan û Şahê Îranî, nîzdî 130 serre dewam kerd û welatê Kurdistanî navbeyna şerê enî wurdî împere-

Vanê wexto ke Yavuz sefer ra agêreno, dayika yê tira persena vana: "Lajê mi sefera to senî vêrarte? Yawuz vano: Dayê mi sînore xo yê rojhelatî sero, bi laşê mêrdiman bedenêk viraşto, nûka ra pey Sefawî nişênê ay bedenî bivêyarnê û bêrê mi aciz bikê. Dayika yê vana: lajê mi, qey to hende mêrdimî kiştî, gune nîyo. Yawuz vano: Dayê mi yewek nêkişt, feqet mi heze bedenêk, kurdî sînordê rojhelatî sero bi ca kerdî, êdî ên heze beden ay sînorî pawenê."

ratorîyan de tarûmar bî.

Serra 1639 de beyntardê Îran û Osmaniyan de peymanê Qesra Şîrîne amey îmzekerdiş. Peymana Qesra Şîrîne, gama vernî ya parçekerdişê Kurdistanî ya. Têkilîyê kurd û osmaniyan ena çarçova de, zaf-tayn heta seredê çeyreko vernî yê seserra 19. dewam kerd. Wexto ke êdî Împeratorîya Osmanî ardê destê xo de vinî kerdî û hêdî hêdî sînore dewlete teng bî, sîyasetê merkezî bîyayîşê Dewleta Osmanî zî hîna vêşî xo ferz kerd. Tira pey, roj bi roj ard vinîkerdene û ademî merkezî ra ver bi merkezî şîyayîşê sîyasetê Osmaniyan, têkilîyê împeratorî û kurdan zî herimnay. Heta peynîya seserra newêsine, hema hema mîr û hikumdarê kurdan ardê xo sero otonom bî.

Her çiqas peymanê Qesra Şîrîn ra pey zî zaf tayn sînore îran û Osmaniyan hewilyayo, hewilnayîşê sînorî hetana wextê Cumhuriyete zî dewam kerdo. Wextê osmaniyan de sînore eyroyên ê Îran û Tirkîya, raya peynî 1913 de

beyntardê Osmaniyan û xanedanê Qaçaran de ameyo bedilnayiş. Îlankerdişê Cumhuriyetî ra pey zî serra 1932 de, seba pûçkerdişê Hereketê Agirî, bi tesîrê dewleta Rusya Bolşewîk zî, sînor rayna ame hewilnayiş. 1932 ra pey, sînorê siyasî yê Tirkîya û Îranî nêhewilyayo.

Serrê peyên ê Dewleta Osmanî, bindê tesîrdê sîyasetê Îttihat û Terakî de bî. Dewleta Osmanî seba peyser girewtişê ardê ke seserra newêsin de ênan desta vejyay, sey hevalbendê Almanya kewtî Şerrê Yewin ê Dinya û peynîya Şerrî de zî vinî kerd. Şerê yewin ê Dinya, 30ê Çiley Vernî yê Serra 1918 de bi îmzekerdişê Peymana Mondrosî peynî bide ame. Bi Îmzekerdişê Peymana Mondrosî, ardê Dewleta Osmanî beyntardê Dewletandê Mûtefikan de ame parkerdiş.

Çorçova enî nûstişî de aşkerakerdişê sebebê aborî, sîyasî û komeleyî yê vilabîyayişê Dewleta Osmanî û rewşa sîyasî ya dinya ay wextî mimkun nîya. Labelê ez wazena bi kilmader basê têkilî û sîyasetê Îngilizan, Fransizan, Rusya Bolşewîk, Îttihatçıyan û destbidekerdişê Hereketê M. Kemalî biko.

Hereketê Kemalî yan zî “Mûcedaleyê Mîllî”, baqîya Dewleta Osmanî sero bi destê padîşa û paşayandê osmanîyan û paştgêriya dewletandê sey Îngiliz, Fransiz û Rusya Bolşewîk viraştîşê dewletêka newe ya tirkan a. Şero ke ênan bi wesfê “mîllî”, “vera eperyalîzm” û dagirkeran tarîf kenê, rastîya xo de şerê vera kurdan, armenîyan, ruman û puntosan o. Mistefa Kemal û şîyayîşê jê yê Samsunî, ne destbidekerdena hereketê vera Saltanatê Osmanîyan û emperyalîzm o, wezîfedareya xisûsî ya bi îznê Padîşah Wahdettîn û Îngilizan o. Mistefa Kemal bi destê Wahdettîn û bi selehyat û mesûlêyeka girane yeno wezîfedarkerdiş. Wahdettîn bi xo vano: “mi bi wasîteyandê limitikî û heta ke mimkun bî û îmkanan dest da, seba ke yawerê mi Mistefa Kemal ciwabê dagirkeraya yonanan bido, mi yê kerd memurê xo yê Anatolya.” Bêguman wexto ke Kemal şî Anatolya, gelekî kadroyê Îttihatçı wuca de bî. Hereketê yonanan sere de hetê Îngilizan ra ame teşwîq kerdiş. Rusya Bolşewîke, vilabiyayişê yonanan ver bi Anatolya ra, hem sey kay û xapeka Îngilizan û hem zî ve-

ra başûrê sînorandê xo sey gef û tehdîdek dînê. Îngilizan zî nêwaztênê hereketê Bolşewîkan ver bi başûr vila bibo. Wexto ke Bolşewîk û Îngilizî pê amey, vernîya paşayandê osmanî û hereketê Kemalî zî akerde. Êdî tepisnayîşê û pûçkerdişê hereketê yonanan, kurdan û puntosan ameynê hesabdê Bolşewîk û Îngilizan zî. Wurdî terafan zî cografya Tirkîya eroyêne sey xeteka sûre û herêmekê tampon qebûl kerde. Statuya esasî ya Cumhuriyetê Tirkîya, bi pêameyîş û tesdîqkerdişê Bolşewîk û Îngilizan(yanî dewletê rojanî) virazyay. Hereketê Kemalî, dewamê hereketê Îttihad û Teraqî bî. Hereketê Îttihad û Teraqî, vernî de her çiqas waşt armanc û qerekerê xo yê sîyasî bilimino zî, eslê xo de hereketêko dîktator, cuntaparêz û nijadperest bî. Kemal bi xo zî endamê Îttihad û Teraqî bî, heme wesif û xisûsiyetê ênan zî tede bînê. Kemal ke dîplomasi de serkewt û mesela yonanan zî hal kerde, êdî verê xo da miletandê bînan. Enî miletan ra yew zî kurdî bî.

Zayîf û kemaney bibo zî, kurdan Şerê Yewin ê Dinya ra pey dest bi rêxistinbîyayîşî kerd û namebê Cemîyeta Tealî ya Kurdistanî rêxistinêk viraştîbî û xebata xo kerdênê. Wexto ke Kongreya Erzorom(23 Temmuz 1919) û Sêwazî(4-11 Eylül 1919) amey sazkerdiş û qerarê Kongre dîyar bî, kurdan zî bi Hereketê Qoçgirî helwesta xo dîyar kerde. Talebê Hereketê Qoçgirî û vera ênan helwesata Hikumetê Anqera, qerekerê Hereketê Kemalî aşkera kerd. Feqet dek û dolabê paşayandê Osmanîyan zafî bî, yew heta vera kurdan şer kerdênê û heta bîna zî Kemalî waştê ke bi daîmî vîrîardişê tehdît û gefandê armenîyan, serokeşîr û maqulanê kurdan ra paştî bigîro û ênan bîyaro terafê xo. Her çiqas Kemalî verê der derheqê heq û hiquqê kurdan de qorî qiseykerdî û demecî daybî zî, têkiliyî ey bi qorî şexsiyet û serokersîranê kurdan ra bibê zî, ay têkilî, têkilîya Hereketê Kemalî û mileta kurdan nêbî. Çimkî Kemalî, hereketê meşrû û sîyasî yê kurdan qebûl nêkerd û bi ênan ra têkilî nêronay. Ey, bê usil û qeyde û exlaqî, bi heme wasîte û hawayan, vera Cemîyeta Tealî ya Kurdistanî û Komîteya Îstiqlal a Kurdistanî(Hereketê 1925), mileta siwîl a kurdan şerr û qetil kerd. Wexto ke eno qetil û şerrê kurdan amey kerdiş, Kemalîstî seba ke

kerdişê xo meşrû bikê, serok û hereketê kurdan bi paştgêriya dewletandê ecnebîyan û dîndarê sûcdar kerdî. Feqet ênan zî zanaynê ke ena yew zûrîda bêbin a, labelê seba ke qetilkardişê kurdan de, têkilîya xo û efendîyandê xo yê emperyalîstan înkâr bikê û bilimnê, hereketê kurdan bi têkilî û teşwîqê dewletandê ecnebîya ra girêdaynê. Belgey ênan bi xo nîşan danê ke Kemalîstan seba pûçkerdişê hereketê millî yê kurdan, bi dewleta Îngiliz, Fransiz û Rusya Bolşewîk ra têkilîyê ênan ê zaf nîzdî pêwa bî. Wexto ke Kemalî paştîgîrewtişê Bolşewîk û Îngilizan garantî kerde û mesela yonanan hal kerde, êdî qîmet nêda ay têkilîyan zî.

Tirkî çî îftira bi kurdan kenê wa bikê û dewletê mûtefîk ê ay wextî zî seba ke kurdî nêbê dewlete çî sebebê anê wa bîyarê, belgey ke aşkera bî, bi ma danê zanayîş ke ne sîyasetê dewletandê mûtefîkan de û ne zî sîyasetê Bolşewîkan de viraştên û qebûlkerdena dewletêka kurdan çinya. Dewletê Mûtefîkî û Rusya, cêwakerdiş û qedênayîşê Împeratorîya Osmanî sero pê amey bî, ardê Balkanan û Erebaştanî û rojhelatê bakûr û rojhelatê başûrî împeratorîye tira abirnay bî. Labelê seba pawetena menfetê xo, baqîya ardê Osmanîyan de, cayê ke tirkî vêşaney, ewca de viraztişê dewletêka saxlem û bi îstiqrar sero hemfikir bî. Bîlhesa cografya Rojhelatê Mîyanênî de, hesabê Îngilizan petrol û ardê ereban sero ameybî kerdîş. Vladimir F. Mînorskî vano: “wextê Şerê Yewin ê Dinya de hedefo îlankerde yê dewletandê mûtefîkan, viraştişê dewleta ereban bî.” Wexto ke ma sîyasetê dewletandê girdan bîyarê xo vîrî, ma şênê vajê ke hem tarîx de û hem zî eyro jeopolîtîka (geopolîtîka) Kurdistanî bîya sebebê esasî yê parçebîyayîşê Kurdistanî. Bêguman sebebê parçebîyayîşê kurdan û Kurdistanî, tena jeopolîtîka ênan a tarîxî nîya, qorî kemaney û zeafê ma yê milleti zî estî. Komeleya kurdan mîyan de fikrê millî, tecrûbey dîplomasî û teşkilatêk merkezî yê tekûz

zayîf bî. Vera Hereketê Qoçgirî, Şêx Mehmûdê Berzencî û Komîteya Îstîqlal a Kurdistanî (Şêx Seîd-1925) goşanê xo kerr kerden û çimanê xo padayena dewletandê mûtefîkan û Rusya Bolşewîkan, eno sebeb ra ya. Labelê erebê ke bi destê îngilizan bî dewlete û Kafkasya de Komeley ke bi destê Bolşewîkan bî dewlete, kurdan ra hîna vêşî medenî û averşîyaye nêbî.

Statuqoya sîyasî ya dewleta newe ya tirkan û çehar parçey bîyayîşê Kurdistanî, bi îmzekerdişê Peymana Lozanî (24ê Temmûza 1923) ame tesdîqkeriş û îlankerdiş. “Parçeyo tewr gird ê ardê Kurdistanî (%43) Tirkîye de, (%31)ê yê Îran de, (%18)ê yê Îraq de, (%6)ê yê Surye de

Anqera ke bi paştgêriya Îngiltera, Fransa û Rusya Bolşewîk hereketê 1925î pûç kerd, êdî milletperweriya tirkan verê xo da nijadperestey û înkârê “ay bînan”. Serra 1926 de, bi semedo ke yewaneya (yewbiyayîşê) tirkan xusar veynena, Kemalîstan êdî namey etnîkî yê sey kurd, laz, çerkez û sb. qedexe kerdî.

û qismêk zî sînordê Rusya Bolşewîk mîyan de mend.” Vilabîyayîşê Împeratorîya Osmanî û virazyayîşê Cumhûriyetî, têkilîyanê kurd û tirkan de dewrêko newe da destbidekerdiş. Esasê sîyasetê etnîkî yê wextê Împeratorî, plûralîzm û pîrr-kulturî sero bî. Sîyasetê etnîkî û millî yê Cumhûriyetî zî, “yew dewlet, yew millet, yew ziwan û yew beyraq” sero bî. Eno fahm û feraset, armanc û qerekerê sîyasî yê viraştexanê kadroyandê Cumhûri-

yetî yo. Peynîya enî fahm û ferasetî, vera “ay bînan” dîktatorey, nijadperestey, qetilkarey, înkâr, tehçîr û tenkîl peyda kerdo.

Anqera ke bi paştgêriya Îngiltera, Fransa û Rusya Bolşewîk hereketê 1925î pûç kerd, êdî milletperweriya tirkan verê xo da nijadperestey û înkârê “ay bînan”. Serra 1926 de, bi semedo ke yewaneya (yewbiyayîşê) tirkan xusar veynena, Kemalîstan êdî namey etnîkî yê sey kurd, laz, çerkez û sb. qedexe kerdî. Êdî Mistefa Kemal wexto ke bahsê unsurandê esasî yê Cumhûriyetî keno, vano: “Unsurê esasî yê Cumhûriyetê ma, şarê (etnîsîteya) tirk î.” Eynî kitabe de Îsmet Înonî zî vano: “Wezîfey ma, enî welatî mîyan de kam ke esto, gerek ma bişênê gamî aver ênan bihelênê, bikê tirk.” Labelê çîdo xerîb eno yo, ke Evdila Ocalan wazeno bi gûnîda

kurdan kirinanê Kemalîstan bilimno û M. Kemalî zî pak û pakiş binawno, vano: “eslê xo de polîtîka M. Kemalî ena nêbî, Serra 1926 de hawîrdora ey amey girewtiş, ey bêtesîr kerd û teslîm girewt.” Ez nêzana Ocalan enî tespîtanê entîkan kûra ra vejeno, eger teşbîh de yew xeta çinî bo, yew vatey verênan esto vanê “gî bi vewre nêlimyeno”, pratîkî 87 serran çîman vera yo. Ayê ke pratîkdê xo ra ders nêgîrê, wext û aktorî bibedilî zî, tarîxê ênan zaf-tayn tekerûr beno. Fahm û ferasetê ke ma bahs kerd, hem fahmê viraşttoxandê Cumhuriyetî yo û hem zî bî fahmê roşinbîr û brokrasîya Dewleta Cumhuriyetî. Hetana eyro kurdan û mîletanê bînan çî dej û zahmetey dîya se ke, mesela kurdan çareser nêbîya se ke, sebebê ey, fahmê viraştîş û viraşttoxandê Cumhuriyetî yo. Pratîkê 87 serandê peyinan neynikê Cumhuriyet û cumhuriyetçîyan o, îspatê rastey û çewteya ênan o. Cumhuriyet, mezgê milleta kurdan de sey sembolê zilm û zordariye ca girewto. Eger eyro tirkî zerrba safî ra biwazê zemînêko demokratîk de mesela kurdan çareser bikê, hewceyo bi dûristey qorî gamî bêrê vistiş, parametrey newera dîyar bibê û Cumhuriyet newe ra bêro tarîf kerdiş.

Zemînê Pêserbiyayîşê Neteweyî,

Mana Tarîxî û Siyasî de Heq û Hîquqê Kurdan

Mesela Kurdan, meseleka neteweyî û sîyasî ya. Dinya de meseley neteweyî-sîyasî senî çareser biyê se ke, vêşî-kemî mesela kurdan zî bi ay hawa çareser bena. Seba serkewtiş û çareserîya mesela kurdan, gerek verê heme çî ma kurdî xo mîyande çarçove û zemînêke neteweyî peyda bikê û rayîrê yewkerdişê hêza xo dîyar bikê. Seba peydakerdişê zemînêko neteweyî; verê heme çî, hewceyo armanc û prensîbê esasî û ûmûmî yê neteweyî-sîyasî bêrê destnîşankerdiş û qebûlkerdiş. Vînayîşdê mi gore, ay armanc û esasên neteweyî-sîyasî yê ke ma bikê binya xebata xo na yî:

1- Kurd, milleteka binkî û kevnare ya cografya Mezopotamya û Anatolya yî, eyro zî qismêk ena cografya warê ênan o û namey tarîxî yê warê ênan jî Kurdistan o. Senî ke “heqê dîyarkerdişê çarenûsaya xo”, qabê mîletanê din-

yarê sey qonseptêk mûsterek û heqêk esasî ameyo qebûlkeriş, şiklê tetbîqkerdişê enî heqî senî beno wa bibo, heqê esasî yê milleta kurdî yo zî.

2- Millet û welatê kurdan, seredê seserra vîstin(20.) de bi qîrar, belêkerdiş û fiilyatê dewletandê emperyalîstan û hemkarê ênan ê dagirkerê herême (Tirkîya, Îraq, Sûrye û Îranî) de, şiklo peyên ê parçebiyayîşê Kurdistanî ameyo qebûlkerdiş. Statuqoya parçebiyayîşê Kurdistanî, ancax bi mudaxaley Şerê Korfeze û serewedartişê Adara 1991î, başûrê Kurdistanî de bi qismî bedilyay.

3- Şert û mercê her parçey Kurdistanî ciya bibê zî, hewceyo “heqê dîyarkerdişê çarenûsîya xo”, armanca esasî ya sîyaset û têvgera netewî ya kurdan bo. Gerek hereketê neteweyî û grubê sîyasî yê kurdan “heqê dîyarkerdişê çarenûsîye”, nêkê qurbanê têkiliyanê xûsusî yê grub û dewletan.

4- Sey hemin komelandê dinya, komela kurdan zî xo mîyan de ref û komeyandê mezhebî, dînî, qewmî û kulturî yê cîya cîya ra peyda biyê. Muhafezekerdiş û pawitena heqê hemin ref û komeyê komeleya Kurdistanî, prensîbêk esasî yê hemdem(wexto eyroyên) û demokratîyetî yo.

5- Bi xusûsî semedê peydakerden û awankerdena komelêka hemdem û medenî ya umûmî, wedertişê bingeh û sebebê seypênêbiyayîşê cenî û ciwanmêrdan, armanc û erkêk esasî yo.

6- Hewceyo şewe û rayîrê xebat û tekoşîna neteweyî-sîyasî, bi gora şertandê dinya eyroyêne bêro dîyarkerdiş; gerek xebata azadî û xelasiya neteweyî zemînêk meşrû û aşkera xo rê esas qebûl biko û bi hawayêko sîyasî-siwîl(bê-îtatkar) rêxistin û xebata xo biko.

7- Bêguman xebata sîyasî-neteweyî û demokratîk a kurdan, xebata demokratîk û sîyasî ya herêma Rojhelata Mîyanên û dinya ra teber nîya. Eno semed ra girewtena paştgêrîya rêxistin û komeyandê sîyasî û demokratîk ê herêm û dinya, hewcedariyeka zaf mûhîm a. Gerek şertê têkiliya bi rêxistin û dewletandê bînan rey de yan zî şertê mûtefikeya hereketê netewî yê kurdan, bi şertê qebûlkerden û pawitena heqê neteweyî-sîyasî û demokratîk ê milleta kurdî bo.

8- Xebata neteweyî-sîyasî û demokratîk, bê teşkîlat û rêxistinbîyayîşê nişêna bireso armanca xo. Gerek armanca teşkîlatî(rêxistinî), rêxistin-kerdişê heme dînamîkê neteweyî û komeleyî bo. Eno semed ra, şeweyê rêxistinbîyayene, bi merkezîyetîya otorîter nêbena, gerek rêxistin biyayene de otonomîya demokratîk û sîsîtî esas bêro girewtîş, ke ma bişênê heme dînamîkê neteweyî-civakî zemînêk netewî sero rêxistin bikê.

9- Sey komela dinya komela kurdan zî zûmre û tebaqandê cîya cîya ra ameya pê. Eno semed ra bîyayîşê rêxistin û grûbandê cîyayan, tabîatê pirrengiya komelî ya. Labelê tecrubeyê dinya zî îspat kerdo ke serkewtiş û xoserbîyayîşê neteweyî, bi pêgirewtîşê qewet û dînamîkandê netewî mimkun bîyo. Ena çarçova de xebat qandê pêgirewtîşê neteweyî, erkê her rêxistin û kadroyê sîyasî yo. Eno semed ra, gerek hewcedarîya pêgirewtîş û yewbîyayîşê neteweyî, heme bêj menfeetê grûbî û şexsî ra aver û mûhîm bêro qebûlkerdiş. Mutlaqkerdena menfaetê grûb, rêxistin û rewşa xusûsî ya kadroyan, redkerdişê pêgirewtena hêz û qewetê neteweyî yo, û eynî wexte de pawitena xoperestî û elîtîzma tebaxa(sînfê) sîyasetî ya.

10- Mesela Kerkûk û Mûsilî, mesela %40ê ardê tarîxî yê Kurdistanî ya û parçeyêk mesela neteweyî ya. Eno sebeb ra çareserîya mesela Kerkûk û Mûsilî, kurdanê parçandê bînan zî eleqeder keno. Derheqê ena mesela de helwestêke yewane, xurtkerdena helwesta Hikumeta Herêma Kurdistanî yo.

Hewceyo Çarçoveya Konferansê ke Yeno Munaqeşekerdiş çî bo?

Derheqê Konferansê ke vanê Hewlêr de yeno sazkerdiş de, gelek qîsey amey/yenê vatiş û nûstiş. Feqet fikrê konferansî kûra ra vejya, armanca pêserbîyayîşê konferansî çî ya, rojevê ey çîna yo, kam ca de pêser beno, kamder rêxistin û şexsîyetî dawet kerdey, çî wext pêser beno, pêser beno yan nêbeno? Heta nûka bi hawayêko fermî bahs û dakera û çerçoveya esasî ya konferansî nêameya aşkerakerdiş. Labelê eno konferansê ke bahsê ey beno, pêser bibo nêbo, bêguman îhtiyaceya kurdan bi pêserbîyayîşê konferansêk wunayênî esta. Mewzû û çarçova enî nûstişî zî; hem faraziyeya pêserbîyayîşê

konferansî sero ya û hem zî enî aşmê peyinan de çîdê ke seba çareserîya mesela kurdan yenê aşkerakerdiş, munaqeşey ênan sero ya.

Tarîxê nîzdî yê kurdan de statuya eyro yê Kurdistanana Başûrî, seba çareserîya mesela kurdan mesafeyêko zaf mûhîm a. Hewceyo kurdê heme parçandê Kurdistanî destkewtey Kurdistanana Başûrî muhafaza bikê û bipawê. Sebeb çî beno wa bibo, gerek grub û rêxistinê parçandê bînan bi faaliyet û kirinandê xo firset nêdê dewletandê dagirkeranê hawîrdore ke hêriş berê Kurdistanana Başûrî ser û dekewê ardê ênan mîyan. Eyro yew heta Tirkîya û heta bîna zî Îran, hêrişê ard û sînorandê Hikumeta Kurdistanî kenê. Ke ma baş bala xo bidê sîyasetê ênan, Tirkîye û Îran wazenê kurdan bîyarê vera cê, erebî zî wazenê kurdan û tirkan yan zî kurdan û farisan bîyarê vera cê. Tariq Elhaşîmî vano "Hikumetê Kurdistanî û Hikumetê İraqî yan gerek zor bidê PKK ke dest çekan ra verado yan zî rayîr akê ke orduya tirkan bi xo ena mesela hal biko." Labelê Celal Talabanî mesajêko aşkera da heme terafan û vat: "eger PKK wazena şerê çekdarî dewam biko, gerek enî karî cografîya xo mîyan de biko. Û Tirkîya zî bi hawayê eskerî nişêna mesela PKK çareser biko, çînkû 25 serrî yo xebityenê ser nêkewtî." Ena çarçova de Mesud Barzanî zî hawayêko zelal û aşkera teselîya ereb û tirkan viste û vat "mimkun nîyo ke bi wazîşê qorinan, rayna şerrê mîyandê kurdan bibo." Bêguman yew rewşa anasarên de pêserbîyayîş û munaqeşekerdişê kurdanê çar parçey Kurdistanî zaf muhîm o.

Gerek konferansêk anasarên de vîr û fikirê ciyay ciyay bêre munaqeşekerdiş, raya tewr maqul a tekoşîn û meslehetê kurdanê çar parçan bêre hesabkerdiş, ne ke seba meslehatê grubêke, bi destê kurdandê yew parçey Kurdistanî, hereketê parçeyandê bînan bêre lawaz û zayifkerdiş.

Ana aseno ke, derheqê armanca sazkerdişê Konferansî de, çîdê ke medya tirkan de munaqeşe benê û demecandê Amerîka û Mam Celalî ra vejyenê, bêçek kerdişê PKK yo. Çîdo ke tebera aseno, heze ke meseleya neteweyî(mîllî) ya kurdan çîny... mesela PKK û şîddetê aye esto. Bîneşa mesela kurd û Kurdistanî çî ya, çî hawa peyda bî, çî qonaxan ra vêrarte û çî hawa

çareser bena? Enînan sero qisey nêbenê. Mese-la kurdan, hetê dewletandê girdan û şirîgê ênan ê herêmî ra parçekerdiş, bindestkerdiş û degi-rewtişê ard û hara Kurdistanî ya. Çaresereya mesela kurdan, qe nêbo hinda tirkan, farisan û dewletandê ereban wayîrê heq û hiquqî biyayiş o. PKK zî û ay rêxistinê bînî zî, pêro mahsûle mesela neteweyî ya kurd î. 87 serrî yo ke Tirki-ya nişêna mesela kurdan bi haway xo çareser biko. Ereban zî û farisan zî nişêna. Mesela Kur-dan tena bi enî dewletan ra zî girêdaya nîya, hem tarîx de û hem zî eyro jeopolîtîka Kurdis-tanî bîya sebebê esasî yê parçebîyayişê Kurdis-tanî. Eno sebeb ra îhtiyaceya sîyasetê dewle-tandê girdan senî îcab biko û hereketê neteweyî yê kurdan çiqas zor bido ênan, rewş û statuqu-ya Kurdistanî zî bi eno hawa bedilyena.

Wexta ke ma ena çarçova de bewnî; tetbîq-kerdişê Projey Gird ê Rojhelata Mîyanêne, qontrolkerdişê guzergahê çime û rayîrê enerjî, armanca sîyaset û mudaxeley Amerîka yena ro-jev. Amerîka sey stûna sîstemî, çarçova Projey Gird ê Rojhelata Mîyanên de, bi koalîsyonêke dewletandê hevalbendan, seredê serrandê 1990ay ra na heta, vernî de mudaxaley Îraqî kerd û tira pey zî seba dîzaynêko newe, herême de xebat û faalîyetanê xo dewam kena. Qorî dewletê Awrupa û ê herême, mudaxale û faali-yetandê Amerîka ra aciz bibê zî, zaf çîdo ke bikê çinyo. Sere de qorî dewletê Awrupa û Rus-ya û Îran, ke vera sîyasetê Amerîka yê, nişêna pîya yew cephe virazê. Her çiqas Dewleta Tir-kiya û Hikumetê AK Partî, vera sîyaset û muda-xeley Amerîka, linganê xo ard ra kaş biko zî, peynî de mecbur bî ke xo nîzdî Amerîka bikê. Tirkiya rol û wezîfey xo yê mîyandê sîstemî nê-bîyaro ca, mimkuno ke parçe zî bibo.

Mudaxaley 21ê Awdara serra 2003ê ra pey, têkiliyê Amerîka û Tirkiya roj bi roj sard bî. Ay rojî ra pey, gama vernî ya nîzdîbiyayişê Tirkiya û Amerîka, pêvînayişê Teşrîna serra 2007 de amey vistiş. Mesela kurdandê Bakurî û dosya PKK zî enî mîyande bî. Wexto ke Amerîka de Obama ame îqtidar, îstiqrarê herêm û çareserî-ya sîyasî ya mesela kurdan hîna aşkera amey dîyarkerdiş. Pêvînayişê Obama û Ahmed Turkî zî ena çarçova de bî. Eger Amerîka û Awrupa biwazê herêma Rojhelata Mîyanên de şiddet

kemî bo yan zî wedaryo, Tirkiya û Îraq zî tede herême de îstiqrar peyda bo; gerek rayîrê çare-serîya mesela neteweyî ya kurdan abo û vernî-ya vernî de mesela Mûsil û Kerkûkî çareser bi-bo. Şerrêk muhtemel ê beyntarê kurd û ereban de, qandê asayişê umûmî yê herême, meseleye-ka tehdîtkarîya tewr mûhîm a îstiqrar û asayişê Tirkiya ya zî.

Amerîka wazena ke Tirkiya sîyasetê xo zelal biko û terafê xo zî dîyar biko. Amerîka Tirkiya ra vana, vera Îran û Rusya sîyaset, helwest û terafê xo dîyar bike, ke ma rolê şima yê mîyandê sîstemî de dîyar bikê û bişênê ardê şima bikê gûzergahê xeta petrol û enerjî. Wexta ke ma vanê çimey û gûzergahê kirîtişê petrol û enerjî, bêguman ardê Kurdistanî zî Tirkiya ra vêşer nêbo se ke, bi kemaney henda Tirkiya mûhîm o. Ena çarçova de, Amerîka wazena kurdan û tirkan aşî biko û derbarê mesela enerjî de rolêk hevpar bido ênan. Wexta ke Tirkiya eno rol qebûl biko, ardê ênan bibo gûzergahê petrol û enerjî, hewceyo qorî meseley ênan çare-serer bibê: 1- Normal bîyayişê têkiliyê Tirkiya û Kurdistana Başûrî; 2- Çareserîya mesela Qib-risî; 3- Normal biyayişê têkilîyanê Tirkiye û Er-menîstanî; 4- Mesela îstiqrar, asayiş, aşîya Tir-kiya yanî bêçek kerdişê PKK û akerdîşê rayîrê çareserkerdena mesela kurdanê Bakurî ya. Wexta ke bahsê îstiqrar û aşîye bibo, mesela kurd û yewaneya cografya Tirkiya zî yena ro-jev. Seba ke îstiqrar û aşî bibo, çareserîya me-sela kurdan û bêçek kerdişê PKK yeno rojev. Qandê ena rê zî Tirkiya, Hikumeta Herêma Kurdistanî û DYA bi pêwa xebityenê. Mam Cel-lal demecêk xo de vano: "seba çareserîya ena mesela komîteyêk ameya viraştiş ke Îraq, Tirki-ya û DYA pêwa tede ca gênê." Gerek kê mese-la bêçek kerdişê PKK, medya tirkî de munaqe-şey enî roj û aşamnê peyinan ena çarçova de bi-vînê.

Çîdê ke medya tirkande yenê muneqaşeker-diş û demecê nezalal û tîmîyanekê ke hetê me-sûlandê dewlet ra yenê vilakerdiş ra wina fahm beno ke, bi îhtimalêko pozîtîf, mimkuno ke se-ba heqê kulturî qorî gamî bêrê vistiş. Heze ke ma cor de dîyar kerd, seba kemîkerdişê tesîr û giraneya dewletandê teberî, normal bîyayişê tê-kilîyanê Tirkiye û Başûrê Kurdistanî, hewceyo

Tirkiya nasnameya kulturî ya kurdanê Bakurî qebûl biko, qorî heq û hiquqê ênan ê kulturî bîsinasno. Pêserbîyayîşê Konferansî zî bi giraney ena mesela ra girêdaye yo. Coka demecê DYA û Mam Celalî, munaqesey medya Tirkiya bi giraney bêçek kerdişê PKK sero yê. Talebê ke PKK ana ziwan, Tirkiya ay talebana ra aciz niya û şêna bîyara ca. Her çiqas Ocalan xo dirne-no vano, "eno konferans şêno bibo Lozana Kurdan" zî, labelê Tirkiya bawer nêkena ke talebê milleta kurdî, çarçova waztiş û talebanê PKK de bimanê. Qandê ke eno rîsk berteraf bibo, Tirkiya wazena kurdanê Başûrî û Amerîka zî biko teraf. Eno semed ra ez bawer nêkena ke Tirkiya derheqê çareseriya mesela kurdan de samîmî bo, wayîrê yew proje û polîtîka çareserî bo. Eger dewleta tirkan Bakurê Kurdistanî de sebaba çareserîya mesela kurdan samîmî bo û biwazo mesela kurdan çareser biko, hewceyo ke bê şert û merc qorî gamî bêrê vistiş û qorî gûrey bêrê kerdiş:

1- Hewceyo ke bê ters, guman û pêşqebûlan mesela kurdan bêro qalîkerdiş, fahm û felsefey viraşttox û virazyayîşê Cumhuriyetî û ezberê fermî yê dewlete û roşinbîranê ênan bedilyo.

2- Hewceyo mesûlê dewleta Tirkiya seba înkâr, zulm û neheqeya 87 serran kurdan ra ûzîrê xo biwazê.

3- Bê şert û merc, seba girewttoxandê sîyasî û çekdaranê PKK efûyeka sîyasî bêro îlankerdiş.

4- Gerek sîstemê cergewaney(qurucîteye) bêre wedarnayîş, bi hawayêko maxduryeteya ênan zî bêro telafîkerdiş.

5- Namey ca û wareyan; şehar, qezey, dewî, koy û caûcaragê ke namey ênan kerdî tirkî gerek rayna açarnê kurdî.

6- Gerek unîversîteyanê bajarandê Kurdistanî de qismê Ziwan û Edebîyatê Kurdî bêro sazkeriş, ne ke unîversîteyanê Anqera û Îstebol de.

7- Seba ke mûfredatê perwerdeyî ya tirkan esasandê nijadperestey sero ameyo hedirnayîş, gerek mûfredat fahmê nijadperesteya ra bêro abirnayîş.

8- Gerek perwerdeyîya bi ziwanê kurdî, destbidekerdiş ra hetanî unîversîte bêro qebûlkerdiş.

9- Gerek ziwanê kurdî zey ziwanê fermî yê didin bêro qebûlkerdiş û herêma Kurdistanî de zî bibo ziwanê fermî.

10- Senî ke wextê Dewleta Osmanîyan de cografya kurdan bi namey Kurdistanî ameybî sinasnayîş û qebûlkerdiş, gerek eyro zî bi qanunî ena cografya bi namedê Kurdistanî bêro qebûlkerdiş.

11- Qandê temsîlkerdişê îradey sîyasî yê kurdan, gerek Meclîsê Herêma Kurdistanî bêro vejênayîj û derheqê herêma Kurdistanî de wayîrê îradey qanun viraştîş bo.

12- Gerek memur û mesûlê herêma Kurdistanî Kurd bibê û baş bi kurdî bizanê.

13- Gerek endamê parlamentoya herêmî û mesûlê dereca yewin, bi hawayêk demokratîk bêrê wezîfî ser û bi hawayêk demokratîk dest wezîfî ra veradê.

14- Gerek ala kurdan, sey sembolê temsîlî yê milleta kurdan bêro qebûlkerdiş.

15- Sinasnayîşê heq û hiquqê mileta kurdan, sinasnayîşê heq û hiquqê esasî yê azadî û demokratîk ê Kurdîstanijan o. Ena çarçove de, hewceyo parlamentoyê herêmî yê Kurdistanî heq û hiquqê kulturî û bawerî yê miletanê Kurdistanî qebûl bikero û paştî bido ênan.

Yekîti, neteweyî û desthilatdarî!

*“Hevgirtin û yekîtiya me hebûna eger
Û em hemî li pey hev biçûna eger*

*Rom û Ereb û Ecem bi tamamî
Hemûyan dê ji me re bikira xulamî*

*Me dê bi tevayî pêk bianîna dîn û dewlet
Me dê bi dest bixistana zanîn û hîkmet*

*Hingê dê ji hev bihatana kifşkirin peyv û gotin
Mirovên gîhiştî û hêgin jî, dê bihatana bijartin.”
(Ehmedê Xanî)*

*“Ya reb tu firsende nedî Kurda û bila li derekî nebin Sultan
Bila çarix lingê wan biçidine û tu carekî iflah nebin.
Bi lêdanan bistinin nanê ji destan, bila hîç zikê wana têr nebe.
Ji wê kanîyê bila gawir têra xwe vexwe, bes bila nebe nesîbê Kurda!”
(Yavuz Sultan Selim)*

Ehmed ONAL

Li me çî kirin!

Li jor du nêrîn di derheqa Kurdan de rêz bûne. Yek ya Kurdperwerê qedîm Ehmedê Xanî ye, yek jî ya padişahê Dewleta Osmanî û Kurdkujê dirinde Yavuz Sultan Selîm e. Ev nakokîya ku em îro dijîn jî di qirna 16yî de serf bûye û îro digîhîne ber çavên me.

Dema ku em qala Kurd û Kurdîstanê dikin, parçebûna welateki bi pênc parçeyan tê bîra

mirovî û bi jenosîdeke domdirêj û bi plan û siyaseteke tund ji holê rakirina neteweyekê tê ber çavan.

Kiryarên Tirk, Ereb, Ecem, Îngiliz, Fransî û Rusan têne bîra mirovî. Neteweyeke ku yekîtiya xwe pêk neanîye û “proyeyên civatî” li ser û dijî me pêk anîn, tê bîra mirovî.

Kurd etnîsiteyekî qedim e, bi helwêst û berxwedana xwe derketîye qada netewebûnê, bes azad û rizgar nebûye. Pirsra “Gelo çîma?” di

serê mirov de diafire!

Kurdistan xwedî erdnîgareke wisa ye ku tê de çar iqlîm bi hev re dijî û di nava heremên cîhanî yê ewil şaristanî de cihê xwe girtiye. Lê îro çima ew qasî feqîr e ji alîyê civakî, aborî û xwe idarekirine ve? Bangnîşana "Ecêb!" tîne ber çavan!

Welatekî li ser av û neftê ye û hewzayeke balkêş e. Çawa ku mirov jibo rojê bibêje 'roj geleki germ e' nabe pesin, dema ku mirov jibo Kurdistanê jî bibêje; 'di cîhanê de welatekî weke Kurdistanê evqas dewlemend be nîn e!' nabe mubalaxa. Lê ev niştecihên vî welatî her bi zad û nanî hatine terbiyekirin û hîn jî dixwazin terbiye bikin!

Kurdistan welatekî wisa ye ku elementên bin erd û ser erd dewlemend in, enerjîyeke balkêş diafire, komir, krom, hesin û hwd. elementên cur be cûr jî jê dertê. Ji alîyê çandîni ve xwedî erdekî fire axpîn, çîya, daristan, avîn û deşt e. Lê Kurd û niştecihên wî welatî bi piranî hîn di malên xwe de di zivistanan de bi hêsanî têr û tijî germ nebûne.

Gelo çima Kurdistan ewqas dewlemend e, lê Kurd jî neteweyeke ewqas şûnvehiştî, xizan û jar e?

Kurdistan welatekî mêvanperwer e, merd û xanedan e. Bi vê xanedanî û merdîya xwe gelek caran jî êlan re deriyê xwe vekirîye. Bes ewil mêvan rabûne dest danîne ser mal, milk, welat û neteweya xwedîyê malê û jê xesp kirine, ango dizîne.

Piranîya civata Kurdistanê berî her gelî bûye xwedi ax, pez û dewar, bûye gundî, şivan û rênçber. Kurd jî demekî dirêj ve niştecih bûne û paşê jî pêşve neçûne. Bes niha jî piranîya wî gelî bê îş û bê kar, bi derd û bela ye. Ji alîyê bazirganî û şaristanîyê ve jî zêde pêş neketine! Lewre nezanîne ku wê xizanî, nezanî û hesûdî di nav wan de peyda bûne. Ji ber vê jî nekarîne ku wan xirabîyan bi aqilane ji xwe dûr bixine.

Kurd neteweyeke bi reaksiyon û şervan e. Bi vê reaksiyona xwe hebûna xwe domandîye û şervanîya xwe ispat kirîye. Lê bi wan berxwedanên parçeparçeyî nekarîye ku azadî û rizgarîya xwe bi dest xine! Lewre ger reaksiyon bi plan û sîyaseta desthilatdarîyê ve nekemile, na-

gihîje qada azadî û rizgarîyê!

Kurd ji bo desthilatdarîya xwe lawaz in. Lewre nezanî û xizanî di qirna 19 û 20an de ev netewe li ber destê gelek dewletên împaratorî, emperyal û stratejîst kiribû destik û kart.

Osmanî, Safewî, Rus, Amerika, Almanya, Îngîlistan, Sovyet, Çîn û hwd... Û paşê jî dewletên wek Tirk, Ereb û Ecem ku Kurdistan dagirkiribûn, ev dewletên dagirker li gor dagirkerî û berjewendîya xwe destek didane hev û neyarên Kurdistanê. Dema ku li ser Rojhilata Na-

Welatekî li ser av û neftê ye û hewzayeke balkêş e. Çawa ku mirov jibo rojê bibêje 'roj geleki germ e' nabe pesin, dema ku mirov jibo Kurdistanê jî bibêje; 'di cîhanê de welatekî weke Kurdistanê evqas dewlemend be nîn e!' nabe mubalaxa.

vin komcivînek li dar bixistana, Kurd anîne ber xwe û hewcedarî bi kritikirina Kurd û Kurdistanê dîtîne û kirine jî. Lê di van şîroveyan de yek ji wan jî li ser maf, hebûn û rewşa Kurdan û mafên wan ên rewa ranewestîya ye. Lê gelek li ser proje û berjewendîyên xwe yê pêşerojê, sîyaset û stratejîya xwe ku danîn e, Kurd jî bi bîr anîne. Wan, vê neteweya qedîm, şervan, xwedî enerjî, potansiyel û erdekî mezin ê çîyayî û deşt e, dê çawa ji bo projeyên xwe yê dûr û dirêj weke malzeme bi kar bînin, guftûgo kirine! Ango şîrove ji bo neyarîya Kurdan kirine, ne ji bo dostanî û şaristanîya Kurdan. Kurdan jî nekarîye ku yekîtiya xwe çêbikin û wan planên li dij Kurdewarîyê faşil derxinin!

Lê Kurd bi qîr û qar, bi dijwarî û xem jîyane. Ji bo hebûna xwe bi awayekî bê hempa şer kirine û têkoşîne. Lê weke civakî, bi gelemperî nebûne xwedî proje û planên şîrik ê desthilatdarîyê û nekarîne hikumdarî sîyasetê bibin û her tim ji nezanî û bêyekîtiya xwe, bi ser neketine û têkçûne.

Kurdistana me di bin êrişa Ereb û misilmanan de, di bin êrişa împaratoriya Roma reş de maye. Kurdistan di nav şerê Osmanî û Safewîyan de bûye herêma şer û li ber lingên van dewletan parçe bûye. Di civînên ku li ser Kurdan ha-

tine kirin de, Kurd bi xwe jî, ji problema xwe hatine dûr xistin. Nehîştine ku Kurd bibin xwedî dengê xwe. Neyarên Kurdan nehîştine ku Kurd li ser problemên xwe, li ser axa xwe, li ser desthilatdariya xwe, li ser aborî û aramîya xwe, li ser çand û tarîxa xwe, li ser wêje û hebûna xwe, li ser rewş û paşeroja xwe ramandar bin. Nehîştine ku Kurd daxwaz û pewistiyên xwe binin zimên. Nexwestine ku Kurd bibin kom û komel. Nexwestine ku Kurd bibin yek enî. Neyarên Kurdan nexwestine ku Kurd çavên xwe li xwe vekin, xwe û cîhana ku tê de dijîn bibînin. Kurd her ji xwe bîyanî bûne, xwe baş nas nekirine.

Di bin van êrişan de aborî, civakî, aramî û yekîtiya Kurdan qels bûye. Hebûna Kurdan hatiyê dizîn û ew bêdesthilatdarî mane. Bi kurtasî hemû nasname û kesayetiya Kurdan tewş kirine û heta dikarim bibêjîm winda kirine. Bi siyaseteke tund di ber çavê cîhaneke dûr û bêetîk de xwestin ku Kurdan bê welat, bê nasname, bê aborî, bê statu, bê yekîti, bê aramî, bê ziman, bê dost, bê vîn, bê helwêst, bê mal, bê berjewendî bihêlin û ji nava koma neteweyan, ji nava koma mirovatîyê biavêjin. Ji ber vê, neyarên Kurdan bi her sîyaset û şeweyî li dijî Kurda jenosîdeke domdar pêkanîne û hîn jî didomînin.

Kurd ku bê proje û bê helwêst hatine hiştin, karê dijminên Kurdan hêsan bûye. Gelên otokton û netewa Kurd ji bo nîjada Tirk, Erebb û Ecem hatine qurbanîkirin û hîn jî tînan qurbanîkirin. Felaketên nemayî yênan wek jenosîd anîne serê wan. Ermen, Rum û gelek gelên niştecihên Anatolyayê, Mezopotamyayê, Trakyayê ne, dane ber xwe û bi her şeweya hovane, nijadperest û faşizane hatine koçkirin û qirkirin. Gelekî homojen ji van gelên ku di nav dewleta Osmanî de hebûna xwe didomandin, çêkirin. Wan "Tirkên çilgin" ango "Tirkên dirinde" deranîn holê. Ev Tirkên dirinde bi eslê xwe ji Tirkên xwezayî û esilzade jî nebûn û koçber bûn. Ev bi xwe ji niştecihên derveyî "Misaki Milli" hatîbûn û bi vê koçberîya xwe û ne Tirkbûna xwe kadro kom kirin, dewletek çêkirin, bi dizî-xinizî "aboriya Tirk" civandin, dest dan ser çanda niştecihên Anatolyayê, Mezopotamyayê û Trakyayê û tevî xerxa islamîyê ji xwe re kirin çand û derxistin qada "Çanda Tirk" û ev binemayîyên

Osmanî bi vê çandê civandin hev. Wan kesên ku ev qebûl nekirin jî bi sîyaseteke hovane ji cîh û warên wan diavêtin û didan ser rêya qirkirin û koçkirinê. Axa wan, welatê wan, çand û serweta wan ji wan xesp dikirin û dikirin milkê neteweya Tirk. Li ser esasê vê sîyaseta "Tirkên dirinde" ango "Çilgin Türkler" an ev neteweya Tirk hate damezrandin. Yekîtiya me, aborîya me, welatê me, vîna me, desthilatdariya me û her weha hebûna me li ser vê esasê, bi zor ji me stendin. Nûka jî divê em jî bi proje û zanayî, bi yekîti û komelgerî wan mafên ku ked û qîmeta me ne û ji destên me hatine girtin, şûnve bi dest xînin. Ez ji vê bonê hebûn û sîyaseta TEVKURDê girîng dibînim!

Gelo me çi kir?

Me her tim 'bêdera xwe li cîh hişt ya êl û alemê baha da!' û nezaniya xwe domand. Me dem, bîr û boçûna xwe nedît. Me weke netewe helwêst nestand. Em bûn pêlîstika hesûdî û parçebûna xwe ya eşîrî. Ji ber vê jî îro neteweya Kurd nufûsa xwe 35-40 milyon e, lê mixabin bi fermî bê dewlet, bê welat û bê nasname ye û di nav hebûn û tunebûyîyê de digevize. Gelê Kurd ev rewş tu car qebûl nekir. Ev rast e! Lê azad û rizgar jî nebû! Çima?

Em carek wek Babanîyan rabûn, lê Behdinîyan, Botanîyan, Serhedîyan, Koçgîrîyan, Dêrsimîyan hewil nedan û nehatin hewarê.

Em carek wek Barzanîyan, rabûn, lê Babanîyan, Botanîyan, Serhedîyan, Koçgîrîyan, Dêrsimîyan hewil nedan û nehatin hewarê.

Em carek wek Neqşîbendîyên Kurd rabûn, lê Qadirîyên Kurd, Êzîdiyên Kurd, Elewîyên Kurd, Şebekîyên Kurd, Fileyên Kurd, Yahudîyên Kurd, hewil nedan û nehatin hewarê.

Em carek wek Elewîyên Kurd rabûn li Koçgîrî û Dêrsimê, lê Qadirîyên Kurd, Êzîdiyên Kurd, Kakayîyên Kurd, Şebekîyên Kurd, Fileyên Kurd, Yahudîyên Kurd, Misilmanên Kurd hewil nedan û nehatin hewarê.

Em carek wek grup an jî partîyek bi pêş ketin yênan din xwe şûnve ragirtin û sucdar kirin. An jî yênan ku şûnve mabûn bi hestekî pozibilindî xwe kir dewsa netewe û cihê xwe nezani, hêza gel parçe bû.

Kurd rabûn li Darahênê û Paloyê, lê Barzanîyan, Babanîyan, Botanîyan, Serhedîyan, Koçgîrîyan, Dêrsimîyan hewil nedan û nehatin hewarê.

Di dema nêzik de jî, di dema raperîna Kurdistanê başûr a 1991an de ku Kurd rabûn, lê hêza bi komel û mezin a bakurîyan destekeke balkêş neda Başurîyan. Ne li ser hesabê felata neteweya Kurd, lê li ser hesabê xwe helwêst stendin. Gelek caran jî dijminatîya başurîyan hate kirin.

Paş şerê çekdarî yê PKKê li ser hinek sedeman PDK û YNK êriş birin ser PKKê û şerê birakujî gelek zîyanên giran da bizava Kurd, gelek partizan û peşmergeyên Kurd dest ji jîyana xwe dan.

Di komkujîya Halepçeyê de 5.000 kes bi bombebaranê di bihnekî de jîyana xwe ji dest da. Ji wê rojê heta roja îroyîn gelo çendîn peşmerge, gerilla an jî Kurdperwer ku di hêzên curbicur de cih girtibûn bi sedema şerê navxweyî jîyana xwe ji dest dane?

Tenê di şerê payîza 1992an de ji PKK û ji hêzên Bereya Kurdistanê 3.000 kesên çekdar ên azadîxwaz qurbanî bûn.

Ji sala 1994an ta heta 1998an di şerê navbera YNK û PDKyê de 4.500 Kurdên çekdar jîyana xwe ji dest dan.

Şerê di navbera Komela û grubên PDK-Îranê, Partîya Kominist û YNKê, YNK û PDK-Îranê û grubên Îslamî de bi hezaran mirovên demokrat, Kurdperwer û azadîxwaz hatin kuştin.

Ev tê wê wateyê ku Kurdan ji Helepçeya şehid jî bi esasî dersek dernexistiye.

Kurdan ji komkujîya Gelîyê Zilan ku 47-50 hezar kes hatibû kuştin jî ders nestandibû.

Kurdan ji komkujîya Darahênê, Palo û hwd. di şerê 1925an de ku 40-50 hezar kes hatibûn kuştin jî ders jê nestandibû.

Kurdan ji komkujîya Koçgîrî û Dêrsimê, di şerê 1926-1938an de ku derdora 70 hezar kes hatibûn kuştin ders nestandibû.

Kurdan ji komkujîya Enfala Başurê Kurdîs-

tanê ku ji sala 1983-1991an de 182 hezar kes hatibû kuştin jî ders nestandibû.

Kurdistanîyên rojhilatê jî tu dersek ji şerê Mehabadê nestandibû, lewre Komara Mehabadê ya emirkûrt bi sedema ku weke enîyekî helwêst negirtin û ji bo mafê xwe û berjewendîya Kurdistanê yekîtîyeke dilêr nedomandin û wisa jî dewleta Eceman fesal bi dest xist û komar têkber. Paş wê jî Kurdistanîyên rojavayî ji wê çewtiya xwe ders hilnegirtin. Weke ku şerê di navbera PDK-Îranê, Komele û YNK û PDK-Îraqê û PKKê pêk dihate zîyanên gelekî giran didan hev. Bi hezaran Kurdperwer di wan şeranan de jîyana xwe ji dest dabû. Niha jî ez di wê

bawerîyê de me ku ders jî wan serpêhatîyan nehatine derxistin.

Li Kurdistanê bakur jî di wan şerên ku li navbera komele, hizb, parti, gruban de pêk hatibû de gelek kesên kadro û şervan jîyana xwe ji dest da. Di nav hêza bakur de gelek kadro û şervan jî hesûdî, gundîtî û zikreşîya

xwe gelek zirar dan bizava Kurd. Lê Kurdên bakur 25 sal in tédikoşin û 40-50 hezar Kurd hatin qetilkirin û jîyana xwe ji dest dan. Lê ez bawer nakim ku Kurd ji vê serpêhatîyê jî dersên hurgilî standibin.

200 sal in ne "28" û "29" (Ev hêjmarên '28', '29' çewt in, da ku ji bo bizava Kurd pejoralnizm-kriminal nişan bidin Suleyman Demirel gotibû. Me kurda jî ev çewtîya bi kar anî.) caran, lê bi berdewamî dewletên ku Kurdistanê dagirtine Kurdan qir dikin. Lê li gel vê qirkirinê, Kurd bi xwe jî xwe qir dikin. Dîsan jî bê rawestan netewa Kurd ji bo rizgarî û hebûna xwe tédikoşe. Lê xwîna ku jê çû ye, ev bê hêz û lewaz hiştîye, neteweya Kurd ji ber wê jî negîhîştîye felata xwe.

Netewa Kurd dema ku di nava xwe de enîyek saz neke, nikare bibe hêzeke berfireh û zexm. 'Daku li ser sifreyê têr bixwe, divê di çandîniye de kar û hesabê xwe baş bike!' Divê yekîtîya xwe ya neteweyî weke enî cîh bi cîh bike!

Kurdên bakur 25 sal in tédikoşin û 40-50 hezar Kurd hatin qetilkirin û jîyana xwe ji dest dan. Lê ez bawer nakim ku Kurd ji vê serpêhatîyê jî dersên hurgilî standibin.

Divê em çi bikin?

Ji ber ku em netewe ne, divê em helwêsteke yekgirtî ji bo neteweya xwe bistînin. Li ser sîyaseteke hevgirtî, plural, hemû cudahîyên xwe biparêzin bi şêweyê demokratî û bi tehemmula xwe ya şaristanî, daxwazîyên xwe yên li ser nixrên neteweyî yekane bigrin pêş û hewl bidin. Jî bo wê jî divê em netewetîyê baş fêm bikin û di mêjûyê xwe de bikemilînin.

Nirxên netewebûnê çi ne?

Di derheqa netewebûnê de gelek lêkolîn, civîn û konferans hatine kirin. Lê ji bo Kurdan, bi gelemperî em dikarin netewebûnê çawa tarîf bikin? Ez ramanên xwe di çend xalan de rabîgîhînim we:

Netewe, projeya peşveçûnê ya modern e, ku li ser şopa sîyaseta hesreta civateke desthilatdarîya xwe ye!

Netewe, newekhevîya çînayetîyê çi dibe bila bibe, ew mirov in ku zimanekî hevpar bi kar tînin û desthilatdarîya neteweya xwe û hevaltîyê xurt û berfireh hêvî dikin.

Netewe, di giringîya civatekî ku edî ji olê bêtir, berê xwe daye kesayetiya xwe ya çandî û bi piranî di bazarê de weke etnîsîte hesreta desthilatdarîya xwe bikîşîne û li ser vê helwêstê vîna xwe bi dest xwe bixîne, da ku mafê xwe yê çareserkirinê di dewletbûnê de bibîne bes dikare bibe cemaateke netewe.

Netewe, ji destpêka aborîya kapitalist, tenggeaborîya feodalî li ser xwe diçirîne û zimanê serdest qels dike, yê heremî û welatî bi pêş dikeve û standardize dibe. Wekî ku Li Ewropayê di qirna 15-16yan de serdestîya latinî qels bû, zimanê heremî û welatan pêşve ket û herî zêdetîrîn bikaranîn û gihiştin zimanekî taybet, yê neteweyî û standart..

Netewe, desthilatî û qudsîyeta qral, xanedan û şexsan her çiqas dakeve ango ji holê rabibe, bixwe digihîje û taybetmendîyên xwe yê civatî derdixîne holê.

Netewe, ji kîtêb, rojname û bi gelemperî medyayê ve çiqas berfireh be, helwêsteke hevpar, zimanekî yekgirtî, çand û civateke modern û xwedî armanc derdixîne holê, ku ev helwêst çiqas di nav gel de belav bibe, ev qasî jî xwe di-

gîhîne qada anonim. Ev weşan û medya helwêsteke hevdemî di nava etnisîteyê de bi kar tîne û wê digîhîne qada netewebûnê. Bi nivîs û xwendina wêjeyê bi taybetî bi xwendina romanê ziman berz dibe. Reform û ronensans bi xwendinê û bi pêkanîna medyayê xwe berz û bala dike.

Bizavên netewî, her çiqas ne demokratîk bin jî gel dikişînin nava sîyasetê, helwesteke xwe ya gelerî jî pêk tînin û wan demokratize dikin. Ji ber wê jî bixwazin an nexwazin demokrasîyê jî li pey xwe ve bi kar tînin. Li vir ya giring ev e ku entellektuel û rewşenbîr hesreta wê çîna navendî ber bi kîjan alîyê ve dikişînin û kanalize dikin. Etnîsîte li vir hêdî hêdî, bi plan û zanyarî ber bi encamên desthilatdarîyê ve ku bibe, dibe netewe!

Her gelek, çawa ku xwedî zimanekî taybet e, her weha xwedî taybetmendîya xwe ya terbiye û etîka xwe ye jî.

Divê ji bona ku etnîsîteyek bibe netewe, hewldana xwe bi plan û sîyaseteke nû ve damezrîne û bi hesreta desthilatdarîya xwe hewl bide. Ev jî ne bes e! Divê ji bo wan planên xwe yên netewperwerî bi çalak be jî!

Ku neteweperwerî ku bi pêş bikeve, cîhê dibistan, zanîngeh û perwerdeyîya li ser ziman, çand û erka xwe roleke mezin dibe.

Netewe, divê bi şîrîkatî li bazar, ziman, edebîyat, sermîyan û wêjeya xwe xwedî derkeve. Lewre netewe bê çîna burjuvazî jî nabe. Ji bo cara pêşîn çîna burjuwa çepera feodalî ya di navbera gel de çirandîye an jî ji holê rakirîye. Divê her çîn û afdiyet ango nasname xwe di nava têkoşîna neteweyî de mafdar û têkoşer bibîne! Ku wiha nebe, netewe parçe dibe.

Netewe divê bi erdnîgarî, ziman, çand, aborî, tarîx, helwêst û hesreta desthilatdarîyê ku ji bo xwe bi xwe idare bike û dewletbûna xwe tanzîm bike. Ku wisa nebe ew ciwat nabe netewe. Ji ber wê jî etnîsîteyên ku dewletbûnê nexwazin, nikarin bibin netewe. Kurd du sed sal e ji bo ku bibin xwedî dewlet têdikoşin. Ev jî tê wê wateyê ku Kurdan şopa xwe ya netewebûnê ispat kirîye, lê temam nekirîye!

Li gel van tarifên ku me ji bo netewebûnê danîn, li gor nasyonalizasyona nijadperesti jahr e.

Lê helwêst ne ew e ku her kesek xwe berdêlê cihanê bibine. Em tenê maf, wekhevî û dadê xwe dixwazin. Dixwazin ku wekî her neteweyeke azad a cihanê rizgar bibin û serbixwe bi-jîn! Bes bibin desthilatdarê xwe û welatê xwe, lê nebin desthilatdarê welat, ax û etnisîte an jî neteweyeke din. Ji ber wê neteweperwerîya ji bo azadî û rîzgarîyê mafekî rewa ye. Lê netewetîya ji bo dagirkerî, desthilatdarîya li ser etnisîte, netewe, ax, ango welatekî dîtir nijadperestî ye û dijminatîya mafê rewa ye.

Heta netewa Rus di dema Qeyser û Sovyetê de jî desthilatdarî li neteweyên der dor kiriye û qeydeyê wekhevîyê bînpê kirî ye, zimanê Rusî bi avayekî li neteweyên federe barkirîye. Hiç şik tune ye ku divê em wek netewa Kurd zimanê Kurdî li dij tu neteweyekê an zimanekî tund,

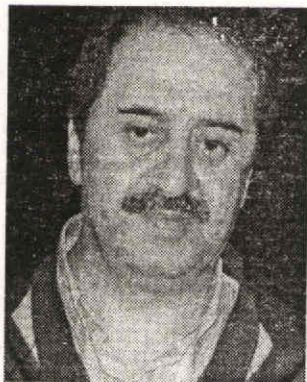
pîj û dij nekin û em nakin jî.

Em bi dilsozî wekhevî, desthilatdarî û serxwebûna xwe dixwazin. Ji bo wê jî ne li ser nîrxên idolojîk, lê li ser şert û mercên sîyaseta neteweyî yekîtiyê divên û yekîtiya hemû nasname, bawerî, ol, partî û ideolojîyan ji bo axa Kurdistanê û neteweya Kurd bi xwe pêk bînin.

Divê em neteweya bindest û jar û neteweya serdest û kolonyalîst ku jenosîdê pêk tîne ji hev cuda bikin û wan ji hev cuda bibînin! Ji bo ku azadî û serxwebûna welatê xwe pêk bînin, divê em li Kurdistanê xwe bîbin dewleteke demokratik û sosyal.

Îro êdî herkes dîbêje; "Kurd hene!" Ev ji bo me merhaleyek e. Lê her kes nabêje Kurd netewe ye û Kurdistan welat e! Di vir de helwêsta rast, dibe kilîta rastî û çareserîyê!

Şer û siyaset

Lokman POLAT

Sedemên Têkçûna serhildanên kurdan

A- Sedemên derve

Di têkçûna temamê serhildanên kurdan de du sedemên bingehîn hene. Yek jê: sedemên derve, ya din jî sedemên hundirîn e. Sedemên derve girêdayê konjuktura dinyayê û ji derveyê îradeya kurdan pêk hatin. Siyaseta dewletên dinê li ser berjewendiyên wan dewletan hatibû pêkanîn. Di tu serhildaneke kurdan de tu dewletek alîkariya kurdan nekir. Dewletan alîkariya dewletên ku Kurdistanê dagir kiribûn, kirin.

Dewletên Emperyalîst yê rojavayê Ewropa`yê piştgiyariya dewletên dagirker kirin. Dewletên dagirker yê ku her kê jî xwe re perçeyê Kurdistanê xistin bindestê xwe, bi alîkariya wan hinek serhildanên kurdan têk birin. Yê ku serhildana Şêx Mehmûdê Berzencî têk birin Îngilîz bûn. Komara Mehabatê bi piştgiyariya Îngilîz û bêbextiya Sovyetê têk çû. Di serhildana Koçgîrê û paşê jî serhildana Şêx Seîdê nemir de hem Sovyetê û hem Îngilîz piştgiyariya dewleta Ke-

malîst kirin û van herdu serhildanan di nav berma xwînê de xeniqandin. Îngilîz bi M. Kemal re alîkarî kirin. Ji ber vê alîkariyê û ji bo têkiliyên dostane yê di navbera M. Kemal û Îngilîz, wê demê hinekan jî bo M. Kemal digotin "Îngilîz Kemal". Serokê Sovyetê Lenîn wek alîkarî çek û zêr da Kemalîstan. Fransîzan xeta trêne jî artêşa dewleta Kemalîst re vekirin û leşkerên dagirkerên tirk di vir de hatin, xwe gihastin Amedê. Di şerê dawîn de -ku ev şer 25 sal hate domandin û hêj dawî nebûye - Nato û Amerîka`yê piştgiyariya dewleta tirk kirin.

Di têkçûna serhildanên kurdan de, di gel sedemên derve, sedemên hundirîn hene ku mijara vê nivîsê nirxandina sedemên hundirîn e. Min di gelek pirtûk û nivîsên ku li ser serhildanên kurdan hatine nivîsîn de xwendiyê, ew sedemên têkçûnê tenê bi sedemên derve ve girê didin. Bi min sedemên derve û yê hundir hevûdu temam kirin û ev herdu sedem bûn sedemên bingehîn yê têkçûna serhildanan.

B - Sedemên hundirin

Gotineke pêşyan heye, dibêjin "Kurmê darê ji darê nebe, dar narize." Kurdan xirabî ji nav xwe dîtine. (Dema mirov hem ji derve û hem ji hundir xirabî bibîne, dê têk biçe.) Di gel ku dewletên dinê û yên dagirker bi kurdan xirabî kirine, herweha kurdan bi kurdan xirabî kirine. Di cihê de bêbextî û dijberiya dewletên dinê û di cihê din de xiyaneta hundirî malik li kurdan sewitand û loma jî kurd man bîndest û nebûn xwedî dewlet.

Ji roja ku komara Tirkiyê a nîjadperest li ser înkarkirina hebûna kurdan hat damezrandin heta îro hemû serhildanên kurdan di gel sedemên derve, ji ber sedemên xiyaneta hundirî têk çûn. Di esasê xwe de heger dewletên dinê alîkariya dagirkeran nekirana û xiyaneta hundirîn pêk nehatana dagirker di hêla leşkerî de, bi şer sernediketin. Dagirker bi şer nikaribûn kurdan, lê bi fenûfutan bi alîkariya kesên xwe firoş û piştgiriya dewletên dinê kurdan di şer de têk birin. Di hêla şer, mêranî û mêrxasiyê de leşkerên tirk nikaribûn zora çekdarên kurdan bibin. Mustafa Barzanî di salên heftêyî de ji Amerîkiyan re gotibû "Heger hûn bi şêweyêke rasteqînî piştgiriya me bikin, em ê biçin di Bexdadê de derkevin." Di têkçûna Saddamê dîktator de rastiya van gotinên Mustafa Barzanî derket holê. Di dema şerê 1975an de heger Sovyetê piştgiriya Saddam nekirana û Amerîka yê jî bi kurdan re bêbextî nekirana û heger gelek ceşan alîkariya hikumeta Baas nekirana, şerê 1975an têk nedichû. Di wê demê de Mustafa Barzanî hem bi hêzên dewleta Îraqê re û hem jî bi eşîrên xaîn û ceşan re şer dikir.

Di serhildanên Kurdistana bakur de, ji leşkerên tirkan pirtir, ceşên kurd -parêzgerên gundan û kesên ku bûn îtîrafker- bi serhildêrên çekdar re şer kirin. Yanî kurdan bi kurdan re şer kir. Kurd li dijê kurd bû.

Di serhildana Şêx Seîdê nemir de, leşkerên tirk nikaribûn bi mucahîdên çekdarên artêşa Şêx Seîd re şer bikin, ew nikaribûn bi serhildêrên kurd re biçin serî. Gelek navçe, gund û çiyayên Kurdistana bakur di destê çekdarên Şêx Seîd de bûn. Ordiya tirk ketibû bajaran û newê-

rabûn ji bajaran derkevin. Lê, dema ku dewleta dagirker a tirk ji Îngilîz û Fransîyan piştgirî girt, rîya trêne a binxetê ji wan re hate vekirin û ji kurdên xaîn hêzên çekdar pêk anîn -ku ji wan re wê demê "Çetê Hukmatê" digotin-, û dema wan çeteyên hukmatê li dijê çekdarên Şêx Seîd şer kirin, ketin pêşiya leşkerên tirk re û dirban bi wan nîşan dan, xwe ji wan re kirin sîper, ji tirkan re bûn mortal û li dijê serhildêrên kurd seriya şer kişandin, wê demê leşkerên tirk bi xêra wan kurdên ceş bi serketin.

Ji roja ku komara Tirkiyê a nîjadperest li ser înkarkirina hebûna kurdan hat damezrandin heta îro hemû serhildanên kurdan di gel sedemên derve, ji ber sedemên xiyaneta hundirî têk çûn. Di esasê xwe de heger dewletên dinê alîkariya dagirkeran nekirana û xiyaneta hundirîn pêk nehatana dagirker di hêla leşkerî de, bi şer sernediketin

Di serhildanên din ên kurdan de jî, gelek eşîr bûn alîgirên hukmata dagirker a tirk û li hemberê welatparêzên kurd şer kirin. Di şerê 25 salan de jî, korîciyan - cerdewanan- gerîla û gerîla jî cerdewanan kuştin. Bîst generalên tirkan yên sereke bi hêzeke giran ve seferber bûn, lê dîsa jî nikaribûn bi şer zora çekdarên kurd bibin. Di vê şerê 25 salan de heger 30 hezar kes hatin kuştin ji wan 25 hezar kurd bûn. Piraniya wan kurdan jî bi destê kurdan hatin kuştin. Bi plan û rêbazî, bi fen û fûtên dewleta dagirker, kurd bi destê kurd hatin kuştin.

Di serhildanên Kurdistana başur û rojhilat de jî, ji leşkerên faris û ereban bêtir cahşên kurd li dij serhildêrên welatparêz şer kirin. Di pêvajoya hemû serhildanên hersê perçeyên Kurdistanê de, kesên xaîn, ceş ku bi kirin û tevgerên xwe ji gelê xwe re xiyanet kirin û piştgiriya dewletên dagirker kirin, wan gelek zîrarên mezin dan doza netewî a kurdan. Heger xiyaneta Qasimê xaîn nebana Şêx Seîdê nemir li ser pira Evdirahman nedihat girtin. Yê ku rewşenbîrê jîr û zana, bawermendê doza netewa kurd, pêşewayê serhildêrên welatparêz Elîşêr kuşte, xaînekî kurd bû. Yê

ku lehengê kurd Yadîn Paşa kuşt dîsa kurdekî çeteyê hukmata tirk bû. Di dema şerê 25 salan de jî, bi sedan, bi hezaran xortên kurd, keçên ciwan bi destê cerdewanan -koy korucusu- hatin kuştin. Gerîlan jî bi sedan cerdewan kuşt in. Kurd bi destê kurd dihatin kuştin û ev jî rûn li ser nanê dagirkeran dikir.

C - Şer û Siyaset

Pêvajoya 75 salên têkoşîna kurdan, tecrube-ya 29 serhildanên kurdan da nîşandan ku; hinek kurd dema ji bo azadiya gel û rizgariya welat dest bi şer û serhildanê dikin, bi destê dewleta dagirker hinek kurdên din derdikevin pêşberê wan û kurd bi kurd re şer dike. Êdî şer dibe şerê kurdkujiyê. Bila lêkolînvan lêkolîn bikin, di hemû serhildanên kurdan de herî pir kurd -çi kurdên dij hukmatê û çi kurdên piştgirên hukmatê- hatine kuştin. Kurdên çekdar yê serhildêr herî pir ji alî cehş, çete û cerdewanan ve hatine kuştin.

Divê kurd ji vê tiştî ders derxin. Şerê çekdarî, şerê ku di çiyana de bê meşandin, şerê ku li ser axa Kurdistanê bê pêkanîn tu feydeyeke na-de kurdan, zîrarê dide kurdan. Ji xwe êdî dema şerê klasîk û gerîlatiya di çiyana de derbas bû.

Kurd li serê çiyana bi pêlavên qetandî, tî û birçî bi salan man, bawerî, vîn û berxwedaneke bê-hempa nîşan dan, li gor xwe roleke pêk anîn û êdî ew merhale temam bû. Êdî careke din bi eynê metodan dubarekirina wan tiştan nabe. Şêweya metoda şer û têkoşîna klasîk tu encameke baş dernaxe holê.

Bi min, êdî dema şer nîn e, dema siyasetê ye. Divê kurd fêrê siyasetê bibin û siyaset bikin. Dewleta dagirker a tirk ji şerkeriya kurdan aciz nîn e, ji siyasetbûna kurdan aciz e. Dewleta tirk di şer de nakeve tengasiyê. Bi sedan, bi hezaran leşkerên ordiya tirk li serê çiyana bîne kuştin jî -ku 5 hezar leşker hatin kuştin- qet xema dewletê nîn e. Dewlet di siyasetê de dikeve tengasiyê. Di hêla siyasî de li hemberê raya giştî û dewletên dinyayê şermezar dibe. Dewleta dagirker ji têkoşîna demokratîk ditirse. Divê kurd bi şêweyeke demokratîk micadela xwe geş bikin, bi nasnameya xwe têbikoşin.

Kurdên bakur bi şerê klasîk nikarin biserkevin. Lê, bi siyasetê dikarin gelek tişt bikin, zorê bidin dewletê, wê bixin tengasiyê. Dema kurd bi siyasetê -ne bi temamî be jî- hinek heq bi dest bixin, bi destxistina hinek heqan, rê li ber destxistina heqên din vedibin.

Parçebîyayîş û gamê neteweyî

Munzur ÇEM

Gamêda Kan e

Kongra Neteweyîye ya kî dezgehêde sey aye, seba kurdan persêda newiy e nîya. Yanê Kurdî raya virêne nîya ke nê meseleyî ser o qesey kenê, nanê hurê. Ez baş zanena, dormeyê 1983ine ra bigêrê hetanî 1990î, perse aktuel bîye. Bi taybetî kî PSK, o dem de ser o zaf vine-te, tayê partîyanê Kurdan de derg û dila qesey kerd û hewcedarîya dezgehêde neteweyî arde ra ziwan labelê no kar nêşî ser. Sey prensîbî, partîyan pêroyîne hewcedarîya gamêda winasîye (nîyanêne) qebul kerdêne labelê dore ke amêne pratîk, tayê astengan rayîr (rayer) bîrnêne. Nê astengan ra di hebê ke bingehî yê, nê bî:

1) Têkilîya partîyanê kurdan û dewletanê kolonyalîstan:

Sebebo ke Kurdîstan parçebîyaye bî, dustê dagirkeran de xoverdayîşê azadîye kî parçeparçe bî. Dormeyê 1980-90îne de Kurdan hem-

berê hîrê dewletanê kolonyalîstan (Tirkîye, Îran û Iraq) de cengê çekdarîyê ramitêne. Labelê partîyanê kurdan hemberê dewletêda kolnyalîste de dêne pêro, k olonyalîstêda bîne de ya kî kolonyalîstanê bînan de kewtêne têkilîye. Şertanê Kurdîstanî de zobîna kî çare çin bî. Ya merdimî ganî çeke meteqnêne ya kî taw o dest bi nê karî kerd, înan de têkilîye ronêne. Na têkilîye heta merhaleyê normal bîye çî esto ke pratîk de vêşêrî sînorî normal derbaz kerdêne û hereketo neteweyî kewtênê binê bandura dişmenî. Hêzê kolonyalîst ê ke Kurdîstan mîyanê xo de pare kerdo, înan her tim karê û xebata yewîya kurdan kerdêne xirav. No, seba înan prensîbêde zaf bingehî bî û ewro kî nêvurriyo.

2) Mabênê partî û grubanê kurdan de têkilîya xirave;

Partîyê kurdan ê ke sereke amêne hesabnaye, yewbîn de têkilîya înan ekserîya baş nêbîye. Mabên de heta a roje xeylê hadîseyê xira-

vinî vejîyabî. Înan yewbîn de ceng kerdîbî û merdimî kîştîbî. No rîwal ra kî derheqa yewbî nî de bawerîya înan nêmendîbî û mabên de serdinî û xofê zaf girsî peyda bîbî.

Eşkera yo ke têsîrê parçebîyayîşê Kurdîstanî bi naye nêmendêne. Birînê ey zaf hîra û xorîn bî û ewro hîna kî ayni yê. Ma vajîme:

a) Mabênê miletî de her het ra têkilîye zaf kerda kemî, kurdî yewbînan (jubînî) rê kerdê pêşeyî,

b) Kurdî wayîrê bajarêde pîyayî (muştêrekî) nîyê. Komelê kurdan hetê ekonomî ra, serra bi bin û verra bi pey, kewto binê bandura kolonyalîstan,

c) Alfabe û ziwane kurdan yewbînî ra dûrî kewtê, kurdî nêşkîne eseranê yewbînî biwanê, yewbînî fam bikerê,

d) Psîkolojî û kulturo komelkî de vurîyayîşê muhimî peyda bîyê, kurd no het ra kî yewbînî ra xeylê dûrî kewtê.

e) Derheqa Kurdîstanî de bingeyêde polîtîkaya dewletanê dagirkeran kî vêşanverdiş o. Kurdî çiqas feqîr bimanê, çiqas vêşanî û virranîyê biancê, karê kolonyalîstan hende (honde) beno asan. Xora emrê eşîrtî û toreyanê feodalîye bi no tore bena ra derg. Bi na raye, komela kurdan de hisê millî sist manênê, yewbîyayîşo neteweyî nêvirazîno.

Konferanso Neteweyî (Millî)

No demo peyên de konferansêde neteweyî ser o xeylê çî vajîno û nusîno. Îhtîmalede zaf qijkek bo kî beno ke no Konferans bibo ronayîşê dezgehêde neteweyî. Eke dezgeh nêvirazîyo kî, hêvî esto ke komîteyê bêro weçînitene û na komîta mabênê partî grûbanê kurdan de koordînasyon virazo, tawo ke îcab kerd karanê acîlan bikero.

Ez bi xo konferansêde wina gamêda hewceye, gamêda tarîxî vînena labelê derheqa serkewtişê nê karî de bawerîya min a girse çin a.

Qey?

Şik çin o ke dewletê dagirkerî, yanê dewletê ke Kurdîstan mabênê xo de pare kerdo, çiqas ke destebere ra ame, wazênê na gamêda wina-sîye (nîyanêne) puç vezê. Têsîrê înan kî polîtîkaya kurdan ser o senik nîyo. DYA û YE tayê

hetan ra sey Ankara, Tehran, Şam û Begdadî mefikirîye kî seba kurdan înan de lej nêkenê û xo rê rîskan peyda nêkenê.

Başurê Kurdîstanî wayîrên statuyê federalî yo labelê parçeyêde dewleta Iraqî yo. Heta cayê xoser o hereket bikero kî, peynîya peyêne de polîtîka dewleta Iraqî esas a. Dewleta Iraqî kî seba kurdan, Tirkîya, Îran û Surîya ra başerî nîya. Nê sebebî ke pêro ameyî têlewe merdim zaf eşkera vînenno ke Kurdê Kurdîstanê Iraqî wayîrê pozîsyonê de rehetî nîyê. No semed ra kî

bêgûman polîtîka de merdim ganî realîst bo. Polîtîka bi metodê sîya sipî nêramîna. Pîya karkerdiş de merdim ganî nuqtayanê muştêrakan bivîno, înan ser o bêro hurê. Winî (henî) bibo ke ne tayê partî û grubî bibê werd, binê lingan şêrê, ne kî kes bi xeyal û wastîşanê xo yê nerealîstan rayîr (raye) ro kar û gureyê welatperwerîye bigêro.

merdim ganî hêvî mekero ke ê bi rehetîye şikî-nê kurdanê parçeyanê bînan de têkilîye avê benê, gamanê stratejîkan erzenê. Qet ke nê saha ya legalê de nêşkînê.

Heto bîn ra, bêgûman polîtîka de merdim ganî realîst bo. Polîtîka bi metodê sîya sipî nêramîna. Pîya karkerdiş de merdim ganî nuqtayanê muştêrakan bivîno, înan ser o bêro hurê. Winî (henî) bibo ke ne tayê partî û grubî bibê werd, binê lingan şêrê, ne kî kes bi xeyal û wastîşanê xo yê nerealîstan rayîr (raye) ro kar û gureyê welatperwerîye bigêro.

Seba Dezgehêde Neteweyî Partiyê Kurdan Bi Xo Çiqas amade yê?

Ewro mabênê kurdan de, derheqa muhimîya dezgehêde neteweyî, ma vajîme ke Kongra Neteweyî de dudilîye 7in a. Vatiş de her kes nê karî zaf muhim vînenno. Labelê wastîş çiyêde bîn o, vîrsatiş û meydanardiş çiyêde bîn o. Serkewtişê nê karî çiqas ke muhim o, hende kî zor o. Mi rezanê corinan de nê teng û zahmetîyan ra qalê tayîne kerdo. Tîya de ez wazena bi kilmekîye qalê rewşa partîyanê kurdan bi-

kero. Êyê bînan bidîme ra hetê, gelo partiyê kurdan ê ke sîyasetê kurdan ser o bandura xo esta; ê bi xo seba dezgehêde neteweyî çiqas hazir ê? Ez wazena no derheq de tena di nimûneyan bidîne.

1) Wendoxî zanenê; di partiyê Kurdîstanê Başurî serekeyî, yanî KDP û YNK çend serrî yo ke yew hûkmat der ê, başûrê Kurdîstanî pîya îdare kenê. Çi esto ke nê her di hêzan halkerdîşê tayê probleman ser o heta ewro pênerdo û nê persî cayê xo de vinete yê. Ma vajîme ke persa malîya, persa yewbîyayîşê hêzanê peşmergeyan nînan ra di heb ê. Gelo partiyê ke mabênê xo de nê persî çareser nêkerdê, şîkînê kurdanê parçeyanê Abînan de yewîyê virazê, pîya bixebetîyê. Ez bawer kena cewabêde ne perse zaf asan nîyo. Na 15-20 serra peyêde seba kurdan xeylê çî vurrîyayî, tayê gamê pozîtîfî ameyî estene labelê teng û zahmetî kî bine ra mîyan ra wenêdarîyê.

b) Nimûneya bîna ke ez wazena ser o vindîne, rewşa PKK ya. PKK, roja ke saz bîya, a roje ra bigêrê hetanî ewro, yewîya kurdan, sey persêda stratejîk rojeva xo nêkerda, her tim dustê zafvengîye (pluralizm) de vejîya. Zerreyê xo de bo, tever ra bo ferq nêkeno; her tim was-to ke vengê opozîsyonî, vengê hêzanê bînan bi zor û şiddet bibirno. No rîwal ra çeke teqna û gonî rijna.

Gelo PKK de vurrîyayîş esto? Eke çin o, na partîye se şîkîna dezgehê de neteweyî de ca bigêro û bi metodêde demokratîk kar bikero? Eke esto, nîşanê xo çik ê? Ma vaj=C 3me ke eke na partîye no derheq de polîtîyaya xo vurrna, çii ra bakurê Kurdîstanî de, partî û grubanê bînan ra kesî de qe elaqa xo çin a? Dîqqet bikerê; PKK kemalîstî kî tede, tirkan de kuwna têkilîye, wazena pîya bixebetîyê labelê kurdanê teverê xo rê winî nîya, ti vana ke qa towbekar a. Ma bi na polîtîka dezgeh û sazîyê neteweyî se virazînê?

Ez hêvî kena û zaf wazena ke PKK rastî kî no derheq de gamanê cîddîyan berzo, hemberê hêzane welatperweran de sîyaseto ke heta ewro ramito, ey terk bikero. Hama zaf zor o.

Bêguman, no derheq de tayê kemî û zahmetê partî û grubanê bînan kî estê, hama ez nêwazena ke noca de bikuwîne teferruat û yew bi

yew nînan ser o vindîne.

Heto bîn de pratîk te kar se raye ra şono, o kî zaf muhim o. No derheq de gere formê de demokratîko maqul bêro diyene. Hêze esta; bi sedhezaran, hata bi mA Elyonan endam û hetkarê xo estê, hêze esta; bi des hezaran, hatta bi hezaran. Merdim nêşkîno temsîl de nînan sey yewbînî qeub bikero. Heto bîn ra eke hêze ya kî çend hêzî, biwazê dezgehêde neteweyî bikerê binê bandura xo, o kî rast nîyo. Gerê metodêde winî (henên) bêro diyene ke partî û grubê ke zaf bi hêz nîyê, ê kî bişikîye xo îfade bikerê, wayîrê qisa bê.

Merdim ganî xo vîrî ra mekero, seba serkewtîşê xebata neteweyî her çî ra ravêr merdim ganî yewbîn rê hurmet bikero, demokratîk bifikirîyo, wayîrê toleransî bo. No samed ra formcidayîşê (dizaynkerdîş) sazî û dezgehanê neteweyîyan zaf muhim o. Dezgeh û sazîyên pîyayî (muşterekî) ke goreyê rastîya komelkî nêameyî ronayene, karê înan ke goreyê na rastîye rayîr (raye) ra nêşî, serklewtîş têpîya zahmet o.

Dezgeho Neteweyî Şîkîno Çi Bikero?

Name "Kongra Neteweyî" ya kî çiyêde bîn; çî beno bibo, tayê karî estê ke dezgehê millî ewro nêşkînê bikerê. Parçebîyayîşê Kurdîstanî, şertê heremî û cîhanî rayîr nêdanê gamanê wînasî (nîyanênan). Labelê aneîya kî çiyê ke kurdî bi no tore şîkîne pîya bikerê, estê o senik kî nîyê. Ma vajîme:

1) Sazîya neweteweyîye / Dezgeho neteweyî, şîkîna / şîkîno halkerdîşê persanê mîyanxoyî de aktîf rol bigêro û mabênê kurdan de persî bi metodê hastîye bêrê çareserkerdene. Bi çekuyêda bîne, mabênê hêzanê kurdan de şiddet biqedîyo,

2) Dezgeho Neteweyî, pêro nêbo kî qismêde stratejî û taktîkanê xoverdayîşê azadîye ser o nano hurê, qeraran gêno,

3) Dezgeho neteweyî şîkîno, seba halkerdîşê persa alfabeyî, seba avêşîyayîş û nêzdîbîyayîşê lehçeyanê kurdî qeraran bigêro û gaman berzo,

4) Dezgeho neteweyî, hetê kulturî ra hem mabênê parçeyanê Kurdîstanî de hem kî mabênê kurdanê diaspora û Kurdîstanî de têkilîye

şîkîno avê bero, seba pîyakarkerdişî, seba yewbînşînasnayîşî / naskerdişî, ra û welaxan peyda keno.

Bi no tore mîyanê ciwanan, cinîyan, nivîskar, rojnamevan, hûnermendan û ûêb. de tekilîya sosyale bena xirte, gêrayîş û turîzm beno candê, nêzdîbîyayîş avê şono. Pêroyîne ra muhimêrî kî domanê kurdan yewbîn şînasnenê, derheqa welat û milletê xo de benê wayîrê înformasyonî, fikro neteweyî mabênê înan de beno xirt.

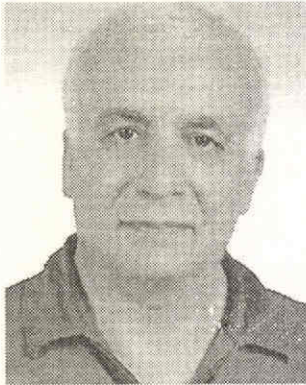
5) Beledîyayî û karmendî vêşêr benê nêzdîyê yewbînî, zanayîş û tecrubêyê yewbînan ra îstîfade kenê, pîya gureyenê û projeyan benê

ser. Bi no metod, mabênê parçeyan de têkilîya ekonomîke kî avê şona.

6) Dezgeho neteweyî şîkîno welatanê teverî de, yanî sahaya înternasyonalê de bixebetîyo, heq û huqûqê kurdan bipawitno, derheqa kurd û Kurdîstanî de projeyan amade bikero û seba serkewtişê înan bigureyo.

Bi kilmekîye ke vajîne; name çî beno bibo, sazîyêda neteweyîye gamêda zaf zor a labelê hewce ya. Rew ya kî herey; kurdî ganî no kar de serkuyêne. Zobîna çare çin o. Na game, panzehîrê parçebîyayîşî ya. Parçebîyayîşê Kurdîstanî, çiqas ke ma yewbîn ra fiştîme20dûrî, no kar hende (honde) keno nêzdî.

Netew, Netew Avakirin û Netewperwerî Yan jî Nation, Nation Building û Nationalism

Baran RIZGAR

Netew çi ye? Etîmolojiya têgînê, Tevhevkirina têgînên 'netew' û 'dewlet'

Di wateya teng de peyvên wek "nation/netew", "ethnos/koma etnîkî" û "people/gel" gişt komeke mirovan nîşan didin. Lê belê netew û netewatî her çiqas bi koma etnîk û etnîsîteyê re pir tiştên hevbeş hebin jî, ew bêtir xwedî bibîrxistin û îmakirinên sîyasî ne, ji ber ku ew dibetî, doz, arzû û hwd ên netew-dewletekê îma dikin û ev yek jî têrsîyasî ye.

Piştî avakirina sazîyên wek Komela Netewan an Netewên Yekbûyî yên piştî Şerê Dinyê yê 2an, peyva netew bi peyva dewlet re zêde ket nav hev û êdî peyvên netewî (national) û navnetewî (international) wek têgînên teknîkî di cîhê dewletê da hatin bikaranîn; li vir ji netewî mebest di nav sînorê dewletekê de û ji navnetewî jî mebest di navbera dewletan de ye. Eynî wek ku United Nations/Netewên Yekbûyî di eslê xwe de sazîya dewletên serbixwe ye, ne ya netewan; ji ber ku netewên ku nebûne dew-

let an wek dewlet nehatine naskirin nikanin tê de bîn temsîlkirin.

Îcar ku em werin ser peyva nation/netew, û bi taybetî jî netewperwerî (nationalism) û hwd, em dibînin ku ew ji yên herî gengeşîbar in ku li ser wan her niqaş tên kirin û tucarî jî li ser tarîfê giştî ya ji bo her kesî, nehatiye lihevkerin. Lê ne tenê li ser tarîfê, her weha li ser mijarên wek netew (netewe) kengî pêk hatine yan derketine holê; nasyon û nasyonalîzm çawa pêşve çûne; û gelo nasyonalîzm li cîhê xwe şîn hatiye (derketiye) yan tenê ji Ewropayê belav bûye bo welatên ne rojavayî jî zanyar nikanin li hev bikin.

Heke meriv çenekî bi awayê etîmolojîyê lê binêre, meriv dibîne ku peyva nation/netew ji peyva Latînî 'natio' derketiye û ew jî van wateyan dide:

Tevgera bûyinê; zayin

Xwedaya ku zayinê karakterîze dike

Nijad, cins, tewre

Eşîr; bi awayekî retorîk an piçûkdîtîni komek mirov

Netew an gel

Lê bê guman di serdema netewan û bi taybetî netew-dewletan de êdî tarîfêk têrnaverokek pêwîst dîke û li ser tarîfêke wanî lihevkirineke giştî pêk nayê. Lê dîsa jî ez ê hewl bidim ku li ser çend nêzîkbûnên sereke rawestim.

Hinek zanyar hema bi kurtebirî dibêjin, netew civakeke sîyasî ya tehayulkirî, xeyalkirî ye. Tehayulkirî ye, ji ber ku endamên netewa herî piçûk jî tucarî piraniya hemnetewiyên xwe nas nakin, wan nabînin, heta dengê wan jî nabihîsin; lê dîsa jî di heşê her yekî de îmajêke fikir an hisa wan a hevbeş heye. Li pişt vê tarîfê zanyar Benedict Anderson heye. Ew dibêje ku civakeke tehayulkirî ji civakeke rasteqînî cuda ye, ji ber ku endamên civaka tehayulkirî (netew, nasyon) bi hev re rojane nakevin (nikanin têkevin) nav têkilîyên rûbirû. Ji dewsa wê, di heşên endaman de îmajêke mervantîyê (nêzîkbûnê/têkildariyê) heye. Wek mînak, dema ku "civaka we ya tehayulkirî" tev li çalakîyêke mezin wek Olîmpîkan dibe, ew hisa netewayî ku hun li gel endamên din ên netewa xwe his dîkin. Her çiqas em piraniya endamên civaka xwe nabînin jî, em bi rêya komunikasyonê dizanin ku ew li wir in. (Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism)

Hinek dibêjin ku netewe berhema pêvajoyêke dirêj û tevlihev a pêşveçûna dîrokî ya Ewropayê ye. Mînak, Miroslav Hrochê teorîstê sîyasîetê wisa dibêje: komeke civakî ya mezin e ku ne bi awayekî, lê bi çend awayên têkilîyan (ekonomîk, polîtîk, lînguîstîk, çandî, olî, erdnîgarî) û nûvedana (refleksîyon, 'eks) wê ya subjektîv di şîûra kolektîv de bi hev întegre bûye. Gelek jî van girêdanan dikanin cîhê xwe bidin tiştên din; hinek di avakirina neteweke taybetî de roleke girîng dilîzin, lê di yên din de roleke wan a talî (ne ewqas girîng) çêdibe. Lê belê se ji wan wek bê hempa balê dikişînin: (1) 'hafi-za'yeke hinek borîya hevbeş; (2) tundîyêke girêdanên lînguîstîk an çandî; (3) îdraqeke wek-

hevîya hemû endamên koma ku wek civakeke sîvîl rêkxistî bûye. (From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building Process in Europe)

Li alîyekî din Ernest Renan ku teorîstêkî girîng ê Fransî bû, bêtir ji hêla gîyanî (ruhanî) ve li ser netewê radiweste. Renan dibêje ku netewe gîyanek (ruh) e, prensîpeke gîyanî ye. Du tiştên ku bi rastî yek in, vê gîyanê yan prensîpa gîyanî pêk tînin. Yek hebûna mîrateke (mîras) dewlemend a bîranînên hevbeş û ya din jî razî-

Di pêkhatina netewekê de dîtîna, tehayulkirin, his kirin û fikirîna mensûbên netewê xala herî girîng e. Ji ber ku ew taybetmendiyên hevbeş ku em qal dîkin, yelpazeyêke pir fireh pêk tînin û krîterên ewqas fireh jî tînin bikaranîn. Car hene ku cudabûnekê telafûz an lehçeyan dibe sedem ku hinek mirov wek mensûbên neteweke guhertî bîn hesibandin.

bûna vê rojê ya arzûya pev re jîyanê, îradeya domandina nîrxa (qîmet) wê mîratê ye ku meriv bi awayekî parçenebûyî sitendiye. Netew jî wek kesayetîyan niqta herî bilind a borîyêke dirêj a hewldan, fîdakarî û canfîdatîyan in. Bav û kalan em pêk anîne. Demborîyêke leheng, mirovên hêja, îhtîşam; meriv ramanêke netewî li ser vê sermaye civakî ava dîke. (Ernest Renan, What is a Nation?)

Bê guman tarîfa navdar a Joseph Stalîn jî yek ji yên herî bi nîfûz e, tarîf û nêrînên wî yên netew û netewatîyê bandor li sîyasîetên Yekîtiya Sovyetan ên di vî warî de kirine. Stalîn têgîna netew bi kurtî wisa tarîf dîke: Netew civakeke mirovan a mayînde ya bi pêvajoyên dîrokî pêkhatî ye, ku li ser hîmê van tiştan ava bûye: zîman, xak, jîyana ekonomîk a hevbeş û pêkhatîneke gîyanî (ruhî) ya di çandêke hevbeş de tecelîbûyî. (Stalin, Marxism and the National Question.)

Tarîfa Stalîn, ku Trotsky îdia dîke ku li gel xebatên wî yên din ên di çarçova Marksîzm û

Pirsgirêka Netewî de bi çavdêrî û edîtorîya Lenîn hatiye amadekirin, tund hatiye formulekirin. Ew jî ji ber sîyaset, têkoşîn û avakirin û pirsgirêkên wê yên germ e; ji ber ku ew ê li gorî wê, sîstemê ava bikin, ew ê bandoreke xurt li Komarên Yekîtiya Sovyetan bike.

Heta nuha me li çend awayên sereke yên têgîna netew nêrî; meriv êdî dibîne ku netew bi pirayî wek kom an nijadek mirovan a xwedî dîrok, kevneşop û çand, hin caran ol (dîn) û pir caran jî zimanê hevbeş (hevpar) tê tarîfkirin. Bi vî awayî, em bêjin Kraliyeta Yekbûyî (UK) ji çar netewan pêk tê: Îngîlîz, Îrlandî, Skotlandî û Welş (Gal, Galî). Mirovên netewekê bi gelemperî xwedî nasnameyeke netewî ne. Hinek zanyar neteweyeke etnîkî ya li ser hîmê avahîya civakî ya nijad an etnîsîteyê, û neteweyeke medenî ya li ser hîmê nasnameyeke hevbeş û dilsozîya li hember rêzeyek raman û sazîyên sîyasî, girêdana hemwelatîyê bi tabîyetê (rajêrîyê), ji hev cuda digirin, dikin du kategorîyên cîhê.

Netew û Xak

Lê belê dîsa jî tarîfên li jor û ya vê dawîyê ya firehkirî qala xakê nakin. Bê guman cîhekî xak, erdnîgarîyeke taybetî ku neteweyeke taybetî ji xwe re wek welat bihesibîne, aîdî xwe yan xwe aîdî wê his bike jî, divê di nav tarîfeke netew de hebe; ji ber ku endamên netewekê bi awayekî tîpîk rûniştîyên (niştecih) dîrokî yên welat an xakeke taybetî yan binavkirî ne.

Lê belê ev mijar hîn jî gengeşîbar e, pirsu ku ji bo ku komeke mirovan an gelek (xelkek) wek netewe bê tarîfkirin, jê re xakeke têkildar (eleqedar) pêwîst e yan na, mijareke gengeşîyên li ser netew û netewperwerîyê ye. Lê belê heke meriv ji têgîna Netewa Çandî (Cultural Nation) ve li mijarê binêre, netewên ku ne xwedî dewlet in û di hin rewşên taybetî de ne xwedî xakeke taybetî ne jî dikanin wek netew bîna tarîfkirin. Her çiqas ji bo tarîfa Netewa Çandî lihevkerînek giştî tunebe jî, meriv dikane xetê hîmî jê re dahîne û bibêje ku mensûbên netewa çandî hay jê hene ku pev re pêkhatineke etîk-sîyasî çêdikin û ji ber ku mensûbên wê hejmarek taybetmendîyên çandî yên wek ziman, ol, kevneşop an dîrokeke hevbeş parve dikin, ji yên

din cuda dibin. Dema ku meriv ji Netewa Çandî ve nêzîkî netew dibe, karê meriv çenekî hêsantir dibe. Ji ber ku ji bo pêkanîna neteweyeke çandî xakeke taybetî ne pêwîstîyeke misoger e; dikane hebe jî, dikane tunebe jî.

Di pêkhatina netewekê de dîtin, tehayul kirin, his kirin û fikirîna mensûbên netewê xala herî girîng e. Ji ber ku ew taybetmendîyên hevbeş ku em qal dikin, yelpazeyeke pir fireh pêk tînin û krîterên ewqas fireh jî tîna bikaranîn. Car hene ku cudabûnek telafûz an lehçeyan dibe sedem ku hinek mirov wek mensûbên neteweyeke guhertî bîna hesibandin. Car jî hene ku hinek mirov xwedî kesayetî û bawerîyên cuda ne, li cîhên cuda rûdinin, zimanên cuda dipeyivin û dîsa jî hevdu wek mensûbên netewekê dibînin. Di wê rewşê de hisa mensûbbûna netewekê derdikeve pêş û bi wê hisîyatê mirov xwe ji kesên ku ji aliyê ziman û çand ve bêtir nêzîkî xwe dîr dihesibîne û nêzîkahîyê li kesên ji netewa xwe dike. Carnan jî mensûbên netewekê teva ku cudatîyên etnîkî û lînguîstîkî hene jî, dîroke xwe ya hevbeş derdixin pêş; Swîsre (Switzerland) wisa ye, ji vê re "Willensnation" dibêjin, anku netewa vîyanî (îradî).

Netew, Xak, Welat, Dewlet

Ji vir em dikanin derbasî têkilîya netewê ya bi xak û dewletê re bibin. Xakeke taybetî ya ku netewek li ser ava dibe û dîrokeke wê li ser çêdibe, yan jî wisa dibîne, dihesibîne, jê re welatê wê netewê tê gotin; ew netew wê xakê welatê xwe dihesibîne. Xak bi netewa xwe dibe welat, bêyî wê tenê xak e, dikeve nav kategorîyên din ên xakê. Lewra hinek xak hene ku di nav dîrokê de geh bîna welat, geh welat û dewlet, lê talîyê ji van taybetmendîyên xwe bi dîr ketine, wek herêmekê mane; ji ber ku bê netew, bê dewleteke xwe ya taybetî mane. Meriv dikane 'Trakya' wek mînak bi bîna bîna. Welatê Trakya-yîyan ê dîrokî ku li ser dewlet ava kirine, nuha tenê du herêm jê mane, yek di nav Yewnanîstanê yek jî di nav Tirkîyê de; mirovên ku lê rûdinin jî xwe mensûbên netewa Tirk an a Grek dibînin.

Pirê caran peyvên welat û dewlet jî ji dewsa hev tîna bikaranîn, lê wek ku ji tarîfê xuya dibe,

ne yek tişt in. Berî ku em derbasî tarîf û şîrovekirina têngîna “dewlet” bibin, divê em bibêjin ku wek ku di destpêkê de hat gotin, îro peyva netew pirê caran bi ‘dewlet’ê re hevwater, di yek maneyê de tê bikaranîn. Lê belê divê ne wisa be, ji ber ku dewlet bêtir alavek (pêweng, cîhaz), teşekuleke sîyasî ye ku netewe pê xwe bi rê ve dibe, îdare dike. Li vir tarîfa Max Weber a klasîk ji bo dewletê hêjayî vegotinê ye: “Lê belê îro divê em bibêjin ku dewlet civakeke mirovan e ku yekdestîya (monopolî) bikaranîna hêza fîzîkî di nav sînore xakeke tarîfkirî de (bi serketinî) di dest xwe de digire. Not bikin ku “xak” yek ji karakterîstîkên dewletê ye. Bi taybetî di dema nuha de, mafê bikaranîna hêza fîzîkî tenê bi qasî ku dewlet destûrê dide, ji bo sazî yan kesayetiyên din tê dayin.” (Politics as a Vocation)

Dewleta Serwer

Xuya dibe ku dewlet rêze-yek sazîyên birêvebir û piştevan îşaret dike, li ser xakeke taybetî xwedî serwerî ye, hikumran e. Lewra têngîna Dewleta Serwer (Hikumran) pirê caran tê bikaranîn. Ji ber ku ew teşekuleke sîyasî ye û li ser herêmeke cografîk serwer e, her weha nifûsekê jî temsîl dike. Sazîyên dewletê xwedî desthilatî ne ku qaydeyan saz bikin û mirovên civaka li ser wê xakê li gora wan qaydeyan bîn birêvebirin.

Netew-Dewlet

Îcar dema ku dewletek xwe bi awayekî zelal û vekirî wek welatê neteweke çandî dihesibîne, ew dibe netew-dewletek. Netew-dewlet awayekî taybetî yê dewletê ye; ew meşrûbûna xwe ji bûyîna teşekuleke serwer a netewekê li ser xak an welatê wê netewê distîne. Lewra di vê têkildarîyê de dewlet dibe teşekula sîyasî û jeopolîtîk, netew jî teşekula çandî û/yan etnîkî. Dewlet û netew ji aliyê cografîk ve beranberî hev

tên; sînoren cografîk tekabulî hev tên. Ya ku netew-dewlet ji awayên din ên dewletê (ên ku di dîrokê de berî wê pêk hatine) cuda dike ev e.

Netew-dewlet, Hindikahiyên Etnîkî û Nakkohiyên Netewî

De were, sînoren cografîk ên her dewletekê teqabulî sînoren cografîk ên netewa ku ew dewlet bi navê wê ava bûye nake. Li cîhê ku teqabul dike, pirs û pirsgerêkên netewî tunin, lê dibe ku hindikahiyên etnîkî (ne netewe, lê komên etnîkî yên piçûk) hebin. Japonya dibe mînakeke baş ji bo vê yekê.

Li cîhê ku sînoren netew-dewletê û yê netewa wê yên cografîk teqabulî hev nakin, ji hev cuda bin, nakkohiyên tund pêk tên û dibin sedema pevketinên girîng di navbera netewan yan netewe û dewletan de. Carnan jî ji yekê bêtir netew hewl didin ku li ser herman xakê netew-dewleta xwe ava bikin, yan jî sînoren netew-dewletan ji hev dixwin. Bê guman ji bo mînakên vê mijarê pêwîst nake ku meriv bi dûr here, em li rewşa xwe binêrin bes e. Lê meriv dikane li Fîlîstîn-Îsraîl, Ermenîstan-Azerbeycan û Kurd bi her-

duyan re, û gelek cîhên din ên bi pirsgerêkên netewî binêre.

Îridentîzm û pan-nasyonalîzm

Têngînên îridentîzm(irredentism) û pan-nasyonalîzm ji vê rewşa beranber nehatin an teqabul nekirina sînoren cografîk ên dewletê û yên netewê derketine. Îridentîzm ji peyva Îtalî ‘irredenta’ tê ku wateya wê Îtalyaya nedayî ye, doza îlhaqkirina hemû xakên nesitendî ên di bin kontrola dewlet an netewên din de dike.

‘Pan-’ peyveke Grekî ye û bi wateya giştî, hemû, giştî, tevayî, gelemperî tê bikaranîn. Lewra pan-nasyonalîzm yekkirina hemû men-

sûbên netewekê armanc dike; mînak Pan-Tirkîzm.

Netew Avakirin (Nation Building)

Netew Avakirin, bi bikaranîna hêza dewletê, pêvajoya avakirin an sazkirina nasnameyeke netewî nîşan dide. Ev pêvajo armanc dike ku gel an gelan di nav dewletekê de bike yek, da ku ji aliyê sîyasî ve bi îstikrar be û di dema dirêj de jîndar bimîne. Propaganda yan avakirina binesazîyê jî dikane di nav pêvajoya netew avakirinê de be, da ku ahenga civakî û mezinbûna aborîyê pêk bîne.

Bê guman ev tarîf netew avakirina ji aliyê dewletekê ve nîşan dide. Ev dewlet dikane dewleteke an dewletine derve jî be, anku hin dewlet dikanin li herêmekê yan hin herêman netewan ava bikin. Di destpêkê de têgîna netew avakirinê ji bo hewldanên netewên nuh serbixwebûyî bêtir jî yên Afrîkayê dihat bikaranîn, ku xakên kolonyal ên ku ji aliyên hêzên kolonyal ve (bêyî rêzgirtina sînoren etnîkî û hwd) hati-bûn perçekirin ji nuh de saz bikin. Ev dewletên reformkirî wê dûre bibûna teşekulên hevgirtî yên netewî.

Netew avakirin afirandina alavên çêkirî yên netewî yên wek ala, sirûd, rojên netew, stadyûmên netewî, sazîyên fîryanê yên netewî, zimanên û heta efsaneyên netewî jî pêwîst dike. Di asteke kûrtir de nasnameya netewî pêwîst dibû ku ji bo armançê bê afirandin, da ku komên cuda di nav netewekê de bigihîne hev.

Wek ku tê dîtin, dema ku netew ne xwedîyê pêvajoyeke dîrokî be û bi giranî li gora berjewendîyên dewletan ava dibe, gelek çaran netew avakirin û dewlet avakirin tevlihev dibe. Bi rastî ne heman tişt in, netew avakirin teqabulî nasnameyeke netewî ya heyî dike, lê dewlet avakirin teqabulî afirandina sazîyên dewletê dike. Îcar çarnan ev dewlet bi xwe re netewekê jî ava dike, yan her du bi hev re yan jî yek di pêş de û ya din bi xwe re kaş dike. Wisa dikevin nav hev. Lê dewlet avakirin dikane karê hêzeke derve jî be.

Lê belê ji bilî van hêmanan (unsûr), netew avakirin dikane helwestên îradî yên neteweke dîrokî ya bê dewlet jî be. Ew netew dikane teva

ku dewleta xwe tunebe jî, têkeve nav hewldan ku sazîyên xwe yên netewî (bi qasî ku bêyî dewletekê dibe) ava bike, tevî û vehûnana xwe ya netewî xurt bike û hisa netewî di nav koma xwe ya civakî de belav bike. Ev hewldan dikane li dor tevger, têkoşîn an şerên netewî bicivin. Bê guman ev yek rewşa me Kurdan tîne bîra meriv.

Netewperwerî an Nasyonalîzm (Nationalism)

Bi dîtina min dema ku meriv li ser netewperwerîyê, nasyonalîzmê radiweste, divê meriv berî her tiştî û yekser du pozîsyonan ji hev cuda û li gel cudatîyên wan zelal bike: netewperwerî yan nasyonalîzma dewletan û netewperwerîya tevgerên netewî yên muxalîf ku bîdestxistina mafên neteweke bindest an jî mafên xwe yên sereke û jê bêparmayî doz dikin. Heke ev her du ji hev neyên cudakirin, ev mijar tucarî zelal nabe û helwesteke rewa jî çênabe.

Zanyarê navdar John Breuilly di pirtûka xwe ya bi navê Netewperwerî û Dewlet (Nationalism and the State) de wisa dibêje: "Têgîna 'nasyonalîzm' ji bo wan tevgerên sîyasî tê bikaranîn ku hewl didin ku hêza dewletê bidest bixin yan vê hêzê bicîh bikin û van tevgeran bi îdiayên netewî mafdar dikin. Îdiayeke netewperwerîyê doktrîneke sîyasî ye, li ser sê îdiayên bingehîn e:

- Neteweke bi karaktereke dîyar û taybetî heye.

- Berjewendî û nîrxên vê netewê li pêş hemû berjewendî û nîrxên din tên.

- Divê ev netew heta ku dibe serbixwe be. Ev pirê çaran qet nebe bîdestxistina serwerîya sîyasî pêwîst dike."

Breuilly bêtir li ser netewperwerîya bi awayê sîyasî, hîn bêtir jî li ser sîyaseta muxalîf disekine. Lewra prensîpa tesnîfkirinê li ser bingeha têkilîyên tevgera netewî û dewleta heyî pêk tîne. Dibêje ku muxalefeteke netewperwer bi awayekî berfireh, dikane bi yek ji sê awayên têkilîyan bi dewleta heyî re têkildar be. Ew dikane hewl bide ku jê veqete; wê têxe dest xwe û reform bike, yan jî wê û dewletên din bike yek. Ew van armançan wek 'cîhêxwazî', 'reform' û 'yekkirin' bi nav dike.

Li alîyê din, Michael Billig di pirtûka xwe ya bi navê Netewperwerîya Banal (adeti, ji rêzê) de li ser netewperwerîya netewên rûniştî yên Rojavayî radiweste. Dibêje ev tewre netewperwerî banal e, ji jîyana rojane nehatiye rakirin û ji bo domandina van netewan, rojane di nav jîyana hemwelatîyan de tê çandin. Ew dibêje ku netewperwerîya netewên rûniştî (Rojavayî) ranewestîyaye, domdar e; û navenda teza xwe datîne ser wê yekê ku di netewên rûniştî de sînyalkirin an bibîranîna domdar a netewatîyê heye. "Netewên rûniştî ew dewletên ku ji domdarîya xwe bi bawer in... Serokên sîyasî yên netewên weha bi awayê klasîk wek 'netewperwer' nayên tarîfkirin. Lê belê wek ku dê bê gotin, Netewatî ji bo gotarên wan ên polîtîk, ji bo berhemên wan ên çandî û heta ji bo sazkirina rojnameyên wan piştgeheke domdar pêşkêş dike. Hemwelatî bi gelek awayên hûrik, heroj tîbîranîn ku cîhê wan ê netewî di dinyayeke netewan de kuder e. Lê belê ev bibîranîn ewqas nas û domdar e ku meriv lê hay nabe ku tê bibîranîn. Îmaja metonîmîk (bi kînyayê, bi mecaz) a nasyonalîzma banal ne wek wê ye ku bi şîûrî alayek bi coş û heyecan bê libakirin; alaya wê li avahîyeke dewletê, bêyî ku haya meriv jê çêbibe, aliqandî ye." (Banal Nationalism. London: Sage Publications, 1995)

Li alîyê din, sosyologê navdar ê nasyonalîzmê, Michael Hechter li ser cudatîyên tevgerên netewperwer radiweste û hewl dide ku bi berhevdanên analîtîk tîpolojîya wan pêk bîne û wan bi awayên jêrîn tesnîf dike:

Nasyonalîzma dewlet avakirinê hewl dide ku xakên xwedî taybetmendîyên çandî asîmîlê û yek bike, di nav dewleteke taybetî de bicîh bike. Rasyonela (aqil an mantiqê li pişt) nasyonalîzma dewlet avakirinê pirê caran jeopolîtîk e -da ku sînoran li hemberî raqîbên rasteqîn an potansiyel ewle bike. Ew encama hewldanên bi şîûr ên rayedarên navendî ye, da ku nifûseke pir-çand ji alîyê çandî ve homojen bike.

Nasyonalîzma perîferal (hawirdorî), dema ku xakeke ji alîyê çandî ve xwedî taybetmendî li ber xwe dide ku bi dewleta firehkirî ve nekele, yan hewl dide ku jê veqete û hikûmeteke xwe damezirîne, (ev tewre netewperwerî) pêk tê (wek Quebec, Skotland û Katalonya). Ev

tewre netewperwerî pir caran ji alîyê hewldanên nasyonalîzma dewlet avakirinê ya li jor gotî bi xwe ve tê dehfandin.

Nasyonalîzma îrîdentîst (irredentist), hewldana firehkirina sînorên heyî yên dewletekê ye, da ku xakên dewleteke cîran ên ku hemnetewî lê rûdinin tev li xakên xwe bike.

Ya dawî, Nasyonalîzma yekkirinê ye, hewl dide ku xakeke ji alîyê sîyasî ve perçebûyî, lê ji alîyê çandî ve homojen bike yek. (Hechter, Michael. Containing Nationalism.)

Berî ku analîzên Michael Hechter biqedînim, hez dikim bi referansên wî li ser tîgîna welatperwerî yan welatparêzîyê (patriotism) jî çenekî rawestim.

Welatparêzî her çiqas arzûya bilindkirina prestîja netewa xwe li hemberî sîstema navnetewî be jî, gelek caran wê wek nasyonalîst an netewperwer dihesibînin. Ev ne rast e, welatparêzî dikane netewperwerîyê bihewîne jî, nehewîne jî. Ew bêtir hisên aîdbûn, parastin, hezkirin û hwd dihewîne. Wek netewperwerî, bi taybetî jî netewperwerîya dewlet avakirinê, yekser netew-avakirin an dewlet avakirinê armanc nake. Lê welatparêzek dikane wê jî armanc bike, wê gavê bê guman netewperwerîya wî derdikeve pêş, teva ku welatparêz e jî.

Anthony D. Smithê yek ji zanyarên nasyonalîzmê yê herî hevdem li ser awayên cuda yên netewperwerî û nêrîn û nirxandina wan a demborîyê (dîrokê), bi gotineke din rola dîrokê ya di afirandina îro de radiweste, dibêje ku cudatîyên herî tûj ên teorîstên netewperwerîyê di vê mijarê de çêbûne û tesnîfeke weha pêk tîne:

Ji bo netewperweran bi xwe rola dema bihurî zelal û bê problem e. Netew her tim li wir bûye, bi rastî perçeyekî pergala xwezayê ye. Karê netewperwer bi gotina basît ew e ku ji welatîyên xwe re qala borîya serbilind bike, da ku bikanibin van serbilindîyan ji nuh de biafirînin û vejînin.

Ji bo perenyalîstan jî netew qedîm e, ji demên kevnar maye. Form an awayên netewî dikanin biguherin û bi taybetî netew dikanin ji hev bikevin, lê belê nasnameya netew naguhere. Lê belê netew ne perçeyekî pergaleke xwezayê ye, lewra meriv dikane netewa xwe hilbijêre û nifşên (qirn) vê dawîyê dikanin li ser bingehên etnîk ên bav û kalên xwe tiştêkî nuh ava

bikin. Karê netewperwerîyê ji nuh de keşîfkirin û lêxwedîderketina dîroka noqbûyî ye.

Ji bo modernîstan bi bervacî, dema borî û dîrok ne pir têkildar (eleqedar) e. Netew fenome-neke (rûdan) modern, berheşa îdolojîyên netewperwer e ku ew bi xwe jî îfadeya civaka modern a îndustrîyel (sinaî) in. Netewperwer dikarin mîratên etnîk bikar bînin, lê belê netew avakirin dikane bêyî alîkarîya dîroka etnîkî jî pêş-de biçê. Lewra netew rûdanên pêngaveke taybetî ya dîrokê ne û di nav şerd û mercên xwerû modern (hevdem) de bicîhkirî ne.

Ji bo post-modernîstan, dîrok û dema borî bêtir problematîk e. Her çiqas netew modern bin û berhema şerd û mercên çandî yên hevdem bin jî, netewperwerên ku dixwazin konseptên netew belav bikin dê dîroka etnîkî lîberal (dîlfi-reh, serbest) bikar bînin -li cîhê ku pêwîstî û mijûlîyên nuha bersîv dikin. Lewra întelektuelên modern ê di lêgerîna xwe ya civakeke polîtîk a tehayulkirî de kevneşopîyan serbest hilbijêrin, îcad bikin û tevlihev bikin.

Ji van formulasyonan yek jî meriv têr nake. Dîrok ne dikana şekirokan e ku zarokên wê, bineqînin û tevlihev bikin, lê belê ew her weha ne naverokeke neguherbar an rêze-tebeqeyên serhevkirî jî ye. (Smith, Anthony D. "Gastronomy or geology? The role of nationalism in the reconstruction of nations." Nations and Nationalism 1)

Adrian Hastingsê Profesore Teolojîyê ku Avakirina Netewatîyê yek ji berhemên wî yên navdar e jî di vê pirtûka xwe de li ser netewperwerîyê radiweste û ji du alîyan ve, teorî û pratîk, li mijarê dinêre; dibêje ku netewperwerî tê wateya du tiştan: teorîyek û pratîkek. Wek teorîyeke sîyasî, ku her netewek divê dewleta xwe hebe, ew ji sedsala nozdehan hatiye bidestxistin. Lê belê lê zêde dike û dibêje ku di pratîkê de netewperwerî tenê ji aliyê partîkularîst ve xurt e, ji bawerîya ku kevneşopa meriv a etnîk an netewî bi taybetî bi nirx e û divê hema hema bi her berdêlê, bi rêya afirandin an firehkirina netew-dewleta xwe bê parastin. Dûre jî di pêkhatina netewperwerîyê de li ser rola gef û tehdîtên li ser netewekê radiweste û dibêje bi pirayî li wî cîhî û wê demê pêk tê ku etnîsîte yan neteweke taybetî di warê karakterê xwe ya taybetî, berfirehî yan girîngîya xwe de ji aliyê êrî-

şên derve yan sîstema dewletê (ku ew jî heta wê gavê beşeke wê bûye), xwe di bin tehdît û gefê de his dike. Lê li ser wê yekê jî radiweste ku heke netewperwerî ji aliyê netew-dewleteke xurt ve bê gijkirin, dikane agirê împeryalizma firehxwazîyê pê bixe, lê ev yek jî dê di bin sîya tehdît an gilî û gazinekî tehayulkirî de pêk were.

Bê guman hîn gelek şîrovekirinên din ên guhertî hene. Lê yên sereke ev in. Dawîyê xaleke girîng divê bê diyarkirin ku netewperwerîya netewên di bin tehdîtê de, ya netewên ne rûniştî û ya netewên rûniştî (mînak Rojavayî); her wisa yên xwedî dewlet û yên ji dewletekê bêpar hiştî; dîsa yên çandî û yên xakî yan dewletî; yên avakirî û yên ne avakirî yan nîvavakirî ne eynî tişt in û bi heman awayan jî nadomin, pêşve naçin. Her wisa netew avakirin ji bo serdestan dikane înkarkirin an tunekirina netewên bindest bihundirîne, bi taybetî li erdnîgarîyên pir-netew. Lê belê di vê serdema teknoloji û komunikasyona zêde pêşketî de, bêyî tevger û sazîyên netewî, bêyî heşekî netewî yê hevbeş, bêyî armanc û stratejîyên netewî yên dem-dirêj, li ser lîngan mayin û ji hev neketina netewên ji dewletekê bêparhiştî zehmet e.

Bê guman ewqas fireh girtina têgîn û şîrove-yên wan, şîrove-yên zanyarên sereke ji bo wê mebestê ye ku em di rewşa netewa Kurd û Kurdistanê de wan bi awayekî têrwate û têragahî bikar bînin, şîrove bikin û di analizên xwe yên mijar û pirs-girêkên netewa Kurd de xwe bêtir nêzîkî termînolojîya rastkarhatî bikin. Her weha bikaranîna termînolojîya Kurdî, li cîhê ku têrê neke, ya Latînî/navnetewî dê ji bo me gelekî çêtir be ji bikaranîna wan têgînên wek 'mîllîyetçî' ku bi destê serdestên me bi pirayî bi zaneyî carnan jî ji nezaniyan neresenîya ziman û têgînan, wateyên nakokbar girtine û li termînolojîya navnetewî nayên. Wek mînak, heke Kurdek xwe netewperwer dibîne, ya herî baş ew e ku bêje ez netewperwer/nasyonalîst im. Pêwîst nake ku bêje ez 'mîllîyetçî' me ku dikane bi gelek alîyan ve bê kişandin û mijarê ji kirasê wê derxe. Her wisa di zimanê Kurdî de cudatîyek di navbera 'netewperwer' û 'netewperest' de heye, ya dawî yekcar tund dike, bi hêla neyînî ve delk dide.

Berî ku biqedînim, dixwazim çend notan jî li

şiroveyên heta nuha zêde bikim:

- Meriv divê alîyê netewê prensîpê jî not bike, li gora vê prensîpê divê yekîtiya sîyasî û ya netewî bi aheng bin, erk û wezîfeyên mensûbên wê yên netewî divê li pêş yên din ên gelêrî yan kesayetî bîn û di rewşa şer de li pêş hemû mecûbîyetan bin.

- Ji bo netewên li ser axa xwe, mijara netewperwerî û dewleta xakî yan netew dewletê zû zû ji hev nayên veqetandin, dewlet tunebin jî mecbûr awayên din ên xwe-birêvebirinê di rojevê de hebin, da ku li gel armancên din, bi awayekî têkildarîya xwe ya bi xakê re bide tesdîqkirin.

- Netewperwerî carnan çandên heyî werdigêrîne bo netewan, carnan wan keşif dike û çandên heyî yên din ji navê radike. Bi gotineke din, netewperwerî û ramanên netewî parastin, avakirin û pêşdaxistina netewan, çêkirina dewletan an awayên din ên xwe-birêvebirinê armanc dikin; pirê caran wek fikrekê dest pê dikin û ji alîyê derdorên teng ve belav dibin, heke dem û dewran, şerd û mercên hundir û derve û hwd. musaît bin, dibin girseyî.

- Gel an komên civakî di dewreke taybetî ya pêşketina teknolojîk û ekonomîk de berê xwe didin netewbûnê. Wek mînak berî çapxane,

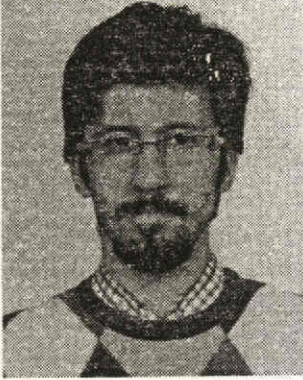
xwendewarîya girseyî, xwendegehên girseyî, TV û hwd, zimanên standard û hin tiştên din ên netewî bicîh nabin.

- Divê meriv bikanibe bi du awayan li netew binêre, ji jêr ve, wek ku mirovên adetî dibînin, ku objeyên çalakî û propagandayê ne; û ji jor ve wek ku hikûmet, berdevk, çalakvanên netewperwer, sazî û partîyên netewî û hwd, dibînin. Pirê caran bi giştî beranberî hev nayên. Carnan pir dûrî hev in. Divê jor hay ji jêr hebe, xweş nas bike û wisa nêzîk bibe.

Bi hêvîya ku ev nivîs ji bo çêtir têgîhaştin û pêkanîna gengeşiyên li ser pirs û pirsgerêkên netewî yên Kurd û Kurdistanê bibe alîkar.

Hinek çavkanîyên sereke: Economic Development & Nation-building in Africa: In Search of A New Paradigm; Nation-Building, Propaganda, and Literature in Francophone Africa; Fritz V, Menocal AR, Understanding State-building from a Political Economy Perspective, ODI, London 2007; CIC/IPA, Concepts and Dilemmas of State-building in Fragile Situations, OECD-DAC, Paris, 2008; Whaites, Alan, State in Development: Understanding State-building, DFID, London 2008; The Nationalism Project, Nationalism Studies Information Clearinghouse Beyond Intractability; Wikipedia

Kürt ulusalcılığının dünü, bugünü ve yarını

*"...Kürdistan'ın kralı Osmanlı hükümdarı değil benim;
O benden daha güçlü ise ben ondan daha soyluyum..."*
Emir Bedirxan

Hêvî Soran KORKMAZ

Ulusçuluk akımı Fransız ihtilali ile ortaya çıkmış ve sanayi devrimiyle miladını dolduran feodalizmin yerine yeni siyasal görüş olarak dünya siyasal tarihindeki yerini almıştır. Zaten daha önce binlerce defa tartışılmış olan bu konunun üstünde durmadan ulusçuluğun ve feodalizmin bazı temel farklarının üstünde durmakta fayda görmekteyim, zira tezimin temelini oluşturacak olan bu fark iyi anlaşılmalıdır. Feodalizmin temelinde duygusallıkla paralellik gösteren üstün soy unsuru yer almaktadır. Öyle ki feodal beylerin kendi soylarını diğerlerinden üstün görmesinin yanında bey'in hakimiyeti altında yaşayan halkta bey'in ailesini kendinden üstün görür, bey'in kanından gelen en küçük bireye bile saygıda kusur etmezler. Ulusal bilinçte ise mantık hakimdir. Her ne kadar romantizm akımının etkisinde görünse de ulusun bütün olarak menfaati bireysel duygusallığın her zaman üstünde yer almaktadır. Bu nedenle feodalizmin en büyük göstergesi olan veraset

sistemi ulusçu anlayışta tamamen sıfıra indirgenmiştir. Bu farkı iyi anlayıp özümledikten sonra Kürd ulusal hareketinin tarihini inceleyip yanlışlarından ders çıkararak çözüm yolunu bulabilir ve o yolda ilerleyebiliriz.

"Kürt ulusalcılığının babası kimdir?" Sorusunun cevabı şüphesiz tüm Kürdistan coğrafyasına hakim olmaya muvaffak olmuş son Kürt hükümdarı olan Emir Bedirxan olmalıdır. Yazma onun bir Fransız gazeteciye gönderdiği bir mektupta kullandığı bu sözlerle başlamanın nedeni okuyucular üzerinde küçük çapta bir test uygulamak istememdir. Bu cümleyi ilk okuduğunuzda ne düşündünüz? Bu noktada durup bir iki saniye düşünün. Koltuklarınız kabarıp, bundan gurur mu duydunuz yoksa bu onurlu sözlerin altındaki acı manayı görüp hüzlendiniz mi? Eğer cevabınız ilkiyse çoğunluk içerisinde yer alıyorsunuz demektir, zira bunları okuyan Kürtlerin büyük çoğunluğunun bu sözlerle gururlanacağını söylemek yanlış olma-

yacaktır. Halbuki kendi coğrafyasında güçlü olan feodal bir beyin o tarihlerde dünyanın en büyük devletlerinden birinin hükümdarına kafa tutması ve kendini ondan soylu olarak görmesi hangi mantığa uymaktadır, hem de Osmanlı'nın hakimiyeti altındaki topraklarda özerk bir yapıda hüküm sürdüğü düşünülürse durumun trajikomikliği daha iyi görülecektir. Dönemin koşulları ve Emir Bedirxan'ın en nihayetinde bir "Emir" olduğu göz önüne alınırsa bu davranışı anlaşılabilir, hatta haklı bile görünebilir. Ama işin asıl acı olan tarafı aradan bu kadar zaman geçmesine rağmen bu sözleri okuduğumuzda Emir Bedirxan'a bunları söyleten feodal duyguların hala benliğimizde var olması ve bize aynı hazzı vermesidir.

Emir Bedirxan'ın ölümünden sonra Kürdistan parçalanmış da olsa 1. Dünya Savaşı'na kadar özerk yapısını korumaya devam etmiştir. 1. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında Ortadoğu ve Balkanlardaki tüm milletler teker teker bağımsızlıklarını ilan ederken Kürtler bunu istememiş, Osmanlı ve Halifenin yanında yer almışlardır. Bu sırada Kürt aydınları yüz yıldır çözümlenememiş bir tartışmaya başlamışlardı: "birleşik ama özerk Kürdistan mı? Yoksa bağımsız ama parçalanmış bir Kürdistan mı?" bu soru hala tartışılmaktadır ama ulusal bilinç ile bakıldığında her nasıl olursa olsun birleşik bir Kürdistan'ın parçalanmışlıktan iyi olacağı söylenebilir. Kürd'ler bir karar verip bağımsızlık şiarını benimsediklerinde ise iş işten geçmiş, sınırlar çizilmiş, dengeler kurulmuş bulunmaktaydı.

Daha sonraki süreçte Kürdistan'ın dört parçasında Şêx Mahmûd Berzencî, Koçgirî, Şêx Said, Simko, Seyid Rıza, Ağrı... gibi irili ufaklı onlarca isyan çıkmıştır. Bunların hepsine teker teker değinmenin pek bir anlamı yok, önemli olan bunların bastırılma yöntemlerine bakıp bunlardan ders çıkarmaktır. Zira hemen hemen hepsinin sonu benzer olmuştur. Çıkan tüm isyanları bastırmak için o bölgenin egemen güçleri (yerine göre Türkiye, İran, Irak veya Suriye devletleri) gene Kürtleri kullanmıştır. Yeri gelmiş Türkiye'deki bir isyanı bastırmak için İran'daki Kürtler kullanılmış yeri gelmiş

İran'daki bir isyanı bastırmak için Irak'taki Kürtler kullanılmıştır. Bazen uzağa gitmeye gerek kalmamış çevredeki diğer aşiretlere destek verilip onlar aracılığıyla bastırılmıştır isyanlar. (Bugün de koruculuk sistemiyle bu alışkanlık devam ettirilmektedir) Bu durumun suçlusunu zaten işgalci ve faşist sıfatlarını kazanmış olan devletler olarak algılamak ise kesinlikle yanlıştır, zira ulus-devlet anlayışını benimsemiş olan bu yeni devletlerin ulus-devletin yapısı gereği kendi toprak bütünlüğünü korumak için elinden

1. Dünya Savaşı öncesi ve sırasında orta doğu ve balkanlardaki tüm milletler teker teker bağımsızlıklarını ilan ederken Kürtler bunu istememiş, Osmanlı ve Halifenin yanında yer almışlardır. Bu sırada Kürt aydınları yüz yıldır çözümlenememiş bir tartışmaya başlamışlardı: "birleşik ama özerk Kürdistan mı? Yoksa bağımsız ama parçalanmış bir Kürdistan mı?" bu soru hala tartışılmaktadır...

geleni yapması tamamen insanlık dışı olmakla beraber gayet doğal bir reflekstir. Burada yanlış olan taraf bir Kürt isyanının yine Kürtler tarafından bastırılmasıdır. Bununda Kürtlerin o dönemde hala ulusal bilince erişemediklerinin kanıtı olduğunu söylemek gayet yerinde olacaktır.

Bunlarla beraber gerçek anlamda ulusalcı anlayışı benimsemiş ve hayatına yansıtabilmiş ilk tarihi şahsiyet ise kuşkusuz Mele Mustafa Barzani'dir. Gerek Irak'taki direnişi olsun, gerek Qazi Mihemed'e verdiği destek olsun, gerek uzun Moskova yürüyüşündeki cesareti olsun her bakımdan takdire şayan olan bu kişilik günümüzde hak ettiği değeri almış, görüşü ne olursa olsun kendine Kürt diyen her şerefli insanın saygısını kazanmıştır. Bunun en büyük nedeni de şüphesiz Kürt ulusunun çıkarlarını her zaman kendi çıkarlarının üstünde görüp bu yönde hareket etmesidir. Kürt ulusalcılığı adına yaptıklarına çok fazla değinmenin pek bir anlamı yok bu yazıda, zira amacım artılardan ziya-

de tarihteki eksilerimize yoğunlaşmış bunlardan gerekli dersleri çıkarmaktır. Mele Mustafa'nın da şüphesiz ulusalcılık anlamında yanlışları olmuştur. Benim gözümde yaptığı en büyük yanlış çevresinde çok daha yetkin ve kabiliyetli kişiler bulunmasına rağmen oğulları İdris ve Mesut'u sağ kolu ve onları verasetçileri olarak göstermesi olmuştur. Zira başta da belirttiğim üzere feodal kültürün en önemli özellikleri arasında üstün soy ve veraset sistemi gelmektedir. Bu davranış Mele Mustafa'nın bile bütünüyle feodal bağlarından kopup tam anlamıyla ulusalcı bir çizgiye ulaşmadığının göstergesidir. Belki de bu nedenledir ki her ne kadar demokratik bir yapıda görünse de günümüzde Barzani ailesi kendi bölgelerindeki en büyük güç ve saygı odağıdır, tıpkı Emir Bedirhan gibi.

Mele Mustafa Barzani hareketinden sonra Kürdistan'da ortaya çıkan ve kimisine göre en büyük ve kapsamlı olduğu savunulan ulusal hareket ise PKK hareketidir. Oluşum ve gelişim dönemindeki ideolojisi ve eylemselliğiyle ulusalcılık çizgisine en yakın hareket şüphesiz PKK'dir. Bunun en büyük nedeni kuruluş şiarının Kürdistan'ın bütününe kapsayan bağımsız bir Kürdistan olması ve bu yönde eylemlerde bulunmasıdır. Lakin bu hareket son dönemde ulusalcı çizgisinden çıkmış, hatta özerkliğe bile karşı çıkacak radeye gelmiştir. Ki, bu durum ulusalcılık bağlamında incelenecek herhangi bir yanı yoktur.

Peki bu pekte umut telkin etmeyen tarihimize karşılık bugün Kürt Ulusal hareketi ne durumdadır? Günümüzde Kürdistan'ı parçalayan duvarlar şeffaflaşmış ama daha da kalınlaşmış durumdadır. Yeri gelmişken hemen tüm Kürtlerin yaptığı bir hataya da değinmek istiyorum. Dörde bölünmüş bulunan Kürdistan coğrafyası genel olarak Türkiye Kürdistan'ı, Irak Kürdistan'ı, İran Kürdistan'ı ve Suriye Kürdistan'ı olarak adlandırılır, ama bu ülkelerin isminden haklı olarak rahatsız olan duyarlı Kürtler ise bunların yerine Kuzey, Güney, Doğu ve Batı Kürdistan terimlerini kullanmayı uygun görürler şüphesiz ilk kullanımın onur kırıcılığı ikincisinde yoktur. Lakin Kürdistan haritası göz önüne alındığında ters bir "V" harfine benzediği görülecektir ve bu nedenle Kürdistan coğraf-

yasını Kuzey, Güney, Doğu ve Batı diye ayırmak yanlıştır bu uygulama dört ülkenin sınırlarını de facto olarak tanımamıza ve meşru görmemize sebep olmaktadır.

Peki dünü bu kadar karanlık, bugünü ise daha da karanlık olan Kürt ulusalcılığının yarını nasıl olacaktır? Bu konuda iyimser olabilmek gerçekten çok zor. Kürt liderlerinin bu konudaki eksikliği bir yana, daha aşılması gereken o kadar çok sorun var ki... her şeyden önce ulusalcılığın temeli olan birleşme konusu halledilmeli. Hangi görüşten olursa olsun ben kürdüm diyebilen herkesin "KÜRDİSTAN" kelimesi üzerinde hemfikir olabilmesi gerekmektedir. Yani asıl dava belirlenmelidir. Buda ne şekilde, nasıl, neyle veya kimle demeden KÜRDİSTAN fikri altında tüm Kürtlerin birleşmesidir. Bu husus düşünüldüğünde yapılacak olan kongrenin önemi artmaktadır zira kürdistanın her yerinden gelecek olan katılımcıların -kürt halkının aydın ve siyasetçileri olarak- kendi aralarındaki çatışmaları bir yana bırakıp ortak bir amaç -ki o da Kürdistan fikri olmalıdır- belirleyip bu yönde çalışmalara başlamalıdır. Bu sorun ortadan kaldırıldıktan sonra -ki küçük bir sorun değildir bu-, kültürel anlamda çalışmalar yapılmalıdır. Betirteğim ve bilindiği gibi Kürdistan dört parçaya bölünmüştür ve her parçasına ayrı bir kültür hakimdir ve ne yazık ki bunların hiç biri Kürt kültürü değildir; ya Türk ya Arap ya da Fars kültürünü görebiliriz Kürdistan'da. Lakin tam anlamıyla bir Kürt kültüründen söz etmemiz oldukça zor, bu yönde çalışmalar yapılmalı ama asla "sorun sırf kültürel bir sorundur" yanlısına düşülmemelidir. Kültürün de temelinde dil yatmaktadır unutulmamalıdır ki bir ulusu var eden kültürüdür, kültürü de var eden dildir. Bununla beraber ulusal bilincin gelişmesinde en az dil kadar önemli olan bir diğer husus da tarihtir. Mezopotamya'nın en kadim halklarından biri olmasına rağmen Kürt Tarihi hakkında bir Kürt tarafından yazılmış eserler ne yazık ki yeterli değildir. Bu nedenle Kürt akademisyenlerine özellikle de tarihçilerine bu konuda destek vermek ve onları teşvik etmek gerekmektedir. Yapılacak kongrede bu konuların da irdelenip olumlu kararlar alınması şüphesiz sorunun çözümünü hızlandıracaktır. Örneğin 2010 yılı Kürt dili ve tarihini yaşatma yılı

olarak ilan edilebilir ve yıl boyunca Kürdistan'ın her yerinde Kürt dili ve tarihi üzerine sempozyum ve konferanslar verilebilir ayrıca topyekun bir dil seferberliği ile Kürtçenin düştüğü bu durum bir nebze düzeltilebilir. . Kültür sorunu da aşıldığı takdirde Kürt ulusalcılığının tek bir adımı kalmış olacaktır ki bu en zor ve içinden çıkılmaz olanıdır. Kürtler bir Kürdistan fikri altında birleştikten ve kendi kültürlerini yaşamaya başladıktan sonra nasıl ve ne şekilde birleşecekleri sorunu ortaya çıkacaktır. Akla gelen ilk ve en güzel cevap bağımsız büyük Kürdistan olacaktır, ama mevcut dengeler ve uluslar arası konjoktür bunu bugün için imkansız kılmaktadır. Bununla beraber Kürtlerin maksimum derecede dağılmış olması da bir sorun yaratacaktır. Buna karşılık akla daha yakın gelen çözüm büyük bir konfederal Kürdistan'ın kurulmasıdır. Kürdistan'ın dört parçasını birleştirerek büyük ölçekte bir federal devletin kurulması görece gerçekçi bir olaydır. Bu yönüyle Abdullah Öcalan'ın "demokratik konfederalizm" tezine paralellik gösteren bu yapı; Öcalan'ın karşı çıktığı devlet örgütlenmesi ve dört işgalci gücün üniter yapılarının korunmaması

faktörlerini de içermesiyle "demokratik konfederalizm" tezinden ayrılır, zira savunduğum yapı iç işlerinde tamamen bağımsız bir devlet yapısıdır. Tabi bunu gerçekleştirmek için önce dört kapıdaki dört cehennem zebanisini ikna etmek gerekir ki bu da kolay olmayacaktır.

Bu kadar olumsuzluğa rağmen olması gereken ve olacak olan şey bellidir, öyle veya böyle tarihsel süreç yerine oturacak ve birleşik Kürdistan kurulacaktır yeter ki 35 yıl önce Mele Mustafa'ya Kerkük için aşağıdaki sözleri söyleten bilinç ve özveri, bugün tüm Kürtlerde birleşik KÜRDİSTAN için var olmaya devam etsin.

"Allah şahittir; savaşı sevmiyorum, çünkü savaş, bir sorunu halletmenin en kötü yoludur. Ancak Baas Partisi bize başka bir yol bırakmadı. Onların bize getirdiği önerinin, onların lehine Kerkük'ten ve başka bölgelerden ödün vermemizden başka bir anlamı yoktur. Bu ise imkansızdır. Bu uğurda her şeye hazırız; hepimizin öldürülmesine karar verilse de...Çünkü ben, Kürdlerin kabrime gelip tükürerek, "Niçin Kerkük'ü sattın?" demelerinden korkuyorum,"
Mele Mustafa BARZANİ

KÜRT ULUSAL BİRLİK HAREKETİ

PROGRAM

Kürt Ulusal Birlik Hareketi (Tevgera Yekîtiya Neteweyî a Kurd-TEVKURD), Kürt özgürlük mücadelesinin mirasına sahip çıkar; Kürt ulusal demokratik kurtuluş mücadelesi yolunda dizilen temel taşların üstüne taş koymanın görev ve sorumluluğuyla davranır; Kuzey Kürdistan'ın yakın tarihindeki ulusal demokratik birlik çalışmalarını, olumlu ve olumsuz yanlarıyla, ulusal özgürlük yolundaki arayış ve mücadeleler olarak değerlendirir.

TEVKURD, ulusal demokratik kurtuluş mücadelesinin temel sorunlarından birinin de ulusal demokratik güçlerin bugüne kadar kalıcı birlik kuramayışı olduğunu tespit eder. Kürdistan'ın parçalarındaki siyasal dinamikler, hem bir parça dahilinde birlik kuramamış, hem de parçalar arasında dayanışma, birlik mekanizmaları yaratamamış, bundan dolayı halkımız ağır bedeller ödemiş, iç çatışmalar ve ağır yenilgiler yaşamıştır.

Ülkemizi parçalayan Batılı ve Doğulu sömürgeci rejimler kendi aralarındaki çelişki ve çatışmalara rağmen, gerektiğinde Kürt halkına karşı birlikte davranırken, mazlum Kürt halkı özgürlüğü uğruna birlik oluşturamamıştır.

Ancak son yıllarda ülkemizin Güney'indeki ulusal demokratik hareket, birlik oluşturulunca başarı ve zaferlerle yol alındığına çarpıcı bir örnek olmuştur.

Sömürgecilerin böl-yönet politikasının da etkili olduğu bu siyasal parçalanmışlık siyaset

sorumluluğu ve ustalığıyla aşılabılır.

KUDÇG (Kürt Ulusal Demokratik Çalışma Grubu) Kuzey Kürdistan'da farklı grup, parti ve çevrelerden gelen ve yurtsever kişilerin ortak bir ulusal birlik arayışı, siyasal parçalanmayı aşma yolunda atılmış bir adımdır. Bu adımın TEVKURD ile kararlı ve istikrarlı bir yürüyüşe dönüştürülmesi amaçlanmaktadır.

TEVKURD, mevcut süreçteki temel sorunlarımızdan birinin birleşik ulusal demokratik iradenin yaratılması olduğunun altını çizerek, halkımızı bu hedefte birleşmeye çağırır.

TEVKURD, geçmiş birlik deneyimlerinden çıkardığı derslerle, ülkemizdeki değişik görüş ve eğilimdeki partiler, örgütler, bireyler ile mesleki ve sendikal örgütlenmeleri bünyesinde birleştirerek ulusal birlik yaratmayı temel görevlerinden biri bilir.

Bu süreçte tüm çabalarımıza rağmen TEVKURD' un dışında kalacak olan yurtsever güçler de olacaktır. TEVKURD kendi dışındaki yurtsever güçlerle dost kalmayı, onlarla ortak çalışma ve eylemler oluşturmayı hedefler.

TEVKURD ilke olarak kendini hem halkımıza hem de dünyaya, üzerinde yürüdüğü pratik-politik mücadele hattı üzerinden tanımlayacaktır. Mücadelemiz halkımızın haklarını gasp eden rejimlerledir, halklarla değil. Başta bölge halkları olmak üzere tüm dünya halklarını halkımızın meşru, haklı mücadelesini desteklemeye çağırıyoruz.

KÜRDİSTAN, ORTADOĞU VE DÜNYA

Kürtler Ortadoğu'nun, yerleşik ve kadim halklarından. Kürt halkı, dünyanın en eski uygarlıklarından olan Mezopotamya Uygarlığı'nın yaratıcı halklarından biridir.

Kürdistan önce bölgenin iki temel gücü Osmanlı ve İran imparatorlukları arasında 1639 Kasr-ı Şirin Anlaşması'yla ikiye bölünüp, paylaşıldı. Daha sonra I. Dünya Savaşı sonunda İngiltere ve Fransa ile bölge devletleri tarafından dörde bölündü. Bu paylaşım ve bölme sürecinde ulusumuzun özgürlüğü hedefleyen bütün başkaldırıları bu güçler tarafından bastırılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti, ABD-İngiliz blokunun baskısı ve SSCB'nin bölgeden çekilmesiyle yıkılmıştır.

TEVKURD, bu süreçlerde Kürt halkının ve bölge halklarının iradesi dışında çizilen haritayı bölgedeki sorunların temel sebeplerinden biri olarak görür. Kürdistan'ın ülkesi ve halkıyla birliğini tarihsel bir hak sayar.

Gerek uluslararası güç odaklarının, gerekse bölge sömürgeci devletlerinin Kürdistan üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda hesapları olup, bu hesaplar doğrultusunda gelişmeleri denetlemeye ve yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Ancak esas sorun, Kürt halkının ve siyasal dinamiklerinin geleceğe ilişkin kendi hesaplarını içeren bir ulusal proje yaratamamış olmasıdır. TEVKURD, kendini bu hesapların birleşik siyasal ifadesi olarak tanımlar ve buna uygun davranır.

TEVKURD, ulusal kavganın öne çıkıp mevzi kazandığı parçaya diğer parçaların omuz vermesi başta olmak üzere, Kürdistan'ın parçaları arasında politik dayanışmanın geliştirilmesini ve ilkesel olarak karşılıklı eleştiri ve önerileri benimser. Bu perspektifle Güney'deki Kürt Federe Devleti'ni sahiplenir, destekler.

KUZAY KÜRDİSTAN

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı bakiyesinden Türk ulusu, yaratma projesidir. Bu nedenle Türkiye rejimi cumhuriyetin kuruluşundan beri Kürt ve Kürdistan gerçeğinin ret ve inkarını te-

mel alan bir politika geliştirmiştir. Bu politika baskı, imha ve asimilasyonla hayata geçirilmiştir.

Gerek ekonomik gelişmenin bir sonucu olarak kırdan kente akan göçün ve özellikle son yıllarda sömürgeci rejimin Kürdistan'ı boşaltma uygulamasıyla milyonları bulan Kürt kitlesi zorla Kürdistan kentleri ve Türkiye metropollerine göç ettirildi. Bu gelişme hem Kürdistan'da kentlerin çarpık ve hızla büyümesine, kentlerimizin tarihi dokularının bozularak kırsallaşmasına, hem de Türkiye metropollerinde Kürt/Kürdistanlı nüfusun yoğunlaşmasına yol açtı. Artık Kürdistan'da nüfusun ve ekonomik-siyasal yaşamın ağırlık merkezlerini kentler oluşturmaktadır.

Kürdistan gençliği, anadilde eğitim başta olmak üzere genelde eğitim olanaklarından yoksun oluşu, şiddetin direkt muhatabı ve işsizliğin de ana kitlesi olması nedeniyle ciddi ulusal, sosyal, ekonomik ve akademik sorunlarla karşı karşıyadır.

Kürdistan kadını, tarımın yanı sıra giderek sanayi, ticaret ve hizmet sektöründe çalışan kitlenin ciddi bir bileşeni haline gelmektedir. Bu gelişme, çalışan kadına ağır sorunların yanı sıra ekonomik, sosyal yaşamda özgürleşme, bireyleşme yönünde imkanlar da sunmaktadır. Kadınlar aynı zamanda dil ve kültürün temel taşıyıcı unsurları olmalarından dolayı, sömürgecilerin onlar üzerinden asimilasyonu derinleştirme politikalarına maruz kalmaktadır.

TEVKURD, Kürdistan'da kadın ve gençliğin asimilasyon ve zulüm politikası nedeniyle yaşadığı ağır siyasal baskı ve toplumsal sorunların, sosyal ve siyasal alanda kadın ve gençliğe pozitif ayrımcı bir yaklaşım gösterilmesini daha da zorunlu hale getirdiğine inanmaktadır.

Halkımız, yükselen ve gerileyen evreleri olmakla beraber, genel bir duruş olarak ulusal özgürlük davasını sahiplenecek dinamik siyasal bir potansiyeli her zaman barındırmış olup bugün de barındırmaktadır.

TEVKURD, bu belli başlı ekonomik, sosyal, siyasal olgu ve gelişmeleri dikkate alan bir ulusal demokratik siyaset geliştirip büyütme hedefler.

TEVKURD, açık alanda siyasal mücadele yürütür. Mücadelede legaliteyi gözetmekle beraber meşruiyeti, mücadele tarzı olarak da sivil itaatsizliği ve kitle eylemliliğini esas alır.

TEMEL HEDEFLER

1- TEVKURD, Kürt sorununu bir ülke ve ulus gerçekliği sorunu olarak görür. Bu tespit üzerinden çözüm arar. Çözümün, özü itibariyle Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı olduğunun altını çizer.

Kürt ulusal sorunu Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısı içerisinde çözümlenemez. TEVKURD, bu yönde süregelen dayatmaları ve geliştirilen yeni projeleri temelden reddeder.

TEVKURD, temel siyasal hedef olarak Kürt halkının kendi topraklarında kendi kaderini hukuksal, yönetsel ve siyasal açıdan özgür iradesiyle belirlemesini ve dünya halklarıyla tam hak eşitliği temelinde ilişkiler kurmasını savunur, bunun mücadelesini verir. Kendi kaderini tayin hakkı ve bunun bürüneceği biçiminin belirlenmesinde, Kürt halkının özgür iradesine başvurmayı temel bir prensip olarak savunur. Kürdistan'da eşitlikçi, özgürlükçü, çoğulcu, demokratik çizgileri içeren sosyal ve hukuksal normları güçlü olan bir devlet ve toplum yapısını benimser.

2- TEVKURD, Kuzey Kürdistan'da yaşayan Ermeni, Arap, Asuri, Çerkez, Türk ulusal azınlıkların geleceklerinin Kürt halkının kaderiyle iç içe geçtiğini belirtir, ulusal azınlıkların kendilerini ulusal, kültürel bakımdan özgürce ifade etme ve örgütlenme haklarının altını çizer. Aynı yaklaşımla İç Anadolu ve Türkiye metropollerindeki Kürt ulusal azınlığın ulusal, kültürel haklarını savunur. Avrupa'daki Kürt kitlesinin ulusal kültürel haklarının geliştirilmesi için mücadele verir. TEVKURD, Türkiye ve Kürdistan'daki ulusal azınlıklara ilişkin diğer bir temel yaklaşım olarak; belli bir coğrafyada (kent, ilçe, köy vb.) nüfusun çoğunluğunu oluşturan ulusal azınlıklar ile kent ve metropollerdeki ulusal azınlığın sorun ile taleplerinin ve dolayısıyla çözümlerinin de farklı olacağını belirtir ve bu farklılıklara uygun çözüm arayışları

geliştirir. Bu arayışla ilgili çözümde uluslararası sözleşmeleri referans alır.

3- TEVKURD, düşünce ve inanç özgürlüğünü esas alır. Düşünce ve inanç özgürlüğünü temel insan haklarından sayar. Bireyler için inanç özgürlüğünün yanı sıra, bireyler ve gruplar için ibadet özgürlüğünün garanti altına alınmasına, din özgürlüğünün aynı zamanda herhangi bir dine mensup olmama hakkını da içerdiğine inanır.

4- TEVKURD, ülkemizdeki zenginlik kaynaklarının Kürt/Kürdistan halklarının yararına işletilmesini temel bir hedef olarak savunur.

5- Halkımızın siyasal iradesinin dışında gelişen/geliştirilen Türkiye'nin AB'ye katılma sürecinin derinleşmesiyle paralel olarak Kürt halkı ve siyasal temsilcileri de bu sürecin olumlu-olumsuz sonuçlarıyla yüzleşmektedirler. TEVKURD, Kürt millet gerçeğini ve özgürlük mücadelesini tanıması, müzakereler sürecinde Kürdistan söz konusu olduğunda muhatabın Kürt halkı ve siyasi temsilcileri olduğunu görmesi ve bu bağlamda ilişki kurması için AB'ye çağrıda bulunur. Kürdistanlı siyasal dinamikler ile sivil kurumların da, müzakerelerin ilerlemesiyle paralel AB'nin karşısına bütün, somutlaştırılmış bir ulusal projeye çıkmaları gerekir.

6- TEVKURD, Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesiyle Türkiye halklarının demokrasi ve değişim mücadelesinin birbirini etkileyen iki temel dinamik olduğunu belirtir; Kürt halkının ulusal özgürlük uğruna kazanacağı her mevzinin, Türkiye halklarının demokrasi mücadelesine bir katkı olacağını, aynı zamanda Türkiye rejimi ve toplumundaki her ciddi demokratikleşme adımının da halkımızın mücadelesine bir katkı sunacağını vurgular; Türkiye'nin özgürlükçü dinamiklerini Kürt halkının ulusal özgürlük mücadelesine omuz vermeye çağırır.

GÜNCEL TALEPLER

Güncel mücadelede kısa vadeli ulusal istemlerin yanı sıra kısa vadeli ekonomik, sosyal talepleri dile getirir. Bu taleplerin belli başlıları olarak:

1- Kürt halkının ve ulusal azınlıkların varlığı

ğini kabul eden ve ulusal haklarını da güvence-ye alan demokratik bir anayasanın hazırlanıp kamuoyuna sunulması;

2- Kürtçe'nin resmi dil olarak kabul edilmesi;

3- Kürt dilinin ve ulusal azınlık dillerinin eğitim-öğretim dili olarak yasallaştırılması, bunun koşullarının hazırlanması; basın yayın alanında Kürtçe üzerindeki baskı ve yasakların kaldırılması, Kürt dilinin Kurmanci, Zazaki, Sorani, Gorani lehçelerinin serbestçe geliştirilmesine olanak tanınması ve bir bölgede Kürtçe'nin hangi lehçesi çoğunluk tarafından konuşuluyorsa o bölgede birinci derecede o lehçenin geçerli olması, eğitim ve yayın olanakları sağlanması için çalışır.

4- Tüm siyasi tutukluların serbest bırakılması, siyasi yasaklıların yasaklarının kaldırılarak serbestçe siyaset yapmalarının sağlanması; düşünce, inanç ve Kürdistanî siyaset ile örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm yasal ve idari engellerin kaldırılması;

5- Kürt halkı üzerindeki inkar ve imha siyasetine son verilmesi ve yıllardır halkımıza karşı yürütülen bu savaş siyasetinin yarattığı tüm

sonuçların ortadan kaldırılması;

6- İşçi, Köylü, memur ve esnafın ekonomik, sosyol, mesleki hakları için mücadelenin geliştirilmesi ve ücretli çalışanların grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkının tanınması,

7- Mayınlar bir insanlık suçudur, yurdumuzun her tür mayından arındırılması;

8- Ülkemizin tarihsel ve ekolojik dokusunun korunması, bu dokuyu tehdit eden projelere son verilmesi;

9- Zorunlu askerlik Kürdistan'da bir zulüm ve irade ambargosudur. Zorunlu askerlik dayatmasına son verilmesi uğruna mücadele edilmesi.

10- Koruculuk sisteminin lağvedilmesi, boşaltılan köylerden göç ettirilen köylülerin geri dönüşlerinin temin edilmesi ve zararlarının tazmin edilmesi,

11- Kürdistan da isimleri değiştirilen yerleşim yerlerinin Kürtçe isimlerinin iade edilmesi,

12- Cinayet şebekelerinin açığa çıkarılması için tetikçi ve emri veren ayrımı gözetilmeksizin, ucu kimlere ve nereye varırsa varsın tüm sorumluların ortaya çıkarılması,

27 Mayıs 2007- Diyarbakır

JÎ MEDYA Û RAYA GIŞTÎ RE!

Komîta Rêvebir a TEVKURD-ê roja 04.04.2008-an li Dîyarbekir civîna xwe pêkanî. Di civînê de li ser programê xebatê, realîzekirina komîsyonan û rewşa polîtîk ya pêlên dawî hate rawestandî.

Herweha Rêveberîya me li ser encama hilbijartinên herêmî û nîqaşên li ser Konferans/Kongra Hewlêrê jî rawestîya. Di vê derheqê de bîrûraya Rêveberîya TEVKURD-ê ev in:

Wek ku tê zanîn tevgera me di payîza çûyî de, ji bo ku di navbera hemû hêz û aliyên kurdan de bi perspektîfa yekîtiya neteweyî “bloqa kurd” a hilbijartinan ava bibe, hewldan dabû destpêkirin. Di vê hewldanê de bi hemû aliyên kurdan re hem rûbirû û hem jî bi nivîskî hevdi-tin hatibûn pêkanîn. Di van hevdi-tinan de hatibû destnîşankirin ku; “pirsa kurd pirseke neteweyî ye û di esasê xwe de pirsê desthilatdarîya neteweyî ye. Sîstema dagirkerîya tirk hebûna netew û welatê me înkâr dike û dixwaze heqîqeta me ji holê rake. Li hamberê rapêçana vê sîstemê ya giştî, pêwîst e ku tevgera azadîya neteweyî jî bi îdraq û hişyarîya paradîgma mafê xwe bi xwe îdarekirinê û bi helwestên hevmuşterek û de facto tevbigere.”

Belê tevî ku di van hevdi-tinan de em gelek nêzî tifaqê bûn jî, mixabin ku hewldana me ne-

çû serî û em muwafiq nebûn. Piştî hingê me daxwîyanîyek belavkir û ji gelê kurd xwest ku bi hişyarîya desthilatdarîya neteweyî tevbigerin.

Di encama hilbijartinan de krîza sîstemê kûrtir bû. Dewletê serkeftina DTP-ê –bi taybetî li serhedê- weke tehdîdê pejirand. Li tevahîya Kurdîstanê nebe jî, DTP-ê li heşt bajarên kurda dengên xwe zêdekir. Em serkeftina DTP-ê û şaredarên wê pîroz dikin. Herwiha em ji DTP-ê û şaredarên wê hêvî û daxwaz dikin û dipên ku, şaredarîyan li ser esasê meşrûiyetê û bi perspektîfa desthilatdarîya neteweyî îdare bikin. Her weha gelêrîbin, di xizmeta gel de bin, partîzanîyê nekin û demokratîkbin. Wexta ku şaredarên DTP-ê bi helwesta desthilatdarîya neteweyî tevbigerin, demokratîkbin û di xizmeta şarevanîyê de bin, pêwîst e ku hemû kurd jî, piştgrî û destekê bidin wan.

Rêveberîya me li ser pirsê Konferans/Kongra neteweyî ya ku tê xwestin li Hewlêrê çê bibe û spekulasyonên di vê derheqê de jî rawestîya û pêwîstî pêdivîne ku peyama li jêr belav bike.

Em weke tevgera yekîtiya neteweyî (TEVKURD), li Bakûrê welat pêkneanîna yekîtiyeke mayînde û di navbera parçeyan de neafirandina organîzasyonên piştgrî, alîkarî û hevkarîyê weke

pirsgrêkeke bingehîn tesbît dikin.

Ji wê bonê, em fikra Kongre/Konferansa neteweyî pêwîst û hêja dibîn in. Bi me jî rastirîn ewe ku ev kongre li ser axa azad û di bin rola Serokatîya Herêmê de were organîzekirin. Belê çerçeva kongrê, çapa wê û mijara temsîlê divê adîl, demokratîk û hevmuşterek be.

Hîna tiştêk diyar nîn e. Belê enformasyona ku di vê derheqê de belav bûye/dibe, (her çiqas ji bo me "spekulasyon" bin jî), me hewce pêdît ku em fikr û raya xwe ji raya kurd re bibêjin:

Weke TEVKURD-ê em, dawa Kurdîstan dawa welat û neteweyekî parçebûyî dibîn in. Heta ku li her çar parçeyî birayên me negihên mafê xwe, em jî, xwe azad û rihet nahesibînin. Serxwebûn û yekbûyîn mafê netewa kurd yê rewa ye. Belê li dervayî îrada me, bi zorê û nemeşrû welatê me bûye çar perçe. Li her parçeyî pêvajoyê û şertûmercê ji hev cudabûne. Îro pêwîst tevgera her parçeyî pêşîyê di nav xwe de yekîtiya neteweyî pêkbîne û bi tevgerên parçeyên din re lihevkerî be; bi hev re di nav îstîşare, piştgrî û hevkarîyê de bin. Siyaset û "şoreş îx-rackirina" parçeyan li ser hev çawa ku nerast e, leqayîtmayîn û paxavnekirina parçeyan li ham-

berî hev jî nerast e. Ne xasim li hamberê statuya Kurdîstana azad.. Pêwîst e ku azamî piştgrî û ihtîmam li statuya Kurdîstana Federe were girtin. Ya ku destkeftiyên Kurdîstana Federe tê-xe xeterê divê asla neyête kirin.

Kongra neteweyî ancax dikare li ser van prensîban; li ser pirs, pirsgrêkên doza Kurdîstan yên makro û stratejîk rawest e, bicive. Ne ji bo ku bîrûrayên hinekan li ser hinekan ferz bike, an dilê dewletên cînar xweş bike.

Ji wê bonê em enformasyonên ku dibên, "Konferansa kurd ji bo ku çek bi PKK-ê bide berdan dicive", weke spekulasyonên dezenformatîf dipejirînin. Û dibên, nabe ku tenê bi mijarekî weha Kongra Neteweyî were civandin. Helbet di Kongre/Konferansa Neteweyî de her pirs/pirsgrêk dikarin wer in nîqaşkirin. Belê Kongre/Konferansa Neteweyî divê li ser pirs/pirsgrêkên neteweyî yên makro û stratejîk yên doza Kurdîstan were civandin.

Em van bîrûrayên xwe bi hurmet pêşkêşî raya kurd dikin.

06 Nîsan 2009-Diyarbakir

Rêberîya TEVKURD-ê

(Tevgera Yekîtiya Neteweyî ya Kurd)

Ji 6. Dadgeha Cezayê ya Sûcên Gran a Dîyarbekir re

Heta nuha 8 doz û gelek tahqîqat di derheqê rêvebirên TEVKURD-ê de hatine vekirin. Yek ji van doza jî, ji ber axaftina wî ya di Kongra TEVKURD-ê ya 3. de (06.09.2008-Amed) li Berdevkê TEVKURD-ê Sabahatîn Korkmaz hatibû vekirin. Di celseya ewil de, di navbera heyeta dadgehê, parêzeran û Sabahatîn Korkmaz de krîza “usûlê” û kurdî axaftinê derketibû. Em vê gotara ku meşrûîyet û selahîyeta mahkemên tirk bi pîvanên hiqûqî û edaletê rexne û nîqaş dike pêşkêşî we xwendevanan dikin.

Jimara Dosyê:2009/137

Mijar : Rexne û bersîvên min yên li hamberê doznamê.

Ji ber ku min di axaftineka xwe de gotîye, “...Bes PKK-ê xwe ji bo şerê gêrîlatîyê amadekir.Û wekî ku em hemî pê dizanin di 15-ê Tebaxa 1984-an de li Şemzînan û Dihê bi du hêrîşên hemanwext destpêka şerê çekdarî yê gêrîlatîyê îlankir.

“Ahda sedsalî bi gula ewil re derdibû. Êdî dewranek nuh ya şerê çekdarî li Kurdîstanê destpêdikir. Ji aliyekî de romantîzma şerê çekdarî; mêrxasî û egîtîyê, ji aliyê din de êş, elem û psîkolojîya mexdûriyê...kitleya kurd ber bi PKK-ê ve kişand. Sedemekî din jî, bê alternatîfîya PKK-ê bû. Ji xeynî PKK-ê tu rêxistin li pîya nemabûn.

“PKK, her ku çû weke gêra berfê mezin bû. Di heman wextê de muxalefeta kurd ya dervayî PKK-ê jî, her ku çû mehîya, parçe û lewaz bû...”

Dozger ji ber van gotinan min bi “propaganda kirina hêza terorîst, PKK-ê” tewanbar dike û ji Qanûna Antîterorê xala 7, benda 2-yan, heta 5 salan ceza ji min re dixwaz e.

Berî ku ez bersîva doznamê bidim dixwazim li vira çend tiştan bêjim:

Yek; belê rast e ez di komcivîna TEVKURD-ê de axifim. Li dora 5-6 rûpelên A4-ê û bi xwendina metneke niivîskî axifim. Min di axaftina xwe de ji dawîya Împaratorûyê heta salên 2000-î bi awayekî kronolojîk qala tevgera azadîya neteweyî ya Kurdîstan û encamên wê kir. Di axaftina xwe de ez li ser PKK-ê jî rawestiyam. Di van tesbît û analizên xwe de min rexneyên tund li PKK-ê girtin. (Ev yek ji tevahîya axaftina min tê famkirin)

Lê esas û armanca axaftina min ne analîza PKK-ê bû. Ji xwe civîna me jî ne li ser PKK-ê bû. Ev civîn, civandina Kongra TEVKURD-ê (Tevgera Yekîtiya Neteweyî ya Kurd) bû. TEVKURD, hewldaneke siyaşî ya yekîtiya kurdan e.

Em dixwazin û lêdixebitin ku kurd bi hemî reng û dengê xwe, bi hawayekî medenî û demokratîk bêne kêleka hev, hêza xwe bikin yek, temsîla yekîtiya neteweyî pêkbinin û bi metodên meşrû û maqûl li gel muxatabên xwe sîyaset û dîplomasiyê bikin. Û bigîjin mafên xwe yê çarenûsî.

Em kurd miletekin. Xwedan tarîx, ziman, kultur, welat û medenîyet in. Belê îro em, ji hemû mafên xwe yên neteweyî û kolektîfî bêpar mane. Hebûna me hatîye/tê red û înkâr kirin. Zimanê me qedexeye. Tu statu û nasname ji me re nîn e. Wexta ku em dawa heq dikin, muamela krîmînalî bi me re tê kirin. Tarîxa me, ya asîmîlasyon, koçberî, girtin, lêdan û kuştinê ye. Di tarîxê de gelek qetlîam, sûcên gran û jenosîd jî bi serê me de hatî ye.

Îro li dinyayê kême mesele heye ku weke mesele kurd nahatibe çareser kirin. Em jî miletekin û dixwazin wekî hemû miletên dinyayê yên medenî bigîjin mafên xwe yên kolektîf û demokratîk. Em dixwazin xwe bi xwe îdarebikin. Em dixwazin bi zmanê xwe perwerde bibin; îlim û îrfanê, edebîyat û ferasetê bi zimanê dayîka xwe bijîn. Em dixwazin li ser koka xwe, bi esl û esaleta xwe bêne naskirin û temsîl kirin. Em dixwazin li welatê xwe, azad, aram û di nava huzûrê de bijîn. Xulasa em dixwazin wekî herkesî; wekî ereba, yewnana, înglîza û we bin.

Gelo ji van xwestina meşrû û tabîtir tu daxwaz hene? Gelo di van xwestina de çi tişt xerab, sûc an bêehlaqî heye?

Ku tune ye ev çi xerabîye li me tê kirin? Ev çi zilm û neheqî ye? Ev yek wê heta kuderê here?

A duduya; dozger derewa li min dike. Min di axaftina xwe de ne pesindarî û ne jî propaganda PKK-ê kirye. Heger min propaganda kiribe, min propaganda TEVKURD-ê kirye. Başê dozger çima vê dozê li min vekirye? Çimkî dozger îdeolojîya resmî diparêz e û min jî zidê vê îdeolojîyê tiştan gotîr. Ez bawer im di îdeolojîya dozger de ez bi xwe terorîst im. Ji xwe her weha ye; tu bibêjî Kurd-Kurdîstan, dibên te “gel teşwîqê kîn û tahrîkê” kir û ji xala 216-an daw li te tê vekirin. Tu di tarîxê de bahsa şexsîyetekî kurd bikî; dibên te “curm û cirimkar” metihkir û ji xala 215-an doz li te tê vekirin. Tu bahsa mafê miletê kurd yên kolektîf bikî; dibên tu dixwazî dewleta

unîter parçekî û ji xala 312-an daw li me tê vekirin.

Ji wê bonê ev doz û ev sîstem huqûqî jî nîn e û ji alî min de meşrû jî nîn e. Ji ber ku hun bêteref nîn in. Dozger girêdayî dewletê ye û vê sîstemê diparêz e. Sîstema vê dewletê jî, li ser red û înkara netewa min hatîye avakirin. Temamê qanûnên dewletê li ser pradîgma tunekirina kurdan hatine danîn.

Nuha ez li vê derê wekî kurd, kurdekî muxalîf nayême dadgeh kirin. Win, min weke tirk, tirkêkî krîmînal mahkeme dikin. Başê winê çewa bêteref bimînin? Ji wê bonê ev doz huqûqî nîn e.

Dixwazim li vira, li vê Dîyarbekrê mîsalekî piçûk bidim; Ji %90 nifûsa Dîyarbekir kurd e. (ji xwe li tu dera dinyayê %100 homojen civat nîn e) Belê yên ku me li vira îdare dikin yek jî wan jî kurd nîn in. Ne walî, ne mudurê emnîyetê, ne fermanarê eskerî, ne serdozgerê adlîyê û ne jî heyeta we ya li vira...

Nuha em li vê salonê binêrin; ez kurd im, parêzerên min kurd in, katibê mahkemê kurd e, mubaşîr kurd e, beşdarvan kurd in, rojnamegêr kurd in. Li vê derê bi tenê heyeta we tirk e.

Yanî yên ku îdare dikin tirk in û yên ku tene îdare kirin jî kurd in. Û, ev îdarekirin ne li ser esasê heqî û edaletê ye, bi zorê bi hîle û bi nîpûlasiyê ye.

Em dixwazin edalet û bêbûye destûr li serê me...

Başê ez ji we dipirsim; hunê çewa edaletê, edaletek bêteref û demokratîk pêkbin in?

Ji bo ku hun adîlbin, ne pêwîste ku hun objektîf bin û rastîya min qebûl bikin; xwe têkin şûna min, nefsulqiyas bikin. Weke ku sê hezar sal berê Konfîçyûs gotîye; “Xerabîya ku hun naxwazin li we bêkirin, win jî li kesî nekin. Tiştê ku hun ji xwe re dixwazin, hun jî bidin hevalê xwe!”

Ez dizanim hun bixwazin jî nikarin vê yekê pêkbin in. Ji ber ku sîstema esasî, qanûn rê nadin we. Wexta ku hun prensîbên edaletê yên huqûqa tabîî binin cîh, vêcarê hunê bêne sûcdar kirin û belkî têkevin şûna min.

Xwedê jî dizane ku ez/em mirovên krîmînal nîn in. Yek xusûsîyetekî bêehlaqî di jîyana min de tune. Îdîa min ji ya Sokrates nekêmtir e. Wekî

Sokrates gotîye ez jî dibêm; li şûna ku ez neheqîyê/zilmê li yekî din bikim, bila zilm/neheqî li min bêkirin. Sed canê min hebin ezê bêminet di ber azadîya milletê xwe û mirovatîyê de bidim. Belê ez li ser hemdê xwe nerazîme ku kurd ji bo deh dewletan jî kesî bikujin. Heta ji erdê kevirêkî hilînin û dakin mirovekî..

Ez hiqûqnas im, hun qanûn paraz in. Hiqûq çi ye, qanûn çi ye? Ferqa navbera van pêwîst e baş were famkirin.

Hiqûq yan jî edalet, wekhevîbûna mafên tabîîye. Wek însan, wekî millet, wekî cîns, reng, kultur û zman herkes wekî hev e, xwedan maf e û pîroz e. Yek ji yekî zêdetir û serdesttir nîn e.

Referansa huqûqê wijdanê mirovatîyê û felsefa mafê tabîî ye. Referansa qanûnan jî gere hiqûq be.

Qanûn, qanûnên herî meşrû ji alîyê meclîsekî de û li ser navê îrada miletekî têne kodîfe kirin.

Meclîs ji alî temsîlê de çiqas meşrû û demokratîk be, qanûnên wê jî dê hewqas meşrû û hiqûqî bin. Wexta ku meşrûîyet û demokratîkbûna meclîsê bi xwe were nîqaşkirin, qanûnên ku ji alîyê vê meclîsê de bêne çêkirin, gelo wê çewa meşrû bêne dîtin?

Li Tirkîyê heta nuha ji alî sivilan de, bi metodolojîyekî demokratîk û ji alîyê temsîlê de bi edalet makezagon nehatîne çêkirin. Eskeran destûr çêkirine û dîsa wan bi zorê xera kirine. Û, ev retorîk bûye sîstem li Tirkîyê. Di mesela Ergenekonê de trajîkomîkîya vê sîstemê baş tete dîtin.

Ji bîrnekin ku li Almanya hemû kiryarên Hîtler qanûnî bûn. Hîtler 6 mîlyon yahûdî bi riya destûr û qanûnan qetilkirin. Dîsa li Almanya Hîtler, ji xeynî îdeolojîya Nazîzmê hemû fikir, rexne û muxalefet qedexe û dijî qanûnan bûn.

Belê di heqîqeta hal de ya ku ne hiqûqî bû, ne wijdanî bû û ne jî ehlaqî bû destûr û qanûnên Hîtler bi xwe bûn.

Ji wê bonê, qanûn li her derî hene. Bila neyê zenkirin ku qanûnên El Qaîdê, Tûgayên Sor, ETA-yê, ÎRA-yê nîn in. Naxêr qanûn û nîzamên wan jî hene, heta gelek jî hişk in. Belê çiqas adîl in, çiqas demokratîk in, çiqas meşrû ne, ew cîyê nîqaşê ye.

A Sisiya; ku ez vegeer im ser vê dozê:

Ev doz çewa ku hiqûqî nîn e, li gora qanûnan

jî nehatîye vekirin. Heger haya dozgêr ji makezagona ku ew pêve grêdahîye, ji xala 90-î, benda dawî hebûya û li gora emrê makezagonê bala xwe dabaya peymanên huqûqa navneteweyî û bi taybetî Peymana Mafê Mirovan ya Ewrûpa û biryarên Mahkema Mafê mirovan dê nikaribûya ewha bi rihetî vê dozê vekira. Lewra li wir krîterên hiqûqî hene. Û bi rihetî li hamberê fikr, rexne û xwe îfade kirina însanan doz nayêtin vekirin. Ez li vê derê dixwazim Biryarekî Dadgeha Bilnd ya Dewletên Yekbûyî ya bi navê dawa Termînello/Chicago bînim bîra we. Di vê biryarê de dadgeh weha "Wexta ku gotin, rexne û daxwîyanîyên fikrî di civatê de nerazîbûn, di şertên sîstema dewletê de acisî pêkbînin û mirovan hêrs bikin, wê çaxê ji armanca xwe re xizmeta herî baş pêktîne."

A pêncê; îdîa dozgêr ji alî şertên sûcdarîyê de jî nedicîh de ye. Carekî min propaganda PKK-ê nekiryê, berevajîyê wî min analîz û rexne li PKK-ê girtine, heta min PKK-ê tewanbar kiryê. Nuha ez li vê derê, li vê mahkemê wan rexneyan li PKK-ê nagirim, ev ji bo min bêehlaqî dibe. Belê min gotîye gêrîla û ez nuha jî dibêjim gêrîla.

Ma qêy herkes mecbûr e ku weke dewletê û sawcîyan bi fikire? Dewlet û sawcî ji kê re bêjin terorîst, ew dibin terorîst, ji kêre bêjin baş, ew baş dibin?! Ma dewleta we ya xîlafetê ye, û sawcî jî Şeyxulîslamê vê dewletê ne? Kî vî heqî dide sawcîyan, sawcî vê curetê ji kur û kê distînin?

Ev kîjan huqûq e, çi aqil e û çi ehlaq e? Wijdanê we bi viya nerihet nabe?

Dozger PKK-ê weke hêzeke terorîst tarîf dike û min jî bi "propaganda PKK-ê" tewanbar dike.

Mimkûne ku ez û dozger di tarîfa teror û terorîzmê de wekî hev nefikirin. Ez bi xwe vekirî û amade me ku bi dozger re rûnem û nîqaşan bikim. Belkî dozgêr me îqna bike, bîne ser fikra. Belê bersîva van nîqaşan doz vekirin nîn e.

Ji xwe di tarîfa teror û terorîzmê de li dinyayê jî standartek tune. Teror peyveke fransîzî ye û tê mana "şîdeta bi xof". Ji alîyê siyasî de cara ewil di sala 1793-yan de hatîye bikaranîn. Piştî ihtîlala Fransa ku Robespîere tê ser hikum, li dijî "dujminê şoreşê" polîtîka terorê bikartînin. Her

roj bi sedan muxalîf bi hawakî awarte têne mah-keme kirin û serê wan dikeve ber gîyotînê. Paşê Robespîerre jî serê xwe ji gîyotînê xelas nake. Hetanî sedsala 20-an jî terorîzm, ji bo terora dewletan dihat bikaranîn. Berî Şoreşê ji şîdeta Bolşevîka ya ku li dijî muxalîfên xwe pêktanîn jî, weke "terora kor" dihate binav kirin.

Di encamê de terorîzm, navê şîdeta bi xof û bêperwa ye ku, çî dewlet an çî hêzêkî dervayî dewletê wexta bi çek û zorê dengê muxalîfan bi-tefîn e, ew weke "terorîzm" tê binav kirin.

Piştî salên 1970-yan sanayîya Emrîka ya propagandê vê peyvê ji bo hemû muxalefeta çekdar bikar anî. Ji wê demê bi virde tarîfa ter-orê guherî.

Nuha ez wexta ku li vêderê bêjim, yên ku li vî welatî 4500 gund şewitandin, 17 hezar failê ne-diyar, bîrên terman li dû xwe hiştin, heta şivanê serê çîya bi behana "terorîstîyê" bombe kirin, û a dawî li vî alî li wî alî zarokên 14 salî lînc dikin, gelo ew jî dikevin ber vê tarîfa terorê an na..Ber-sîva vê pirsê jî hewaleyî wijdanê we dikim.

Ya din mesela propagandê ye ku tarîfa wê ge-lek hêsa ye: Di ferhenga tirkî de "Bi rîya gotin an nivîsê danasandin, belavkirin an pesinandina fikrekî, bawerîyekî an doktrînekî" ye.

Wexta ku li axaftina min were mêzekirin, tu

armanceke propagandayê têde nayê dîtin.

Lêbelê axaftina min bi temamî şaş hatîye welgerandin. Tê de ne mana peyvê ne jî ya he-vokê dîyar e. Ji wê bonê, heger hun dixwazin rastîya gotinên min hîn bibin, pêwîst e CD-yên axaftina min û heger win bixwazin metnê axaf-tina min divê ji alî welgêrekî ku ji kurdî-kur-mancî re hakim e û herweha bêteref e were wel-gerandin.

Di şûna gotinên dawîyê de;

Ez wexta ku wekî ronakbîrekî kurd, hiqûq-nasekî an sîyasetvanekî di fikirim, fikr û rayên xwe îfade dikim, tînim zman, esla dewlet-do-zger-qanûn dê çî bêjin, nafikirim. Di nav sîstema fikr û bawerîya xwe de wijdan, ehlaq û aqilê min çî dipejirî ne, ez wana dibêjim û dikim. Wexta ku ez diramim û aqlê xwe di xebitînim, li her tiştî bi çavekî rexnegêrî dinêrim û hemû rexneyên li hamberî xwe jî bi dilgermî pêşwazî dikim. Li gora min, heger fikir ji hemû zext û tadan û bi taybetî ji zextên dewletê neyê paras-tin, azad nabe. Di civatên ku fikra azad lê lê tu-nebe, du tişt li wê civatê esla bi pêş nakevin; demokrasi û îlim. Ji ber ku herdû jî ancax di rehma rexnegêrîya azad de di xuliqin û têne dunyayê....

Sabahattîn Korkmaz

Deklerasyona Çareseriyê Jibo Pirsgirêka Neteweyî ya Kurd

Kurd yek ji gelên niştecih yên li rojhilatana-vînê nin. Kurdistana ku îroj bûye çar parçe, nê-zîkî 20 mîlon kurd li parçeya bakur dijîn ku di nav sînoren Tirkîyê de mane.

Dewleta Komara Tirkîyê **projeyek** afirandina yek netewê bû ji **bermayî ya Osmanî** di vê cografya fire netewê de. **Jibo pêkanîna** vê projeyê piştî damezrandina **xwe bi politikayên** înkâr û îmhayê ve Kurd **bi tevayî tune** hatin hesabandin, zimanê Kurdî **hat qedexekirin** û bi politikayên nedîtî yên **asîmilasyonê** ve ji mafên bingehî yên xwe **î insanî hatin mehrûm** kirin.

Kurd jibo **bidestxistina azadî û mafên** xwe yê bingehî **bedelên giran dan**, **statûya** niha qebûl nekirin û **bi gelek wesîloyan li ber** xwe dan.

Polîtîkayên **înkâr û îmhayê** ku **nêzîkî 85 sal** e berdewam e **bûye sedem ku li Tirkîyê** mîlîtarîzm pêş bikeve, **herweha fehma nijadperest** û

şoven heta rihên wî bi cih bûne, bi vî awayî **pirsgirêka neteweyî ya Kurd** giran bûye û îroj bûye **“giringtirîn meseleya Tirkîyê”**.

Heta roja me ya îro ev **pirsgirêk** bi zanebûnî hatiye paşguh kirin û bi vî awayî an hatiye red kirin an jî bi navên wek **“pirsgirêka paşverûtîyê”, “pirsgirêka terorê”, “pirsgirêka paşdemaniyê, bêperwerdebûniyê”** ve hatiye nîşandan. Di van demên dawiyê de jî li ser navê çareseriyê **yeftayên** wek **“mafên keltûrî”, “mafê nasnameyê”, “mafên ferdî”** hatiye lêkirin ku di rastiyê de vana **versiyonên** wekî dî yên **siyaseta neçareseriyê** nin.

Ev **pirsgirêk** meseleyek neteweyî ye ku **tê de aliyên** xwe yên **siyasî, aborî û sosyokeltûrî** jî hene û **divê çareserîya** wê jî di vê **çarçovê** de be.

Neteweya Kurd jî **wekî her neteweyek** bi

rûmet xwedîmaf e ku azad be û ayendeya xwe bi destê xwe tayîn bike.

Pirsgirêkên neteweyî di cîhana hemdem de çawa têne çareser kirin divê pirsgirêka Kurd jî bi heman rê û rêbazan ve bête çareser kirin. Herweha li cîhanê gelek tecrûbeyên dewlemend hene di vî warî de.

Jibo vê yekê pêwîst e neteweya Kurd û welatê Kurdistanê bi awayeke fermî bête naskirin û çareserî di vê zemînê de bête pêkanîn.

Herçî ku Serokkomar, Serokwezîr behsa hebûna "meseleya Kurd" dikin û siyasetmedar û rewşenbîrên Tirk gelekî behsa "nasnameya Kurd" dikin û di mijara çareseriyê de ray û dîtînen xwe înin zimên, divê vana hemû gavên erênî bêne hesabandin.

Lêbelê divê ev jî neyê jibîrkin ku bêtîr pejiwandina mafên bingehî yên ku pêktên ji netewbûna Kurdan ve, behskirina wan a ji "nasnameya Kurd" nakokî ye.

Herçî ew mêlên ku vê meselê bi PKKê ve wekîhev dikin, bi "dawayandina şidetê" ve girê didin û bi "mafên keltûrî" ve bisînor dikin, hemû jî şaş in, her weha ew ê bibin sedema nedîtîna meseleya eslî û dê "fersenda dîrokî" ji dest bireve, mesele dê careka dî bê tehrîkirin jibo nifşên ayende re. Lewre PKK ne sedema pirsgirêkê ye, yek ji encamê wê ye.

Meseleya Kurd tenê li ser zemîna wekhevîya maf yên neteweyan, bi awayeke adil dikare bête çareser kirin.

Jibo ku gelên me bi awayeke wekhev û azad li ba hev bijîn, şertên hundir û derve xwedî fersendên girîng û minasib in.

Rêya vê yekê bi perspektîfa xwe birêvebirina gelê Kurd ve jinûvesazkirina siyasî û îdarî ya Tirkiyeyê ye.

Jibo pêkanîna zemîna çareserkirina pirsgirêka neteweyî ya Kurd gavên pêwîst ên ku divê pêşî bêne avêtin ev in;

-Divê dewlet operasyonên xwe yên eskerî û PKKê jî têkoşîna xwe ya çekdarî ku ji armanca xwe derketiye bi daxuyaniyê fermî eşkere bikin ku bi dawî tînin. Ev ê jibo çareseriyê rewşeke misêt pêk bîne.

-Herçî girtî û hukumxwarên siyasî nin divê serbest bêne berdan û qedexeyên siyasî bêne ra-

kirin.

-Herçî yekîneyên mîlîter-paramîlîter in ku bi konseptên şerê taybet li Kurdistanê hatine bicihkirin divê bêne fesxkirin.

-Divê eskeriya mecbûrî bête rakirin.

-Divê makeqanûnek nû ya demokratîk bête çêkirin ku têde hebûna neteweya Kurd û eqaliyetên neteweyî yên dî bipejirîne û mafê wan têxe bin temînatê.

-Wekî organê xwe birêvebirina gelê Kurd divê parlamentoyek herêmî bête damezrandin û karên perwerdeyî, tendurustî, asayîş û xizmetguzariyên îdarî yên giştî aîdê vê parlamentoyê be. Rêvebiriyên mehelî divê bêne demokratîk kirin û bihêzkin.

-Divê her cure raman, bawerî, îfade û azadiya xwe birêxistinkirinê yekser bête pejiwandin û îmkan bê dayin ku partiyên qedexekirî bi awayeke serbest tevî jiyana polîtîk a legal bibin.

-Divê zixt û zorên li ser ziman û dîrok û keltûra Kurdî bête rakirin, jibo perwerdeya Kurdî îmkan bête dayin. Li Kurdistanê jî seretayî he ta zankoyê zimanê perwerdeyê divê Kurdî be û li herêmên dî jî divê Kurdî wek dersa hîlbiyarî bête xwendin.

-Jibo lêkolînen ziman û dîrok û keltûra Kurdî divê enstîtû û sazî bêne ava kirin bi piştgiriya dewletê ve.

-Jîwar û qadên cografîk ên ku navên wan hatine guhartin divê vegerînin li ser navên xwe yên berê ve.

-Jibo weşanên radyo û televîzyonên Kurdî divê hemû astengî ji holê rabin û weşanên radyo û tv yên taybet divê bi awayeke ciyawaziya postîv bêne piştgiriya bêne dayin.

-Herçî kesên ku bi zorê hatine koçberkirin û nefî kirin divê îmkan bê dayin ku karibin vegeirin û zerara wan bête tazmîn kirin.

-Jibo başkirina aboriya Kurdistanê ku van salên dawî bêtir xera bû û jibo jinûve geşkirina çandî û bazirganiyê divê programên aborî yên taybetî mayînde bête pêkanîn.

-Mayin kirin sûceke mirovahiyê ye. Cografîya me divê ji her cure mayinan bête pakî kirin.

TEVKURD

Tevgera Yekîtiya Neteweyî a Kurd

Li Amedê konferansek li ser ziman û zaravayên kurdî

Dema Nû/Amed

Li Amedê bin navê “Di tevgera neteweperweriya Kurdî de polîtîkaya zimanî û pîrsa zaravayan” kaoneferansek hat lidarxistin. Konferans, ji aliyê lêkolîner û zimanzanên kurd Malmîsanîj û Reşo Zilan ve hat pêşkêşkirin.

Konferansa ku ji aliyê Tevgera Neteweyî ya Kurd-TEVKURDê ve hatibû amadekirin, ev roj (05.04.2009) li salona Otêla Dedemanê ya li Amedê bi moderatoriya Mîrza Akar hat lidarxistin û bi qasî 200 siyasetmedar, rewşenbîr û zimanhezên kurd beşdar bûn.

“Fonksiyona ziman ji bo kurdan deh qat zêdetir e”

Axaftina despêkê ji aliyê yek ji berdevkên TEVKURDê parêzer Sabhadîn Korkmaz ve hat kirin. Korkmaz, di despêkê de bal kişand li ser armanca wan ya bi lidarxistina vê konferansê û diyar kir ku şerma mezin, xemsariya li hember ziman e, lewra fonksiyona ziman li ser pêşkeftina mirovatiyê gelek e. Korkmaz, herweha diyar kir ku fonksiyona ziman ji bo kurdan deh qat zêdetir e.

Korkmaz, bi berdewamî da zanîn ku wan wek TEVKURDê, ev demeke di çarçoveya biryarên meclisa xwe de, ji bo jiyandin, kemilandin û pêşvebirina zimanê kurdî dest bi kampanyayek kirine û ev konferans jî perçeyeke vê kampanyayê ye. Korkmaz, diyar kir ku dê di

demên pêş de bi hemû hêz, sazî û aliyên kurd re hevdîtin pêkbînin daku piştgirî bidin wan û beşdarê vê kampanyayê bibin.

“Bi hezaran pirs û pirsgirêkên ziman û zaravayên kurdî hene”

Lêkolîner û zimanzanê kurd Malmîsanij axaftina xwe bi zaravayê zazakî (dimilkî) kir û di despêka axftina xwe de diyar kir ku bi hezaran pirs û pirsgirêkên ziman û zaravayên kurdî hene ku ew nikarin di civîneke weha kurt de hemû bînin ziman û weha got; “Em ê di vê civîne di bi kurthafî li ser çend babet û pirsgirêkên lez-gîn yên heyî rawestin. Yek jê, her yek ji me dikare çi bike? Ya duduyan, saziyên kurd dikarin çi bikin? Û ya sisêyan jî, dewlet dikere çi bike? Di vê mijarê de her yek ji wan wezîfe û berpirs-yariya xwe heye û li ser pêşkeftina ziman bandorek xwe heye.

“Heta ku kurd xweser nebin pirsgirêka ziman çareser nabe”

Problema me kurdan ya ziman, hê ji roja ji dayîkbûnê dest pê dike. Zarok dema tê dinê pirsgirêka navlêdanîne dest pê dike; lewra li vî welatî navên bi kurdî qedexe ye. Pişt re dema dest bi dibistanê dike bi problemek din re rû bir û dimîne; lewra li vî welatî perwerdehî bi zimanê kurdî nayê kirin. Pirsgirêk bi vî awahî dest pê dike û heta dawîya jiyane diçe.

Pirsgirêka zimanê kurdî, heta ku Gelê Kurd qedera xwe bi destê xwe destnîşan neke, çareser nabe. Lê, viya nayê wê wateyê ku em, tekoşîna xwe ya ji bo jiyandin, kemilandin û pêşvebirina zimanê kurdî bidin rawestandî.”

“Ger pêşî lê neyê girtin dê du nesil paşê zimanê kurdî têk biçê”

Zimanzanê kurd Malmîsanij di berdewamiya axaftina xwe de bal kişand li ser xeteriya li pêşberê zimanê kurdî û diyar kir ku zimanê kurdî çendî bihêz dibe bila be, lê di jiyana rojane ya gel de gelek lawaz bûye, lewra di roja îroyîn de di her warê jiyane de zimanê tirkî tê bikaranîn û weha got; “Îro usa lê hatiye ku nesla sisêyan zimanê xwe yê zikmakî nizane, an jî gelek kêmdizane. Ger pêşî lê neyê girtin dê du nesil paşê zimanê kurdî gelek qels bikeve û bi têkçûnê re

rû bir û bimîne.

“Bi qasî dagirkeran para me kurdan jî di qelsbûn û helandina zimanê me de heye”

Ji bo pêşilêgirtina vê yekê, wezîfeyên mezin dikeve ser her yek ji me û divê ji nuha ve em li ser bixebitin. Sosreteke mezin jî ew e ku bi qasî dagirkeran para me kurdan jî di qelsbûn û helandina zimanê me de heye. Ligel hemû zext û zordariya dewleta dagirker, hinek ji me kurdan jî hê yekzimanîya Tirkiyeyê diparêzin û îdeolojîya Kemalîzmê wek hêvî pêşkêşê civakê dikin.”

“Divê yê kurdan jî politikayeke ziman hebe”

Malmîsanij, herweha bal kişand li ser pirsgirêka navbera zaravayan û diyar kir ku di nav kurdan de jî pirsgirêka zaravayan heye û ger pêşî lê neyê girtin, dê di pêşerojê de ev pirsgirêk mezintir û kûrtir bibe. Ji ber ku standardîze û yekrêziya ziman nehatiye kirin û bi awayeke îlmî li ser ziman xebatek nehatiye kirin û heta neyê kirin, ev pirsgirêk dê di rojeva de me. Ji ber vê yekê divê politikayeke ziman hebe.

Divê hemû alî û saziyên kurd bi hemû hêza xwe giringî bidin hemû zaravayên kurdî û hemû zaravayan bi hev re bikemilînin. Ev pirsgirêk, nuha li Başûrê Kurdistanê di rojevê de ye û dê di pêşerojê de li bakur jî derkeve pêşberê me.”

“Ziman hebûna miletan e”

Yek ji axaftvanê konferansê zimanzanê kurd Reşo Zilan jî di despêka axaftina xwe ya bi kurdancî de kêfxweşiya xwe ya bi hatina welat ya piştî 40 salan anî ziman û da diyar kir ku ziman hebûna miletan e û weha dom kir; “Em gelên Rojhilata Navîn wek şikil û fizîkî dişibin hev. De usa ku mirov nikare kurdek, farisek, erbek an tirkek wek sinçe ji hev cûda bike. Lê, tiştê ku kurdan û xelqên din ji hev dide kifşkirin, zimanê wan e.

“Divê em zimanê xwe bi ser her tiştî re bigirin”

Di destê me de wek nirxê neteweyî tenê ev

ziman maye û ew jî bi xeteriyek mezin re rû bi rû ye. Ger kurd pêşî li vê xeteriyê negirin û zimanê xwe neparêzin, dê ev ziman bihele û di destê me de nixê ku em ji bo wê bitêkoşînin, nemîne. Rast e, li ser zimanê me gelek zext, zordarî û asteng hebûne, lê em bixwe jî bêguneh nîn in. Ger ev roj zarokên me nizanin bi zimanê kurdî biaxifin; ev, guneh û sûcê her yek ji me ye. Divê em usa lê bikin ku zimanê xwe bi ser her tiştî re bigirin.

“Her zaravayek dewlemendiyek e û her yek ji wan giringiya xwe heye”

Reşo Zîlan, di berdewamiya axaftina xwe de bal kişand li ser pirsgerêkên navbera zaravayên zimanê kurdî û weha got; “Her zaravayek dewlemendiyek e û her yek ji wan giringiya xwe heye. De usa ku Baba Tahîrê Uryan cara yekê bi zaravayê Lûrî çarîn nivîsiye. Yên din tiştên sexte û çêkirîne. Beriya Baba Tahîrê Uryan teksteke nivîskî bi dest neketiye.

“Divê mensûbê her zaravayek bibêje, ez kurd im”

Hinek nehezên gelê kurd, ji bo zaravayên zazakî, goranî û hwd. dibêjin ‘ne zaravayên zimanê kurdî ne, her yek ji wan bi serê xwe zimanek

in’. Bi ya min, kurd bi çî zaravayî dipeyivin bila bipeyvin, yek zimanek heye ku ew jî zimanê Kurdî ye. Hemû zarava jî, her yek bi qasî hev zaravayên zimanê kurdî ne. Ya giring ew e ku her yek mensûbê van zaravayan bibêje, ez kurd im.”

“Divê hemû kurd alfabe ya Latîni bikarbînin”

Reşo Zîlan, herweha bal kişand li ser pirsgerêka bikaranîna alfabeyên cûda ya ji bi zimanê kurdî û weha dom kir; “Çend problemên zimanê kurdî hene ku yek jê jî meseleya alfabeyê ye. Bi ya min, bikaranîna alfabe ya Latîni di zimanê kurdî de di cîh de ye û têra hemû dangan dîke.

Ji bo zimanê Standard sê şert lazîm in; Yek jê, rastnivîsandin e. Ya duduyan, rêziman ango qaîde û grametîka ziman e. Ya sêyan jî, ji aliyê ferhengî ve forma peyvan bê danîn.

Ev pirsgerêk, di hemû zaravayên zimanê kurdî de hene.

Pirsgerêkek din jî; pêwistiya kurdan bi zimanekî yekbûyî heye.”

Di beşa duduyan ya konferansê de jî hin beşdaran bi pirs û şîroveyan xwe konferansê dewlemendtir kirin.

Ji TEVKURDê panelek li ser bibîranîna Tevkujiya Helebçê

Rizgarî Online/ Jibo bîranîna tevkujiya Helebçeyê di roja salvegera karesatê de ji layê Tvegêra Neteweyiya Kurd (TEVKURD) ve panelek hate li dar xistin. Panel bi tevlîbûna zêdetir 200 kesî li salona konferans a otela Dede-manê pêk hat.

Berî ku panel destpê bike kesên beşdar deqî-qeyek rêz girtin jibo temamê şehîdên kurdistanê ligel xwendina sirûda neteweyî ya Ey Reqîb ve.

Piştî rêzgirtinê sînevîzyonek derheqê tevkujiya Helebçeyê hate temaşe kirin.

Moderatorê panelê Mîrza Akar bi awayeke giştî behsa kareseta Helebçeyê û genosîda Kurdan kir û mafê axaftinê da parêzer Sebahaddîn Korkmazî. Korkmaz bi giştî behsa sucên li dijî mirovatîyê kir. Derbarê vê de hin referansên peymanên navneteweyî û xebatên saziyên sîvîl raxist pêş çavan da ku eger em kurd bixwazin

dawe li merciyên navneteweyî bikin divê em bi metodek çawa tevbigerin û ji kîjan qonaxan derbas bibin.

Axaftina dîwemîn ji layê parêzer Şexmûs Ulekî ve hate kirin. Ulekî jî behsa pêvajoya dî-rokî ya sîvîl genosîdê kir. Behsa avabûna dadgehên navneteweyî kir ku wekî dadgehek dewamî û mayînde dadgehê ceza yê navneteweyî li Laheyê di Tîrmeha sala 2002 de hatiye damezrandin.

Axaftina dawî ji layê siyasetmedar Fuad Onenî ve hate kirin. Onenî derbarê têgîna genosîdê de behsa pêdiviya perspektîfê nû kir da ku em bikaribin bûyerên li Kurdistanê diqewimin bi awayeke baş têbigêhine. Onenî got ku komarek wek Tîrkiye di şertên wê demê ya piştî şerê cîhanî ya yekemîn de ger birastî jî diviya bûbûna netew-dewlet divê pakijiyek(komkuji-

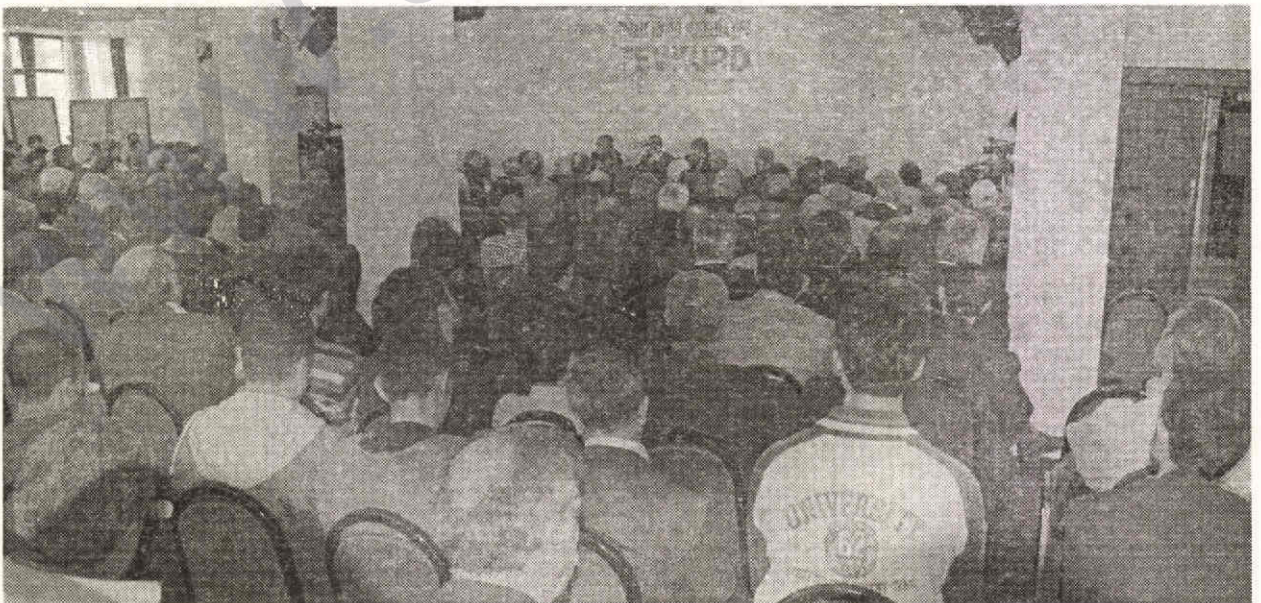
yek) bigiştî bikirana. Lewre jibo wan hem netewek diviya û hem jî welatek. Çimkî komara Tirk ji teref bêwelatiyan hatiye avakirin. Herwiha em dikarin bêjin ku komara Tirkîye rasthatinîyeke dîrokî ye ku wekî herêmek tampon ji layê hêzên xwedî statukoyên wê demê ve hatiye erê kirin.

Onen got ku jibo bûyerên li Kurdistanê peyva tazî ya genosîdê têr nake jiber ku ew naşibe genosîdên Ermenî, Rûm, Suryanî, Cihû û hwd. Lewre genosîda Ermenî, Rûm, Suryanî, Cihû û hwd. Di demeke dîrokê de qewimîne û qediyane çûne. Anku bûne malê dîrokê û niha em nikarin jibo wan behsa metirsiyeke wiha bikin. Lêbelê em Kurd ji her layî ve hê jî di bin xeterek wiha de nin. Jibo kurdan genosîdek bi her awayî (fizîkî, çandî, zimanî û hwd) didome. Lewma ye ku ez dibêjim "genosîda total ya domdar". Ez dikarim bi sedan belgeyan genosîda total ya domdar îsbat bikim. Onenî peyva

"asîmîlasyon"ê jî vekir niqaşê. Jibo kurdên Stenbol û Stokholmê peyva asîmîlasyonê di cih de ye lêbelê jibo kurdên li Kurdistanê peyva asîmîlasyonê ne di cih de ye. Lewre ferqa wî ji wanê dî ev e ku bûyer li ser welatê xwe pêk tette. Anku digel mirov erdnîgariyek, demografyayek, kulturek ji holê ve radibe.

Di dawîya axaftina xwe de Onen bangî beşdarên panelê kir; ku divê em ne bi nêrînek eurosantrîk, bi nêrînek Kurdistanî van tiştan niqaş bikin, komîteyek ava bikin û bi argumentên xwe serî li yekitiya netewî bixin da ku ew jî xwe biguherîne birastî jî bibe yekitiya neteweyan ku hiquqa xwe jibo hemûyê neteweyên bêdewlet veke.

Piştî axaftina panelîstan hin kesên beşdar Îbrahîm Guçlu, Şêx Zîhnî, Ehmedê Dirêhî, Reşat Dêrikî, Muhuddîn Batmanî, û xortek bi navê Xalto. Mafê axaftinê girtin û bîr û baweriyên xwe gotin. *RO/ Selma Gunel*

Şeyh Said ve arkadaşları idam edildikleri yerde anıldı

Dicle Amedi/Dema Nû

1925 Kürt isyanının Lideri Şeyh Said ve arkadaşları ölümlerinin 84. yılında Diyarbakır'da anıldı.

Kürt Ulusal Birlik Hareketi (TEVKURD) tarafından düzenlenen anma etkinliği, Şeyh Said ve arkadaşlarının idam cezasına çarptırılmalarının ardından idam edildikleri yer olan Dağkapı'da buluna Ulu Cami önünde yapıldı.

Çok sayıda kişinin katıldığı anma etkinliğinde Şeyh Said ve Azadi cemiyeti lideri Cıb-

ranlı Halit Bey'in fotoğraflarının yer aldığı ve Kürtçe olarak "bizler Kürdistan'nın liderlerini ve mücadele edenleri unutmayacağız" yazılı pankart açıldı.

Şeyh Said ve silah arkadaşlarının anısına yapılan saygı duruşunun ardından ruhlarına Fatihâ okundu.

Daha sonra TEVKURD İnsan Hakları Komisyonu adına Av. Sıtkı Zilan Zazaca bir açıklama yaptı.

Şeyh Said ve arkadaşlarının kendilerine da-

yatılan savaş neticesinde haksız yere ve meşru olmayan bir şekilde idam edilmelerinin yıldönümünde onları anmak için bir araya geldiklerini söyledi.

Şeyh Said ve arkadaşlarının idam edilmesinin, zamanda Kürd millet gerçeğini ve Kürdistan coğrafyasının inkârının da miladını teşkil ettiğini açıklayan Zilan, Şeyh Said ve dava arkadaşlarının naaşlarının ailelerine teslim edilmesi ve benzer muameleye maruz kalmış olan Said-î Kürdi ve Seyyid Rıza'nın da naaşlarının ailelerine teslim edilerek Kürd halkından ve ailelerinden özür dilenmesi gerektiğini vurguladı.

Zilan'ın yaptığı açıklamada şunları söyledi;

"Bugün (29.06.2009), kendilerine dayatılan bir savaş neticesinde; haksız yere ve meşru olmayan bir mahkeme tarafından idam cezasına çarptırılan Şeyh Said ve dava arkadaşlarının şahadet yıldönümünü anmak amacıyla burada bulunmaktayız.

Bu olay, aynı zamanda Kürd millet gerçeğini ve Kürdistan coğrafyasının inkârının da miladını teşkil eder. Biz Kürdler, inkâr, asimilas-

yon, katliam ve yok etme siyasetlerine rağmen; tarihimizi, aidiyetimizi, şehitlerimizi unutmadık ve unutmayacağız.

Kürd halkının, kendi kadim toprakları üzerinde siyasi iktidar sahibi olması, kendi geleceğini özgürce belirlemesi en tabii hakkıdır. Bu hakkı hiç kimse ile tartışma konusu yapmayacağız.

İlahi adalet, beynelmilêl hukuk, vicdan ve insanlık onuru da bunu emreder. Bu vesileyle, eğer Türk devlet ricalinin "tarihi fırsat" sözünden kasıt, çözüm ve iyi niyet ise zaman geçirilmeden, Kürd halkının özgürlüğü önündeki engeller kaldırılmalı, Kürd millet gerçeği ve Kürdistan coğrafyası üzerindeki siyasi iktidar hakkı, kendi kendini yönetme salâhiyeti kabul edilmelidir.

Bunun ilk adımı da Şeyh Said ve aziz dava arkadaşlarının naaşları ailelerine teslim edilmeli, benzer muameleye maruz kalmış olan Said-î Kürdi ve Seyyid Rıza'nın da mübarek naaşları ailelerine teslim edilerek Kürd halkından ve ailelerinden özür dilenmelidir.

Kürdistan şehitlerinin ruhları şad olsun."

TEVKURD, Kongreya Civaka Demokratîk û Konferansa Hewlêrê

Radyoya dengê Rusyayê ya beşa zimanê Kurdî di 18.06.2009ê de bi birêz Fuad Onen re hevpeyvînek çêkir. Ji ber girîngiya mujarên vê hevpeyvînê, em wê wekî belge diweşînin.

TEVKURD Rêxistnek Çawa ye?

TEVKURD, Tegera Yekîtiya Neteweyî ya Kurd e. Weke ku ji navê wê jî tê fahm kirin ku ev tevger e. Bi wateyek teng ne partîyek îdeolojîk an jî çînî ye. Ev tevger yekîtiyê ye ku banga yekîtiya neteweyî dike. Hîmê wê li ser banga yekîtiya neteweyî ye. Li bakurê Kurdîstanê çî rêxistinên welatperwer yên xwe wek rêxistinên neteweyî tarîf dikin muxatabên vê bangê ne. TEVKURD daxwaz dike ku li bakurê Kurdîstanê sazîyek ku Kurdîstanê temsîl dike ava bike. Ne ku ew bi xwe vêya temsîl dike, bang dike ku werin em sazîyek neteweyî saz bikin. Pêşniyara wê jî kongreya neteweyî ye. Li nav TEVKURDê bi du awayan endamêti heye. Yek jê endametiya dezgehî, sazî an jî rêxistinî ye. Aniha çar endamên me yên dezgehî hene, yek jê Dema Nû ye, yek jê Komal e, yek jê Mezopotamyaya Sosyalîst ya ku hewl dide ku li bakurê Kurdîstanê partîyek sosyalîst ava bike,

yek jê jî Çira ye. Ev endamên TEVKURDê yên dezgehî ne. Hemû dezgehên neteweyî muxatabên vê bangê ne. Li hêla din li gel vêya kesayetiyan serbixwe yên welatperwer muxatabên vê bangê ne. Û gelek aktîwîstên TEVKURDê jî ji vana pêk tê. Ew bi xwe ne endamê tu partî, sazî an rêxistin in, lê wek rewşenbîr, sîyasetmedar di nav TEVKURDê de dixebitin.

Ji bo TEVKURDê divê bêgotin ku ne dezgehê zagonî ye, dezgehê defaqto ye. Meşrûiyeta xwe ji wezaretê hundur nastîne, ji mafên neteweya Kurd yên rawa distîne. Vê meşrûiyetê esas digre. Bi vê wateyê ne dezgehê legal e û ne jî îlegal e. Aniha navenda wê li Amedê ye, tabelaya wê darvekirî ye. Lê qet serî li sazîyek fermî nexistîye. Pirtirîn bi awayekî defaqto tev digere û meşrûiyeta xwe ji mafê miletê Kurd yên rawa distîne. Di destpêkê de navê me Grûba Xebatê ya Neteweyî û Demokratîk ya Kurd bû. Piştî salekê di kongreyê de navê me wek TEVKURDê hat guhertin.

TEVKURD, pirsgirêkê wek 'pirsgirêka Kurd' napejirîne, vêya bi Kurdîstanê ve girê dide. Vêya wek pirsgirêka rasteqînîya welat û millet dibîne. Kurdan wek miletekî tarîf dike û wek hemû milletên cîhanê li ser xaka xwe tarîf dike. Xaka wan jî welatê wan e. Çareserî jî bi pejirandina vêya gengaz e. Ji ber vê yekê TEVKURD di çareserkirina pirsgirêka Kurdîstanê de mafê çarenûsî diparêze. Mafê self determî-nasyonê diparêze.

Du hundur TEVKURDê de şîrovevên parastina vî mafî yên pir rengîn yên ji hev cuda hene. Hin heval mafê çarenûsê wek federalîzmê tarîf dikin, hin heval konfederalîzmê daxwaz dikin, hin heval Kurdîstanek serbixwe daxwaz dikin. Lê em van daxwazîyan li gor prensîba mafê çarenûsî tînin cem hev.

Divê bê gotin ku di nav TEVKURDê de gelek rengên îdeolojîk jî hene. Ev ne tevgerê îdeolojîk e. Li gor îdeolojîyêkê tevnagere. Li gor heşê neteweyî tevdiqere. Di vê yekîtyê de derdorên oldar jî hene, derdorên kominîst jî hene, derdorên lîberal jî hene. Him di warên îdeolojîk jî pir reng e û him di warê daxwazên siyasî de jî pir alî û pir reng e. Lê em van cudatîyan wek dewlemendî dipejirînin.

Hun çima tev li Kongreya Civaka Demokratîk ya li Amedê nebûn?

Di vê derheqê de sergêjîyêk heye. Navê Kongreya Civaka Demokratîk navê sazîyêkê ye. Û ev kongreya vê sazîyê ya çaremîn e. Wek kongreyên hemû sazîyan hin kes wek mêvan beşdarî van kongreyan dibin. Wek mînak gava kongreya Hak-Parê dibe, bangî me dikin, em jî li ser navê TEVKURDê wek mêvan beşdar dibin. Vê carê van hevalan di kongreya xwe ya çaremîn de bang li hin derdorên Kurd yên din jî kirin. Bang li hin partîyên legal wek Hak-Par, KADEP û hin kesayetîyên navdar kirin. Ji xwe ev kongreya vê sazîyê ye. Ne kongreyek neteweyî ye. Bang li hemû derdorên Kurdan nehatîye kirin û hemû terefên bakurê Kurdîstanê nehatine ba hev û bi hevdu re kongreyek çênekirine. Divê em vê kongreyê wek ya terefekî bibînin. Divê em vê kongreyê wek çapemenîya

PKK'yî an hin derdorên Kurdên din nîşan didin ku ev kongreyek yekîtyê ye nebînin. Tişteki wisa tune, ev kongreya terefekî ye. Em beşdarî vê kongreyê nebûn. Ji xwe wan hevalan em ji bo beşdar bûyina vê kongreyê venexwandin jî. Hek em vexwendiban emê wek mêvan biçûna beşdar bibûyan, meyê ew pîroz bikira û nêtên xwe yên paqij dîyar bikira. Lê em ji hêla wan nehatin vexwendin û em beşdarî vê kongreyê nebûn.

Konferansa neteweyî ya Kurdîstanê ya ku li Hewlêrê tê plan kirin, hunê beşdar bibin, partî û rêxistinên Bakurê Kurdîstanê yên ku di hîlbijartin û kongreyê de yekîtyek pêk neanin dibê ku li wir encamekê bi dest xînin?

Ji bo hîlbijartinê TEVKURDê projeyek amade kir ku hemû terefên Kurdan bihev re beşdarî vê hîlbijartinê bibin. Ji bo vê projeyê em bi hevalên ji Partîya Civaka Demokratîk re jî peyivîn. Me got ku tu daxwaza me ya taybet tune. Tenê em dixwazin ku em hemû Kurd bi hev re tev li vê hîlbijartinê bibin. Mixabin neçû serî, tevî ku em çûn hemû derdorên Kurdan. Hemûyan jî gotin ku 'rast e, hewce ye, em jî wisa difikirin û emê jî bi vî awayî hewl bidin?' Lê mixabin ev proje bi ser neket.

Konferansa neteweyî xeyala hemû Kurdîstanîyan e. Hemû welatperwerên her çar aliyên Kurdîstanê dixwazin ku em karibin bîn ba hev, em astengên li pêşîya azadîya gelê me, azadîya welatê me xwe bi xwe niqaş bikin, li rêyên çareserîyê bigerin, dezgehek yekîtyê jî saz bikin. Ev xeyala me hemûyan e û ne bawer im ku tu welatperwer li hember vê daxwazîyê derkeve.

Lê ji bo vê hewldana konferansa ku wê li Hewlêrê çêbibe ez dikarim van tiştan bibêjim: Hîn bi awayekî fermî tu kes nehatine vexwendin. Bi awayekî fermî tu rojev nehatîye dîyar kirin. Tenê di rêya çapemenîyê de tê gotin ku wê li Hewlêr çêbibe û wê bang ji hemû rêxistinanan re bêkirin. Lê di warê pratîk de hîn tu gav nehatine avêtin.

Hek konferansek wisa çêbibe, fikra me ew e ku divê tenê rêxistin, dezgeh sazî û kesayetîyên welatperwer yên Kurdîstanê bîn vexwendin. Derveyî wan divê tu kes beşdarî vê konferansê

nebin. Bi taybet jî divê rêvebirên dewletên Tirkîye, Îran û Îraqê beşdar nebin. Hek ev konferansek Kurdîstanî be divê terefên Kurdîstanê beşdar bibin.

Ya din divê rojeva vê konferansê li gor pirs-girêkên şoreşa azadîya Kurdîstanê bê tesbît kirin. Ji bo çi vêya dibêjim? Di rêya çapemenîyê de tê gotin ku rojev ew e ku bêçekkirina rêxistinên Kurdîstanî yên çekdar in. Ev nayê qebûl kirin. Hek konferansek Kurdîstanî bê li dar xistin û xalek ji rojeva wê jî bêçekkirin be, divê di serî de em bixwazin ku çekdarên kolonyalîst ji Kurdîstanê derkevin. Divê em di nav xwe de nîqaş bikin ku em van dagirkeran çawa dikarin ji welatê xwe derxînin. Gava ku qala sîlehan dibe divê di destpêkê de sîlehên dagirkeran bê nîqaş kirin.

Em dikarin di vê konferansê de li ser şerê çekdarî yên Komela, PDKya Îranê, PKK rawestin. Ev jî dibe ku têkeve rojeva vê konferansê.

Hek di vê konferansê de fikrek yekdengî derkeve dibe ku ji van hêzan bixwaze ku dev ji şerê çekdarî berdin an jî şerê çekdarî rawestînin. Lê tu carî nabe ku ev konferans tenê bi rojeva bêçekkirina çekdarên Kurdîstanê bê civandin. Wek mînak ez ji we re bibêjim; aniha di navbera başûr û bakurê Kurdîstanê de li dor 150-200 hezar leşkerên Tirkan hene. Hek ev konferans bicive û di rojeva wê de mijara bêçekkirinê hebe, divê berî her tiştî bê gotin ku bila ev leşker ji vir herin. Hek ev konferans 150-200 hezar leşkerên kolonyalîst nebîne û tenê ji 4-5 hezar çekdarên PKK re bibêje dev ji çek berdin, ev nabe konferansek neteweyî. Hek ev konferans tenê li ser vê xalê bicive ev nabe konferansek neteweyî û Kurdîstanî. Dibe bibe konferansek Tirkan an ya Emerîkîyan, lê nabe ya Kurdîstanîyan. Divê armanca sereke ya vê konferansê ew be ku emê çawa karibin Kurdîstanê ji kolonyalîstan rizgar bikin be.

Em Şêx Saîdê kal û hevalên wî bi rêzdarî bibîrtînin

MIN NAVÊ XWE KOLA LI BIRCÊN DIYARBEKIR

Min navê xwe kola li bircên Diyarbekir
Gava ku stêrk
Li esmana stûxwar,
Gava ku
ney û blûr û tembûr
Û dehol û zirna
sar
bûn.
Û cobar
Ne dixuşin di nivînên xwe de seraser
Sosin û beybûn û rihan
Ne d'bişkifin di bûtikê de.
Tariyên giran
Tûj û kûr
Bi zûrezûr û bi orîneke jakaw
Bê fikare,
bê paxav
dihelişî
dikumişî
li ser welatê min.
Bi giyanek pola
Min navê xwe kola
Min navê xwe kola li bircên
Diyarbekir.
Wek bebelisk
Wek moraz
Wek bagarek gurr
Min eniya têkoşînê
Min di eniyek de şer kir
li hember xwînxwara
Bi dilawerî
Bi bîrûbawerî
Min têkoşîn û berberî kir
Û
Min navê xwe kola li bircên Diyarbekir.

Ez welatparêz im,
Ez mirovperwer im,
Ez li ber bircên Diyarbekra rengin
Şêx Seîdê kal,
Bijîşk Fuad im
Ez Bavê Tûjo me lo!...
Şoreşger im.

Min navê xwe kola li bircên
Diyarbekir
Dema şefaq da
di Sîpan de
Dema ku lêvên esmên
Di singa Sîpan de sor dikir
bi beşerûkî.

Ez
Di deriyê Niştîmanî de ketim hundir
Min
Deriyê Neteweyî bi zerzenga xemiland
Û li ber Deriyê Serxwebûnî
Şer kir.
Bêweç ma bû
baxçeyê Deriyê Felatî
Min tê de
Şaxên serbestiyê çikand
Tovê xawêndariyê werkir.

Min navê xwe kola li bircên
Diyarbekir.
Ez Şêx Seîdê kal,
Bijîşk Fuad im
Pêşmergekî bê nav û bê nişan
Û qevdekî ji pincara welat im.
Ez duh şehîd bûm
Îro, nûhat im.

Rojen Barnas

EVGERA YEKÎTÎYA NETEWÊYÎ A KURD
TEVKURD

EM SEROK Û TÊKOŞERÊN
KURDISTANÊ JI BÎR NAKIN